

პოლიცია

დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე
მართლმსაჯულებისთვის

სასამართლო სისტემა: რეფორმები და პერსპექტივები

USAID
აშშ-ის საერთაშორისო
დახმარების აგენტობა

EAST • WEST
MANAGEMENT
INSTITUTE

კანონის უზენაესობის მხარდაჭერა
საქართველოში (PROLoG)

სასამართლო სისტემა:
რეფორმები და
პერსპექტივები

თბილისი
2017

ავტორები:

ანა აბაშიძე
ანა არგანაშვილი
გიორგი ბერაია
სოფო ვერძეული
ქეთი კუკავა
ოლიკო შერმადინი
ეკატერინე ციმაკურიძე

რედაქტორი:

გიორგი ბურჯანაძე

დიზაინი:

მიშა აბესაძე
ირაკლი სვანიძე

ანგარიშის მომზადება შესაძლებელი გახდა ამერიკელი ხალხის გულუხვი დახმარების წყალობით, რომელიც აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) მეშვეობით იქნა გაწეული. ანგარიშის შინაარსზე პასუხისმგებელი არიან ავტორები. ის შეიძლება არ ასახავდეს აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის, USAID-ის ან აშშ-ის მთავრობის შეხედულებებს.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

მეთოდოლოგია	5
ანგარიშის მოკლე მიმოხილვა	6
1. ძირითადი ტენდენციები სასამართლო სისტემაში	9
2. სოციოლოგიური გამოკითხვის შედეგები	17
3. გენდერული საკითხებისადმი სენსიტიურობა მოსამართლეებში	29
4. სასამართლო ხელისუფლების ფორმირება	37
4.1. იუსტიციის უმაღლესი სკოლა	38
4.2. მოსამართლეთა შერჩევა-დანიშვნა	45
4.3. მოსამართლეთა უვადოდ განწესება	51
4.4. მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრა	59
5. მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის გარანტიები	69
5.1. საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილება	70
5.2. მოსამართლეთა სპეციალიზაცია	76
5.3. მოსამართლეთა გადაადგილება	83
5.4. მოსამართლეთა პერიოდული შეფასების სისტემა	89
5.5. მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესი	94
6. სასამართლოს ადმინისტრირება და მენეჯმენტი	103
6.1. სასამართლოს თავმჯდომარე	104
6.2. უზენაესი სასამართლოს ადგილი სასამართლო სისტემაში	111
7. მოსამართლეთა პასუხისმგებლობის სისტემა	119

მეთოდოლოგია

წარმოდგენილი ანგარიში მიზნად ისახავს მართლმსაჯულების სისტემაში 2012 წლის შემდეგ განხორციელებული რეფორმებისა და ცვლილებების ანალიზს, არსებული გამოწვევების იდენტიფიცირებას და შესაბამისი რეკომენდაციების წარმოდგენას. კვლევის მიზნებისთვის სამუშაოები ორი ძირითადი მიმართულებით წარიმართა:

ა. მოსამართლეებისა და ყოფილი მოსამართლეების თვისებრივი გამოკითხვა

სასამართლო სისტემაში მიმდინარე პროცესების, 2012 წლის შემდეგ მიღწეული გაუმჯობესებისა და არსებული გამოწვევების შესასწავლად „CRRC-საქართველომ“ მოქმედი და ყოფილი მოსამართლეების თვისებრივი კვლევა ჩაატარა. კვლევა ჩატარდა კოალიცია „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“ (შემდგომში, ასევე, როგორც – კოალიცია) წევრი არასამთავრობო ორგანიზაციების დაკვეთითა და მათთან თანამშრომლობით. კვლევა გულისხმობდა შერჩეულ მოქმედ და ყოფილ მოსამართლეებთან თვისებრივ ინტერვიუებსა და მათი მოსაზრებების შეგროვებას შემდეგ საკითხებზე:

- სასამართლოს მიღწევები და გამოწვევები 2012 წლის შემდეგ;
- მედიისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების როლი მართლმსაჯულების სისტემის განვითარებაში;
- სასამართლოს მიმართ საზოგადოების ნდობა და მისი განმაპირობებელი ფაქტორები;
- იუსტიციის უმაღლესი საბჭო და იუსტიციის უმაღლესი სკოლა 2012 წლის შემდეგ;
- მოსამართლეები 2012 წლის შემდეგ – მათი დამოუკიდებლობა, შერჩევისა და დანიშვნის პროცესი, სპეციალიზაცია და კატეგორიზაცია, თავმჯდომარეები და საქმეთა განაწილება;
- გენდერული საკითხები სასამართლოში.

მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმები მოიცავდა მათ სპეციალიზაციას (სამოქალაქო, სისხლი, ადმინისტრაციული), სასამართლო ინსტანციებს, სასამართლოებში ადმინისტრაციულ თანამდებობას, გეოგრაფიულ მდებარეობას, გენდერულ ნიშანს. შერჩეული 28 მოსამართლიდან ინტერვიუ 12 მოსამართლესთან ჩატარდა თბილისში, ქუთაისსა და ზუგდიდში. რესპონდენტების ვინაობა კონფიდენციალურია და ანგარიშში მითითებულია მხოლოდ მათი ძირითადი მახასიათებლები.

საველე სამუშაოების პერიოდი საკმაოდ ხანგრძლივი იყო (18 ოქტომბრიდან 2 დეკემბრამდე), რადგან მოსამართლეებთან ინტერვიუების ჩატარებას თან გარკვეული სირთულეები ახლდა, როგორცაა მოსამართლეებთან დაკავშირების პრობლემა, უარი გამოკითხვაში მონაწილეობაზე და მოსამართლეთა დატვირთული სამუშაო გრაფიკი. ასევე, ზოგიერთი მოსამართლე არამიზანშეწონილად მიიჩნევდა მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის საკითხზე მათთან ინტერვიუს ჩატარებას.

პირველად მსგავსი კვლევების მომზადებისას, განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო გენდერულ ასპექტებს სასამართლო სისტემაში. CRRC-ის მიერ მოწოდებული ინტერვიუების ტრანსკრიპტების სიღრმისეული თვისებრივი ანალიზის შედეგად, შეფასდა გენდერული საკითხებისადმი სენსიტიურობა მოსამართლეებში. გენდერული საკითხების ანალიზი მოსამართლეებთან ჩატარებული ინტერვიუების საფუძველზე მოამზადა კოალიციის წევრმა ორგანიზაციამ „პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის“ (PHR), რომელსაც მართლმსაჯულების სისტემაში გენდერის საკითხებზე მუშაობის გამოცდილება აქვს.

ბ. სასამართლო სისტემის არსებული მდგომარეობის შეფასება და შესაბამისი რეკომენდაციების წარმოდგენა კვლევის ავტორების მიერ

კოალიციის წევრმა ორგანიზაციებმა – „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციამ“, „საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველომ“ და „ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრმა“ (EMC) – განახორციელეს კვლევა შემდეგი ძირითადი მიმართულებებით:

- სასამართლო სისტემის მდგომარეობა 2012 წლის შემდეგ (ძირითადი ტენდენციები);
- სასამართლო ხელისუფლების ფორმირება;
- მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის გარანტიები;
- სასამართლოს ადმინისტრირება და მენეჯმენტი;
- მოსამართლეთა დისციპლინური სამართალწარმოებისა და პასუხისმგებლობის სისტემა.

ზემოაღნიშნული საკითხების კვლევისათვის გამოყენებული იყო შემდეგი მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტები:

- 2012 წლის შემდეგ განხორციელებული რეფორმების რეტროსპექტული შეფასება („მესამე ტალღის“ ცვლილებების ჩათვლით);
- კოალიციისა და ცალკეული ორგანიზაციების კვლევების/მიგნებების (მათ შორის, სასამართლოსა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიშების) კომპილაცია და მეორადი ანალიზი;
- ადგილობრივი და საერთაშორისო ნორმატიული ჩარჩოს ანალიზი;
- საერთაშორისო სტანდარტებისა და საუკეთესო გამოცდილების შესწავლა;
- საჯარო ინფორმაციის გამოთხოვნა/ანალიზი.

კვლევაში წარმოდგენილი მიგნებები მოცემულია 2017 წლის მარტის მდგომარეობით.

ანგარიშის მოკლე მიმოხილვა

სასამართლო ხელისუფლებისა და ინდივიდუალური მოსამართლის გაძლიერებისთვის მნიშვნელოვანი ეტაპი იყო სასამართლო რეფორმის „პირველი ტალღის“ განხორციელება, რომლის დიდი ნაწილიც სამოქალაქო სექტორის მომზადებულ რეკომენდაციებს დაეფუძნა. თუმცა, კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ მიუხედავად 2012 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ საკანონმდებლო დონეზე განხორციელებული რიგი პოზიტიური ცვლილებებისა, ხელისუფლებამ ვერ გამოავლინა მტკიცე პოლიტიკური ნება სასამართლო სისტემაში რეალური და თანმიმდევრული ცვლილებების გასატარებლად. რეფორმების განხორციელების პროცესში პოლიტიკურმა სისტემამ სრულად არ თქვა უარი მის ხელთ არსებულ ბერკეტებზე და პრინციპულ საკითხებთან დაკავშირებით თანდათანობით დათმობებზე წავიდა მოსამართლეთა კორპუსში არსებულ დომინანტურ და გავლენიან ჯგუფებთან. სასამართლოს დაცვა გარე თუ შიდა გავლენებისგან ვერ მოახერხა იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ, რომლის მუშაობა და მიღებული გადაწყვეტილებები ხშირად სასამართლოს დამოუკიდებლობისთვის საფრთხის შემცველი იყო. შედეგად, ვერ იქნა უზრუნველყოფილი მოსამართლეთა დამოუკიდებლობისთვის რეალური გარანტიების შექმნა და სისტემა დამატებით ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა.

მმართველი პოლიტიკური ძალის მხრიდან მოსამართლეთა გავლენიანი ჯგუფების პირდაპირმა თუ არაპირდაპირმა მხარდაჭერამ სისტემაში განსხვავებული აზრის ჩახშობას და ქრონიზმის გაძლიერებას შეუწყო ხელი, რამაც სასამართლო სისტემა, შიდა დამოუკიდებლობის კუთხით, მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დააყენა. დღესდღეობით, როგორც სასამართლოს, ისე იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ერთ-ერთ ძირითად გამოწვევას განსხვავებული აზრის და რეალური დისკუსიის არარსებობა წარმოადგენს. სასამართლო ხელისუფლების წარმომადგენლები ერიდებიან სისტემაში არსებულ პრობლემებზე საუბარს, ხოლო მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები დახურულ კარს მიღმა, დაუსაბუთებლად და არაფორმალური მოლაპარაკებების შედეგად მიიღება.

არაფორმალური გარიგებების შედეგად მოსამართლეთა დანიშვნა მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს სასამართლო ხელისუფლების ფორმირების პროცესში. ამას ხელს უწყობს ის ფაქტი, რომ განხორციელებული რეფორმების მიუხედავად, დღემდე არ არის უზრუნველყოფილი იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მისაღები კონკურსის გამჭვირვალობა, იუსტიციის უმაღლესი სკოლის ინსტიტუციური დამოუკიდებლობა საბჭოსგან და მოსამართლეთა შერჩევის ობიექტური და გამჭვირვალე პროცედურა. ასევე, მიუხედავად ვენეციის კომისიის კრიტიკული შეფასებისა, უარი არ ითქვა მოსამართლეთა მოსაცდელი ვადით დანიშვნაზე, რა დროსაც მოსამართლეების შეფასების არსებული წესი სუბიექტური და თვითნებური გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას იძლევა. კვლევის შედეგად, ასევე გამოიკვეთა, რომ იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს დღემდე არ დაუმტკიცებია მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის მეთოდოლოგია და არ განუხორციელებია ეფექტური ღონისძიებები მოსამართლეთა დატვირთულობის შესაფასებლად.

სასამართლო დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობისთვის, მნიშვნელოვანია, დროულად და დაბრკოლებების გარეშე ამოქმედდეს საქმის განაწილების პროგრესული სისტემა, შემთხვევითი და ელექტრონული განაწილების გზით. საქმეების განაწილების ჯერ კიდევ მოქმედი ხარვეზიანი წესი შესაძლებელს ხდის, წინასწარ შეირჩეს ის მოსამართლე, რომელსაც დაენერება კონკრეტული საქმე და სასამართლოს თავმჯდომარეებს საქმის განაწილების პროცესში არაგონივრულად ფართო დისკრეციას ანიჭებს. პრობლემურია სასამართლოს თავმჯდომარის უფლებამოსილება, შესაბამისი დასაბუთების გარეშე, მოსამართლეს დაავალოს სხვა სპეციალიზაციის შემადგენლობაში საქმის განხილვა, ისევე როგორც საქმის განხილვის დავალების ვადების კანონით მოუწესრიგებლობა. მოსამართლეთა სპეციალიზაციის საკითხის შესწავლის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ამ საკითხის ერთიანი და სისტემური მონესრიგება კანონმდებლობაში არ არსებობს. თუმცა, ნათელია, რომ სპეციალიზაციის აღრევამ შეიძლება საფრთხე შეუქმნას როგორც ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობას, ისე მოქალაქის უფლებას, საქმე განიხილოს პროფესიონალმა მოსამართლემ.

ბოლო წლების განმავლობაში, მნიშვნელოვნად შემცირდა კანონმდებლობის დონეზე არსებული საფრთხეები მოსამართლეთა გადაადგილების (მივლინება, უკონკურსოდ დანიშვნა და დანიშნაურება) პროცესში. თუმცა, კვლევამ აჩვენა, რომ კვლავ არის შესაძლებელი ეს მექანიზმები გამოყენებული იყოს, როგორც კონკრეტულ საქმეზე გავლენის მოხდენის საშუალება ან ცალკეული მოსამართლის მიმართ ერთგვარი სადამსჯელო ღონისძიება. კვლევის შედეგად, ასევე, გამოიკვეთა მოსამართლეთა საქმიანობის პერიოდული შეფასების მნიშვნელობა ხარისხიანი და დამოუკიდებელი მართლმსაჯულებისთვის. დღესდღეობით მოსამართლეთა ინდივიდუალური შეფასების განხორციელებას სათანადო საკანონმდებლო საფუძველი არ გააჩნია. საბჭომ 2011 წელს, მხოლოდ საკუთარი გადანყვეტილებით, დაამტკიცა პერიოდული შეფასების სისტემა, რომელიც უმეტესწილად ვერ პასუხობს მოსამართლეთა შეფასების საერთაშორისოდ აღიარებულ სტანდარტებს და შეიცავს ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობის ხელყოფის რისკებს.

ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობის უზრუნველსაყოფად, ყურადღება გამახვილდა მოსამართლეთან კომუნიკაციის მარეგულირებელი კანონმდებლობის დახვეწის აუცილებლობაზეც. კვლევამ აჩვენა, რომ არსებული რეგულირება არაეფექტურია და ვერ უზრუნველყოფს მოსამართლეთა დაცვას სისტემის შიგნიდან მომდინარე ზეგავლენებისგან.

კვლევაში განსაკუთრებული აქცენტები გაკეთდა სასამართლოების ეფექტიანი ადმინისტრირებისა და მენეჯმენტის მნიშვნელობაზე. საკითხის შესწავლამ აჩვენა, რომ სასამართლოების მართვის პროცესში მთავარი გამოწვევა იყო სასამართლოების შიდა დამოუკიდებლობისა და ავტონომიის შეზღუდვის რისკების არსებობა. ამ დრომდე, სასამართლოს თავმჯდომარის ინსტიტუტი, მძლავრი ადმინისტრაციული ბერკეტებით, ამ რისკების ერთ-ერთ მთავარ წყაროს წარმოადგენდა. ამ კუთხით, მნიშვნელოვანია „მესამე ტალღით“ განხორციელებული ცვლილებები, რაც მიზნად ისახავს სასამართლო მენეჯერების გაძლიერებას და თავმჯდომარეთა ფუნქციის გადააზრებას, თუმცა, ამ ცვლილებებით ვერ აღმოიფხვრა ისეთი პრობლემები, როგორცაა თავმჯდომარის დანიშვნის არადემოკრატიული სისტემა, გათავისუფლების ბუნდოვანი პროცედურები და სხვადასხვა ადმინისტრაციულ ერთეულს შორის (მაგალითად, თავმჯდომარე, მენეჯერი, მენეჯმენტის დეპარტამენტი და სხვა) ფუნქციითა და უფლებებით. სასამართლო სისტემის ეფექტიანი ადმინისტრირებისთვის ხელის შეშლელ ფაქტორად გამოიკვეთა ისიც, რომ კანონმდებლობით, ზოგიერთ შემთხვევაში, არ არის გამიჯნული უზენაესი სასამართლოსა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს კომპეტენციები.

კვლევაში ცალკე თავი ეთმობა მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობის სისტემის ანალიზს. ეფექტიანი დისციპლინური პასუხისმგებლობის სისტემა არსებითია ანგარიშვალდებული სასამართლოს არსებობისთვის. თუმცა, მოსამართლეთა დისციპლინური სამართალწარმოების მოქმედი საფუძვლები ვერ პასუხობს განჭვრეტადობის მოთხოვნებს და აჩენს მისი არაკეთილსინდისიერად გამოყენებით მოსამართლეთაზე ზემოქმედების ხელშესახებ საფრთხეს. განსაკუთრებულ პრობლემად რჩება მართლმსაჯულების პროცესში მიღებული გადანყვეტილებების გამო მოსამართლისთვის დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრება და დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესის ხარვეზიანობა. ასევე, კანონმდებლობა ვერ უზრუნველყოფს დამოუკიდებელი ინსპექტორის საქმიანობის სათანადო გარანტიებით აღჭურვას.

დისციპლინური პასუხისმგებლობის სისტემის განუჭვრეტადობა დასახელდა მოსამართლეზე გავლენის მოხდენის ერთ-ერთ შესაძლო ბერკეტად სოციოლოგიური გამოკითხვის შედეგებითაც, რომელიც მოსამართლეთან და ყოფილ მოსამართლეთან ჩატარდა. გამოკითხვის თანახმად, სხვა ფაქტორები, რომლებმაც შესაძლოა გავლენა მოახდინოს მოსამართლეზე, არის თავმჯდომარის ინსტიტუტის არსებობა, იუსტიციის უმაღლეს საბჭოში მნიშვნელოვანი ძალაუფლების თავმოყრა, არასაკმარისი სოციალური დაცვის გარანტიები და დანიშნაურების მექანიზმის ბუნდოვანება. კვლევამ ასევე აჩვენა, რომ მოსამართლეთა უმრავლესობა 2012 წლის შემდეგ სასამართლო სისტემის მთავარ მიღწევად დამოუკიდებლობის ხარისხის ამაღლებას ასახელებს და სასამართლო სისტემაში განხორციელებულ რეფორმებს პოზიტიურად აფასებს. ასევე, პირველად მსგავსი კვლევების ჩატარებისას, განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა გენდერული საკითხებისადმი სენსიტიურობას მოსამართლეებში. შედეგების ანალიზმა აჩვენა, რომ სასამართლო სისტემაში გენდერული საკითხები ჯერ კიდევ ნაკლებად აქტუალური და დაუმუშავებელი თემაა, ხოლო კვლევის მონაწილეების უმრავლესობა არ ფლობს ინფორმაციას გენდერული თანასწორობის არსზე და მის ინტერდისციპლინურ განზომილებაზე.

კვლევის შედეგად იდენტიფიცირებული პრობლემების მნიშვნელობა და აქტუალობა სასამართლოს სისტემაში ჯერ კიდევ არაერთი ფუნდამენტური პრობლემის არსებობასა და თვისებრივი რეფორმის დაწყების აუცილებლობაზე მიუთითებს. იმედს გამოვთქვამთ, რომ წინამდებარე ანგარიშში მოცემული მიგნებები და მოყვანილი რეკომენდაციები ხელს შეუწყობს სასამართლო სისტემის რეფორმის ახალი ეტაპის დაწყებას და მის თანმიმდევრულ განხორციელებას.

ძირითადი ტენდენციები
სასამართლო სისტემაში

1

შესავალი

კოალიციამ „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“ 2012 წელს გამოაქვეყნა ანგარიში,¹ რომლის მიზანსაც მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული ვითარების შეფასება წარმოადგენდა. კვლევამ გამოავლინა, რომ სასამართლო ხელისუფლება რამდენიმე მიმართულებით საჭიროება და მნიშვნელოვან რეფორმირებას. იმ პერიოდისთვის არსებულ გამოწვევებს შორის იყო მოსამართლეთა კორუფციის არაგონივრულად შეკვეცილი უფლებები, პოლიტიზირებული იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, სასამართლოების თავმჯდომარეების ხელში თავმოყრილი ჭარბი ძალაუფლება, ინდივიდუალურ მოსამართლეზე ზემოქმედების უკონტროლო ბერკეტები, მათ შორის, მოსამართლეთა მივლინების ინსტიტუტისა და დისციპლინური სამართალწარმოების სახით და ა.შ.

2012 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ ახალმა ხელისუფლებამ მისი მმართველობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიზნად სამართლიანობის აღდგენა, სასამართლო ხელისუფლების პოლიტიკური გავლენებისგან გათავისუფლება და მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა გამოაცხადა. ამ მიზნით, ეტაპობრივად დაიწყო მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო რეფორმების განხორციელება,² თუმცა, რეფორმების პროცესი ცხადყოფს, რომ ხელისუფლებამ ვერ გამოავლინა მტკიცე პოლიტიკური ნება სასამართლო სისტემაში რეალური და თანმიმდევრული ცვლილებების შესატანად. პრინციპულ საკითხებთან დაკავშირებით, ხელისუფლება თანდათანობით დათმობებზე წავიდა მოსამართლეთა კორუფციის დომინანტ ჯგუფთან, მათ შორის, წინასაარჩევნო პერიოდში. პარალელურად, თანდათანობით გაქრა დაპირისპირება იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მოსამართლე და არამოსამართლე წევრებს შორის და, საბოლოოდ, თითქმის ყველა საკითხზე მათი აზრების თანხვედრაში გადაიზარდა. მოსამართლეთა დომინანტი ჯგუფისა და ხელისუფლების ასეთმა ურთიერთობამ ხელი შეუწყო მოსამართლეთა შორის ქრონიზმის გაძლიერებას და განსხვავებული აზრის ჩახშობას, რამაც სასამართლო სისტემა, შიდა დამოუკიდებლობის კუთხით, მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დააყენა. მოსამართლის დამოუკიდებლობისთვის მყიფე საფუძვლის შექმნას ხელი შეუწყო სამოსამართლო ვადის მასობრივად ამოწურვამაც მოსამართლეებში. დღევანდელი მდგომარეობით, მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის კუთხით არსებული გამოწვევების უპირველეს დადასტურებას წარმოადგენს ის კითხვის ნიშნები, რომლებიც მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში პოლიტიკური კონტექსტის მქონე საქმეებთან დაკავშირებით არსებობს.³

მიუხედავად იმისა, რომ 2012 წლიდან დღემდე ინსტიტუციურ დონეზე რიგი პოზიტიური ცვლილებები განხორციელდა – შესაძლებელი გახდა საბჭოს სხდომების მონიტორინგი და ლიაობის პრინციპი ხშირად ფორმალურად დაცულია – სასამართლო სისტემა ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა, რაც სისტემის ჩაკეტილობასა და დახურულ კარს მიღმა არაფორმალური მოლაპარაკებების წარმოებაში გამოიხატება. მსგავსი ვითარება ართულებს პრობლემების ნათლად დანახვასა და სასამართლოში არსებული ვითარების სისტემურ ანალიზს. წინამდებარე თავის მიზანია მართლმსაჯულების სისტემაში 2012 წლის შემდეგ განხორციელებული რეფორმებისა და ცვლილებების მოკლე მიმოხილვა და არსებული კონტექსტის შეფასება.

მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმა

2012 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ პირველი მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო რეფორმა მართლმსაჯულების სისტემაში 2013 წლის 1 მაისს განხორციელდა. სასამართლო რეფორმის „პირველი ტალღის“ ფარგლებში განხორციელებული ცვლილებების დიდი ნაწილი არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ მანამდე გამოთქმულ კრიტიკასა და რეკომენდაციებს ეფუძნებოდა. რეფორმის შედეგად, მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადაიდგა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს დეპოლიტიზირების მიმართულებით, გადანაწილდა კონკრეტული ინსტიტუტების ხელში თავმოყრილი გაუმართლებლად ფართო ძალაუფლება (იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე), გაიზარდა სისტემის გამჭვირვალობა და მოსამართლეთა თვითმმართველობის როლი. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული რეფორმა მნიშვნელოვან წინგადადგმულ ნაბიჯად შეფასდა⁴ და, იმავდროულად, ყურადღება გამახვილდა იმავე და სხვა მიმართულებებით რეფორმების გაგრძელების აუცილებლობაზე.

¹ „მართლმსაჯულების სისტემა საქართველოში“, კოალიცია „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“, 2012, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2bvktL6> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

² „სასამართლო სისტემის მდგომარეობა (2012-2016)“, საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, 2016, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/c5ETF0> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

³ „Concerns about Politicized Justice“, Human Rights Watch World Report 2017-Georgia, 2017, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/4073Uz> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

⁴ „ახალი სასამართლო რეფორმების შედარებითი ანალიზი“, საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, 2013, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2b8llvJ> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

მართლმსაჯულების სისტემის რეფორმის „პირველი ტალღის“ რეფორმისგან განსხვავებით, „მეორე ტალღის“⁵ ცვლილებების მიღებისას ხელისუფლებამ ვერ გამოავლინა სასამართლოს დამოუკიდებლობის გაძლიერების მყარი და თანმიმდევრული პოლიტიკური ნება, რაც მოსამართლეთა საპრობაციო ვადით დანიშვნების ამოქმედებაში გამოიხატა. ცვლილებების თანახმად, ძალაში შევიდა მოსამართლეთა უვადოდ დანიშვნის ზოგადი წესი, თუმცა, მოსამართლეთა უვადოდ დანიშვნამდე კანონით განისაზღვრა მოთხოვნა ყველა მოსამართლის 3-წლიანი გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის შესახებ. მოსამართლეთა გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის წესის ამოქმედებამ ცალსახად უარყოფითი შეფასება დაიმსახურა როგორც ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების,⁶ ასევე ვენეციის კომისიის მხრიდან.⁷ გამოსაცდელი ვადის ინსტიტუტი შეიცავს მნიშვნელოვან რისკებს სასამართლოს დამოუკიდებლობისთვის. მიუხედავად საერთაშორისო საკონსულტაციო ორგანოებისა და ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების კრიტიკისა, დღეს საერთო სასამართლოების სისტემაში ასზე მეტი გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლე ახორციელებს უფლებამოსილებას.

სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ კანონპროექტმა პარლამენტში პირველი საკომიტეტო მოსმენები ჯერ კიდევ 2015 წლის სექტემბერსა და ოქტომბერში გაიარა, თუმცა, მას კანონის სახე 2017 წლის თებერვლამდე არ მიუღია.⁸ კანონპროექტი პირველადი რედაქციის წარდგენის შემდეგ რამდენჯერმე არსებითად შეიცვალა, რამაც მნიშვნელოვნად შეასუსტა ზოგიერთი პოზიტიური ინიციატივა. რეფორმის გაჭიანურებამ საბჭოს მისცა შესაძლებლობა, ათეულობით მოსამართლე გაუმჭვირვალი და ბუნდოვანი პროცესით დაენიშნა. ასევე, გადავადდა საქმეთა განაწილების ელექტრონული წესის ამოქმედება, მათ შორის, საარჩევნო პერიოდში. რეფორმის განხორციელებას წინ უძღოდა ხანგრძლივი „კარს მიღმა“ მოლაპარაკებები და შესაძლო პოლიტიკური გარიგებები, მათ შორის, რეფორმის საბოლოო, მესამე მოსმენით მიღების ეტაპზე. მიუხედავად რამდენიმე მნიშვნელოვანი და პროგრესული ცვლილებისა, სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ საკანონმდებლო პაკეტის საბოლოო ვერსია არ ასახავს იმ არსებითი ხასიათის რეკომენდაციების დიდ ნაწილს, რომლებიც, როგორც ადგილობრივმა არასამთავრობო სექტორმა, ისე ვენეციის კომისიამ წარადგინა. მათ შორის, საკანონმდებლო ცვლილებები აღარ ითვალისწინებს სასამართლოს თავმჯდომარეების მოსამართლეების მიერ არჩევის წესს და შეიცავს ნეგატიურ ცვლილებებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს დაკომპლექტების თვალსაზრისით.⁹

დღემდე სასამართლო რეფორმა არ შეხებია ისეთ პრინციპულ და მნიშვნელოვან საკითხებს, როგორცაა მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობის საფუძვლების ბუნდოვანება, საბჭოს საქმიანობის მარეგულირებელი ნორმების არარსებობა, თავმჯდომარეთა არჩევის ხარვეზიანი წესი და სხვა მნიშვნელოვანი პრობლემები, რომელთა არსებობაზეც არასამთავრობო ორგანიზაციები წლების მანძილზე მიუთითებენ. აღნიშნული გამოწვევების არსებობის აღიარება და მათ გადასაჭრელად სწრაფი და თანმიმდევრული რეფორმის განხორციელება პრინციპულად მნიშვნელოვანია სასამართლოს დამოუკიდებლობის რეალური გარანტიების შესაქმნელად.

ცვლილებები იუსტიციის უმაღლეს საბჭოში

მართლმსაჯულების რეფორმის „პირველი ტალღის“ ცვლილებებით მნიშვნელოვნად შეცვალა საბჭოს დაკომპლექტების ადრე არსებული წესი, როგორც მოსამართლეთა კონფერენციის, ისე საქართველოს პარლამენტის მიერ წევრთა არჩევის ნაწილში. აღნიშნულის გათვალისწინებით, განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო საბჭოს ახალი წევრების არჩევის პროცესს, რომელიც წარმართა 2013 წლის მაისი-ივლისის პერიოდში. მოსამართლეთა კონფერენცია ორი სამუშაო დღის განმავლობაში მიმდინარეობდა და, საერთო ჯამში, დადებითად შეფასდა. პროცედურული დარღვევები არ ყოფილა და პროცესი

⁵ სასამართლო რეფორმის „მეორე ტალღა“ 2014 წლის 1-ლ აგვისტოს განხორციელებულ საკანონმდებლო ცვლილებებს გულისხმობს. აღნიშნულ რეფორმას წინ უძღოდა 2013 წლის 1-ლი ნოემბრის ცვლილებები, რომლის მიზანიც იყო „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის შესაბამისობაში მოყვანა საქართველოს კონსტიტუციის იმ რედაქციასთან, რომელიც 2013 წლის 17 ნოემბრიდან ამოქმედდა.

⁶ კოალიციის პოზიცია მოსამართლეთა გამოსაცდელი ვადით დანიშვნასთან დაკავშირებით, კოალიცია „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“, 2013, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2btwUYU> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

⁷ ვენეციის კომისიისა და ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა და კანონის უზენაესობის გენერალური დირექტორატის (DGI) ადამიანის უფლებათა დირექტორატის (DHR) ერთობლივი დასკვნა N°773/2014 „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონში ცვლილებების კანონპროექტზე, სტრასბურგი, 2014, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2bKqOJQ> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

⁸ „კოალიცია სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ გაჭიანურებას ეხმაურება“, კოალიცია „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“, 2016, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2b6nMsM> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

⁹ „კოალიცია მოუწოდებს პარლამენტს, გაითვალისწინოს პრეზიდენტის შენიშვნები მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღასთან“ დაკავშირებით“, კოალიცია „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“, 2017, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე < <https://goo.gl/NG2FWG> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

გამჭვირვალედ წარიმართა. თუმცა, მონაწილეთა უმრავლესობამ ვინროდ განმარტა კონფერენციის, როგორც უმაღლესი თვითმმართველი ორგანოს უფლებამოსილება და მოსამართლეებმა თავად შეიზღუდეს დღის წესრიგის დამტკიცებისა და საბჭოს წევრობის კანდიდატებისთვის კითხვის დასმის უფლებამოსილება. რაც შეეხება საქართველოს პარლამენტის მიერ საბჭოს არამოსამართლე წევრების შერჩევისთვის გამოცხადებულ კონკურსს, ის არ წარიმართა გამჭვირვალედ. დაინტერესებულმა ორგანიზაციებმა პარლამენტს მიმართეს თხოვნით, ჩატარებულიყო საჯარო გასაუბრება კანდიდატებთან და მათი ხედვების გაცნობა. ამის მიუხედავად, კანდიდატებთან გასაუბრება ჩატარდა დახურულ კარს მიღმა და საზოგადოებას არ მიეცა საშუალება, პროცესისთვის თვალი ედევნებინა.¹⁰

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს შემადგენლობაში დღეს 14 წევრი ახორციელებს უფლებამოსილებას. თითქმის 4 წელია, ვერ მოხდა მე-15 წევრის არჩევა პარლამენტის მიერ, რომელიც პარლამენტის კვალ-იფიციური უმრავლესობით, ოპოზიციური პოლიტიკური ძალების მონაწილეობით უნდა ყოფილიყო შერჩეული. აქედან იკვეთება, რომ არ არსებობდა კონსენსუსის მიღწევის ნება და ხელისუფლებამ არ უზრუნველყო თუნდაც ერთი განსხვავებული მოსაზრების მქონე წევრის შეყვანა საბჭოში. სასამართლო სისტემის რეფორმის „მესამე ტალღის“ კანონპროექტით შემცირდა კვორუმი და პარლამენტი საბჭოს ყველა არამოსამართლე წევრს უბრალო უმრავლესობით აირჩევს, რასაც არ სჭირდება არასახელისუფლებო პოლიტიკური ძალების მონაწილეობა. საბჭოს მოქმედი წევრებიდან 10 წევრს, მათ შორის იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანს, 2017 წლის ზაფხულში ეწურება უფლებამოსილების ვადა, შესაბამისად, სწორედ ამ დროისთვის მოხდება საბჭოს ხელახალი დაკომპლექტება. აღსანიშნავია, რომ მოქმედი კანონმდებლობით ერთი და იგივე პირი საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრად არ შეიძლება აირჩეს (დაინიშნოს) ზედიზედ ორჯერ.

აზრთა პლურალიზმი და მესამე პირების ჩართულობა საბჭოს საქმიანობაში

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს შემადგენლობა თითქმის სრულად განახლდა 2013 წლის ივნისში, რაც დადებითად აისახა საბჭოში მიმდინარე დისკუსიისა და მუშაობის ხარისხზე. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2014 წლის საქმიანობის მონიტორინგის ანგარიშში აღნიშნულია, რომ არამოსამართლე წევრების ინიციატივით, დაიწყო საბჭოში დისკუსია რამდენიმე მნიშვნელოვან საკითხზე და, მათი აქტიურობის შედეგად, საბჭოში რეალურად გაჩნდა განსხვავებული მოსაზრებები.¹¹ აღნიშნული თვალსაზრისით, 2015 წლიდან საბჭოს მოსამართლე და არამოსამართლე წევრებს შორის აზრთა სხვადასხვაობით მიღწეული პლურალიზმის და წარმომადგენლობითობის მდგომარეობა თანდათან შეიცვალა და საბჭოს ცალკეული არამოსამართლე წევრების პოზიციები სულ უფრო ხშირად ეთანხმებოდა მოსამართლე წევრების პოზიციებს. ამ პერიოდიდან იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრთა უმრავლესობის პოზიციების თანხვედრა, ასევე, გადაწყვეტილების მიღების წინ საბჭოს წევრების კონსულტაციები დახურულ ფორმატში, წარმოშობდა ეჭვს, რომ საბჭოს წევრები გადაწყვეტილებებს იღებდნენ არა ინდივიდუალურად, რაც წარმოადგენს კოლექტიური ორგანოს წევრთა მიერ გადაწყვეტილებების მიღების პრინციპს, არამედ წინასწარი შეთანხმებით.¹²

აღსანიშნავია, რომ 2015 წელს, ახალი თავმჯდომარის პირობებში, გაიზარდა საბჭოს სხდომებზე საკითხების განხილვაში დაინტერესებული პირების ჩართულობა. ხშირად საბჭოს თავმჯდომარე საკუთარი ინიციატივით სთხოვდა დამსწრე არასამთავრობო თუ საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს, დაეფიქსირებინათ თავიანთი მოსაზრებები განსახილველ საკითხებზე. ამის შემდგომ, საბჭოს სხვა წევრებიც, უმეტესად არამოსამართლე წევრები, უფრო მეტ კომუნიკაციას ამყარებდნენ დამსწრე საზოგადოებასთან. 2016 წელს ეს ვითარება უარყოფითად შეიცვალა. მოსამართლეთა შერჩევა-დანაშინების პროცესსა და სხვა პრობლემურ საკითხებზე სამოქალაქო სექტორის მიერ დაფიქსირებული კრიტიკის ფონზე, საბჭოს წევრების, მათ შორის, საბჭოს თავმჯდომარის დამოკიდებულება შეიცვალა. საბჭოს სხდომებზე, როგორც მოსამართლე, ისე არამოსამართლე წევრები ღიად გამოხატავდნენ უკმაყოფილებას იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიმართ გამოთქმული კრიტიკისადმი და მას „ზღვარგადასულს“ უწოდებდნენ. საბჭოს ერთ-ერთი წევრი, სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის მოტივით,

¹⁰ „იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის სამწლიანი შემჯავამებელი ანგარიში (2012-2014)“, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, 2015, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2b9o0zW> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

¹¹ „იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიში №3“, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, 2015, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2cbgioj> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

¹² „იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიში №4“, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, 2016, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2bx4dd4> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

ლიად უჭერდა მხარს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვასაც.¹³

გამჭვირვალობა და ინტერესთა კონფლიქტის შემთხვევები

უკანასკნელი ოთხი წლის განმავლობაში, საბჭოს გამჭვირვალობის კუთხით, რიგ საკითხებში მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება შეიმჩნეოდა. თუმცა, გამოვლინდა პრობლემებიც, როგორცაა საბჭოს სხდომის დახურვის პროცედურისა და ინტერესთა კონფლიქტის მარეგულირებელი ნორმების არარსებობა, დღის წესრიგის შედგენასა და, ზოგადად, სხდომის მომზადებასთან დაკავშირებული ხარვეზები.

მწვავე პრობლემად გამოიკვეთა ინტერესთა კონფლიქტის საკითხი. მოსამართლეთა შესარჩევი კონკურსის მიმდინარეობისას რამდენჯერმე დაფიქსირდა შემთხვევა,¹⁴ როდესაც საბჭოს წევრი, რომელიც თავად იყო კონკურსის მონაწილე, მონაწილეობდა კანდიდატების კონკურსთან დაკავშირებულ პროცესში. აღნიშნული პრობლემის წინაშე საბჭო რამდენჯერმე დადგა. საკითხის მოუნესრიგებლობამ კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა საბჭოს საქმიანობის დამოუკიდებლობა და მიუკერძოებლობა, როგორც თბილისის სააპელაციო სასამართლოში 7 მოსამართლის დანიშნულების, ისე მოსამართლეთა დანიშვნის პროცესში.¹⁵ პოზიტიურად უნდა შეფასდეს საბჭოს წევრების მიერ დამკვიდრებული თვითაცილების პრაქტიკა იმ ვაკანსიებზე კენჭისყრისას, რომლებზეც თავად ჰქონდათ განაცხადი შეტანილი. თუმცა, აქვე აღსანიშნავია, რომ ყველა კანდიდატის თანასწორ პირობებში ჩაყენებისთვის, აუცილებელია, გამოირიცხოს საბჭოს წევრების მიერ კონკურსის პროცესში სხვაგვარი მონაწილეობაც, როგორცაა სხვა კანდიდატების დოკუმენტებზე წვდომა და მათთან გასაუბრებაში მონაწილეობა.¹⁶

მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნა და კონკურსის გარეშე გადაყვანა

საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს საქმიანობაზე რამდენიმეწლიანმა დაკვირვებამ ცხადყო, რომ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფუნქციის – მოსამართლეთა დანიშვნის – განხორციელების პროცესს ახასიათებდა:

- გამჭვირვალობისა და საჯაროობის დაბალი ხარისხი;
- საბჭოს მიერ მოსამართლეთა დანიშვნასთან დაკავშირებით მიღებული გადაწყვეტილებების დაუსაბუთებლობა.

აღსანიშნავია, ისიც, რომ საბჭოს საჯარო სხდომებზე დასწრება არ იძლეოდა იმის შეფასების საშუალებას, თუ რა მოტივით აძლევდა საბჭოს ცალკეული წევრი ამა თუ იმ კანდიდატს ხმას, ან რა მოტივით ცვლიდა საბჭოს ესა თუ ის წევრი კანდიდატთან დაკავშირებით საკუთარ პოზიციას კონკურსის პირველ და მეორე ტურს შორის. აღნიშნულ საკითხებზე საბჭოს წევრებს შორის კონსულტაციები სხდომის დარბაზს მიღმა მიმდინარეობდა, საბჭოს წევრები კონსულტაციისთვის ტოვებდნენ სხდომის ოთახს და გარეთ თათბირობდნენ. მოტივი, რის გამოც საბჭოს წევრი მხარს უჭერს ან არ უჭერს კანდიდატს, მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ გამჭვირვალობის თვალსაზრისით, არამედ კონკურსის პროცედურებისა და იმ მიზნის მიღწევის შესაფასებლად, რომ მოსამართლედ დანიშნოს პროფესიონალი, კანონმდებლობით დადგენილი უნარ-ჩვევებისა და პიროვნული თვისებების მქონე პირი.¹⁷

მოსამართლეთა შერჩევა-დანიშვნის პროცესის ობიექტურად და მიუკერძოებლად ჩატარებასთან დაკავშირებით საზოგადოებაში არსებული კითხვები კიდევ უფრო გაამძაფრა საბჭოდან მოსამართლეთა საგამოცდო ტესტების გამჟღავნების სავარაუდო შემთხვევამ. 2016 წლის 2 თებერვალს თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარე მამუკა ახვლედიანი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს შეხვდა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოდან 2015 წლის 21 ნოემბერს ჩატარებული მოსამართლეთა საკვალიფიკაციო გამოცდების ტესტების სავარაუდო გამჟღავნების შესახებ აცნობა. 2016 წლის 22 თებერვალს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ მამუკა ახვლედიანი თბილისის საქალაქო სასამართლოსა და ამავე სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის თავმჯდომარეობიდან გაათავისუფლა. ტესტების გამჟღავნების სავარაუდო ფაქტთან დაკავშირებით რაიმე

¹³ „სასამართლოს ავტორიტეტის დაცვის მიზნით, გამოხატვის თავისუფლების დაუსაბუთებელი შეზღუდვა დაუშვებელია“, საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, 2015, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2b900Zw> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

¹⁴ იქვე.

¹⁵ იქვე.

¹⁶ იქვე.

¹⁷ „იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის სამსლიანი შემაჯამებელი ანგარიში (2012-2014)“, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, 2015, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2b900Zw> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

სახის დასკვნა ან განმარტება საზოგადოებისთვის ამ დრომდე უცნობია.

2011-2015 წლების მონაცემებით, მოსამართლეთა თანამდებობაზე დანიშვნის შემდეგ, საბჭო აქტიურად იყენებდა ერთი სასამართლოდან სხვა სასამართლოში მოსამართლეების გადაყვანის კანონით გათვალისწინებულ მექანიზმებს. კონკურსის გარეშე მოსამართლეთა გადაყვანის/დანიშნულების შესახებ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს აღნიშნული გადაწყვეტილებები მიღებული იყო ყოველგვარი დასაბუთების გარეშე, მხოლოდ ფორმალური პროცედურების ჩატარების შედეგად. ზემოაღნიშნული გარემოებები აჩენს სერიოზულ ეჭვს იმასთან დაკავშირებით, რომ, შესაძლოა, წარმოშობილი ვაკანსიების გვერდის ავლით ხდებოდა მოქმედ მოსამართლეთა მიზნობრივი, ე.წ. სტრატეგიული გადასაწვდილობა სხვადასხვა სასამართლოში, მოსამართლის შეუცვლელობის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპის უგულებელყოფით, რაც პირდაპირ გავლენას ახდენს მოსამართლის დამოუკიდებლობასა და მიუკერძოებლობაზე.

სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობა სისტემის შიგნიდან მომდინარე ზეგავლენებისგან

დღესდღეობით სასამართლო სისტემა, შიდა დამოუკიდებლობის კუთხით, მნიშვნელოვანი გამოწვევის წინაშე დგას. უკანასკნელ წლებში გამოიკვეთა, რომ სასამართლო კორპუსში არსებობს მოსამართლეთა ჯგუფი, რომელსაც აქვს ბერკეტი, ზეგავლენა მოახდინოს სასამართლო სისტემასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღების პროცესზე, მათ შორის, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებებზე.

აღნიშნული პრობლემა განსაკუთრებით მწვავედ დგას მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის პროცესთან მიმართებით. 2015 წლის 25 დეკემბერს იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ მხარი დაუჭირა ლევან მურუსიძის სააპელაციო სასამართლოში არჩევას. საბჭოს არამოსამართლე წევრების განმარტებით,¹⁸ მთავარი არგუმენტი მურუსიძის სასარგებლოდ მოსამართლეთა კორპუსის მხარდაჭერა იყო. ამ საკითხზე იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს არამოსამართლე წევრების მიერ გაკეთებულმა განცხადებამ, ფაქტობრივად, დაადასტურა ეჭვები, რომ იუსტიციის უმაღლესი საბჭო მოსამართლეთა დანიშვნისას არ ხელმძღვანელობდა კანონით განსაზღვრული კრიტერიუმებით, არამედ გადაწყვეტილება მიიღებოდა საბჭოს წევრებს შორის გარკვეული ფარული გარიგებების საფუძველზე.

არსებული მდგომარეობა კიდევ უფრო გაამძაფრა იმ ფაქტმა, რომ მოსამართლეთა ამგვარი წესით დანიშვნების ფონზე საქართველოს პარლამენტმა ყოველგვარი მიზეზის გარეშე გააჭიანურა და არ მიიღო სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ ცვლილებები, რომლებიც თავდაპირველ ეტაპზე უფრო მეტად გააუმჯობესებდა მოსამართლეთა დანიშვნის პროცედურას. მსგავსი დაყოვნებაც ამყარებს ეჭვებს იმასთან დაკავშირებით, რომ ხელისუფლება გარკვეულ დათმობებზე წავიდა სასამართლო კორპუსის წინააღმდეგობის ფონზე. აღსანიშნავია, რომ 2015 წლის 19 ოქტომბერს, მას შემდეგ, რაც იუსტიციის სამინისტროს მიერ მომზადებული მესამე ტალღის კანონპროექტები უკვე ინიცირებული იყო საქართველოს პარლამენტში, საქართველოს იუსტიციის მინისტრი თეა წულუკიანი შეხვდა 160 მოსამართლეს, მათ შორის, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანს – მოსამართლე ლევან მურუსიძეს. შეხვედრაზე არ მიიწვიეს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე ნინო გვენეტაძე. შეხვედრის შემდეგ იუსტიციის მინისტრმა ჩამოთვალა ის საკითხები, რომლებიც მესამე ტალღის კანონპროექტებში იყო გათვალისწინებული, მაგრამ მოსამართლეებთან შეხვედრაზე შეთანხმდნენ, რომ აღნიშნული საკითხები სხვაგვარად მოწესრიგდებოდა. გარდა ამისა, მთელი რიგი საკითხები, რომლებიც, იუსტიციის მინისტრის თქმით, ახლად დანიშნული უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ინიციატივით იყო გათვალისწინებული მესამე ტალღის კანონპროექტებში, გადაიხედებოდა, რადგან მოსამართლეთა კორპუსი არ ეთანხმებოდა აღნიშნულ ცვლილებებს. შედეგად, საქართველოს პარლამენტში მესამე ტალღის კანონპროექტების განხილვა შეჩერდა.¹⁹

მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ შეჩერებამდე განვითარებული მოვლენები, განსაკუთრებით კი, კანონპროექტის ძირეული გადამუშავება მოსამართლეებთან იუსტიციის მინისტრის შეხვედრის შემდგომ, რა დროსაც მოხდა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანსა და სხვა მოსამართლეებთან შეთანხმება და უარი ითქვა უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის პოზიციების გაზიარებაზე, აჩენს ეჭვებს ხელისუფლების მიერ მოსამართლეთა დომინანტური ჯგუფის საბოლოოდ მხარდაჭერასთან დაკავშირებით, რაც კიდევ უფრო ზრდის მათ ზეგავლენას სასამართლო სისტემაში.

პრობლემურია ისიც, რომ მოსამართლეთა ერთი ჯგუფი და იუსტიციის უმაღლესი საბჭო არ არიან შემწყნარებლები მოსამართლეთა კორპუსის სხვა წარმომადგენლების მხრიდან გამოთქმული კრიტიკის

¹⁸ „იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს არამოსამართლე წევრების განცხადება“, 2015 წლის 25 დეკემბერი, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2bUCGn4> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

¹⁹ „იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიში №4“, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, 2016, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < [68-69, http://bit.ly/2bx4dd4](http://bit.ly/2bx4dd4) > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

მიმართ. ამას ადასტურებს იუსტიციის საბჭოს მიერ თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარის მამუკა ახვლედიანის თანამდებობიდან გათავისუფლება მის მიერ კრიტიკული განცხადებების გაკეთებიდან ორ თვეში.

2015 წლის 29 დეკემბერს თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარე მამუკა ახვლედიანი არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და მედიის წარმომადგენლებს შეხვდა და სასამართლო სისტემაში არსებულ გამოწვევებსა და პრობლემებზე ესაუბრა. ახვლედიანმა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსა და უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის მუშაობა გააკრიტიკა. მამუკა ახვლედიანის მიერ გაკეთებულ განცხადებას ქუთაისის საქალაქო სასამართლო გამოეხმაურა. სასამართლოს მიერ გავრცელებული განცხადების თანახმად, თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარის მიზანი საზოგადოების თვალში სასამართლო სისტემის დისკრედიტაცია, შესუსტება და დაკნინება იყო, რაც „მისი მხრიდან ამორალურ, უზნეო და უღირს საქციელს წარმოადგენდა“. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიმართ ასეთმა კრიტიკამ უარყოფითი გამოხმაურება გამოიწვია მოსამართლეთა კორპუსის შიგნითაც. ცალკეულმა მოსამართლეებმა სასამართლოს შიდა ქსელში (ინტრანეტი) მამუკა ახვლედიანის მიმართ მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულება გამოხატეს. აღნიშნულ განცხადებებთან დაკავშირებით, 2016 წლის 10 თებერვალს კოალიციამ „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისათვის“ დისციპლინური საჩივრით მიმართა საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს. კოალიციის მიმართვაში ნათქვამი იყო, რომ ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს საჯარო განცხადება მამუკა ახვლედიანთან დაკავშირებით, ასევე, ცალკეული მოსამართლეების მიერ შიდა ქსელში გამოხატული არაეთიკური და შეურაცხმყოფელი კომენტარები არღვევდა სამოსამართლო ეთიკის წესებს, ასევე, წარმოადგენდა მოსამართლისთვის შეუფერებელ ქმედებას, რომელიც ბღალავს სასამართლოს ავტორიტეტს ან ზიანს აყენებს სასამართლოსადმი ნდობას, რასაც მოქმედი კანონმდებლობა დისციპლინურ გადაცდომად მიიჩნევს.²⁰

2016 წლის 1 თებერვალს ჩატარდა მოსამართლეთა XVI რიგგარეშე კონფერენცია, რომელიც მოსამართლეთა ნაწილმა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსადმი ერთგულების დემონსტრირებას მიუძღვნა. მოსამართლეებმა უკმაყოფილება გამოთქვეს არასამთავრობო ორგანიზაციების, პოლიტიკური ძალებისა და პრეზიდენტის მიერ გაკეთებული შეფასებების გამოც, რაც საბჭოს საქმიანობაზე ზეგავლენად მიიჩნიეს.

2016 წლის 2 თებერვალს მამუკა ახვლედიანი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს შეხვდა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოდან 2015 წლის 21 ნოემბერს ჩატარებული მოსამართლეთა საკვალიფიკაციო გამოცდების ტესტების სავარაუდო გამჟღავნების შესახებ აცნობა. ინფორმაციას მოსამართლეთა საკვალიფიკაციო გამოცდების ტესტების სავარაუდო გამჟღავნების შესახებ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე გამოეხმაურა. ნინო გვენეტაძის განმარტებით, მამუკა ახვლედიანის განცხადებას სხვა მიზანი და მიმართულება ჰქონდა, თუმცა, ეთიკის მაღალი სტანდარტიდან გამომდინარე, ის ამ მიზნებზე ვერ ისაუბრებდა. 2016 წლის 22 თებერვალს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება თბილისის საქალაქო სასამართლოსა და ამავე სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის თავმჯდომარეობიდან მამუკა ახვლედიანის გათავისუფლების შესახებ. აღნიშნულ გადაწყვეტილებას საბჭოს 12-მა წევრმა დაუჭირა მხარი. საპირისპირო მოსაზრება მხოლოდ ერთმა წევრმა, ვახტანგ მჭედლიშვილმა გამოხატა. მისი განცხადებით, აღნიშნული გადაწყვეტილებით იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ სამართლიანობის პრინციპი დაარღვია და მისი უფლებამოსილების ფარგლებს გასცდა.

მამუკა ახვლედიანის მიერ განცხადების გაკეთების შემდგომ განვითარებული მოვლენების ქრონოლოგია²¹ ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ ინდივიდუალური მოსამართლის მიერ გამოთქმული კრიტიკა სისტემის მიმართ მოსამართლეთა დიდი ნაწილისთვის მიუღებელია და აღიქმება, როგორც თავდასხმა სასამართლოზე. მსგავსი ვითარება, სერიოზულ ეჭვებს აჩენს მოსამართლეთა კორპუსში კლანური მმართველობის შესახებ, რაც ძირს უთხრის ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობას.²²

²⁰ „კოალიცია იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს დისციპლინური საჩივრით მიმართავს“, კოალიცია „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“, 2016, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2bzenFU> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

²¹ „მოვლენების ქრონოლოგია მამუკა ახვლედიანის პირველი განცხადებიდან მის გათავისუფლებამდე“, საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, 2016, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2b7iK05> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

²² „კოალიცია იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს დისციპლინური საჩივრით მიმართავს“, კოალიცია „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“, 2016, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://bit.ly/2bzenFU> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 5 მარტს].

სოციოლოგიური
გამოკითხვის
შედეგები

2

შედგების მოკლე მიმოხილვა

სასამართლოს ერთ-ერთ მთავარ მიღწევად 2012 წლის შემდეგ მოსამართლეები მისი დამოუკიდებლობის ხარისხის ამაღლებას ასახელებენ. მთავარ გამოწვევად კი მოსამართლეთა არასაკმარისი რაოდენობა და გადატვირთულობა რჩება, რაც სასამართლო გადაწყვეტილებების ხარისხსა და ხანგრძლივობაზეც მოქმედებს.

მედია მნიშვნელოვან როლად მიიჩნევა სასამართლოს იმიჯის შექმნის პროცესში. თუმცა, რესპონდენტები მედიას ობიექტურობისა და ეთიკის ნორმების დაცვისკენ მოუწოდებენ. საზოგადოებაში სასამართლოს მიმართ ნდობა, მედიის გარდა, თავად სასამართლოს გადაწყვეტილებების დასაბუთებაზეც არის დამოკიდებული. მოსამართლეები მიიჩნევენ, რომ საჭიროა ხალხში ცნობიერების ამაღლება სასამართლოს მუშაობის შესახებ. ამისთვის რესპონდენტები მიზანშეწონილად მიიჩნევენ სატელევიზიო გადაცემის შექმნას.

არასამთავრობო ორგანიზაციები ასევე საჭირო როლად სახელებიან. რესპონდენტები მათ კრიტიკასა და კომენტარებს სასარგებლოდ მიიჩნევენ და ყურადღებას აქცევენ. თუმცა, მათ შემთხვევაშიც, ხაზს უსვამენ ობიექტურობის აუცილებლობას.

მოსამართლეები დადებითად საუბრობენ იუსტიციის უმაღლეს საბჭოსა და სკოლაზე. მათი აზრით, 2012 წლის შემდეგ საბჭოს მუშაობა უფრო გამჭვირვალეა და არც მათთან კომუნიკაციაა რთული. გამჭვირვალედ და ობიექტურად მიიჩნევენ იუსტიციის უმაღლეს სკოლასაც. რესპონდენტთა უმეტესობა ამ სკოლის კურსდამთავრებულია. თუმცა, ასევე გამოითქვა მოსაზრება, რომ საბჭო სრულად აკონტროლებს იუსტიციის უმაღლეს სკოლას და არსებობს ეჭვები საბჭოს ძალაუფლების არაკეთილსინდისიერად გამოყენების შესახებ.

რესპონდენტები 2012 წლის შემდეგ მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის გაზრდას ამჩნევენ. მათი უმრავლესობის აზრით, სამართლიანი და ობიექტურია მოსამართლეთა შერჩევისა და დანიშვნის პროცესი, ასევე, მოსამართლეთა სპეციალიზაციის დროს ხდება მათი სურვილის გათვალისწინება. თუმცა, ჯერ კიდევ არსებობს ბუნდოვანი საკითხები, რომლებიც, შესაძლოა, მოსამართლეებზე გავლენის მოხდენის საშუალებას წარმოადგენდეს. ასეთია, მაგალითად, მოსამართლეთა დანიშნულებისა და დისციპლინური პასუხისმგებლობის საკითხები, სადაც საფუძვლები მკაფიოდ განსაზღვრული არ არის და ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას იძლევა. მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის გარკვეულ შეზღუდვად მოსამართლეთა სამწლიანი გამოსაცდელი ვადა სახელდება. რესპონდენტთა დიდი უმრავლესობა მას მიუღებლად მიიჩნევს, განსაკუთრებით, ათი წლის მუშაობის შემდეგ ხელახლა დანიშნული მოსამართლეების შემთხვევაში. ზოგი რესპონდენტი ფიქრობს, რომ მოსამართლეებზე გავლენის მოხდენის ერთ-ერთ ბერკეტს სასამართლოების თავმჯდომარეები წარმოადგენენ. შესაბამისად, მათი აზრით, საჭიროა ამ ინსტიტუტის გაუქმება ან მისთვის ისეთი ფუნქციების ჩამორთმევა, როგორცაა, მაგალითად, საქმეთა განაწილება, რაც, რესპონდენტების თქმით, ელექტრონულად, შემთხვევითობის პრინციპზე დაყრდნობით უნდა ხდებოდეს.

სასამართლოს მიღწევები და გამოწვევები 2012 წლის შემდეგ

2012 წლის შემდეგ სასამართლო სისტემის მთავარ მიღწევად მოსამართლეები მისი დამოუკიდებლობის ხარისხის ამაღლებას ასახელებენ. მათთვის მნიშვნელოვანი ცვლილებაა იმის შესაძლებლობა, რომ საკანონმდებლო და საჯარო განხილვებში მიიღონ მონაწილეობა. მთავარ გამოწვევად მოსამართლეთა არასაკმარისი რაოდენობა და, შესაბამისად, მათი გადატვირთულობა რჩება, რაც საქმეთა ხანგრძლივობასა და გადაწყვეტილებათა ხარისხზე ახდენს გავლენას, ასევე, აფერხებს მოსამართლეებს, იმუშაონ თვითგანვითარებასა და კვალიფიკაციის ამაღლებაზე.

სასამართლოს მიღწევები

2012 წლის შემდგომ პერიოდში სასამართლოს ყველაზე დიდ მიღწევად მოსამართლეების უმრავლესობას სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობის ხარისხის გაზრდა მიაჩნია. იმავდროულად, მოსამართლეთა ნაწილის მიერ უმნიშვნელოვანეს მიღწევად სახელდება საკანონმდებლო ცვლილება, რომელიც იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრებისა და მოსამართლეების ფარული კენჭისყრით არჩევას გულისხმობს. მოსამართლეები ამ ცვლილებას სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობის ამაღლების ერთ-ერთ აუცილებელ პირობად მიიჩნევენ.

„2012 წლის შემდეგ ყველაზე დიდი მიღწევა არის ის, რომ საბჭოს მოსამართლე წევრებს მოსამართლეთა კონფერენცია ირჩევს ფარული კენჭისყრით... ვფიქრობ, ამ გზით უფრო ობიექტურ არჩევანს აკეთებენ მოსამართლეები და მხარს უჭერენ იმ კანდიდატს, რომელსაც ნამდვილად ღირსეულად მიიჩნევენ იმისათვის, რომ წარმოადგენდეს მათ

სახეს საქართველოს იუსტიციის საბჭოში“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, თბილისის საქალაქო სასამართლო).

გარდა ამისა, მოსამართლეების აზრით, სასამართლო სისტემის კიდევ ერთი დიდი მიღწევაა ის, რომ 2012 წლის შემდეგ მათ უფლება მიეცათ, ჩართულიყვნენ საკანონმდებლო და საჯარო განხილვებში. ამჟამად მათ უკვე შეუძლიათ კანონმდებლობაში არსებულ პრობლემებსა და გამოწვევებზე აქტიურად საუბარი. ამასთანავე, მოსამართლეთა ნაწილი პოზიტიურ ცვლილებად იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს საქმიანობის გამჭვირვალობასა და ღიაობას მიიჩნევს, რადგანაც მოსამართლეებს საშუალება აქვთ, პირდაპირ ეთერში ადევნონ თვალი საბჭოს სხდომებსა და კენჭისყრის პროცესს.

ზემოთქმულის გარდა, 2012 წლის შემდგომ პერიოდში დადებით ცვლილებებად მოსამართლეებმა დაასახელეს შემდეგი:

- მოსამართლეთა კეთილსინდისიერებისა და კომპეტენციის შეფასების სისტემის ხარისხის გაუმჯობესება;
- მოსამართლეთა უვადოდ დანიშვნა;
- სასამართლო პროცესზე მედიის დაშვების წესი;
- მოსამართლეებისთვის ხელფასის გაზრდა;
- მოსამართლეთა რაოდენობის ზრდის ტენდენცია;
- უმაღლესი საბჭოდან სადისციპლინო კოლეგიის ინსტიტუციურად გამოცალკეება;
- არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ცვლილება.

არსებული გამოწვევები

მიუხედავად მნიშვნელოვანი მიღწევებისა, მოსამართლეები საუბრობენ სასამართლო სისტემაში დარჩენილ პრობლემებზე. თითქმის ყველა მოსამართლე, პირველ რიგში, ასახელებს საქმეების ურიცხვოდენობას და აღნიშნავს, რომ მოსამართლეთა არსებული რესურსი ვერ ახერხებს საქმეებთან გამკლავებას. ამასთანავე, საქმეების სიმრავლე მოქმედებს მოსამართლის გადაწყვეტილების და მისი დასაბუთებულობის ხარისხზე, რაზეც ნეგატიურად აისახება ისიც, რომ მოსამართლეებს საკუთარი განვითარებისა და კვალიფიკაციის ამაღლებისთვის დრო არ რჩებათ.

გარდა ამისა, დიდ პრობლემად მიიჩნევა ინფრასტრუქტურაც, ვინაიდან სასამართლო სხდომის დარბაზები საკმარისი არ არის. შედეგად, პროცესები დროში ძალიან იწელება და მხარეები უკმაყოფილონი რჩებიან.

„კადრების ნაკლებობა გვაქვს, მოსამართლეების დამატებაა საჭირო. საქმეები იმდენია, რომ ფაქტობრივად ვერ ვუმკლავდებით. მოსამართლეთა რაოდენობა ძალიან მცირეა ჩვენს სასამართლოში და, ზოგადად, სასამართლო სისტემაში. შესაბამისად, ამან შეიძლება გადანეგატილების ხარისხზეც იმოქმედოს. ძალიან დიდხანს გრძელდება პროცესები იმიტომ, რომ, ელემენტარულად, დარბაზები არ გვაქვს...“ (მოქმედი მოსამართლე, კაცი, თბილისის საქალაქო სასამართლო).

ზოგიერთი მოსამართლისთვის სასამართლოს უმთავრეს გამოწვევას მის მიმართ საზოგადოების ნდობის ხარისხის ამაღლება წარმოადგენს. მათ მიაჩნიათ, რომ სასამართლოს საზოგადოებაში ცუდი იმიჯი აქვს შექმნილი მაშინ, როცა, მისი აზრით, დღევანდელი სასამართლო სისტემა არ იმსახურებს საზოგადოების მკაცრ კრიტიკას. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე მიიჩნევს, რომ აუცილებელია, არსებობდეს რაიმე ჯგუფი, რომელიც სასამართლოს იმიჯზე იმუშავებს.

„ყველაზე დიდი გამოწვევა მგონია საზოგადოების ნდობა სასამართლოს მიმართ... თუმცა, ეს მრავალი ფაქტორით არის განპირობებული. ალბათ უნდა შეიქმნას ორგანო ან ჯგუფი, რომელიც სასამართლოს იმიჯზე იმუშავებს“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, თბილისის სააპელაციო სასამართლო).

მიუხედავად იმისა, რომ მოქმედი მოსამართლეები სასამართლოს მთავარ მიღწევად მისი დამოუკიდებლობის გაზრდას ასახელებენ, ერთ-ერთი ყოფილი მოსამართლე სასამართლოს მთავარ გამოწვევად სწორედ სისტემის შიგნით მოსამართლეთა დამოუკიდებლობას მიიჩნევს. მისი აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლო სისტემა დამოუკიდებელი გახდა, თავად მოსამართლე მაინც დამოკიდებული რჩება იუსტიციის საბჭოსა და სადისციპლინო კოლეგიაზე. ამასთანავე, რესპონდენტი ხაზს უსვამს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს არატოლერანტულ დამოკიდებულებას განსხვავებული აზრის მქონე მოსამართლეების მიმართ.

გარდა ამ გამოწვევებისა, უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე მიიჩნევს, რომ სასამართლო სისტემაში ჯერ კიდევ არსებობს ძველი მენტალიტეტი პალატის თავმჯდომარეების ფუნქციებისა და როლის შესახებ, რაც გულისხმობს იმას, რომ დაძლეული არ არის იერარქიული დამოკიდებულება თავმჯდომარეებს, პალატის თავმჯდომარეებსა და რიგით მოსამართლეებს შორის. თავმჯდომარეები თავს იკავებენ საქმეების განხილვისგან და არ ასრულებენ მოსამართლის მოვალეობას, რაც, მისი აზრით, არასწორია. თუმცა, იმავდროულად, რესპონდენტი იერარქიული დამოკიდებულების არსებობას გამორიცხავს უზენაეს სასამართლოში და უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს სამაგალითოდ მიიჩნევს.

„ვეფიქრობ, რომ ისევ შემორჩენილია ძველი მენტალიტეტი თავმჯდომარეებისა და პალატის თავმჯდომარეების ფუნქციებისა და როლის შესახებ, ანუ კვლავ ძველებური დამოკიდებულება არსებობს აღნიშნული საკითხისადმი და ამის დაძლევა ვერ მოხერხდება. მხოლოდ ცალკეული სასამართლოების დონეზე შეიცვალა სიტუაცია, მაგალითად, უზენაესი სასამართლოს დონეზე. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარემ ნებაყოფლობით გამოთქვა სურვილი, რომ ყოფილიყო სისხლის პალატის თავმჯდომარე და, ასევე, პირადად მონაწილეობს ძალიან ბევრი საკითხის გადაწყვეტაში“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, უზენაესი სასამართლო).

ამასთანავე, ზოგიერთი მოსამართლის მიერ პრობლემად აღიქმება ისიც, რომ მოსამართლე არ არის სოციალურად უზრუნველყოფილი. კერძოდ, როდესაც მოსამართლე თავის უფლება-მოვალეობას აღარ შეასრულებს, იგი უმუშევარი რჩება და სახელმწიფო დახმარებაც არ აქვს გამოყოფილი.

მოსამართლეები მიიჩნევენ, რომ აღნიშნული გამოწვევებისათვის მხოლოდ სასამართლოს მზადყოფნა საკმარისი არ არის და საჭიროა დიდი მატერიალური რესურსი, რომელიც სახელმწიფომ უნდა გამოყოს მართლმსაჯულების სისტემისთვის.

მედია და არასამთავრობო ორგანიზაციები მართლმსაჯულების სფეროში

მოსამართლეები მიიჩნევენ, რომ მედიასა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს მნიშვნელოვანი როლი აქვთ მართლმსაჯულების სისტემაში. მათი აზრით, მედია დიდ გავლენას ახდენს სასამართლოს იმიჯზე და, შესაბამისად, მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ საზოგადოების ნდობის ხარისხზე. მოსამართლეები ფიქრობენ, რომ აუცილებელია, მედიამ დაიცვას ობიექტურობისა და ეთიკის ნორმები.

საზოგადოების ნდობის ამაღლებისთვის, მოსამართლეების აზრით, ასევე აუცილებელია მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლება მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ. გამოითქვა მოსაზრება ამ თემაზე სატელევიზიო გადაცემის გაკეთების შესახებ. თუმცა, მხოლოდ სასამართლოს იმიჯი საკმარისი არ არის ნდობისთვის. აუცილებელია, გადაწყვეტილებები იყოს კარგად დასაბუთებული, რომ არცერთ მხარეს არ დარჩეს უსამართლობის განცდა.

რაც შეეხება არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რესპონდენტების აზრით, მათი მხრიდან განხორციელებული კრიტიკა საჭირო და სასარგებლოა სასამართლო სისტემის განვითარებისთვის, თუმცა, აქაც ხაზს უსვამენ ობიექტურობის შენარჩუნების აუცილებლობას.

მედია და სასამართლო

მოსამართლეებმა ისაუბრეს მასმედიის გავლენაზე სასამართლო სისტემის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულების კუთხით. ისინი ხაზს უსვამდნენ, რომ მედია უაღრესად დიდ როლს თამაშობს სასამართლოს იმიჯის შექმნაში და, შედეგად, მართლმსაჯულების მიმართ საზოგადოების ნდობის ხარისხსაც განაპირობებს. იმავდროულად, რესპონდენტების ნაწილს მიაჩნია, რომ მედია ხშირად სცდება ობიექტურობის ზღვარს და სასამართლო სისტემას მხოლოდ უარყოფითი მხრიდან წარმოაჩენს. მოსამართლეებს უჩნდებათ კითხვა, თუ რატომ არ შუქდება ისეთი საქმეები, რომელთა ნახვაც საზოგადოებას მეტი ნდობით განაწყობს მართლმსაჯულების მიმართ.

ამასთანავე, აქცენტი გაკეთდა პროცესის გაშუქების დროს მედიის მიერ ეთიკის ნორმების დარღვევაზე და მოსამართლეთა არაობიექტურ კრიტიკაზე. მედიის ამგვარ ქმედებებს რესპონდენტები აღიქვამენ, როგორც მექანიზმს, რომელიც არამართო საზოგადოებრივ აზრს განაპირობებს მართლმსაჯულების მიმართ, არამედ მოსამართლის ფსიქიკაზე მოქმედებს უარყოფითად.

„რა თქმა უნდა, მედია დიდ როლს თამაშობს. როდესაც მოსამართლეს აკრიტიკებენ, ან თუ კრიტიკა ზღვარს გადადის, ეს მოქმედებს მოსამართლეებზე და შეიძლება შედეგზეც აისახოს. თუ მოსამართლეს არამდგრადი ფსიქიკა აქვს, შესაძლოა იმ ზენოლას ვერ გაუძლოს, რასაც პრესა, ტელევიზია ან მედიის სხვა საშუალებები მასზე ახორციელებენ. ეს ყველაზე ძლიერი მექანიზმია, ასე ვთქვათ, ყველაზე ქმედითი მექანიზმი არამ-

დგრადი ფსიქიკის მქონე მოსამართლის მიმართ“ (მოქმედი მოსამართლე, კაცი, თბილისის სააპელაციო სასამართლო).

ზოგიერთი მოსამართლე მიიჩნევს, რომ აუცილებელია, ჟურნალისტებმა გარკვეული ტრენინგი გაიარონ, რათა სწორი ფორმითა და ტერმინებით გადმოსცენ ინფორმაცია.

ამ ყველაფრის მიუხედავად, მოსამართლეები სასამართლო პროცესის გაშუქების წინააღმდეგეები არ არიან და მიიჩნევენ, რომ ის ხელს უწყობს სასამართლოს მუშაობის გამჭვირვალობას, თუმცა, პროცესის გაშუქება ობიექტურობისა და ეთიკის ფარგლებში უნდა მოხდეს, რაც იმას გულისხმობს, რომ გადანყვეტილების გამოტანამდე ჟურნალისტებმა საქმესა და მოსამართლესთან დაკავშირებით წინასწარი დასკვნები არ გააკეთონ. ერთმა მოსამართლემ აღნიშნა, რომ სასურველია, არსებობდეს ისეთი კანონი, რომელიც მედიას და მხარეებს დაუნებს გარკვეულ შეზღუდვებს – არ გააკეთონ კომენტარები და დასკვნები ისეთი საქმეების შესახებ, რომლებიც ჯერ კიდევ განხილვის პროცესშია.

„მე ვფიქრობ, რომ რაღაც ფორმით კანონში ან, შეიძლება, კონსტიტუციაშიც ისეთი ცვლილება უნდა შევიდეს, რომელიც შეზღუდვებს დაუნებს მედიას და მხარეებსაც, როდესაც საქმე განხილვის პროცესშია, რათა გარედან არ იყოს აუიოტაჟი, რაც გავლენას ახდენს მოსამართლეზე“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, თბილისის საქალაქო სასამართლო).

ასევე გამოითქვა მოსაზრება, რომ მოსამართლის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, კარგი იქნება, თუ იგი ეკრანზე არ გამოჩნდება და მისი სახელი და გვარიც არ იქნება ნახსენები ტელევიზიით.

მართლმსაჯულების მიმართ საზოგადოების ნდობის განმაპირობებელი ფაქტორები

მედიის გავლენის გარდა, მოსამართლეები მიიჩნევენ, რომ მართლმსაჯულების მიმართ საზოგადოების ნდობას, ძირითადად, მოსამართლის გადანყვეტილებები განაპირობებს. ისინი აღნიშნავენ, რომ გადანყვეტილება აუცილებლად გასაგები და დასაბუთებული უნდა იყოს, განსაკუთრებით კი, წაგებულ მხარისათვის, რათა მას ეჭვი და კითხვები არ გაუჩნდეს საქმის განხილვასთან დაკავშირებით. მოსამართლეები აქვე აღნიშნავენ, რომ ბევრჯერ წაგებული მხარეც კი კმაყოფილი დარჩენილა, რადგან მოსამართლის გადანყვეტილება სრულიად არგუმენტირებული და გასაგები იყო მათთვის. თუმცა, პრობლემად მიიჩნევა ის, რომ ასეთი საქმეები არ ხმაურდება და საზოგადოებას მხოლოდ უარყოფითი წარმოდგენები აქვს სასამართლო სისტემაზე.

მოსამართლეები აღნიშნავენ, რომ აუცილებელია, საზოგადოების ცნობიერება ამაღლდეს იმასთან დაკავშირებით, თუ რას წარმოადგენს მოსამართლის სტატუსი, რამდენად დიდი შრომა უწევს მას თითოეული გადანყვეტილების მიღებამდე და, ზოგადად, როგორ მუშაობს მართლმსაჯულების სისტემა. გამოითქვა აზრი, რომ გაკეთდეს რაიმე გადაცემა, რომელიც სწორედ ამ ყველაფრის შესახებ საზოგადოებისთვის ინფორმაციის მიწოდებას უზრუნველყოფს და სასამართლო სისტემის მუშაობას უფრო გამჭვირვალეს გახდის. მოსამართლეები მიიჩნევენ, რომ საზოგადოებაში უნდა ამაღლდეს სამართლებრივი შეგნება და კულტურა, რაც, შედეგად, ხალხს პატივისცემით განაწყობს სასამართლოსადმი.

„ჩვენი ქვეყნის და ჩვენი მოსახლეობის პრობლემა არის განათლების დაბალი დონე და, ასევე, ის უარყოფითი პიარკამპანია, რომელსაც სხვადასხვა პოლიტიკური გუნდი ეწევა სხვადასხვა პერიოდში იმიტომ, რომ ეს მისთვის მომგებიანია. კონკრეტული მოსამართლისა და მთლიანად სასამართლო სისტემის კრიტიკა ვილაცის წისქვილზე მაინც ასხამს წყალს. ამდენად, როცა სამოქალაქო საზოგადოება ვერ გრძნობს პასუხისმგებლობას იმასთან დაკავშირებით, რომ პატივი უნდა სცეს სასამართლოს – და აქ არ არის საუბარი პიროვნებებზე, საუბარია ინსტიტუციის პატივისცემაზე – აქედან გამომდინარე, ვიღებთ იმ შედეგს, რაც დღეს გვაქვს და ეს სამწუხარო რეალობაა“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, თბილისის საქალაქო სასამართლო)

არასამთავრობო ორგანიზაციების როლი მართლმსაჯულების სისტემის განვითარებაში

რესპონდენტები მიესალმებიან არასამთავრობო ორგანიზაციების არსებობას და მიიჩნევენ, რომ მათ უმნიშვნელოვანესი როლი მიუძღვით მართლმსაჯულების სისტემის განვითარებაში. მოსამართლეთა აზრით, სასამართლოს მუდმივი კონტროლი და კრიტიკა აუცილებელია სისტემაში არსებული ხარვეზების აღმოსაფხვრელად. ზოგიერთი მოსამართლე აცხადებს, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციებს დიდი წვლილი მიუძღვით სასარგებლო საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელებაში. მოსამართლეებს ბევრჯერ გაუთვალისწინებიათ არასამთავრობო სექტორის შენიშვნები და ჯანსაღი კრიტიკის მომხრენი არიან, თუმცა, აქვე აღნიშნავენ, რომ კრიტიკა არ უნდა გადაიზარდოს სუბიექტურობაში. უფრო მეტიც, მოსამართლეთა მცირე ნაწილს რჩება შთაბეჭდილება, რომ ზოგიერთი არასამთავრობო ორგა-

ნიზაცია გარკვეულ დაკვეთას ასრულებს და არ ემსახურება მის რეალურ მიზანს, რომელიც მდგომარეობის ობიექტურ შეფასებას და ანალიზს გულისხმობს.

ზოგმა რესპონდენტმა არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან აქტიური კომუნიკაციის სურვილი გამოთქვა და აღნიშნა, რომ მათი მჭიდრო თანამშრომლობა ბევრ პოზიტიურ ცვლილებას მოუტანდა სასამართლო სისტემას.

„მე ვისურვებდი, რომ უფრო ახლოს მოსულიყვნენ ისინი ჩვენთან, უფრო მეტად ჩაეხედათ ჩვენს საქმიანობაში და უფრო ახლოს გაგვეცნო ერთმანეთი, ენახათ, როგორ ვმუშაობთ, როგორია ჩვენი შინაგანი დამოკიდებულება თითოეული საქმის მიმართ... ეს, პირველ რიგში, ქვეყანას წაადგება იმიტომ, რომ მათ მიაქვთ ჩვენი საქმიანობის ანალიზი როგორც ჩვენს მოქალაქეებამდე, ისე ქვეყნის გარეთ“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, თბილისის სააპელაციო სასამართლო).

იუსტიციის უმაღლესი საბჭო 2012 წლის შემდეგ

მოსამართლეების თქმით, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მუშაობა, 2012 წლის წინა პერიოდთან შედარებით, გაცილებით გამჭვირვალე და მისაღებია მათთვის. რესპონდენტთა თქმით, დღესდღეობით საბჭოსთან კომუნიკაცია ბევრად მარტივია.

მოსამართლეები აღნიშნავენ, რომ წინა წლებთან შედარებით, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ამჟამინდელი მოდელი გაცილებით დემოკრატიული და მათთვის მისაღებია, თუმცა, ზოგიერთი მათგანი ასახელებს იმ ფუნქციებს, რომლებიც საბჭომ უნდა შეასრულოს, ან უკეთესად შეასრულოს:

- იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მიღებული ნებისმიერი გადაწყვეტილება უნდა იყოს დასაბუთებული;
- საბჭოსვე უნდა ჰქონდეს უფლება, რომ იმუნიტიტი მოუხსნას მოსამართლეს;
- საბჭოს წევრების საქმიანობა ნორმატიულად უნდა იყოს დარეგულირებული და თითოეული წევრის ფუნქცია – განწერილი.

მოსამართლეების უმრავლესობა აცხადებს, რომ საბჭოსთან კომუნიკაცია საკმაოდ მარტივია და, ამ მხრივ, მათ პრობლემა არ ექმნებათ. უფრო მეტიც, საბჭო თავადაც იჩენს ინიციატივას, რომ არსებობდეს კომუნიკაცია მასსა და მოსამართლეებს შორის. იმავდროულად, უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთმა მოსამართლემ აღნიშნა, რომ საბჭოსთან არანაირი ურთიერთობა აღარ აქვს მას შემდეგ, რაც მის მიერ გამოთქმულმა განსხვავებულმა მოსაზრებამ საბჭოს წევრების უკმაყოფილება გამოიწვია.

მოსამართლეთა მცირე ნაწილს მიაჩნია, რომ იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ, მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის დასაცავად, რეაგირება უნდა მოახდინოს მოსამართლეთა მიმართ გამოთქმულ არაობიექტურ კრიტიკაზე, რადგან თავად მოსამართლეს არ აქვს უფლება, ვინმესთან პოლემიკაში შევიდეს.

„როდესაც არასწორად საუბრობენ მოსამართლეზე, არასწორად აკრიტიკებენ, არასწორად ლანძღავენ (ლანძღვა ყოველთვის არასწორია), ასეთ დროს საბჭომ უნდა დაცვა მოსამართლე, ვინაიდან თავად მოსამართლე ვერაფერს ამბობს. მოსამართლეს თმენის ვალდებულება აქვს და მასზე საშინელებაც რომ თქვან, ხმას ვერ ამოიღებს“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, რაიონული სასამართლო).

იუსტიციის უმაღლესი სკოლა 2012 წლის შემდეგ

მოქმედი მოსამართლეები დადებითად საუბრობენ იუსტიციის უმაღლეს სკოლაზე. ისინი, ვისაც სკოლა გავლილი აქვს, აღნიშნავენ, რომ პროცესები გამჭვირვალე და ობიექტურია. მხოლოდ ყოფილმა მოსამართლემ გამოთქვა მოსაზრება, რომ იუსტიციის უმაღლეს სკოლას იუსტიციის უმაღლესი საბჭო აკონტროლებს და არ გამოორიცხა მის მიერ ძალაუფლების არაკეთილსინდისიერად გამოყენება.

მოსამართლეების ნაწილი აღნიშნავს, რომ, როგორც მათ სხვებისგან სმენიათ, იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მსმენელთა მიღება გამჭვირვალეა და რაიმე პრობლემის დასახელება უჭირთ. ნაწილი კი, კომენტარს ვერ აკეთებს სკოლასთან დაკავშირებით, რადგან მათ არანაირი შეხება არ ჰქონიათ მასთან. ზოგიერთი მოსამართლე მიიჩნევს, რომ სკოლის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები აუცილებლად დასაბუთებული უნდა იყოს, რათა კითხვებსა და ეჭვებს არ ბადებდეს. ერთ-ერთი ყოფილი მოსამართლე აცხადებს, რომ იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მსმენელთა მიღებას სრულად აკონტროლებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, რასაც საბჭოს მიერ ძალაუფლების არაკეთილსინდისიერად გამოყენებას უკავშირებს.

მოსამართლეები 2012 წლის შემდეგ

2012 წლის შემდეგ, რესპონდენტების თქმით, განხორციელდა მთელი რიგი ცვლილებები, რამაც მოსამართლეთა მდგომარეობა გააუმჯობესა და მათი დამოუკიდებლობა გაზარდა. რესპონდენტები მიიჩნევენ, რომ მოსამართლეთა შერჩევისა და დანიშვნის პროცესი სამართლიანად და ობიექტურად მიმდინარეობს. უმრავლესობას მოსწონს მოსამართლეთა დანიშვნის ამჟამინდელი მოდელი, რაც მათი ფარული კენჭისყრით არჩევას გულისხმობს.

რაც შეეხება მოსამართლეებისთვის დაწესებულ სამწლიან გამოსაცდელ ვადას, რესპონდენტთა დიდი უმრავლესობისთვის იგი მიუღებელია, განსაკუთრებით იმ მოსამართლეების შემთხვევაში, ვინც უკვე 10 წელია, მოსამართლეა და ხელახლა არის დანიშნული.

მოსამართლეთა განცხადებით, ამჟამინდელი გადაყვანისა და მივლინების სისტემა პრობლემას აღარ წარმოადგენს, რადგან, მათი თქმით, ეს პრაქტიკა შეჩერებულია. რაც შეეხება დაწინაურებასა და დისციპლინურ პასუხისმგებლობას, მოსამართლეები აცხადებენ, რომ აღნიშნული პრაქტიკის საფუძვლები არ არის მკაფიოდ გაწერილი და მათთვის გაუგებარია, თუ რა შემთხვევაში შეიძლება მოხდეს მათი დაწინაურება ან დისციპლინური პასუხისმგებლობა.

მოსამართლეთა სპეციალიზაციასა და კატეგორიზაციაზე საუბრისას საქალაქო სასამართლოს მოსამართლეები აღნიშნავენ, რომ ამჟერად, გასული წლებისგან განსხვავებით, აღნიშნულ პროცესებში მათი სურვილის გათვალისწინება ხდება.

რესპონდენტთა თქმით, ზემოაღნიშნული – სამწლიანი გამოსაცდელი ვადა, დაწინაურება, დისციპლინური პასუხისმგებლობა – შესაძლოა, გავლენას ახდენდეს მოსამართლის დამოუკიდებლობის ხარისხზე. თუმცა, მათი აზრით, დამოუკიდებლობას ყველაზე მეტად თავად მოსამართლის შინაგანი დამოუკიდებლობა, კვალიფიკაცია და პასუხისმგებლობა განაპირობებს.

მოსამართლეთა შერჩევისა და დანიშვნის პროცესი დღეს

რესპონდენტთა უმრავლესობის აზრით, დღევანდელ სასამართლო სისტემაში მოსამართლის შერჩევის პროცესი სამართლიანად და ობიექტურად მიმდინარეობს. თუმცა, მათი ნაწილი ხაზს უსვამს ამ პროცესში ცვლილებების განხორციელების საჭიროებას. უმეტესად, ყურადღება გამახვილდა დასაბუთების ვალდებულების შემოღების საჭიროებაზე. ერთ-ერთი მოსამართლის აზრით, დასაბუთების ვალდებულების არქონის გამო, რთული შესაფასებელია მოსამართლეთა შერჩევის პროცესის სამართლიანობა.

დასაბუთების ვალდებულების მომხრე მოსამართლეები აღნიშნავენ, რომ დასაბუთების არსებობა კენჭისყრის ფარულობის დარღვევას გამოიწვევს, თუმცა, მათი უმრავლესობა ფარული კენჭისყრის მომხრეა და საუბრობენ კენჭისყრის ისეთი მოდელის შემუშავებაზე, რომლის საშუალებითაც ფარულობის შენარჩუნებაც შესაძლებელი იქნება და დასაბუთების ვალდებულების არსებობაც.

„ვთქვით და არ დამნიშნეს, ხომ უნდა მქონდეს გასაჩივრების უფლება? მაგრამ ვანყდებით მეორე პრობლემას – ვინ უნდა დაასაბუთოს? ანუ, ეს გამოიწვევს ფარულობის პრინციპის დარღვევას. მაშინ გამოდის, რომ იუსტიციის საბჭოში უნდა შევქმნათ ცალკე სამსახური – გადანყვეტილების დასაბუთების სამსახური“ (მოქმედი მოსამართლე, კაცი, თბილისის სააპელაციო სასამართლო).

გარდა ამისა, რესპონდენტთა ნაწილი მოსამართლეთა შესარჩევი პროცესისთვის საჭიროდ მიიჩნევს სხვა ცვლილებების გატარებასაც. გარდა დასაბუთების ვალდებულებისა, დასახელდა შემდეგი ფაქტორები, რომლებიც უფრო სამართლიანს გახდის მოსამართლეთა შერჩევისა და დანიშვნის პროცესს:

- მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმების უფრო გასაგებად და კონკრეტულად განერა;
- შერჩევის დაფუძნება დახასიათებასა და ქულათა სისტემაზე, რომელიც შესაბამისი დასაბუთებით გამყარდება;
- იუსტიციის უმაღლესი სკოლის დასრულების შემდეგ კანდიდატის პირდაპირი მიღება სასამართლო სისტემაში, რომლის დროსაც მთავარი ყურადღება მიექცევა კანდიდატის რეპუტაციას;
- მოსამართლეთა უვადო დანიშვნა;
- არდანიშვნის გასაჩივრების უფლება.

სამწლიანი გამოსაცდელი ვადა

მოსამართლეთა დანიშვნასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანი საკითხია მოსამართლეთა სამწლიანი გამოსაცდელი ვადა, რომელსაც რესპონდენტთა დიდი უმრავლესობა ეწინააღმდეგება და მიიჩნევს, რომ ის მხოლოდ გამონაკლისის სახით უნდა არსებობდეს. მოსამართლეებისთვის განსაკუთრებით გაუგებარია სამწლიანი გამოსაცდელი ვადის გამოყენება იმ მოსამართლეების მიმართ, ვინც ათი წელი იმსახურა მოსამართლედ და შემდეგ ხელახლა დაინიშნა.

გამოკითხული მოსამართლეები მიიჩნევენ, რომ მოსამართლედ დანიშვნამდე კანდიდატზე დაკვირვება სრულად არის შესაძლებელი იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში. მხოლოდ ერთ რესპონდენტს არ აქვს მკაფიო დამოკიდებულება სამწლიანი გამოსაცდელი ვადის მიმართ, თუმცა, ფიქრობს, რომ აღნიშნული გამოსაცდელი ვადა ვერ ემსახურება იმ მიზანს, რისთვისაც ის არსებობს.

სამწლიანი გამოსაცდელი ვადის უარყოფით მხარედ ძირითადად დასახელდა ის, რომ გამოსაცდელი ვადა მოსამართლის დამოუკიდებლობის ხარისხის შემცირების პოტენციური ბერკეტია. გარდა ამისა, გამოითქვა მოსაზრებები, რომ მონიტორინგის გამწვანების პირი უნდა იყოს გამოსაცდელი ვადაში მყოფ მოსამართლეზე უფრო კვალიფიციური, რაც, ერთ-ერთი რესპონდენტის შეხედულებით, რთული განსასაზღვრი იქნება. ერთი მოსამართლე ასევე აღნიშნავს, რომ არ არსებობს ობიექტური კრიტერიუმები, რომელთა საფუძველზეც გამოსაცდელი ვადაში მყოფი მოსამართლე შეფასდება.

„ზოგადად, მე წინააღმდეგი ვიყავი, რომ ასეთი ვადა საქართველოში დანერგულიყო, ვინაიდან გამოსაცდელი ვადით პირი სამი წლით ინიშნება და შემდეგ ელოდება ამ სამი წლის გასვლას და გადამწყვეტილებას, დანიშნავენ თუ არა მოსამართლედ უკვე უვადოდ. ასეთი მოსამართლე, რომელიც შეწყურებს საბჭოს, დანიშნავენ თუ არ დანიშნავენ სამი წლის მერე, ბოლომდე დამოუკიდებელი ვერ იქნება. ეს ვადა შესაძლებელია გავრცელდეს მხოლოდ და მხოლოდ დამწყებ, გამოუცდელ მოსამართლეზე. თუ თავს ვერ გაართმევს, აღარ დაინიშნება მოსამართლედ და, ამ შემთხვევაში, უკვე შეიძლება ამაში გარკვეული ლოგიკა იყოს“ (მოქმედი მოსამართლე, კაცი, თბილისის სააპელაციო სასამართლო).

მოსამართლეთა გადაყვანა, დანიშნულება, მივლინება

მოსამართლეთა გადაყვანისა და მივლინების პრაქტიკაზე საუბრისას, ზოგი მოსამართლე აცხადებს, რომ აღნიშნული პრაქტიკა აქტიურად გამოიყენებოდა 2012 წლამდე და, რამდენიმე მათგანის მოსაზრებით, უფრო სადამსჯელო ხასიათს ატარებდა, რადგან არ ხდებოდა მოსამართლის სურვილის/ნების გათვალისწინება.

დღევანდელი მდგომარეობით, რესპონდენტთა უმრავლესობა აღნიშნავს, რომ მივლინების პრაქტიკა სრულად შეჩერებულია. რაც შეეხება გადაყვანის პრაქტიკას, რესპონდენტთა ერთი ნაწილი ამბობს, რომ ფაქტობრივად ეს პრაქტიკაც შეჩერებულია, ხოლო მეორე ნაწილი აღნიშნავს, რომ გადაყვანის შემთხვევაში, მოსამართლის სურვილს ითვალისწინებენ. ერთი მოსამართლის აზრით, სასურველია, გადაყვანისა და მივლინების პრაქტიკის კანონით გაუქმება.

რაც შეეხება მოსამართლეთა დანიშნულების პრაქტიკას, მოსამართლეთა უმრავლესობა საუბრობს დანიშნულების კრიტერიუმების ბუნდოვანებაზე და სასურველად მიაჩნიათ მათი დეტალურად განწერა, რათა მოსამართლემ ზუსტად იცოდეს, რა შემთხვევაში მოხდება მისი დანიშნაობა. საქალაქო სასამართლოს ერთ-ერთი მოსამართლის თქმით, ფაქტობრივად, დანიშნულების პრაქტიკაც შეჩერებულია, რადგან დანიშნულების სურვილის შემთხვევაში, რჩება ერთი გზა – მოსამართლემ მონაწილეობა მიიღოს შემდგომ ინსტანციაში გამოცხადებულ საერთო კონკურსში.

„რამდენი უნდა იყოს დანიშნულების წესით გადაყვანილი, რა კრიტერიუმებით ხდება დანიშნაობა, შეჩერება – არ ვიცით... რატომ ეს და არა – ის მოსამართლე, რა ნიშნით მოხდა ვილაცის დანიშნაობა – არ ვიცით... რაღაც კრიტერიუმები უნდა დადგინდეს. სისტემა უნდა იყოს ისეთი, რომ მე თვითონ ვმართო ჩემი შეფასება. მოსამართლემ უნდა იცოდეს, როგორ იმუშაოს, რომ უკეთესი შეფასება მიიღოს და თუ არ იცი, რა ხდება, A კატეგორიაში ხარ და უცებ ისე აღმოჩნდები C-ში, რომ არავინ იცის, რატომ, ეს რაღაც განუჭვრეტელია“ (არამოქმედი მოსამართლე, ქალი, თბილისის სააპელაციო სასამართლო).

დანიშნულების პრაქტიკის გასაუმჯობესებლად რესპონდენტებმა ისაუბრეს შემდეგი ცვლილებების განხორციელების საჭიროებაზე:

- საერთო სასამართლოების შესახებ კანონში დანიშნულებასთან დაკავშირებული ნორმის ამოქმედება;

- სააპელაციო სასამართლოში დანიშნულებისას კანონით მოთხოვნილი ორწლიანი სტაჟის გამკაცრება;
- მოსამართლეთა დანიშნულებისას არასამთავრობო ორგანიზაციების აზრის გათვალისწინება;
- მოსამართლეების სამოსამართლო საქმიანობაზე დაკვირვება, შეფასება და დანიშნულებისას მისი მხედველობაში მიღება;
- უზენაეს სასამართლოში იმ პირის არდანიშვნა, რომელსაც ქვემდგომ ინსტანციებში მოსამართლედ მუშაობის გამოცდილება არ აქვს.

მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობა

დისციპლინური პასუხისმგებლობის სისტემაზე საუბრისას, რესპონდენტთა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ დასახვეწია პასუხისმგებლობის საფუძვლები და უნდა მოხდეს მათი დეტალურად განერა. მოსამართლეებისთვის ზოგჯერ ბუნდოვანია, თუ რა სახის გადაცდომები იწვევს დისციპლინურ პასუხისმგებლობას და რა იგულისხმება მოსამართლის მოვალეობის არაჯეროვან შესრულებაში. კვლევაში მონაწილე მოსამართლეთა ნაწილი აღნიშნავს, რომ დისციპლინური დევნის საფუძველი არ უნდა გახდეს მოსამართლის მიერ კანონის, ნორმის განმარტება და ზემდგომ ინსტანციაში მოღვაწე მოსამართლის მიერ ქვემდგომ ინსტანციაში მოღვაწე მოსამართლის გადაწყვეტილების გაუქმება.

ერთ-ერთი მოსამართლის აზრით, საქმის განხილვის ვადებთან მიმართული დისციპლინური პასუხისმგებლობა მოსამართლეზე გავლენის შესაძლებლობას ტოვებს. მოსამართლეებს აწერიან საქმეთა დიდი რაოდენობა, რის გამოც ვერ ესწრება მათი დროული განხილვა. ამ მოტივით, სულ მცირე ერთ მიზეზი მაინც არსებობს, რომ ნებისმიერ მოსამართლეზე აღიძრას დისციპლინური პასუხისმგებლობის საქმე.

„რაც შეეხება ვადებზე მიბმულ დისციპლინურ პასუხისმგებლობას, მიმაჩნია, რომ ამ სიტუაციაში ეს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ მიმართული ერთ-ერთი მექანიზმია. მოსამართლეთა რაოდენობას და, პარალელურად, საქმეთა ოდენობასა და ვადებს თუ გავითვალისწინებთ, არანაირი სხვა საფუძველი და დანიშნულება დისციპლინურ პასუხისმგებლობას არ აქვს, გარდა იმისა, რომ დამოკლეს მახვილივით ყველა მოსამართლის თავზე ეკიდოს“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, უზენაესი სასამართლო).

ერთი მოსამართლე იმასაც აღნიშნავს, რომ სასურველია, დისციპლინურ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებული საკითხები მთლიანად ჩამოშორდეს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს და მისგან დამოუკიდებლად განიხილებოდეს. ასევე, გამოითქვა მოსაზრება, რომ თუ იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ ვერ დააგროვა საკმარისი ხმა საქმის სადისციპლინო კოლეგიისთვის გადასაცემად შემდგომი რეაგირებისათვის, ამ შემთხვევაში საქმის წარმოება უნდა შეწყდეს.

მოსამართლეთა სპეციალიზაცია და კატეგორიზაცია

სასამართლო სისტემაში მოსამართლეების სპეციალიზაციისა და კატეგორიზაციის პროცესების შეფასება სააპელაციო და უზენაესი სასამართლოების წარმომადგენლებს გაუჭირდათ, რადგანაც სპეციალიზაცია და კატეგორიზაცია მხოლოდ პირველი ინსტანციის სასამართლოებში ხორციელდება. რაც შეეხება საქალაქო სასამართლოების მოსამართლეებს, მათი თქმით, მიმდინარე პრაქტიკით, სპეციალიზაციის დროს საბჭო მათ სურვილს ითვალისწინებს.

სპეციალიზაციასთან დაკავშირებით, ერთი მოსამართლის თქმით, საჭიროა კიდევ უფრო ვიწრო სპეციალიზაციის განხორციელება, რაც ხელს შეუწყობს საქმეების გაცილებით სწრაფად განხილვას. ასევე, გამოითქვა მოსაზრება, რომ კანონში გარკვეული ხარვეზია სპეციალიზაციის მხრივ, რადგან იუსტიციის უმაღლესი სკოლის მსმენელი საბოლოო გამოცდას იმ დარგში აბარებს, რომელსაც თავად აირჩევს, თუმცა, იმავდროულად, კანონი არ კრძალავს ამ მოსამართლის განაწილებას მის მიერ არჩეული მიმართულებისგან (ადმინისტრაციული, სამოქალაქო და სისხლი) განსხვავებულ პალატებსა და კოლეგიებში.

„რაც შეეხება სპეციალიზაციას, სამწუხაროდ, კანონი არ შეიცავს რაიმე ჩანაწერს იმასთან დაკავშირებით, რომ სპეციალიზაცია კავშირშია მოსამართლის მიერ გამოცდის ჩაბარებასთან და, შემდგომ, იუსტიციის სკოლის დამთავრებასთან. თუმცა, ლოგიკურად თუ ვიმსჯელებთ, ასე არ უნდა იყოს. მე, მაგალითად, სამოქალაქო სამართალი ჩავაბარე და რომ მომისაჯოთ, სისხლის სამართლის მოსამართლედ ვერ ვიმუშავებ. არაფერი ვიცი და იმიტომ. მაგრამ არსებობს კატეგორია, რომელიც სამოქალაქო სამართლის სპეციალისტია, მაგრამ სისხლში მუშაობს, ან – პირიქით“ (ყოფილი მოსამართლე, ქალი, თბილისი)

მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა

მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის საკითხი რესპონდენტებმა სამწლიანი გამოსაცდელი ვადის, მოსამართლეთა დანიშნულებისა და დისციპლინური პასუხისმგებლობის შესახებ საუბრის დროს ახსენეს. ამასთან, მოსამართლეზე შესაძლო გავლენის მოხდენის თაობაზე საუბრისას, რესპონდენტებმა ყურადღება გაამახვილეს მოსამართლის შინაგან დამოუკიდებლობაზე. მათი აზრით, სწორედ შინაგანი დამოუკიდებლობის მაღალი ხარისხი, კვალიფიკაცია და პასუხისმგებლობა არ უნდა აძლევდეს მოსამართლეს გავლენის ქვეშ მოქცევის საშუალებას. მიუხედავად ამისა, მოსამართლეთა მცირე ნაწილმა დაასახელა რამდენიმე ფაქტორი, რომელმაც შესაძლოა მოსამართლის დამოუკიდებლობაზე იმოქმედოს:

- სასამართლოში თავმჯდომარის ინსტიტუტის არსებობა;
- იუსტიციის უმაღლეს საბჭოში მნიშვნელოვანი ძალაუფლების თავმოყრა;
- მოსამართლეთა გამოსაცდელი ვადით დანიშვნა;
- მოსამართლის სოციალური დაუცველობა.

ზოგიერთი მოსამართლის აზრით, მიუხედავად მათი სოლიდური ხელფასისა, მოსამართლის დამოუკიდებლობის დაცვის მიზნით, სასურველია, თუ მოსამართლეებს, გამოცდილების მატებასთან ერთად, მატერიალური წახალისებაც დაენიშნებათ. ეს იქნება ერთგვარი მოტივაცია იმისთვის, რომ მათ მეტი შემართებით გააგრძელონ თავიანთი მოღვაწეობა. გარდა ამისა, რესპონდენტთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის უზრუნველსაყოფად საჭიროა მათი სოციალური უზრუნველყოფა, რაც მოსამართლის უფლება-მოვალეობის შესრულების შეწყვეტის შემდეგ მისთვის პენსიის დანიშვნას გულისხმობს.

ამასთანავე, ზოგიერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის დასაცავად, საბჭომ უნდა უზრუნველყოს საქმეთა განაწილების ელექტრონული სისტემის არსებობა.

თავმჯდომარის როლი სასამართლო სისტემაში

სასამართლოების, კოლეგიების, პალატების თავმჯდომარეთა როლი, რესპონდენტთა განცხადებით, სასამართლო სისტემაში მენეჯერულ ფუნქციებს უკავშირდება, როგორცაა სასამართლოს მომსახურე პერსონალისთვის ფუნქციების განაწილება და მათი კონტროლი, მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის უზრუნველყოფა, საქმეთა განაწილება და ა.შ. მოსამართლეთა ნაწილი თავმჯდომარის პოზიციას ზედმეტად მიიჩნევს და ფიქრობს, რომ იგი ან საერთოდ უნდა გაუქმდეს, ან ადმინისტრაციული ფუნქციები ჩამოერთვას და უფრო გააქტიურდეს საზოგადოებასთან ურთიერთობის საქმეში. ერთმა ყოფილმა მოსამართლემ ეჭვები გამოთქვა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ სასურველი კანდიდატურის დანიშვნაზე, რაც, მისი აზრით, სასამართლოზე გავლენის შენარჩუნებას ემსახურება.

სასამართლოში საქმეთა განაწილება ამჟამად რიგითობის პრინციპის დაცვით ხდება, თუმცა, მოსამართლეები უპირატესობას საქმეთა ელექტრონულ განაწილებას ანიჭებენ, რომელიც, მათი აზრით, საქმეთა განაწილების სრულ შემთხვევითობას და ამ საკითხის გარშემო არსებული კითხვის ნიშნების გაქრობას უზრუნველყოფს. ამასთან, აუცილებელია, შემთხვევით განაწილებასთან ერთად, საქმეების სირთულის გათვალისწინებაც.

სასამართლოების, კოლეგიების, პალატების თავმჯდომარეები

მოსამართლეები სასამართლოების/კოლეგიების/პალატების თავმჯდომარეების როლს და მათ საქმიანობას სასამართლო ხელისუფლების საორგანიზაციო საკითხებზე ზრუნვას უკავშირებენ (მაგალითად, სასამართლო აპარატის მომსახურე პერსონალის ფუნქცია-მოვალეობაზე კონტროლის განხორციელება, მათი დანიშვნა-გათავისუფლება, მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის უზრუნველყოფა, საქმეთა განაწილება და ა.შ.). მოსამართლეების ნაწილი ხაზგასმით მიუთითებს, რომ სასამართლოს თავმჯდომარე არ ნიშნავს სასამართლოს უფროსს ან მათზე მეტი უფლებით აღჭურვილ პირს. თავმჯდომარეებს, მოსამართლის მოვალეობის შესრულებასთან ერთად, მენეჯერული ფუნქციების შესრულებაც უნევთ. მოსამართლეთა მცირე ნაწილი აცხადებს, რომ საერთოდ ვერ ხედავს თავმჯდომარეთა არსებობის საჭიროებას.

რაც შეეხება თავმჯდომარის პოზიციაზე პირის დანიშვნის პროცედურებს, მოსამართლეების განცხადებით, თავმჯდომარის არჩევა კანონით გათვალისწინებული კრიტერიუმების შესაბამისად ხდება. სამოქალაქო და სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეები იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ ინიშნებიან, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს კი პარლამენტი ნიშნავს. მოსამართლეთა ნაწილს უჭირს კონკრეტული კრიტერიუმების დასახელება, რომელთა საფუძველზეც თავმჯდომარე აირჩევა.

„ეს საბჭოს უნდა ჰკითხოთ იმიტომ, რომ ჩვენც ვერ ვხვდებით, რა კრიტერიუმებით ირჩევენ“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, თბილისის სააპელაციო სასამართლო).

ერთ-ერთი არამოქმედი მოსამართლის განცხადებით, საბჭო არაობიექტური კრიტერიუმებით ირჩევს სასამართლოს თავმჯდომარეებს, ხოლო მოსამართლეების მიერ კანდიდატის წარდგენა მისდამი (კანდიდატისადმი) ახლო სოციალური კავშირების გათვალისწინებით ხდება.

„ირჩევენ მეგობრულად, ბოდიში და ძმა-ბიჭურად... იუსტიციის საბჭო ნიშნავს და როგორ ხდება ეს, არავინ იცის... როგორც ნიშნავდნენ მოსამართლეებს, ასევე ნიშნავენ... თავად ასახელებენ საკუთარ თავს ან სასურველ პიროვნებას. იყო შემთხვევა, მაგალითად, როდესაც, სხვათა შორის, საბჭოსთვის სასურველი პიროვნება დაასახელეს მოსამართლეებმა“ (არამოქმედი მოსამართლე, ქალი, თბილისის სააპელაციო სასამართლო).

რესპონდენტთა წარმოდგენები იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორი უნდა იყოს თავმჯდომარის როლი, ერთმანეთისგან განსხვავებულია. ზოგ შემთხვევაში, მოსამართლეებისთვის მისაღებია თავმჯდომარეთა ფუნქციების არსებული მოდელი და ვერ ხედავენ ცვლილებების გატარების საჭიროებას. რესპონდენტების ნაწილი კი მიიჩნევს, რომ სასურველია თავმჯდომარეთა ფუნქციებში შემდეგი ცვლილებების შეტანა:

- თავმჯდომარეს უნდა ჩამოსცილდეს ადმინისტრაციული ფუნქციები და გადაეცეს მენეჯერს;
- თავმჯდომარე უნდა იყოს აქტიური საზოგადოებასა და მედიასთან ურთიერთობაში;
- მოსამართლე თავად უნდა არჩევდეს მის მდივანს, თანაშემწეს.

ერთ-ერთი მოსამართლის აზრით, ცვლილებები შესატანია თავმჯდომარეთა არჩევის ვადებში, თავმჯდომარე არ უნდა ინიშნებოდეს ხუთი (როგორც საქალაქო და სააპელაციო სასამართლო სისტემაშია) ან ათი წლის ვადით (უზენაეს სასამართლოში), არამედ უფრო მცირე დროით, რათა სხვა მოსამართლეებსაც მიეცეთ საშუალება, შეასრულონ სასამართლოს თავმჯდომარის მოვალეობა.

სასამართლოში საქმეთა განაწილება

საქმის განაწილების არსებულ სისტემაზე საუბრისას, რესპონდენტთა უმრავლესობა აღნიშნავს, რომ უპირატესია საქმის განაწილების ელექტრონული სისტემის შემოტანა, რადგან ეს ხელს შეუწყობს ამ საკითხის გარშემო არსებული კითხვების გაქარწყლებას. მათი აზრით, ელექტრონულმა სისტემამ უნდა უზრუნველყოს საქმეთა შემთხვევითი განაწილება. ერთ-ერთი მოსამართლე მიიჩნევს, რომ თანაბრობა დაცული უნდა იყოს არა მარტო საქმეების რაოდენობასთან მიმართებით, არამედ უნდა გათვალისწინონ საქმეთა სირთულეც. ასევე გამოითქვა მოსაზრება, რომ საქმეთა განაწილების ელექტრონული სისტემა არ უნდა გამოიყენებოდეს მოკლევადიან საქმეებზე, რადგან შესაძლებელია, საქმის შემოსვლის დღეს მოსამართლემ საქმე ვერ განიხილოს საპატიო მიზეზის გამო. ასეთ დროს მას არ უნდა დაენეროს ერთ დღეში გადასაწყვეტი საქმე და პროგრამამ არ უნდა გამორიცხოს ადამიანური ფაქტორები.

„რაც შეიძლება ნაკლებად უნდა ჩაერიოს ადამიანის ხელი საქმეების განაწილებაში. შესაძლოა, მე მენეროს 50 საქმე და მეორე მოსამართლესაც 50, მაგრამ ჩემი 50 ერთს უდრიდეს, იმდენად მარტივები იყოს, ან პირიქით, შეიძლება 500 საქმეს უდრიდეს. ანუ, თანაბრად გადასანაწილებლად, აუცილებელია საქმის წონის დადგენაც. თანაბრობა მხოლოდ რაოდენობაზე არ უნდა გავრცელდეს, არამედ გათვალისწინებული უნდა იყოს საქმის სირთულეზეც“ (მოქმედი მოსამართლე, ქალი, თბილისის სააპელაციო სასამართლო).

გენდერული
საკითხებისადმი
სენსიტიურობა
მოსამართლეებში

3

შესავალი

მოსამართლეთა თვისებრივი გამოკითხვის მონაცემების სიღრმისეული ანალიზი ცხადყოფს, რომ სასამართლო სისტემაში გენდერული საკითხები, ჯერ კიდევ, ნაკლებად აქტუალური და დაუმუშავებელი თემაა. ამკარაა, რომ კვლევის მონაწილეების უმრავლესობა არ ფლობს ინფორმაციას გენდერული თანასწორობის არსსა და მის ინტერდისციპლინურ განზომილებაზე. ბევრი მათგანი არ ახდენს გენდერული სტერეოტიპების, გენდერული ძალადობისა და შევიწროების, გენდერული დისკრიმინაციის სახელდებას მაშინაც კი, როცა ამკარა ნიშნებია სახეზე. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა გენდერული სტერეოტიპების კვლავნარმოება და თვითსტიგმატიზაცია.

გამოკითხულ პირთა უმრავლესობა აღნიშნავს, რომ დღემდე მოსამართლე ქალთა მენეჯერულ პოზიციებზე არყოფნის თემა, როგორც უთანასწორობის გამოვლენა, არ გაუანალიზებიათ, არ იციან ამის მიზეზები. მათი უმრავლესობა არ საუბრობს ქვეყანაში გენდერული უთანასწორობის ზოგად მდგომარეობაზე და, ამ ფონზე, არ განიხილავს სასამართლოს სისტემაში ქალთა უთანასწორო მდგომარეობას.

რესპონდენტთა უმრავლესობის აზრით, სასამართლო სისტემაში წარმატების მისაღწევად მამაკაცი და ქალი მოსამართლეების შანსები ერთმანეთისგან არ განსხვავდება. თუმცა, გამოკითხულთა პასუხები, ამ თვალსაზრისით, წინააღმდეგობრივია – კვლევაში მონაწილე მოსამართლეები, ერთი მხრივ, აცხადებენ, რომ მოსამართლე ქალებს კარიერის პარალელურად გენდერული როლების განხორციელება არ ეზღუდებათ, მეორე მხრივ კი აღნიშნავენ, რომ სწორედ გენდერული მოვალეობების ტვირთის გამო ამბობენ ქალები დანინაურებაზე უარს.

რაც შეეხება, გენდერული ძალადობისგან დაცვის მექანიზმებს, რესპონდენტების განცხადებით, სასამართლო სისტემაში ძალადობის ფაქტები არ ფიქსირდება, შესაბამისად, არც დაცვის მექანიზმის არსებობა მიიჩნევა საჭიროდ. ამის მიუხედავად, მათი ნაწილი პარალელურად საუბრობს სტიგმატიზაციის შიშზე და ამით გამოწვეულ უმოქმედობაზე გენდერული ძალადობის შესაძლო მსხვერპლების მხრიდან.

გენდერული თანასწორობის საკითხის აქტუალურობისა და მნიშვნელობის დაკნინება

გამოკითხულ რესპონდენტთა უმრავლესობისათვის გენდერული თანასწორობა სასამართლო სისტემაში, ზოგადად, არააქტუალური საკითხია. ზოგიერთი მათგანი გენდერისა და სქესის ნიშნით განსხვავებას სასამართლო სისტემაში ფაქტობრივად არ აღიარებს, მოსამართლეს კი უსქესო პირად მიიჩნევს: „ვფიქრობ, რომ მოსამართლეს, ასეთი ნათქვამია, სქესი არა აქვს... გენდერის პრობლემა სასამართლო სისტემაში არ დგას“ (მოსამართლე კაცი). აღნიშნულ მიდგომას ზოგიერთი მოსამართლე ქალიც იზიარებს: „ჩვენ სქესი არ გვაქვს, ჩვენ ყველანი ერთნაირად ვინაწილებთ საქმეებს“ (მოსამართლე ქალი).

კვლევის რესპონდენტების მიერ გენდერული თანასწორობის, როგორც მოვლენის, ლიმიტირებული განმარტება ეყრდნობა უპირატესად გენდერული ბალანსის ცნებას ანუ ე.წ. „თავების დათვლას“. ისინი აღნიშნავენ, რომ სასამართლო სისტემაში მოსამართლე ქალების 52%-იანი წარმომადგენლობა იმის ნიშანია, რომ სისტემაში გენდერული თანასწორობა დაცულია და მოსამართლე ქალებს გენდერული ბარიერები არ აქვთ:

„[მოსამართლე ქალები] მეტნი არიან [გულისხმობს 52%-ს] და რაიმე ბარიერი რომ იყოს, მეტნი ვერ იქნებოდნენ“ (მოსამართლე ქალი).

სასამართლო სისტემაში გენდერული თანასწორობის არსებობის დასტურად, რიგ შემთხვევაში, ფართოდ გავრცელებული სტერეოტიპული მეტაფორა მოჰყავთ, რომლის თანახმადაც, თუ სისტემას ქალი ხელმძღვანელობს, მაშასადამე, იქ გენდერული თანასწორობა დაცულია. მსგავსი მიდგომა, რომელიც ასახავს თანასწორობის მექანიკურ გაგებას, სქესთა თანასწორობის ფორმალურ მიდგომას წარმოადგენს²³ და აშშ-ის უზენაეს სასამართლოში, ჯერ კიდევ, 1971 წელს გასაჩივრდა,²⁴ რითაც თანასწორობის კონცეფცია მექანიკური თანასწორობის ცნებიდან არსებითი თანასწორობის ცნებამდე გაფართოვდა.

²³ აბაშიძე, ა; არგანაშვილი, ა; გოჩიაშვილი, ნ; ნაცვლიშვილი, ა; დეკანოსიძე, თ; (2016). გენდერი და სამართალი, საქართველოს კანონმდებლობის გენდერული ანალიზი, პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის. გვ. 21; EU Commission (2012) Comparative study of anti-discrimination and equality laws of the US, Canada, South Africa and India, გვ 51. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < goo.gl/YqzvBR > [ბოლოს ნახა 2017 წლის 23 მარტს].

²⁴ *Giggs v Duke Power Co.* 401 US 424, 91 S Ct 849 (1971).

ქალების გამოცდილებაზე საუბარი ქალების ნაცვლად

გამოიკვეთა ტენდენცია, რომ მოსამართლე კაცები მოსამართლე ქალების ნაცვლად საუბრობენ ქალებისათვის გენდერულად თანასწორი გარემოს არსებობის, ისევე როგორც, გენდერული ძალადობის არარსებობის შესახებ. ისინი ეჭვის შეტანის გარეშე გადმოსცემენ, თუ რას გრძნობენ ქალები სასამართლო სისტემაში, მიუხედავად იმისა, რომ თავად ამ განცდის სუბიექტები ვერ იქნებიან:

„სასამართლოში გენდერული ძალადობა არ არის. ჩვენთან ყველა დაცულია. არავის აქვს იმის განცდა, რომ მე ქალი რომ ვარ, ამიტომ დავიჩაგრები, მეტ საქმეს დამანერენ, ან უფრო რთულ საქმეს დამანერენ და ა.შ.“ (მოსამართლე კაცი).

კვლევის ფარგლებში, მხოლოდ ერთმა მოსამართლე კაცმა დასვა კითხვა, თუ რას ფიქრობენ მოსამართლე ქალები სასამართლო სისტემაში გენდერული თანასწორობის შესახებ, რაც საგამონაკლისო, თუმცა, მნიშვნელოვან და თანასწორობაზე ორიენტირებულ პოზიციას წარმოადგენს.

ზრუნვის ვალდებულებების გამო, მოსამართლე ქალების ირიბი დისკრიმინაცია

სასამართლო სისტემაში მენეჯერულ (სასამართლოების, კოლეგიების, პალატების თავმჯდომარეები) პოზიციებზე მამაკაცები ერთმნიშვნელოვნად დომინირებენ. კითხვაზე, თუ რა მიზეზით შეიძლება იყოს ეს გამოწვეული, რესპონდენტთა უმრავლესობა პასუხობს, რომ ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს არა დისკრიმინაციასთან, არამედ თავად ქალი მოსამართლეების პასიურობასთან. პასიურობის მიზეზად კი, თავისუფალი დროის ნაკლებობა მიიჩნევა. ანუ, უთანასწორო ვითარებაში მოსამართლე ქალების ყოფნა, კვლავ ამ ქალების უმოქმედობით და დანინაურების სურვილის არქონით აიხსნება მათი მხრიდან:

„სასამართლოების თავმჯდომარეობა მარტივი არ არის, თუნდაც საქმიდან და მოსამართლეთა რაოდენობიდან გამომდინარე. შეიძლება, ქალებსაც მაინცდამაინც არ ჰქონდეთ ამის სურვილი... ხშირად ქალბატონებს ოჯახები ჰყავთ და ცოტა თავისუფალი დრო თუ რჩებათ, ნაკლებად უნდათ, რომ ეს დრო ზედმეტად სასამართლოს მოახმარონ. მე მგონი, უფრო ეს განაპირობებს“ (მოსამართლე ქალი).

მაშასადამე, ქალები, რომლებიც გენდერული როლების შესრულებას დროს უთმობენ, იმთავითვე უთანასწორო მდგომარეობაში იმყოფებიან იმ პირებთან შედარებით, რომელთაც ამგვარი როლი არ გააჩნიათ ან არ აღიარებენ.

ამავე დროს, სასამართლო სისტემაში მენეჯერული პოზიციის დაკავება, წინასწარ შემუშავებული განწყობით, ნიშნავს სასამართლოსთვის „ზედმეტად“ დახარჯულ დროს და არა სამუშაო დროში განხორციელებულ ქმედებას. ბუნებრივია, ქალი მოსამართლე, რომელიც, რეალობის გათვალისწინებით, უფრო ინტენსიურად ასრულებს მშობლის მოვალეობას და, იმავდროულად, მისგან მოითხოვენ, რომ კანონით დადგენილ სამუშაო დროზე მეტი დრო მოახმაროს სამსახურს, რათა დანინაურდეს, იძულებული ხდება, უარი თქვას ამგვარი პოზიციის დაკავებაზე. შესაბამისად, ის, რაც ერთი შეხედვით მოსამართლე ქალების მიერ, თავისუფალი ნების გამოხატვის საფუძველზე, დანინაურებაზე უარად მიიჩნევა – შეიძლება შეფასდეს, როგორც იძულებით ნათქვამი უარი.

ამგვარი დისკრიმინაციული მოთხოვნებისა და მოლოდინების არსებობა მოსამართლე ქალების მიმართ სასამართლო სისტემაში ჯერ კიდევ არ არის სახელდებული დისკრიმინაციად, მიუხედავად იმისა, რომ ზრუნვის ვალდებულებების გამო (ორივე სქესისთვის) რაიმე პოზიციის დაკავებაზე უარის თქმა ან პირისთვის არასახარბიელო პირობების შექმნა შეფასებულია არაპირდაპირ დისკრიმინაციად ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სტანდარტების მიხედვით.²⁵

მუშის ქერი – პროფესიული კარიერისა და პირადი და ოჯახური ცხოვრების შეთავსების შეუძლებლობა

კვლევის მასალებიდან თვალსაჩინოდ გამოიკვეთა მოსამართლე ქალების მხრიდან პროფესიასა და პირად ცხოვრებას შორის არჩევანის გაკეთების იძულება, სასამართლო სისტემაში მოსამართლე ქალების მიმართ საზოგადოებაში აღიარებული გენდერული როლების გაუთვალისწინებლობის გამო. ბევრი მათგანი ხაზს უსვამს, რომ სასამართლო სისტემაში გადანყვეტილების მიმდების პოზიციაზე მუშაობა მათგან ზრუნვის ვალდებულებაზე უარის თქმას მოითხოვს, რაც მათთვის მიუღებელია:

„მე, მაგალითად, როგორც ქალს, არ მინდა ვიყო თავმჯდომარე, იმიტომ, რომ

²⁵ The European Network of Legal Experts in the Non-discrimination Field (2007), European Anti-Discrimination Law review, გვ 21. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/maZrRc> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 23 მარტს].

უზარმაზარი კოლექტივია, დიდი რაოდენობა, მერე ჩემს ოჯახს ყურადღებას ვეღარ მივაქცევ და მე არ მინდა, რომ ოჯახი დავივიწყო. ოჯახიც მინდა მყავდეს და სამსახურიც მქონდეს“ (მოსამართლე ქალი).

პროფესიული და პირადი ცხოვრების, გენდერული როლების შეთავსების პრობლემის გადასაჭრელად, კვლევის მონაწილეები აღნიშნავენ, რომ სასურველი იქნებოდა მოსამართლე ქალებისათვის მხარდაჭერის განევა დეკრეტული შევებულებიდან გამოსვლის შემდეგაც, რომელიც წარმოადგენს არანაკლებ დატვირთულ პერიოდს ქალისთვის და მას განსაკუთრებულად სტრესულ მდგომარეობაში აყენებს:

„როგორც კი დავინიშნეთ, [კოლეგა მოსამართლე ქალი] ორსულად იყო და იმის მერე, კიდევ სამი შვილი გააჩინა, სულ მოსამართლეობის პერიოდში და დეკრეტშიც იყო. ახლა გამოვიდა, მაგრამ ადვილი არ არის... ძიძა უნდა დაიქირაო, რომ ხელი შეგეწყოს. ყველას არ ჰყავს მშობელი ისე, რომ მიეხმაროს. ეს, ცხადია, გავლენას ახდენს, როდესაც შენ აქ საქმეს განიხილავ და იქ ბავშვი ტირის და გირეკავენ, როდის მოხვალ... ხელფასის ნახევარს [ძიძას] უხდი ფაქტობრივად, რაღაც გათვლები უნდა იყოს, მეტი გარანტიები, რომ მოსამართლეს შვილისა და ოჯახისთვისაც დარჩეს დრო“ (მოსამართლე ქალი).

კვლევის მონაწილეები აღნიშნავენ, რომ მათი მხრიდან იყო არაერთი ინიციატივა მოსამართლე ქალების გენდერული როლის მხარდასაჭერად, პროფესიული და ოჯახური ცხოვრების ხელშესაწყობად, თუმცა, ისინი სერიოზულად არავის აღუქვამს და მხოლოდ „სიცილის დონეზე“ განიხილეს:

„რამდენჯერმე გვქონდა ინიციატივა, რომ დიდ სასამართლოებში ... ყოფილიყო სპეციალური ბავშვთა ოთახები, სადაც შესაძლებელი იქნებოდა, მეძუძური დედების ბავშვები ყოფილიყვნენ. ბევრს არ უნევს და ჭყიპინი არ იქნებოდა სასამართლოში. შეიძლებოდა ძიძები [ყოფილიყვნენ] და თანადაფინანსება უზრუნველგვეყო, მაგრამ, სიცილის დონეზე დარჩა. გვიპასუხეს, მეტი პრობლემა არ არის ახლავ?!“ (ყოფილი მოსამართლე ქალი).

შედეგად, ვლინდება სასამართლოებში დასაქმებულ ქალთა შორის გაზრდილი თვითდადანაშაულებისა და „ცუდი მშობლობის“ განცდა, სამსახურის მიზეზით მშობლის მოვალეობის შეუსრულებლობის გამო, რაც, ბუნებრივია, ფუნდამენტურად აზიანებს ქალთა რეალიზაციასა და ამცირებს წარმატების მიღწევის შესაძლებლობებს:

„ქალი მოსამართლის დატვირთვა სხვა არის, ვიდრე ქალის დატვირთვა სხვა სამსახურში, თუნდაც ემოციურად, ფსიქოლოგიურად... მთლიანად საქმეშია გადასული. მახსოვს, ერთხელ ჩემი სხდომის მდივანმა მითხრა, დღეს ბავშვი არც მომიკითხავს, არც გამხსენებია, რომ მყავდაო ... მთელი დღე პროცესზე ვისხედით და ბავშვის მოკითხვა, რომელიც ორი თუ სამი წლის იყო, საერთოდ დაავიწყდა...“ (მოსამართლე ქალი).

რესპონდენტთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ სასურველია, მოსამართლე ქალებისთვის მეტი ე.წ. შეღავათი არსებობდეს, რადგანაც ამჟამინდელი სამოსამართლო საქმიანობა, ქალთა გენდერული როლების გამო, გაორმაგებულ დატვირთვას გულისხმობს. აქვე აღსანიშნავია, რომ მოსამართლე ქალებისათვის მათი გენდერული როლის შესრულების ხელშემწყობი გათანაბრების პირობები აღქმულია არა როგორც პოზიტიური ღონისძიებების უზრუნველყოფა, არამედ, როგორც „შეღავათი“. მაშასადამე, ეს ღონისძიებები ქალებისათვის დამატებით, კეთილი ნებით უზრუნველყოფილ „მხარდაჭერად“ მიიჩნევა და არა არსებითი თანასწორობის მიღწევის ლეგიტიმურ საშუალებად. აღნიშნული მიდგომა კი, უპირატესად, ქალებს აზიანებს და მათი წარმატების ხელშემშლელ პირობას წარმოადგენს სასამართლო სისტემაში.

განსაკუთრებით სამწუხაროა, რომ თავად მოსამართლე ქალების ხმა, პოზიტიური ღონისძიების მოთხოვნის დროს, სუსტი და გაუბედავია. ისინი არ გამოხატავენ მკაფიო და პრინციპულ პოზიციებს გენდერული თანასწორობის უზრუნველყოფის და ღირსეული შრომის პირობების მოთხოვნის მიზნით.

„ბოლო სამი წელია, შაბათ-კვირას სამსახურში მისვლა აღარ მინევს, იმიტომ, რომ რაღაცნაირად მოვერიე უკვე ამას და განვიტვირთე“ – აღნიშნავს კვლევის მონაწილე მოსამართლე ქალი, რომელიც მიიჩნევს, რომ შაბათ-კვირას მუშაობა და ყოველდღიურად საღამოს ათ საათამდე სასამართლოში ყოფნა დამაზიანებლად მოქმედებს მის ოჯახსა და ბავშვებზე. თუმცა, ამავე დროს გამოხატავს შემფოთებას, რომ მისი მხრიდან კანონით გათვალისწინებული, გენდერულად სამართლიანი, შრომის პირობებისკენ სწრაფვა, შესაძლოა, შემაფერხებელი აღმოჩნდეს მისი კარიერისთვის და თავის მართლების პოზიციაში გადადის:

„მოსაზრება მოვისმინე, რომ ის მოსამართლე, ვინც შაბათ-კვირასაც [მუშაობს], არ მინდა დავაკონკრეტო, შაბათ-კვირასაც რომ დადის სამსახურში და ზედმეტად იტვირთავს თავსო, პრემია ინდივიდუალურად უნდა განესაზღვროსო. რატომ უნდა განესაზღვროს? იქნებ მე ვასწრებ იმ სამუშაო დღეებში? ისეთი პირობები უნდა შექმნა, რომ

მოსამართლე შაბათ-კვირას სამსახურში არ დადიოდა. ადამიანს დრო უნდა დარჩეს თავისი პირადი ცხოვრებისთვის“ (მოსამართლე ქალი).

კვლევამ ნათლად გამოავლინა, რომ გენდერული უთანასწორობის ისეთი ფორმა, როგორცაა „შუშის ჭერი“, სასამართლო სისტემაში ვლინდება მოსამართლე ქალებისათვის არჩევანის განსაზღვრით: პირადი და ოჯახური ცხოვრება ან პროფესიული კარიერა და წინსვლა. როგორც გენდერისა და ფემინისტური სამართლის მკვლევარები მიიჩნევენ,²⁶ სასტიკი კონკურენციის პირობებში მოხვედრილ იურისტ ქალებს, რომელთაც, ამავე დროს, სხვებზე ზრუნვის ტრადიციული ტვირთი აწევთ, არჩევანის გაკეთება უწევთ პრობლემის გადაჭრის 3 ტიპის სტრატეგიებს შორის: (1) ზოგი მათგანი ირჩევს „მასკულიზმს“, სამართლის ნორმებზე დაფუძნებულ ხისტი მიდგომას და თავის პროფესიულ ცხოვრებას უქვემდებარებს იმ სუბორდინაციულ და იერარქიულ მოდელს, რომელსაც უკვე კარგად დამკვიდრებული სამუშაო გარემო სთავაზობს; (2) სხვა ქალები „იხლიჩებიან“ იურისტის პროფესიული საქმიანობისა და ოჯახზე ზრუნვის ერთდროულად და სრულფასოვნად განხორციელების მისწრაფებებს შორის; (3) არიან ისეთებიც, რომლებიც ცდილობენ იურისტის როლის ხელახალ დეტერმინაციას და ძალაუფლების სტრუქტურაში ცვლილებების ინიცირებას, საკუთარ შინაგან რწმენასა და პროფესიულ სიმნიფებზე დაყრდნობით.

წინამდებარე კვლევა ცხადყოფს, რომ მესამე სტრატეგიის ამრჩევი ქალები ჯერ კიდევ უმცირესობაში არიან და, შესაბამისად, მათ მიმართ არსებული გენდერული უთანასწორობის ფორმები, კვლავ მყარად არსებობს.

დეკრეტული შვებულება – უფლება თუ პრივილეგია

კვლევის მონაცემებით, სტერეოტიპული მიდგომები იკვეთება მოსამართლე ქალების მიერ დეკრეტული შვებულების გამოყენებაზე საუბრის დროსაც. პირველ რიგში, აღსანიშნავია, რომ თითქმის ყველა მონაწილე დეკრეტულ შვებულებას – ანუ ორსულობის, მშობიარობის და ბავშვის მოვლისთვის განკუთვნილ შვებულებას – მხოლოდ ქალებისათვის არსებულ შვებულებად აღიქვამს. ფაქტობრივად, არ ფიქსირდება მოსამართლე კაცების მიერ დეკრეტული შვებულების გამოყენების შემთხვევა. მონაწილეები მიიჩნევენ, რომ ბავშვების აღზრდა და მოვლა სწორედ ქალების ფუნქციაა, რიგ შემთხვევაში, უპირატესი ფუნქციაც.

იმავდროულად, გამოითქვა მოსაზრება, რომ მოსამართლე ქალების მიერ დეკრეტული შვებულების გამოყენება იწვევს მოსამართლე კაცების ტვირთის გაზრდას სასამართლოში, მიუხედავად იმისა, რომ მოსამართლე ქალების დეკრეტული შვებულების დროს სასამართლოში მუშაობას აგრძელებენ როგორც კაცები, ისე ქალები.

„ჩვენ, მამაკაცები, ყოველთვის მზად ვართ, რომ იმ პერიოდში, რა დროსაც ისინი თავიანთ შვილებს და ოჯახს უვლიან, ზედმეტი წუნუნის გარეშე, ეს ყველაფერი [სასამართლო საქმეები] საკუთარ თავზე ავიღოთ, განვახორციელოთ მართლმსაჯულება და ხელი შევეწყობოთ ჩვენს ქალბატონებს, რომელთაც ძალიან დიდი ფუნქცია აკისრიათ არა მარტო საქმეში, არამედ ოჯახშიც“ (მოსამართლე კაცი).

საგულისხმოა, რომ დეკრეტული შვებულება, რიგ შემთხვევაში, გაიგივებულია მოსამართლე ქალების დასვენებასთან:

„ნ თვე ხელფასს იღებს ის მოსამართლე, პლუს ერთი თვე ისედაც შეუძლია აიღოს, ანუ შვიდი თვე შეუძლია დაისვენოს და ბავშვს მიხედოს. მე თუ მკითხავ, ამხელა რუტინული შრომის მერე ეს დამატებითი სტიმულია“ (მოსამართლე კაცი).

კვლევის მონაცემებით ასევე ვლინდება, რომ ქალის დეკრეტული შვებულება, რომელიც მის მიერ რეპროდუქციულ და შვილოსნობის ფუნქციასთან არის დაკავშირებული, იმპლიციტურად აღქმულია იმ პრივილეგიად, რომლითაც ვერ სარგებლობენ კაცები:

„კანონში წერია, რომ თუ ოთხ თვეზე მეტი ვადით, საპატიო მიზეზითაც კი, არ დადის არ სამსახურში, მაგალითად, თუ ოთხი თვე ბიულეტენზე ხარ, შეიძლება გაგათავისუფლონ, მაგრამ ქალებზე ეს არ ვრცელდება... ორსულ ქალებს ვგულისხმობ“ (მოსამართლე კაცი).

დეკრეტული შვებულება, რომელიც უნიკალურად ქალების შესაძლებლობად მიიჩნევა, წარმოადგენს ბავშვებზე ზრუნვის ვალდებულების მთლიანად ქალებზე გადატანას, რაც, ბუნებრივია, გენდერული თანასწორობის კონცეფციისთვის მიუღებელია, ვინაიდან ის შეუფასებელი და დაუთვლელი შრომა, რა-

²⁶ Jack, R & Jack D.C. 'Moral Vision and Professional Decisions: the Changing Values of Women and Men Lawyers' (1989, CUP).

საც ქალები ამ მიმართულებით ახორციელებენ, თანასწორობის პრინციპის რეალიზაციისკენ სწრაფვის მქონე საზოგადოებაში, ორივე სქესზე თანაბრად უნდა გადანაწილდეს. ამ შემთხვევაში კი, უდავო გახდება, რომ მშობლების მიერ აღნიშნული შვებულების გამოყენება არა დასვენება და პრივილეგია, არამედ ადამიანის უფლებების სამართლის მიერ უზრუნველყოფილი უფლებაა ორივე სქესის წარმომადგენლისთვის.

გენდერული სტერეოტიპები, როგორც გენდერული უთანასწორობის გამოვლინება

კვლევის მონაწილეების უმრავლესობა არ აღიარებს სასამართლო სისტემაში გენდერული სტერეოტიპების არსებობას და მათ ზეგავლენას მოსამართლე ქალებისათვის დამაზიანებელი ატმოსფეროს შექმნაში. თუმცა, ინტერვიუების დროს, თავად მონაწილე პირებისგან ვლინდება სტერეოტიპების შემცველი მოსაზრებები და ფრაზები, რომელთა იუმორის ტონით გადმოცემა არ ასუსტებს მათ დისკრიმინაციულ შინაარსს:

კვლევის ერთ-ერთი მონაწილე, კითხვაზე, რომელიც ეხება მოსამართლე ქალების წამყვან პოზიციებზე არდანიშვნის მიზეზებს, პასუხობს შემდეგნაირად: „გიპასუხებთ იუმორით: კაცი ოჯახის თავიანთ და ქალი კისერიო, ხომ გესმით?“ (მოსამართლე ქალი).

კვლევის მონაწილეს, მოსამართლე კაცების მხრიდან მოსამართლე ქალების მხარდასაჭერად, მოჰყავს შემდეგი მაგალითი: „ამ შემთხვევაში, ამას ნამდვილად ვერ ვიტყვი ჩვენ კაც კოლეგებზე, თუნდაც, იგივე თავმჯდომარეებზე ან საბჭოზე, რომ ვინმეს [ხელს არ უწყობენ]. ხუმრობდნენ კიდეც, ოღონდ გათხოვდითო და... არ მახსოვს, რაზე იყო საუბარი...“.

თუმცა, კვლევაში მონაწილეების ერთი ნაწილი აღნიშნავს, რომ მოსამართლე ქალებისათვის დაწინაურების და წარმატების უთანასწორო პირობები სწორედ პატრიარქალურ მიდგომებთან, სტერეოტიპებსა და მენტალიტეტთან არის დაკავშირებული:

„მიმაჩნია, რომ სრულიად არასამართლიანია, რომ ისინი [ქალები] ნაკლებად არიან წარმოდგენილნი სასამართლოების თავმჯდომარეების ან პალატის თავმჯდომარეების პოზიციებზე. ეს არის ტიპური პრობლემა, რომელიც არსებობს ბევრ უწყებაში, კერძოდ, საჯარო უწყებებში, სადაც ქალები ქვედა პოზიციებზე მუშაობენ. რაც შეეხება მენეჯერულ პოზიციებს, იგულისხმება, რომ ქალები ვერ იქნებიან კარგი მენეჯერები. მენტალიტეტის პრობლემაა“ (მოსამართლე ქალი).

კვლევის კიდეც ერთი მონაწილე დისკრიმინაციულ განწყობებთან დაკავშირებით აღნიშნავს:

„აღბათ, ამ გადაწყვეტილების [გადაწყვეტილება ეხება მოსამართლე ქალების თავმჯდომარედ დანიშვნას – ავტორი] მიმღები ორგანოს სულისკვეთება ის არის, რომ ქალი ვერ გაართმევს თავს სასამართლოს თავმჯდომარეობას... მე ასე ვფიქრობ“ (მოსამართლე ქალი).

„გადაწყვეტილების მიმღები ადამიანებიც ამ სტერეოტიპების გავლენის ქვეშ არიან აღბათ და ფიქრობენ, რომ თავმჯდომარეობას რაღაც სხვა ძალა სჭირდება, რომელიც არ აქვს ქალს და აქვს კაცს“ (მოსამართლე ქალი).

აღსანიშნავია, რომ გენდერული სტერეოტიპები ასევე გამოვლინდა კაცების მიმართაც:

„საქართველოში მამაკაცებს გვაქვს სიზარმაცე ობიექტურად... მე ვფიქრობ, ქალი უფრო ბეჯითია“ (მოსამართლე კაცი).

კვლევის თანახმად, გენდერული სტერეოტიპები მონაწილეების მხრიდან ასევე ვლინდება გენდერული ძალადობის ფაქტების არარსებობასთან დაკავშირებითაც.

კითხვაზე, თუ რა სახის დაცვის მექანიზმი არსებობს სასამართლო სისტემაში მოსამართლეების გენდერული ძალადობისგან დასაცავად, კვლევის მონაწილე პასუხობს:

„საქართველოში ასეთი რაღაცები ნაკლებად უნდა ხდებოდეს, მითუმეტეს, მოსამართლეზე. როგორ უნდა ხდებოდეს გენდერული ძალადობა ქალ მოსამართლეზე, მე ვერ ვხვდები“ (მოსამართლე ქალი).

გენდერული სტერეოტიპების, როგორც გენდერული უთანასწორობის ამჟამად გამოვლინება, ჯერ კიდევ 1970-იან წლებში, აშშ-ის სასამართლოებში სასამართლო სისტემის დამაზიანებელ ფაქტორად შეფასდა. მაგალითად, 1987 წელს მინესოტის შტატის უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ინიციატივით, შეიქმნა სამუშაო ჯგუფი, რომელიც შედგებოდა 30 მოსამართლისგან, იურისტებისგან, საჯარო მოხელეებისგან, საზოგადოების წარმომადგენლებისგან. ჯგუფმა ინტენსიურად იმუშავა 2 წლის განმავლობაში, რათა დაედგინა, თუ რა სახის სტერეოტიპები არსებობს სასამართლო სისტემაში და რა

გავლენას ახდენს ისინი მოსამართლეებზე გადაწყვეტილებების გამოტანის დროს.²⁷ მოსამართლე რო-ზალი უეილმა საქმეთა შესწავლის შედეგად განაცხადა, რომ სასამართლო სისტემაში დამკვიდრებული გენდერული სტერეოტიპები ქმნის „ინსტიტუციურ სექსიზმს“ და ის გაათანაბრა „ინსტიტუციურ რასიზმთან“. ამით ხაზი გაუსვა პრობლემის სიმწვავეს და სისტემურობას.²⁸ მოსამართლემ მიმოიხილა სამუშაო ჯგუფის მიგნებები, რომელთა მიხედვითაც, გენდერული მიკერძოება გამოიხატა განქორწინების, ქონების განაწილების, ალიმენტის დაკისრების, ადვოკატის ჰონორარის, ბავშვზე მეურვეობის, ბავშვზე ზრუნვის, ოჯახში ძალადობის და ბავშვებზე სექსუალური ძალადობის საქმეების განხილვის დროს.

აღნიშნული კვლევა ცხადყოფს, რომ ფართოდ გავრცელებულ გენდერულ სტერეოტიპებთან გასამკლავებლად, საჭიროა ანალოგიური სამუშაოს ჩატარება საქართველოს სასამართლო სისტემაშიც, რაც მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებს არა მხოლოდ სისტემის შიგნით გენდერული თანასწორობის კუთხით არსებულ მდგომარეობას, არამედ ასევე ხელს შეუწყობს გენდერულად დაბალანსებული და გენდერულად მგრძობიარე გადაწყვეტილებების მიღებას.

გენდერული ძალადობისგან დაცვის მექანიზმის არარსებობა

სასამართლო სისტემაში გენდერული ძალადობისგან დამცავი მექანიზმი არ არსებობს. რესპონდენტები ერთმნიშვნელოვნად აცხადებენ, რომ სასამართლოს სისტემის შიგნით გენდერული ნიშნით ძალადობა არ მომხდარა, მსგავსი ფაქტის შესახებ არც კი სმენიათ. შესაბამისად, ისინი ვერ ხედავენ საჭიროებას, რომ კანონის გარდა, რაიმე დამატებითი სახის დაცვის მექანიზმი არსებობდეს.

კვლევაში მონაწილეთა უმრავლესობა აღნიშნავს, რომ სასამართლო სისტემაში გენდერული ძალადობისა და შევიწროებისგან მოსამართლე ქალებს კანონმდებლობა იცავს.

თუმცა, ერთ-ერთი რესპონდენტის მხრიდან მნიშვნელოვანი განმარტება გაკეთდა იმის თაობაზე, თუ რატომ შეიძლება უჭირდეთ მოსამართლე ქალებს სისტემის შიგნით გენდერულ ძალადობასა და გენდერულ შევიწროებაზე საუბარი. მისი აზრით, აღნიშნული დაკავშირებულია იმ სტიგმასთან, რომლითაც გენდერული ძალადობის და შევიწროების საკითხები განიხილება:

„პრობლემა ის არის, რომ გარკვეული სტიგმა არსებობს. ანუ, ნებისმიერ შემთხვევაში, იქნება ეს მოსამართლე, საჯარო სისტემაში მომუშავე თუ კერძო სექტორში დასაქმებული ნებისმიერი ქალი, მისი მხრიდან ამ პრობლემის გაუღებება დაკავშირებულია, გარკვეულწილად, მისდამი ნეგატიური დამოკიდებულების წარმოშობასთან. სწორედ ამ სტიგმის გამო, ისინი ამაზე ხმამაღლა ლაპარაკისგან თავს იკავებენ. ზოგადად, ქვეყანაში და, მათ შორის, არც სასამართლოში არ არსებობს საკმარისი შიდა გარემო და კულტურა იმისთვის, რომ ასეთი საკითხები მკაცრად კონტროლირებადი იყოს“ (მოსამართლე ქალი).

კვლევის კიდევ ერთი მონაწილე აღნიშნავს, რომ მოსამართლე ქალების მხრიდან გენდერული ძალადობის ფაქტების დაფიქსირებისგან თავის არიდება, შესაძლოა, შიშის ფაქტორს უკავშირდებოდეს:

„შესაძლოა ჰქონდეს შიშის მომენტიც, როგორც ხდება საზოგადოებაში, რომ მის ბრალად არ მონათლონ... ასე ვთქვათ, მას არ დააბრალონ, რომ მამაკაცის მხრიდან კი არ ჰქონდა სექსუალურ ძალადობას ადგილი, არამედ ქალმა გამოიწვია და ა.შ. საქართველოში როგორი სტერეოტიპებიც არის გავრცელებული ქალის და მამაკაცის ურთიერთობაზე... მაგრამ რაიმე მექანიზმი, რომ ამისგან თავი დავიცვათ, არ არსებობს, გარდა იმისა, რომ ადამიანს ჰქონდეს შინაგანი გამბედაობა, ამის თაობაზე ისაუბროს და ამგვარად დაიცვას თავი“ (მოსამართლე ქალი).

კვლევის ერთ-ერთი მონაწილე გენდერული ძალადობისგან დაცვის მექანიზმის შესახებ საუბრისას აღნიშნავს, რომ იგი მართლაც გამხდარა არასასიამოვნო ჭორების [შესაძლო შევიწროების – ავტორი] მსხვერპლი, თუმცა, მიიჩნევს, რომ იგი დამოუკიდებლად გაუმკლავდა ამ გამოწვევას. ამას ინდივიდუალურ პრობლემად არ აღიქვამს და ფიქრობს, რომ ეს, ზოგადად, საზოგადოებაში გავრცელებული მიდგომების შედეგია:

„ეს საქართველოა და როცა ხარ ქალი, არ აქვს მნიშვნელობა, მოსამართლე ხარ თუ არამოსამართლე, და თუ რაღაცით გამოირჩევი, მუდმივად ხდები ჭორების ობიექტი,

²⁷ Minnesota Supreme Court Task Force for Gender Fairness in the Courts, William Mitchell Law Review: Vol. 15: Iss. 4, Article 1. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://open.mitchellhamline.edu/wmlr/vol15/iss4/1> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 21 მარტს].

²⁸ Minnesota Supreme Court Justice Rosalie E. Wahl, “The task force on Gender Bias in the Court: Establishing a Framework for Change,” second national Conference on Gender Bias in the Court, Williamsburg, Virginia (March 18-21, 1993), გვ. 6-7.

მაგრამ უნდა ისწავლო ამის მართვა... ჩემს თავზეც ბევრჯერ მსმენია არასასიამოვნო ჭორები და ცოტა გული დამწყვეტია, ან ზოგჯერ შეიძლება შენი წარმატება რაღაც სხვას მიანერონ, სხვა რაღაცების დამსახურებად მონათლონ... ასეთი ჭორები ყოფილა, მაგრამ არ ვფიქრობ, რომ ეს მხოლოდ ჩემი პრობლემაა. ასეთი დამოკიდებულებები ზოგადად არსებობს საზოგადოებაში... კაცებზე ყოველთვის ნაკლებს ჭორაობენ“ (მოსამართლე ქალი).

დასკვნა

2012 წლის შემდეგ სასამართლო სისტემაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები განხორციელდა: მოსამართლეთა უვადო დანიშვნის კანონი დაწესდა, სასამართლო სისტემა მეტად გაიხსნა, მოსამართლეებს აზრის დაფიქსირების უფლება მიეცათ, მეტად გამჭვირვალე გახდა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მუშაობა, ასევე გამჭვირვალე და ობიექტურია მოსამართლეთა შერჩევისა და დანიშვნის პროცესი. თუმცა, გამონვევებად მაინც დარჩა როგორც სასამართლოების გადატვირთულობა და არასაკმარისი რაოდენობის მოსამართლეები, ისე მოსამართლეებზე გარკვეული გავლენის მოხდენის სივრცეების დატოვება. მაგალითად, სამწლიანი გამოსაცდელი ვადა, რომლის გავლაც მოსამართლეებს უვადო დანიშვნამდე უწევთ, მოსამართლეთა დანიშნულებისა და დისციპლინური პასუხისმგებლობის საკითხები, სადაც ყველაფერი მკაფიოდ განერილი არ არის, სასამართლოში საქმეთა სპეციალიზაცია და საქმეთა განაწილება თავმჯდომარის მიერ.

კვლევა ცხადყოფს, რომ გენდერული უთანასწორობის უფრო სიღრმისეული კვლევა საჭირო სასამართლო სისტემაში, რომელიც გაითვალისწინებს ყველა იმ შემთხვევებელი ფაქტორის არსებობას, რის გამოც მოსამართლე ქალებს უჭირთ ამ საკითხზე საუბარი, ხოლო თავად სისტემას შესაძლებლობას მისცემს, ამ ხარვეზების აღმოსაფხვრელად შეიმუშაოს ეფექტური მექანიზმი. აღნიშნული კი დადებით ეფექტს იქონიებს როგორც თავად მოსამართლე ქალებზე, ასევე მართლმსაჯულების პროდუქტზეც.

სასამართლო
ხელისუფლების
ფორმირება

4

4.1. იუსტიციის უმაღლესი სკოლა

ძირითადი მიგნებები:

- არ არის უზრუნველყოფილი იუსტიციის უმაღლესი სკოლის ორგანიზაციული დამოუკიდებლობა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსაგან – იუსტიციის უმაღლესი სკოლის დამოუკიდებელი საბჭოს 6 წევრიდან 5-ს ირჩევს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო;
- არ არის უზრუნველყოფილი იუსტიციის უმაღლესი სკოლის ფუნქციური დამოუკიდებლობა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსაგან – მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდის ჩატარება, სკოლაში მსმენელის მიღება იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნქციაა. სკოლა არ მონაწილეობს მოსამართლის დანიშნულების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში;
- იუსტიციის სკოლაში ჩარიცხვისთვის არსებული კრიტერიუმები არ შეიცავს სათანადო გარანტიებს სუბიექტური შეხედულების საფუძველზე გადაწყვეტილების მიღების წინააღმდეგ;
- კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მიღებისთვის ინფორმაციის მოძიების საშუალებებსა და წყაროებს;
- არ არის უზრუნველყოფილი იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მისაღები კონკურსის გამჭვირვალობა;
- არც კანონმდებლობა და არც იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ დადგენილი წესი არ განსაზღვრავს მოსამართლის საკვალიფიკაციო საგამოცდო კომისიის წევრის შერჩევის კრიტერიუმებს. კომისიის შემადგენლობის განსაზღვრის დროს საბჭო არ არის შეზღუდული და აქვს განუსაზღვრელი დისკრეტია.

ადამიანის უფლება, მისი საქმე განიხილოს კომპეტენტურმა მოსამართლემ

მოსამართლის პროფესიული ცოდნის მაღალი დონის მნიშვნელობა, როგორც სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის გარანტი, აღიარებულია ევროპულ მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს არაერთი დასკვნით.²⁹ აღნიშნული დოკუმენტები მოსამართლის პროფესიული უნარების შეძენასა და განვითარებას (სწავლებისა და გადამზადების მეშვეობით), მოსამართლის როგორც უფლებად, ისე მის მოვალეობად აღიარებენ. მოსამართლის მაღალი პროფესიული დონე განაპირობებს სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობას, მიუკერძოებლობას, ადამიანის უფლებების დაცვას, სასამართლო ხელისუფლებისადმი პატივისცემას, მოქალაქეების ნდობის განმტკიცებას სასამართლო სისტემისადმი.³⁰ სასამართლოს დამოუკიდებლობისთვის მოსამართლეთა სწავლებისა და გადამზადების მნიშვნელობა აღიარებულია არაერთი სხვა საერთაშორისო დოკუმენტით.³¹ მოსამართლეთა სტატუსის შესახებ ევროპულ ქარტილაში განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთებულია მოსამართლის სათანადო პროფესიული დონის უზრუნველყოფაზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მოსამართლეობის კანდიდატის სწავლება და მოქმედი მოსამართლის განგრძობადი გადამზადება არის სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის აუცილებელი შემადგენელი ელემენტი და განამტკიცებს ადამიანის უფლებას, მისი საქმე განიხილოს მხოლოდ კომპეტენტურმა სასამართლომ.

სკოლაში სწავლა – საერთაშორისო სტანდარტები მოსამართლეთა სწავლებასა და გადამზადებასთან დაკავშირებით

მოსამართლის კომპეტენტურობასთან დაკავშირებით შემუშავებული საერთაშორისო რეკომენდაციების³² გათვალისწინებით, შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი მნიშვნელოვანი მიდგომები:

1. ერთმანეთისგან უნდა განვასხვაოთ პირველადი სწავლება, როგორც მოსამართლის უფლება-

²⁹ CCJE-ის დასკვნა №1(2001) „სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობისა და მოსამართლეთა შეუცვლელი სტანდარტების შესახებ“, პუნქტი 11, დასკვნა №3 (2002) „მოსამართლეთა პროფესიული ქცევის მარეგულირებელი პრინციპებისა და წესების, კერძოდ, ეთიკის ნორმების, თანამდებობასთან შეუფერებელი ქცევისა და მიუკერძოებლობის შესახებ“, პუნქტი 25 და 50. იხ. დასკვნა №4 (2003) „ეროვნულ და ევროპულ დონეზე მოსამართლეთა ჯეროვანი პირველადი მომზადებისა და ადგილზე გადამზადების შესახებ“, პუნქტი 3.

³⁰ CCJE დასკვნა №4 (2003), პუნქტი 2-5.

³¹ (1) გაეროს ძირითადი პრინციპები სასამართლო ხელისუფლების დამოუკიდებლობის თაობაზე. (2) ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია №R(94)12 მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის, ეფექტიანობისა და როლის შესახებ, პუნქტები 56 და 57. (3) ევროპული ქარტია მოსამართლეთა სტატუსის შესახებ.

³² ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია N R(94)12 მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის, ეფექტიანობისა და როლის შესახებ და მისი განმარტებითი მემორანდუმი, პუნქტი 58.

მოსილების განხორციელების აუცილებელი წინაპირობა და მოქმედი მოსამართლის გადამზადება (განგრძობადი სწავლება). შესაბამისი საერთაშორისო სტანდარტები თანაბრად მნიშვნელოვნად მიიჩნევა მომავალი მოსამართლეების მომზადებას, მანამ სანამ ისინი თავიანთი მოვალეობების შესრულებას შეუდგებიან, ისევე როგორც – ადგილზე მათი გადამზადების საკითხს;³³

2. როგორც პირველადი, ისე შემდგომი (განგრძობადი) ტრენინგი მოიცავს სწავლების როგორც თეორიულ, ისე პრაქტიკულ მეთოდებს;
3. როგორც პირველადი, ისე შემდგომი ტრენინგი სრულად დაფინანსებული უნდა იყოს სახელმწიფოს მიერ;
4. მოსამართლის სწავლებაზე პასუხისმგებელი ორგანო უნდა იყოს დამოუკიდებელი;
5. მოსამართლის სწავლებაზე პასუხისმგებელი ორგანოები რეკომენდაციას წარადგენენ როგორც მოსამართლის დანიშვნის, ისე მისი დანიშნულების საკითხებზე;
6. მოსამართლის ეთიკურ ვალდებულებას წარმოადგენს, იზრუნოს საკუთარ პროფესიულ განვითარებაზე სხვადასხვა ტრენინგ-პროგრამების გავლის გზით, როგორც იუსტიციის სკოლაში ან სხვა მსგავს დაწესებულებაში, ისე საკუთარი ძალისხმევით, რათა მიიღოს ცოდნა და უნარები, რაც აუცილებელია ხარისხიანი მართლმსაჯულების განსახორციელებლად;
7. მოსამართლის სწავლების სისტემის არსებობა აუცილებელია იქაც, სადაც მოსამართლეების დანიშვნა შესაძლებელია მათი კარიერის ადრეულ ეტაპზე და იქაც, სადაც მოსამართლეთა შერჩევა ხორციელდება გამოცდილ იურისტთა წრეებიდან.³⁴

მოსამართლეობის კანდიდატის პირველადი სწავლებისა და განგრძობადი გადამზადების საქართველოში მოქმედი მოდელი – იუსტიციის უმაღლესი სკოლა

საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს მოსამართლედ დასანიშნის პირის სწავლებას მანამ, სანამ ის დაინიშნება მოსამართლის თანამდებობაზე და შეუდგება სამოსამართლეო უფლებამოსილების განხორციელებას.³⁵ მოსამართლედ დასანიშნის პირი შესაბამის სწავლებას გადის იუსტიციის უმაღლესი სკოლაში, სრული კურსის დასრულებით. საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი სკოლის საქმიანობა დაფინანსებულია სახელმწიფო ბიუჯეტიდან. კანონის თანახმად, სკოლის ერთ-ერთი ფუნქციაა მოსამართლედ დასანიშნის პირის სწავლება. ამდენად, იუსტიციის უმაღლესი სკოლის საქმიანობა წარმოადგენს მოსამართლეობის კანდიდატის წინასწარ მომზადებას. მომზადების პროცესზე უნდა გავრცელდეს დადგენილი საერთაშორისო სტანდარტები.

ერთი მხრივ, მოსამართლეობის კანდიდატის სწავლება და მოსამართლის გადამზადება მნიშვნელოვანი გარანტიაა სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობისთვის, მეორე მხრივ, მოსამართლედ დანიშვნის აუცილებელ წინაპირობად კანონი ადგენს იუსტიციის უმაღლესი სკოლის სასწავლო კურსის წარმატებით გავლას. შესაბამისად, იუსტიციის უმაღლესი სკოლის ინსტიტუციურ და ფინანსურ დამოუკიდებლობაზე, სკოლაში მიღების ობიექტურ და გამჭვირვალე პროცესზეა დამოკიდებული კომპეტენტური მოსამართლის დანიშვნის რეალური შესაძლებლობის არსებობა.

იუსტიციის უმაღლესი სკოლა 2006 წლის აპრილში შეიქმნა. სკოლის შექმნამდე, საერთო სასამართლოების შესახებ 1997 წლის საქართველოს ორგანული კანონის თანახმად, მოსამართლე თანამდებობაზე ინიშნებოდა საქართველოს პრეზიდენტის მიერ, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წარდგინებით. თავის მხრივ, იუსტიციის უმაღლესი საბჭო მოსამართლის კანდიდატურების შესარჩევად აცხადებდა კონკურსს. სხვა ზოგად მოთხოვნებთან ერთად, კანდიდატს მხოლოდ საკვალიფიკაციო გამოცდის წარმატებით ჩაბარება მოეთხოვებოდა. გასათვალისწინებელია, რომ ამ დროისათვის საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო იყო პრეზიდენტის სათათბირო ორგანო და არა – სასამართლო ხელისუფლების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი, რომელიც პასუხისმგებელი იქნებოდა სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე. როგორც პრეზიდენტის სათათბირო ორგანო, საბჭო დაკომპლექტებული იყო საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლების თანამდებობის პირებისაგან და, შესაბამისად, მისი დაკომპლექტების წესი არ იყო პოლიტიკურად ნეიტრალური.³⁶

³³ CCJE დასკვნა №1(2001), პუნქტები 10-13; CCJE დასკვნა №3(2002), პუნქტები 25, 50.

³⁴ CCJE დასკვნა №4 (2003).

³⁵ იუსტიციის უმაღლესი სკოლის შესახებ საქართველოს კანონის 1-ლი მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, „სკოლის დანიშნულებაა საქართველოს საერთო სასამართლოების სისტემაში მოსამართლედ დასანიშნის პირის – იუსტიციის მსმენელის პროფესიული მომზადება.“

³⁶ საქართველოს ორგანული კანონი „საერთო სასამართლოების შესახებ“, 1997 წლის მდგომარეობით.

2006 წლის აპრილში იუსტიციის უმაღლესი სკოლის შექმნის უმთავრესი მიზანი იყო მოსამართლის დანიშვნის დამსახურებაზე დაფუძნებული სისტემის ჩამოყალიბება.³⁷ 2013 წელს საერთო სასამართლოების შესახებ ორგანულ კანონში განხორციელებული ცვლილებებით, ახლებურად ჩამოყალიბდა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს დაკომპლექტების წესი. კერძოდ, პოლიტიკური თანამდებობის პირები აღარ არიან საბჭოს წევრები, რაც მოსამართლეთა შერჩევა-დანიშვნის აპოლიტიკური პროცესის უზრუნველყოფას ისახავდა მიზნად.

დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს სკოლის მიერ მოსამართლეობის კანდიდატის მომზადების ხარისხს. მოსალოდნელია, რომ დროთა განმავლობაში სკოლის როლი მოსამართლეობის კანდიდატების მომზადებაში კიდევ უფრო გაიზრდება – უვადოდ დანიშნული მოსამართლეები აღარ დაექვემდებარებიან გადანიშვნას, სულ უფრო მეტი იქნება მოსამართლეობის მსურველი არა ყოფილი მოსამართლე,³⁸ არამედ სკოლის კურსდამთავრებული, რომელსაც შესაბამისი გამოცდილება სწორედ წინასწარი მომზადების ეტაპზე, იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში აქვს მიღებული.

მოსამართლის დამსახურების პრინციპზე დაფუძნებული შერჩევის მოთხოვნას დღეს იუსტიციის უმაღლესი სკოლის ინსტიტუციური მოწყობა და მისი ფუნქციები ვერ პასუხობს, რაზეც უფრო დეტალურად ქვემოთ იქნება საუბარი. უნდა აღინიშნოს, რომ იუსტიციის უმაღლესი სკოლა, მოქმედი მოდელის მიხედვით, სკოლის მსმენელებს ამზადებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მოთხოვნილი რაოდენობით (ბოლო ორი წლის განმავლობაში სკოლაში ჩარიცხულია მხოლოდ 20 მსმენელი). საბჭოს აქვს გავლენა სკოლის მუშაობაზე და შეუძლია, საერთოდ არ გამოაცხადოს სკოლაში მსმენელთა მიღება ან შეაჩეროს მიღების კონკურსი გაურკვეველი მიზეზით, როგორც ეს მოხდა 2015-2016 წლებში. ამდენად, სკოლის დღეს მოქმედი მოდელი მნიშვნელოვან დაბრკოლებას წარმოადგენს მოსამართლის კონკურსში ახალი სახეების მონაწილეობისთვის, არ ქმნის კონკურენტულ გარემოს და, მოსამართლის კონკურსის ფარგლებში, საბჭოს ფაქტობრივად არ აქვს არჩევანი. აღნიშნულს მოწმობს ის გარემოებაც, რომ მართალია საბჭო მოსამართლის კონკურსს, როგორც წესი, წელიწადში ორჯერ აცხადებს, თუმცა, მასში ერთი და იგივე კანდიდატები მონაწილეობენ (უმეტესწილად ყოფილი და მოქმედი მოსამართლეები). მიუხედავად ვაკანტური ადგილების არსებობისა და სასამართლოში მოსამართლეთა საჭიროებისა, კონკურსის შედეგად, ვაკანსიების დიდი ნაწილი შეუვსებელი რჩება, რაც დიდწილად იმით არის გამოწვეული, რომ კონკურსში მონაწილე კანდიდატების მომზადების ხარისხი არაა დამაკმაყოფილებელი. აღნიშნულით, ასევე, არაეფექტურად იხარჯება საბჭოს რესურსი, რადგანაც კონკურსის ჩატარება რთული და შრომატევადი პროცესია. ამასთან, საბჭო ბევრი სხვა მნიშვნელოვანი ფუნქციით არის დატვირთული, თუმცა, დროის მნიშვნელოვან ნაწილს კონკურსების განმეორებით ჩატარებას უთმობს.

გარდა სკოლის დამოუკიდებლობისა და კონკურენტული შერჩევის უზრუნველყოფისა, იუსტიციის უმაღლესი სკოლის რეფორმირებას სხვა მიზანიც აქვს. მოსამართლეობის კანდიდატის მომზადებასთან და სწავლებასთან დაკავშირებული მრავალმხრივი ფუნქციების საბჭოსთვის დატოვება იწვევს საბჭოს ხელში გადამეტებული უფლებამოსილებების კონცენტრაციას, რაც სახიფათოა სასამართლოს დამოუკიდებლობისთვის. აღსანიშნავია, რომ საერთაშორისო სტანდარტებიც სწორედ ამ მიმართულებით არის განვითარებული. ევროპულ მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭო მოსამართლეების მომზადების ფუნქციას განაცალკევებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს სხვა ფუნქციებისგან და იძლევა რეკომენდაციას, რომ იქაც, სადაც არსებობს დამოუკიდებელი მართლმსაჯულების საბჭოები, მოსამართლეების მომზადების ფუნქცია დისტანცირებული იყოს ასეთი საბჭოების სხვა ფუნქციებისაგან.³⁹ აღნიშნული რეკომენდაცია მით უფრო გასათვალისწინებელია საქართველოსთვის, სადაც ცალკე არის შექმნილი იუსტიციის უმაღლესი სკოლა და, შესაბამისად, არსებობს შესაძლებლობა, განცალკევდეს, ერთი მხრივ, მოსამართლეთა შერჩევის, დანიშვნის, დანიშნულების და, მეორე მხრივ, მოსამართლეთა მომზადების ფუნქციები.

მოსამართლეთა საკვალიფიკაციო გამოცდა

კანონის თანახმად, მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდას აცხადებს და ატარებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო.⁴⁰ მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდის წარმატებით ჩაბარება არის იუსტიციის

³⁷ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ოფიციალურ ვებგვერდზე განთავსებული ინფორმაცია – http://www.hsoj.ge/geo/about_us/history/.

³⁸ ყოფილი მოსამართლეების მიმართ არსებობს საგამონაკლისო რეგულირება და გარკვეული სამოსამართლო გამოცდილება ათავისუფლებს მათ სკოლაში მომზადებისგან.

³⁹ CCJE დასკვნა №4 (2003), პუნქტი 18. CCJE დასკვნა №10 (2007) პუნქტები 65-66.

⁴⁰ საერთო სასამართლოების შესახებ საქართველოს ორგანული კანონის 47-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოს (მოსამართლის) დამოუკიდებლობის, მართლმსაჯულების ხარისხისა და ეფექტიანობის უზრუნველყოფის, მოსამართლეთა თანამდებობაზე დანიშვნის, მოსამართლეთა თანამდებობიდან გათავისუფლების, მოსამართლეობის საკვალიფიკაციო გამოცდების ორგანიზების, სასამართლო რეფორმის გასატარებლად წინადადებების შემუშავებისა და კანონით დადგენილი სხვა ამოცანების შესრულების მიზნით, იქმნება საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო.

უმაღლეს სკოლაში მსმენელის ჩარიცხვის აუცილებელი წინაპირობა.⁴¹ შესაბამისად, საკვალიფიკაციო გამოცდის ჩატარებაც იუსტიციის უმაღლესი სკოლის ფუნქციას უნდა წარმოადგენდეს, რაც სკოლის დამოუკიდებლობისთვის აუცილებელ ფაქტორს წარმოადგენს. ამასთან, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნქცია – ჩაატაროს საკვალიფიკაციო გამოცდა – საბჭოს ხელში აქცევს ფართო უფლებამოსილებას, არასათანადო გავლენა მოახდინოს იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მსმენელთა მიღების პროცესზე. აღსანიშნავია, რომ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდის დანიშვნის შესახებ ბოლო გადაწყვეტილება მიღებული იყო 2015 წლის 19 ოქტომბერს.⁴² მას შემდეგ საბჭოს გამოცდა არ დაუნიშნავს. აღნიშნული შესაძლოა უარყოფითად მოქმედებდეს იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მიღების პროცესში კონკურენტული გარემოს შექმნაზე.

მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდასთან დაკავშირებით ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს საკვალიფიკაციო საგამოცდო კომისიის დაკომპლექტება. ვინაიდან აღნიშნული კომისიის დანიშნულებას საგამოცდო ნაშრომების შეფასება წარმოადგენს, მნიშვნელოვანია, რომ მისი დაკომპლექტების წესი უზრუნველყოფდეს მიუკერძოებელი, მაღალკვალიფიციური და მაღალი რეპუტაციის მქონე შემფასებლებით კომისიის შემადგენლობის განსაზღვრას. მოქმედი რეგულაციით, საკვალიფიკაციო საგამოცდო კომისიის შემადგენლობას დებულებით განსაზღვრავს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. აღსანიშნავია, რომ არ არის დადგენილი ერთიანი კრიტერიუმები, რომელთაც უნდა აკმაყოფილებდეს საკვალიფიკაციო საგამოცდო კომისიის წევრი. შესაბამისად, კომისიის შემადგენლობის განსაზღვრის დროს საბჭო არ არის შეზღუდული რაიმე ობიექტური მოთხოვნებით.

ევროპის ქვეყნებში, კანონმდებლობა საკმაოდ მაღალ მოთხოვნებს უყენებს მოსამართლის საკვალიფიკაციო საგამოცდო კომისიის წევრებს. მაგალითად, იტალიაში საგამოცდო კომისია შედგება 29 წევრისგან. კომისიას თავმჯდომარეობს მოსამართლე/პროკურორი, რომელსაც აქვს სულ მცირე 24 წლიანი სამუშაო გამოცდილება, კომისიის 20 წევრს წარმოადგენენ მოსამართლეები/პროკურორები, რომელთაც აქვთ 12 წლიანი სამუშაო გამოცდილება, დანარჩენ წევრთაგან 5 არის სამართლის პროფესორი, ხოლო 3 – ადვოკატი.⁴³

შესაბამისად, იუსტიციის უმაღლესი სკოლის შესახებ კანონით, უნდა დადგინდეს საკვალიფიკაციო საგამოცდო კომისიის წევრის შესარჩევი კრიტერიუმები და შერჩევის წესი. საკვალიფიკაციო საგამოცდო კომისიის შემადგენლობა უნდა განსაზღვროს, კომისიის თავმჯდომარე უნდა დანიშნოს და კომისიის დებულება უნდა დაამტკიცოს იუსტიციის უმაღლესმა სკოლამ.

იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში ჩარიცხვა

კანონის თანახმად, იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მისაღებ კონკურსს აცხადებს და კონკურსის ჩატარებაზე უფლებამოსილია იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. სკოლაში მისაღები კონკურსის გამოცხადება და მსმენელების მიღება სკოლის ფუნქციური დამოუკიდებლობის საკითხია. შესაბამისად, სკოლაში მისაღებ კონკურსს უნდა აცხადებდეს, მისაღებ მსმენელთა რაოდენობას უნდა განსაზღვრავდეს და სკოლაში მსმენელებს უნდა იღებდეს თავად იუსტიციის უმაღლესი სკოლა. უნდა შეიქმნას სისტემა, რომელიც იუსტიციის სკოლაში მსმენელთა მიღების პროცესში გამორიცხავს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს არასათანადო ზეგავლენას და შექმნის მოსამართლეთა შერჩევის პროცესში კონკურენტულ გარემოს.

მნიშვნელოვანია, რომ სკოლაში მისაღები კონკურსის ჩატარების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების ერთადერთ კრიტერიუმს სასამართლო სისტემაში არსებული მოსამართლეთა რაოდენობის გათვალისწინება არ წარმოადგენდეს, როგორც ამას კანონი განსაზღვრავს.⁴⁴ კანონი იმპერატიულად უნდა ადგენდეს სკოლაში მსმენელთა მიღების გამოცხადების მინიმალურ რაოდენობას, ხოლო მისაღებ მსმენელთა რაოდენობას უნდა განსაზღვრავდეს სკოლა, იუსტიციის უმაღლეს საბჭოსთან საკითხის შეთანხმებით. აღნიშნული გამორიცხავს სკოლაში მიღების პროცესის ხელოვნურად დაბრკოლებას. ამასთან, სკოლა უნდა აცხადებდეს მიღებას და ამზადებდეს მოსამართლეობის კანდიდატებს რეგულარულად, მისი

⁴¹ მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდის ჩატარების წესის დამტკიცების შესახებ 2007 წლის 25 სექტემბრის იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილების პირველი მუხლის თანახმად, მოსამართლეობის საკვალიფიკაციო გამოცდის (შემდგომში – საკვალიფიკაციო გამოცდა) მიზანია მაღალკვალიფიციური იურისტების შერჩევა შემდგომში იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში იუსტიციის მსმენელთა მისაღებად გამოცხადებულ კონკურსში მონაწილეობის მისაღებად.

⁴² იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2015 წლის 19 ოქტომბრის №1/168 გადაწყვეტილება „მოსამართლეობის საკვალიფიკაციო გამოცდის დანიშვნის შესახებ.“

⁴³ ვენეციის კომისია, CDL-UDT(2009)013, 'Independence Through the Appointment Procedure, Status of Judges and Adoption of the Budget of the Judiciary', პუნქტი 80.

⁴⁴ იუსტიციის უმაღლესი სკოლის შესახებ საქართველოს კანონის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, „სკოლაში მისაღები კონკურსის ჩატარების თაობაზე გადაწყვეტილებას იღებს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო საქართველოს საერთო სასამართლოების სისტემაში მოსამართლეთა რაოდენობის გათვალისწინებით.“

ფინანსური და სხვა რესურსების სრული გამოყენებით. კანდიდატების სიმრავლე უზრუნველყოფს მოსამართლეთა შერჩევის კონკურენტულ გარემოს, ხელს შეუწყობს დამსახურების პრინციპით შერჩევას. შესაბამისად, ასეთ მოდელში უფრო მაღალია პროფესიონალი კადრის შერჩევის შესაძლებლობა და უფრო დაბალია რისკი, რომ ვაკანტური ადგილები შეუვსებელი დარჩება.

ამასთან, უნდა განხორციელდეს სკოლაში მსმენელთა ჩარიცხვის პროცესის რეფორმა და ჩარიცხვა უნდა დაექვემდებაროს დამსახურების პრინციპს, ობიექტური კრიტერიუმების სტანდარტს, ჩარიცხვის შესახებ გადაწყვეტილების დასაბუთებულობასა და გასაჩივრების ეფექტურ მექანიზმს. მოქმედი კანონმდებლობით, იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში ჩარიცხვას ექვემდებარება პირი მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდის წარმატებით ჩაბარების შემდეგ, თუ გამოცდის ჩაბარებიდან გასულია არაუმეტეს 7 წელი, მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდის წარმატებით ჩაბარებისა და გასაუბრების საფუძველზე. გასაუბრების ფარგლებში ხდება კანდიდატის დადგენილ კრიტერიუმებთან შესაბამისობის შეფასება. აღნიშნულ კრიტერიუმებს წარმოადგენს: ა) საკვალიფიკაციო გამოცდის შედეგები; ბ) მორალური რეპუტაცია; გ) პიროვნული თვისებები; დ) პროფესიული უნარ-ჩვევები; ე) კვალიფიკაცია; ვ) მტკიცებისა და გამოხატვის უნარი; ზ) ანალიტიკურ-ლოგიკური აზროვნებისა და გადაწყვეტილების მიღების უნარი. მოსამართლეთა შერჩევის პროცესის მსგავსად, სკოლის მსმენელის შერჩევის პროცესშიც არ არის განსაზღვრული დადგენილ კრიტერიუმებთან მსმენელობის კანდიდატის შესაბამისობის შემოწმების ერთიანი სტანდარტი – შემოწმების წყაროები და მტკიცებულებები, რომლებზე დაყრდნობითაც უნდა მიიღებოდეს პირის სკოლაში ჩარიცხვის შესახებ გადაწყვეტილება. ეს კი, მსმენელთა შემრჩევ ორგანოს ანიჭებს, სუბიექტური გადაწყვეტილების საფუძველზე, კანდიდატთა შერჩევის შესაძლებლობას.

ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ იუსტიციის სკოლის მსმენელის კონკურსში მონაწილეთა შეფასება, დადგენილი კრიტერიუმების შესაბამისად, განხორციელდეს ქულათა სისტემით, როგორც ეს გათვალისწინებულია მოსამართლის თანამდებობაზე კონკურსის წესით დანიშვნისას. ეს უზრუნველყოფს პროცესის დასაბუთებას და ობიექტურობას. მსმენელობის კანდიდატს კი, თავის მხრივ, უნდა შეეძლოს სკოლაში ჩარიცხვის საკითხზე მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრება.

აღსანიშნავია, რომ ევროპის რიგ ქვეყნებში მოსამართლეთა ტრენინგ-პროგრამებში კანდიდატთა ჩართვის განსხვავებული მოდელია მიღებული, მაგალითად, გერმანიასა და იტალიაში ყველა, ვინც წარმატებით ჩააბარებს შესაბამის სახელმწიფო საკვალიფიკაციო გამოცდას, ერთეულ ტრენინგ-პროგრამებში (სკოლაში სწავლება), თუმცა, საბოლოოდ, მოსამართლედ მათი მხოლოდ მცირე ნაწილი ინიშნება.⁴⁵ ამგვარი მოდელი ამკარად უზრუნველყოფს მაქსიმალურად კონკურენტულ გარემოს, თუმცა, ცხადია, გაცილებით მეტ ფინანსურ დანახარჯებთან იქნება დაკავშირებული, რის გამოც, შესაძლოა, რეფორმის განმახორციელებლემამ იგი დაინუნონ.

იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მიღების გამჭვირვალობა

იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მიღების პროცესი უნდა გახდეს გამჭვირვალე. დადგენილი კრიტერიუმებით, იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში სწავლის მსურველთა შეფასებას იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ახორციელებს კანდიდატების საბუთების და გასაუბრების საფუძველზე. შეფასება ხორციელდება ორ ეტაპად: პირველ ეტაპზე კანდიდატები შეირჩევიან წარმოდგენილი დოკუმენტაციის საფუძველზე, ამ კანდიდატების დაუსწრებლად. საჭიროების შემთხვევაში, საბჭო ჩაატარებს გასაუბრებას კანდიდატებთან. კანონი არ განსაზღვრავს დადგენილი მახასიათებლებით კანდიდატების შეფასებისათვის ინფორმაციის წყაროებსა და მტკიცებულებებს, რაც ხელს უშლის სკოლაში სწავლის მსურველთა შეფასებისას ერთგვაროვანი მიდგომების გამოყენებას, იძლევა თვითნებობის შესაძლებლობას და გაუმჭვირვალს ხდის პროცესს.

ამასთან, კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს იუსტიციის სკოლაში მსმენელად პირის მიღების თუ მიღებაზე უარის თქმის დასაბუთების ვალდებულებას. ასევე არ არსებობს ინფორმაციის პროაქტიულად გამოქვეყნების ვალდებულება. იუსტიციის უმაღლესი სკოლის საქმიანობის გამჭვირვალობას მნიშვნელოვნად გაზრდის კანონით აღნიშნული ორგანოსთვის ინფორმაციის პროაქტიულად გამოქვეყნების ვალდებულების დადგენა, მაგალითად, სხდომების და მიღებული გადაწყვეტილებების შესახებ ინფორმაციის ვებგვერდზე განთავსება.

⁴⁵ ვენეციის კომისია, CDL-UDT(2009)013, "Independence Through The Appointment Procedure, Status Of Judges And Adoption Of The Budget Of The Judiciary", პუნქტი. 82; Fiona O'Connell & Ray McCaffrey, Judicial Appointments in Germany and the United States, 2.2.1. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე < goo.gl/jvgPhY > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 25 მარტს].

მოსამართლის სწავლებაზე პასუხისმგებელი ორგანოების დამოუკიდებლობა

საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი სკოლა არ არის მოსამართლის დანიშვნასა და დისციპლინირებაზე პასუხისმგებელი ორგანოს გავლენისაგან დამოუკიდებელი. მოსამართლეთა სწავლებისა და გადამზადების პროცესის დამოუკიდებლობა გარეშე ზეგავლენისაგან და იმ ორგანოს დამოუკიდებლობა, რომელსაც ევალება სასწავლო პროგრამების კონტროლი, უნდა იყოს დაცული შესაბამისი საკანონმდებლო გარანტიებით.⁴⁶

ევროპელ მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს რეკომენდაციით, მოსამართლეთა ტრენინგი საზოგადოებრივი ინტერესის საგანია.⁴⁷ ამავე რეკომენდაციის თანახმად, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ტრენინგების ჩატარებასა და სასწავლო პროგრამების შედგენაზე პასუხისმგებელი ორგანოს დამოუკიდებლობას და შემადგენლობას. აღნიშნული გამომდინარეობს სასამართლოს დამოუკიდებლობის ზოგადი პრინციპიდან.⁴⁸

მოსამართლეთა სწავლებაზე პასუხისმგებელი ორგანო დამოუკიდებელი უნდა იყოს როგორც საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლებისგან, ისე იმ ორგანოსგან, რომელიც პასუხისმგებელია მოსამართლეთა დანიშვნასა და დისციპლინირებაზე.⁴⁹

მოსამართლეთა ტრენინგებზე პასუხისმგებელი ორგანოების გამიჯვნა მოსამართლეთა დანიშვნასა და დანიშნულებაზე პასუხისმგებელი ორგანოებისაგან მნიშვნელოვანია სწავლების და გადამზადების ობიექტური, დამსახურებაზე დაფუძნებული სისტემის შესაქმნელად.

სხვადასხვა ქვეყანაში მოსამართლეთა სწავლებასა და გადამზადებაზე პასუხისმგებელი ორგანოები განსხვავებულია. ძირითადად გვხვდება შემდეგი მოდელები: მოსამართლეთა ნინასწარ სწავლებას და მათ შემდგომ გადამზადებას ახორციელებს საამისოდ საგანგებოდ შექმნილი სასწავლო დაწესებულება – იუსტიციის სკოლა (საფრანგეთი, პოლონეთი, ლატვია); მოსამართლეთა სწავლებასა და გადამზადებაზე პასუხისმგებელი არიან საგანმანათლებლო დაწესებულებები, ხოლო კანონით ნათლად არის განსაზღვრული მოთხოვნები, რომელთაც ასეთი საგანმანათლებლო დაწესებულებები და სასწავლო პროგრამები უნდა აკმაყოფილებდნენ (გერმანია).

საქართველოს იუსტიციის სკოლა დამოუკიდებელი ორგანიზაციული ფორმით არსებობს და მას მართავს დამოუკიდებელი საბჭო. თუმცა, დამოუკიდებელი საბჭოს დაკომპლექტების წესში არსებული შეუსაბამობები და ის ფაქტი, რომ სკოლას არ აქვს მინიჭებული მთელი რიგი უფლებამოსილებები, ხელყოფს მის დამოუკიდებლობას და საშუალებას აძლევს მოსამართლეთა დანიშვნაზე პასუხისმგებელ ორგანოს (იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს), გავლენა მოახდინოს სკოლაში მიღების პროცესზე.

დამოუკიდებელი საბჭო შედგება 6 წევრისგან, რომელთაგან 5 წევრს ამტკიცებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო დამოუკიდებელი საბჭოს თავმჯდომარის წარდგინებით. იუსტიციის სკოლის ერთ-ერთ ძირითად მმართველ ორგანოს სწორედ დამოუკიდებელი საბჭო წარმოადგენს. მის ფორმირებაში იუსტიციის საბჭოს ამ დოზით ჩართულობა კი, კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს მთლიანად იუსტიციის სკოლის დამოუკიდებლობას.

მოქმედი კანონმდებლობით იუსტიციის უმაღლესი სკოლისა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს უფლებამოსილებების ურთიერთმიმართების საილუსტრაციოდ, წარმოვადგენთ ფუნქციონირებას განანიღების შემთხვევებს მოსამართლეთა შერჩევის პროცესში:

1. მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდის ორგანიზება და ჩატარება – იუსტიციის უმაღლესი საბჭო;
2. იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მისაღები საკონკურსო ადგილების რაოდენობის განსაზღვრა – იუსტიციის უმაღლესი საბჭო;
3. იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მისაღები კონკურსის გამოცხადების შესახებ გადანყვეტილება – იუსტიციის უმაღლესი საბჭო;
4. იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მისაღებ კონკურსში მონაწილეობის მსურველთა განცხადე-

⁴⁶ CCJE დასკვნა №4 (2003) პუნქტი 14.

⁴⁷ იქვე. პუნქტი 15.

⁴⁸ მოსამართლეთა სტატუსის შესახებ ევროპულ ქარტია, პუნქტი 2.3.

⁴⁹ CCJE დასკვნა №4 (2003), პუნქტები 13, 17 და 18 — „არ შეიძლება ერთი და იგივე ორგანო იყოს პირდაპირ პასუხისმგებელი მოსამართლეთა სწავლებაზეც და დისციპლინირებაზეც.“ ამავე დასკვნის მე-18 პუნქტის თანახმად, „არ შეიძლება ტრენინგებზე პასუხისმგებელი ორგანოები იყვნენ პირდაპირ პასუხისმგებელი მოსამართლეთა დანიშვნასა და დანიშნულებაზე. თუ იმ ორგანოს (ანუ მართლმსაჯულების კომისიას), რომელიც აღნიშნულია ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს 1-ლი დასკვნის 73(3), 37 და 45 პუნქტებში, კომპეტენციაში შედის სწავლება და დანიშვნა ან დანიშნულება, უნდა მოხდეს ამ საქმიანობაზე პასუხისმგებელი მისი სტრუქტურული ერთეულების ნათლად გამიჯვნა.“

ბების მიღება და საბუთების დადგენილ წესებთან შესაბამისობის შემოწმება – იუსტიციის უმაღლესი საბჭო;

5. იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მსმენელთა მიღების შესახებ გადაწყვეტილების მიღება – იუსტიციის უმაღლესი საბჭო;
6. იუსტიციის უმაღლესი სკოლის მსმენელთა სწავლება – იუსტიციის უმაღლესი სკოლა;
7. მოსამართლის შერჩევა/დანიშვნა/დანიშნაურება/დისციპლინირება – იუსტიციის უმაღლესი საბჭო.

აღნიშნული ნათლად აჩვენებს, რომ მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის პროცესში იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს როლი განუზომლად დიდია. სკოლას მხოლოდ დამხმარე ფუნქცია აკისრია და დამოუკიდებელ, გადამწყვეტ როლს ვერ ასრულებს პირის სამოსამართლო კარიერის განმავლობაში. ასეთი დაქვემდებარებული სტრუქტურის პირობებში იუსტიციის უმაღლესი სკოლის დამოუკიდებელი საბჭოს დამოუკიდებლობა მხოლოდ ფორმალური ხასიათისაა.

კიდევ ერთი ფუნქცია, რომელიც უნდა ჰქონდეს სკოლას მინიჭებული, არის მოსამართლეთა დანიშნაურების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მონაწილეობა. სკოლის ფუნქცია უნდა იყოს დასკვნის წარდგენა დასანიშნაურებლად წარდგენილ მოსამართლეებთან დაკავშირებით. სკოლის დასკვნა უნდა ეფუძნებოდეს მოსამართლის მოტივირებულობის შეფასებას იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად ზრუნავს იგი საკუთარი პროფესიონალიზმის ამაღლებაზე, ასევე მის მიერ გავლილი ტრენინგების ადეკვატურობას წარდგენილ პოზიციასთან მიმართებით. დღეისათვის არც იუსტიციის უმაღლესი სკოლის შესახებ კანონით და არც მოსამართლეთა დანიშნაურების საბჭოს მიერ დადგენილი წესით, დანიშნაურების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას არ არის გათვალისწინებული სკოლის დასკვნა.

რეკომენდაციები:

- იუსტიციის უმაღლესი სკოლის დამოუკიდებელი საბჭოს დაკომპლექტების წესი უნდა შეიცვალოს და მოსამართლის დანიშვნაზე პასუხისმგებელ ორგანოს, იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს, აღარ უნდა ჰქონდეს გავლენა სკოლის დამოუკიდებელი საბჭოს წევრთა დანიშვნაზე;
- იუსტიციის უმაღლესი სკოლის ფუნქციური დამოუკიდებლობის გაძლიერების მიზნით, სკოლას უნდა მიენიჭოს გადაწყვეტილებების მიღების უფლება შემდეგ საკითხებთან დაკავშირებით: მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდის დანიშვნა და ჩატარება, საკვალიფიკაციო საგამოცდო კომისიის შემადგენლობის და კომისიის დებულების დამტკიცება, იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მსმენელთა მისაღები კონკურსის გამოცხადება, მსმენელთა მიღება, საგამოცდო პროგრამისა და საგამოცდო კომისიის შემადგენლობის განსაზღვრა, საგამოცდო კომისიის დებულების დამტკიცება. ასევე, იუსტიციის უმაღლესი სკოლა იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს უნდა წარუდგინდეს დასკვნას მოსამართლის დანიშნაურების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში;
- კანონით იმპერატიულად უნდა დადგინდეს იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მსმენელთა მიღების მიზნით ყოველწლიურად გამოსაცხადებელი კონკურსების მინიმალური რაოდენობა, რაც გამორიცხავს მსმენელთა მისაღები კონკურსისთვის ხელოვნური დაბრკოლების შექმნის შესაძლებლობას და ხელს შეუწყობს მოსამართლეთა კონკურსში ახალი კანდიდატების მონაწილეობას;
- კანონით უნდა დადგინდეს მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდის ჩატარების ძირითადი პრინციპები, საკვალიფიკაციო საგამოცდო კომისიის წევრთა შერჩევის კრიტერიუმები და დაკომპლექტების წესი, რაც უზრუნველყოფს საკვალიფიკაციო გამოცდის ჩატარებას და საგამოცდო ნაშრომების შეფასებას ობიექტური პროცესით, მიუკერძოებელი შემფასებლების მიერ. იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მსმენელთა მიღების პროცესი უნდა გახდეს გამჭვირვალე. კერძოდ, კანონმდებლობით უნდა დადგინდეს იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მსმენელთა მიღების ობიექტური კრიტერიუმები; განისაზღვროს დადგენილი კრიტერიუმებით მსმენელთა შეფასებისათვის საჭირო ინფორმაციის წყაროები და მტკიცებულებები, შეფასების დასაბუთების ვალდებულება და გასაჩივრების წესი.

4.2. მოსამართლეთა შერჩევა-დანიშვნა

ძირითადი მიგნებები

- მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმები ვერ აკმაყოფილებს ობიექტური კრიტერიუმების სტანდარტს, არ არსებობს ამ კრიტერიუმებით შემოწმებისთვის საჭირო ინფორმაციისა და წყაროების წინასწარ გამოქვეყნებული ჩამონათვალი, რომლებზე დაყრდნობითაც უნდა მოხდეს მოსამართლეთა შერჩევა;
- დადგენილი კრიტერიუმები თანაბრად ვრცელდება პირველი და სააპელაციო ინსტანციის მოსამართლეების შერჩევაზე და არ ითვალისწინებს სხვადასხვა ინსტანციის მოსამართლის ფუნქციების სპეციფიკას;
- მოსამართლეთა შერჩევის პროცესი არ აკმაყოფილებს გამჭვირვალობის სტანდარტს – კანდიდატების შერჩევის პროცედურა არ არის სათანადოდ მონესრიგებული გამჭვირვალობის სტანდარტის გათვალისწინებით;
- კანდიდატთან გასაუბრების პროცესი არ არის საკმარისად ფორმალიზებული, არ არის დადგენილი გასაუბრების ხვედრითი წილი კანდიდატის საერთო შეფასებაში, რაც შემფასებელს აძლევს თვითნებობის ფართო შესაძლებლობას;
- მოსამართლის გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის საქართველოში მოქმედი მოდელი არ შეიცავს გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის დამოუკიდებლობის გარანტიებს და საფრთხის შემცველია სასამართლოს დამოუკიდებლობისთვის.

მოსამართლეთა დანიშვნის წესი – დამსახურების პრინციპზე დაფუძნებული შერჩევის აპოლიტიკური პროცესი

მოსამართლეთა დანიშვნის ორი არსებული მოდელიდან, ვენეციის კომისია უპირატესობას ანიჭებს პირდაპირი დანიშვნის მოდელს და აცხადებს, რომ მოსამართლის არჩევითი მოდელი შეიცავს მნიშვნელოვან საფრთხეებს დანიშვნის პროცესის პოლიტიზირების თვალსაზრისით. ვენეციის კომისია, ევროპის საბჭოს რეკომენდაციაზე დაყრდნობით, პირდაპირი დანიშვნის (თანამდებობაზე გამწვანება დამოუკიდებელი საბჭოების რეკომენდაციით და უშუალოდ ასეთი საბჭოების მიერ) მოდელს უწევს რეკომენდაციას იმ მიზეზით, რომ არჩევითი მოდელში შეუძლებელია მოსამართლეთა დანიშვნა ობიექტური კრიტერიუმების საფუძველზე და დამსახურების პრინციპზე დაყრდნობით.⁵⁰

მოსამართლის დანიშვნის წინაპირობას წარმოადგენს კანდიდატის დადგენილ ობიექტურ კრიტერიუმებთან შესაბამისობის შემოწმება. მოსამართლეთა დანიშვნის წესთან დაკავშირებით გაცემული რეკომენდაციების თანახმად, მოსამართლე უნდა ინიშნებოდეს დამოუკიდებელი ორგანოს მიერ, ობიექტური კრიტერიუმების საფუძველზე, ხოლო ისეთ სისტემებში, სადაც მოსამართლეთა დანიშვნას ახორციელებს აღმასრულებელი ხელისუფლება, უნდა არსებობდეს გარანტიები იმისა, რომ ასეთი გადაწყვეტილება მიღებული იქნება მხოლოდ და მხოლოდ აღნიშნული კრიტერიუმების საფუძველზე. ასეთ გარანტიად მიიჩნევა სისტემები, სადაც მოსამართლეები არიან იმ სხვადასხვა კომიტეტის წევრები, რომლებიც მოსამართლის თანამდებობისთვის კანდიდატის შერჩევას აწარმოებენ.⁵¹

შესაბამისად, ევროპული სტანდარტების მიხედვით, მიუხედავად იმისა, თუ მოსამართლეთა დანიშვნის როგორი სისტემა მოქმედებს სახელმწიფოში, მოსამართლის კანდიდატურის შერჩევა უნდა ემყარებოდეს ობიექტურ კრიტერიუმებს. ასეთი კრიტერიუმებით მოსამართლეთა შეფასება კი წარმოადგენს მოსამართლის შერჩევას აპოლიტიკური, დამსახურების პრინციპზე დამყარებული პროცესით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ევროპული სტანდარტების თანახმად, მოსამართლეთა დანიშვნის ნებისმიერი სისტემა, მოსამართლეთა დანიშვნის წინაპირობად უნდა ითვალისწინებს კანდიდატის მიერ კონკრეტული, ობიექტური კრიტერიუმების დაკმაყოფილებას, როგორცაა დამსახურების პრინციპზე დაფუძნებული, პროფესიონალიზმის და კეთილსინდისიერების კრიტერიუმები.⁵²

⁵⁰ ვენეციის კომისია, Judicial Appointments, CDL-AD (2007)028, პუნქტი 47: 'Appointments of judges of ordinary (non-constitutional) courts are not an appropriate subject for a vote by Parliament because the danger that political considerations prevail over the objective merits of a candidate cannot be excluded'. ხელმისაწვდომია ვებ-გვერდზე: < goo.gl/zpyEHJ > [ბოლოს ნანახია 2016 წლის 10 თებერვალს].

⁵¹ (1) CCJE დასკვნა №1 (2001). (2) მოსამართლეთა წესდების ევროპული ქარტია; (3) ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია №R(94)12, I პრინციპი, პუნქტი 1.2.c; (4) ვენეციის კომისია, სასამართლო დანიშვნები, CDL-AD(2007)028.

⁵² CCJE დასკვნა №1, პუნქტი 25, ევროსაბჭოს რეკომენდაცია CM/Rec(2010)12, პუნქტი 44, ევროსაბჭოს რეკომენდაცია No. R(94)12, პუნქტი 1.2.c. ვენეციის კომისია, Judicial Appointments, CDL-AD(2007)028, პუნქტი 12.

მოსამართლეთა შერჩევის წინასწარ გამოქვეყნებული, ობიექტური კრიტერიუმების განმარტება

მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის პროცესი წარმოადგენს სამართლიანი სასამართლოს უფლების შემადგენელ ელემენტს, კერძოდ, ადამიანის უფლებას – მისი საქმე განიხილოს დამოუკიდებელმა სასამართლომ. სასამართლოს დამოუკიდებლობა შესაძლოა ეჭვქვეშ დადგეს, თუ მოსამართლეთა დანიშვნის წესი⁵³ ან პრაქტიკა არაადამაკმაყოფილებელია.⁵⁴

საერთაშორისო სტანდარტებით არ არის დადგენილი იმ კრიტერიუმების ამომწურავი ჩამონათვალი, რომელთა გამოყენებითაც უნდა შეფასდეს პირის შესაბამისობა მოსამართლის თანამდებობასთან. თუმცა, საერთაშორისო საზოგადოება შეთანხმებულია იმაზე, თუ რა თვისებების მატარებელი უნდა იყოს პირი, რათა მან შეძლოს მოსამართლის როლის სათანადოდ შესრულება: დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი; კომპეტენტური; კეთილსინდისიერი.⁵⁵

მართალია, საერთაშორისო საზოგადოება არ შეთანხმებულა იმ კრიტერიუმების ამომწურავ ჩამონათვალზე, რომელთა გამოყენებითაც უნდა მოხდეს პირის დამოუკიდებლობის, მიუკერძოებლობის, კომპეტენტურობის და კეთილსინდისიერების გაზომვა, თუმცა, საერთაშორისო სტანდარტები ადგენს ძირითად პრინციპებს, რომელთაც კრიტერიუმები უნდა აკმაყოფილებდეს. მაგალითად, დადგენილია, რომ **მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმები უნდა იყოს ობიექტური**,⁵⁶ რომლებიც უზრუნველყოფს მოსამართლეთა შერჩევას დამსახურების, კვალიფიკაციის, კეთილსინდისიერების, უნარების და ეფექტურობის საფუძველზე.⁵⁷ ხოლო, **მოსამართლეთა დანიშვნას უნდა ახორციელებდეს დამოუკიდებელი ორგანო**, ან უნდა დადგინდეს ისეთი გარანტიები, რომლებიც უზრუნველყოფს მოსამართლეთა შერჩევას მხოლოდ და მხოლოდ ასეთი კრიტერიუმების საფუძველზე და არა – სხვა მოსაზრებებით.⁵⁸ ამასთან, მოსამართლეთა **შერჩევის კრიტერიუმები წინასწარ უნდა იყოს დადგენილი და გამოქვეყნებული**, რათა ის ხელმისაწვდომი იყოს როგორც კანდიდატის, ისე ფართო საზოგადოებისთვის.⁵⁹ აღნიშნული პრინციპების დადგენა ემსახურება მოსამართლეთა შერჩევის პროცესის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფის მიზანს.

ევროპის საბჭოს დოკუმენტში⁶⁰ აღნიშნულია, რომ სახელმწიფოებს, ხშირ შემთხვევაში, არ აქვთ გამოქვეყნებული ამგვარი კრიტერიუმები. ბევრ ქვეყანაში მოსამართლეთა შერჩევის პროცესი მთლიანად დამოკიდებულია შემრჩევი ორგანოს კეთილსინდისიერებაზე. ცალკეულ ქვეყნებში მოსამართლეობის კანდიდატის შემრჩევი ორგანოს წინადადება პირის მოსამართლედ დანიშვნის შესახებ შეიცავს არჩევანის დასაბუთებას. მოსამართლეობის **კანდიდატის შერჩევის დასაბუთება** ევროპის საბჭოს მიერ დადებითად არის შეფასებული.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, სახელმწიფოში უნდა არსებობდეს წინასწარ დადგენილი მოცემულობები. კერძოდ, სახელმწიფო და საზოგადოება უნდა შეთანხმდნენ იმ მოთხოვნებზე, რომელთა არსებობის შემთხვევაში, მოსამართლეთა შერჩევაზე პასუხისმგებელი სუბიექტები (ჩვენ შემთხვევაში, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრები) თანაბარი მიდგომით დაასკვნიან, აკმაყოფილებს თუ არა კანდიდატი აღნიშნულ კრიტერიუმებს. ამისათვის, წინასწარ უნდა იყოს შეთანხმებული, თუ რა წყაროებს გამოიყენებენ კანდიდატის შესახებ დასკვნის გამოტანისას, ანუ რა ინფორმაციაზე დაყრდნობით მოხდება იმის გაზომვა, აკმაყოფილებს თუ არა პირი მოთხოვნებს. ყველა ეს ინფორმაცია კი, წინასწარ უნდა იყოს გამოქვეყნებული და ხელმისაწვდომი როგორც მოსამართლეობის მსურველი პირისთვის, ისე საზოგადოებისთვის.

⁵³ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეებზე: *Sramek v. Austria*; *Brudnicka and others v. Poland*; *Clarke v. the UK*. აღნიშნულ გადაწყვეტილებებში ევროსასამართლომ იმსჯელა მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის წესზე, როგორც ევროკონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებული დამოუკიდებელი ტრიბუნალის მიერ საქმის განხილვის უფლების შემადგენელ ნაწილზე.

⁵⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე: *Posokhov v. Russia*.

⁵⁵ მოსამართლის დამოუკიდებლობის შესახებ გაეროს ძირითადი პრინციპების თანახმად, მოსამართლე უნდა იყოს კეთილსინდისიერი და გააჩნდეს შესაბამისი უნარები. მოსამართლეთა წესდების ევროპული ქარტიის 1.1. პარაგრაფი აცხადებს, რომ „სტატუტი მიზნად ისახავს, უზრუნველყოს კომპეტენტურობა, დამოუკიდებლობა და მიუკერძოებლობა, რასაც ნებისმიერი ინდივიდი ლეგიტიმურად მოელის სასამართლოსგან და ინდივიდუალური მოსამართლისაგან, რომელსაც მინდობილი აქვს მისი უფლებების დაცვა.“

აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ კიევის რეკომენდაციების მე-17 პუნქტის თანახმად, რომელიც განსაზღვრული ქვეყნების, მათ შორის, საქართველოს სასამართლო სისტემის მდგომარეობის გათვალისწინებით შეიქმნა და ამის გამო კიდევ უფრო რელევანტურია საქართველოს რეალობისთვის, ხაზს უსვამს მოსამართლის შერჩევის მისი პროფესიონალიზმის მიხედვით.

⁵⁶ გაეროს ძირითადი პრინციპები მოსამართლის დამოუკიდებლობის შესახებ, პუნქტი 13. ევროსაბჭოს რეკომენდაცია R (94) 12, 1 პრინციპი. CCJE-ის დასკვნა №1 (2001), პუნქტი 17.

⁵⁷ CCJE-ის დასკვნა №1 (2001), პუნქტი 25.

⁵⁸ ევროსაბჭოს რეკომენდაცია R (94) 12, 1 პრინციპი. CCJE-ის დასკვნა №1 (2001), პუნქტი 37.

⁵⁹ CCJE-ის დასკვნა №10 (2007), პუნქტები 92, 93.

⁶⁰ CCJE-ის დასკვნა №1 (2001), პუნქტი 26.

საერთაშორისო სტანდარტები ასევე ითვალისწინებს, რომ კრიტერიუმები შეიძლება განსხვავდებოდეს ინსტანციების მიხედვით.⁶¹

მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმები საქართველოს კანონმდებლობაში

2017 წლამდე საქართველოს კანონმდებლობა არ განსაზღვრავდა მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმებს, რითაც წინააღმდეგობაში მოდიოდა საერთაშორისო სტანდარტებით გათვალისწინებულ პირობასთან, რომლის თანახმადაც, მოსამართლის დამოუკიდებლობასთან დაკავშირებული საკითხები უნდა მონესრიგდეს შესაძლო მაღალი იურიდიული ძალის მქონე საკანონმდებლო აქტებით.⁶² ასევე, მოსამართლის დანიშვნის პროცესის საკანონმდებლო დონეზე მოუწესრიგებლობა არღვევს ამ პროცესის გამჭვირვალობის სტანდარტს. მოსამართლეთა შერჩევის წესისა და კრიტერიუმების იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით დადგენა არასაკმარისი გარანტიაა ობიექტური და გამჭვირვალე შერჩევის პროცესის უზრუნველსაყოფად.⁶³

მხოლოდ 2017 წელს, სასამართლო სისტემის რეფორმის ე.წ. „მესამე ტალღის“ კანონპროექტების ფარგლებში, საერთო სასამართლოების შესახებ ორგანული კანონით დადგინდა მოსამართლეთა შერჩევა პროფესიონალიზმისა და კეთილსინდისიერების კრიტერიუმებით და განისაზღვრა ამ კრიტერიუმების შემომწმების მახასიათებლები. თუმცა, აღნიშნული ცვლილებებით გათვალისწინებული შერჩევის კრიტერიუმები და მოსამართლეობის კანდიდატთა შეფასების წესი კვლავ ვერ აკმაყოფილებს ობიექტურობის და გამჭვირვალობის მოთხოვნას და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრებს აძლევს სუბიექტური გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას. კერძოდ: კანონით დადგენილი კრიტერიუმების შემომწმების მახასიათებლები არ ადგენს, თუ რა ინფორმაციის საფუძველზე შეიძლება დაასკვნას შემფასებელმა, რომ კანდიდატი არის კეთილსინდისიერი, ანუ არის პატიოსანი, გულწრფელი, თავმდაბალი და ა.შ. კანონი ადგენს მხოლოდ იმას, რომ კანდიდატი უნდა იყოს კეთილსინდისიერი, რაც შემდგომ განიმარტება, რომ კანდიდატი უნდა იყოს პატიოსანი, გულწრფელი, თავმდაბალი და ა.შ. თუმცა, არაფერია ნათქვამი იმაზე, თუ როგორ უნდა დაასაბუთოს შემფასებელმა, რომ კანდიდატი არის აღნიშნული თვისებების მატარებელი.⁶⁴ თუ არ იარსებებს ერთიანი, წინასწარ შეთანხმებული სტანდარტი იმისა, თუ რა შემთხვევაში შეიძლება დაასკვნას შემფასებელმა, რომ პირი აკმაყოფილებს კრიტერიუმებს, მაღალია იმის ალბათობა, რომ ყველა შემფასებელი განსხვავებული, სუბიექტური საზომით იხელმძღვანელებს და კანდიდატები არათანაბარ მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან. სწორედ ეს იგულისხმება საერთაშორისო სტანდარტებით დადგენილ, წინასწარ გამოქვეყნებულ კრიტერიუმებში.

ობიექტურ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით, დამსახურების პრინციპის საფუძველზე მოსამართლეთა შერჩევას ეწინააღმდეგება, ასევე, საერთო სასამართლოების შესახებ ორგანული კანონით დადგენილი წესი, რომლის თანახმადაც: კანდიდატები შეფასდებიან ქულათა სისტემით მხოლოდ კომპეტენტურობის კრიტერიუმის მიხედვით, ხოლო კეთილსინდისიერების კრიტერიუმით კანდიდატების შეფასების წესი, რომელიც არ ითვალისწინებს ქულებით შეფასებას, საბჭოს უტოვებს ფართო დისკრეციას და სუბიექტური შეფასების შესაძლებლობას.

გარდა ამისა, კეთილსინდისიერებისა და კომპეტენტურობის კრიტერიუმებით კანდიდატების შეფასების შემდეგ, კანონი ითვალისწინებს კიდევ ერთი ეტაპის გავლას – მოსამართლის თანამდებობაზე პირის დანიშვნის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებას კენჭისყრით. შეფასების შედეგად გამოვლენილი კანდიდატების დანიშვნისთვის ფარული კენჭისყრის დადგენა აზრს უკარგავს ქულათა სისტემით კანდიდატის შეფასებას, გამორიცხავს დასაბუთებული გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას, საშუალებას აძლევს საბჭოს წევრებს, არ გაითვალისწინონ შეფასების შედეგები და ისე დანიშნონ პირი მოსამართლის თანამდებობაზე.

⁶¹ The Commonwealth Latimer House Principles, The Appointment Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles, პუნქტი 1.2.8. “A flexible approach to the weighing of criteria is further justified by the fact that their relevance may vary depending on the judicial vacancy that has to be filled. For example, whereas oral communication and courtroom management skills may be particularly valuable in a first-instance court, in the case of appellate courts there is generally a premium on written communication skills and the intellectual qualities needed to develop the law. There may also be a need for additional criteria when filling the position of Chief Justice or other senior positions with significant leadership responsibilities.”

⁶² CCJE-ის დასკვნა №1 (2001), პუნქტი 16.

⁶³ მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმები და წესი დადგენილია იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით, რომელიც არ წარმოადგენს საკანონმდებლო აქტს. შესაბამისად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით, მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმების და წესის დადგენა ვერ ჩაითვლება ამ მნიშვნელოვანი საკითხის სათანადო საკანონმდებლო დონეზე მოწესრიგებად.

⁶⁴ მაგ. პიროვნული და პროფესიული კეთილსინდისიერების შემომწმებისთვის გათვალისწინებული შემდეგი მახასიათებლები: პატიოსნება, კეთილსინდისიერება, გულწრფელობა, თავმდაბლობა, პიროვნული სიმყარე, მდგრადობა და შეუვალობა, სიმართლისმოყვარეობა, საკუთარი სიტყვის ერთგულება, უნარი – აღიაროს საკუთარი სისუსტე თუ შეცდომა და სხვა.

აღსანიშნავია, რომ კანონით შემოღებულ იქნა მოსამართლეთა შერჩევის იგივე კრიტერიუმები, რაც დადგენილი იყო იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადანყვეტილებით. გასათვალისწინებელია, რომ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადანყვეტილებით დადგენილი კრიტერიუმებისა და პროცედურის შესაბამისად მოსამართლეთა შერჩევის პრაქტიკა წლების განმავლობაში სერიოზულ კითხვის ნიშნებს აჩენდა იმასთან დაკავშირებით, ხელმძღვანელობდა თუ არა საბჭო დადგენილი კრიტერიუმებით მოსამართლეთა დანიშვნის დროს. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიშები⁶⁵ მოწმობს, რომ წლების განმავლობაში მოსამართლეთა შერჩევა, საბჭოს მიერ დადგენილი კრიტერიუმების შესაბამისად, არ ყოფილა გამჭვირვალე და დასაბუთებული. აღნიშნული კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ მესამე ტალღის კანონპროექტებით შემოთავაზებული მონესრიგება, რომელიც საბჭოს მიერ დადგენილი წესის ანალოგიურია, პრაქტიკაშიც იმავე პრობლემურ შედეგებს გამოიღებს.

ასევე, საქართველოში არ არსებობს შეზღუდვა ინსტანციების მიხედვით და სააპელაციო ინსტანციაში შესაძლებელია მოსამართლედ დანიშნოს პირი, რომელსაც არ აქვს სამოსამართლო უფლებამოსილების განხორციელების გამოცდილება. თავის მხრივ, პირველი და ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოებში მუშაობის სპეციფიკა განსხვავებულია, რაც საჭიროებს განსხვავებული უნარებისა და კვალიფიკაციის ქონას და კანდიდატი სწორედ აღნიშნულის გათვალისწინებით უნდა შეფასდეს. დაუშვებელია პირველი და ზემდგომი ინსტანციის მოსამართლეების მიმართ იდენტური მოთხოვნები არსებობდეს.

მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის პროცედურის საერთაშორისო სტანდარტები

საერთაშორისო სტანდარტების თანახმად, დადგენილი უნდა იყოს მოსამართლეთა შერჩევის ისეთი პროცესი, რომელიც ლეგიტიმური იქნება საზოგადოების თვალში. მიუხედავად იმისა, მოსამართლის დანიშვნის როგორი წესი მოქმედებს ქვეყანაში, პროცესი უნდა იყოს ობიექტურ კრიტერიუმებსა და დამსახურების პრინციპზე დაფუძნებული და პოლიტიკური გავლენისაგან თავისუფალი,⁶⁶ რაც, კრიტერიუმების მსგავსად, უნდა უზრუნველყოფდეს მაქსიმალურ გამჭვირვალობას. უფრო დეტალურად, საერთაშორისო სტანდარტების თანახმად, მოსამართლეთა შერჩევის პროცესი უნდა ეფუძნებოდეს შემდეგ პრინციპებს:

- მოსამართლის დანიშვნა ღია კონკურსით;
- ყველა მონაწილეს თანაბარი შესაძლებლობები უნდა ჰქონდეს;
- გასაუბრების ჩატარება აუცილებელია საბოლოო ეტაპზე გადასულ კანდიდატებთან მაინც;
- გასაუბრების საგანი და მისი ხვედრითი წილი შერჩევის პროცესში წინასწარ უნდა იყოს განსაზღვრული;
- კანდიდატის ბიოგრაფიული ცნობების შემოწმების პროცესი (ე.წ. background check) არ გულისხმობს უშიშროების სამსახურების მიერ კანდიდატის შემოწმებას. ასეთი შემოწმების შედეგად კანდიდატისათვის უარის თქმა უნდა იყოს დასაბუთებული;
- შერჩევისას დაუშვებელია ნებისმიერი ნიშნით დისკრიმინაცია;
- შესაძლებელი უნდა იყოს მოსამართლეთა შერჩევის პროცესის მონიტორინგი და იმის შემოწმება, თუ რამდენად იცავს დამნიშნავი ორგანო დადგენილ წესებს.⁶⁷

The Commonwealth Latimer House-ის პრინციპების მიხედვით, ზოგადი გამჭვირვალობა მოძველებულ მიდგომად მიიჩნევა და მეტი ყურადღება ეთმობა ინდივიდუალური გამჭვირვალობის უზრუნველყოფას მოსამართლის შერჩევის პროცესში. მაგალითად, საკმარისი არ არის მხოლოდ იმ ინფორმაციის გასაჯაროება, რომელიც უკავშირდება შერჩევის კრიტერიუმებს, კონკურსის ჩატარებას, კონკურსის ვადებს და მონაწილეებს. არამედ საჭიროა ინდივიდუალური გამჭვირვალობა კანდიდატისთვის, რომელსაც უარი ეთქვა დანიშვნაზე, რათა მან შეძლოს საკუთარი უფლებების ეფექტურად დაცვა, ასევე – ფართო საზოგადოებისთვის, რათა მათ საშუალება ჰქონდეთ, დააკვირდნენ საბჭოების მიერ საკუთარი

⁶⁵ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის 2012, 2013, 2014, 2015 წლების ანგარიშები.

⁶⁶ CCJE-ის დასკვნა №1 (2001), პუნქტი 17.

⁶⁷ CCJE-ის დასკვნა №10(2007)პუნქტები 92-93 „მართლმსაჯულების საბჭოს ყველა გადანყვეტილება, რომელიც შეეხება მოსამართლეების დანიშვნას, დანიშნულებას, შეფასებას, დისციპლინას და ნებისმიერი სხვა გადანყვეტილება მოსამართლეების კარიერის შესახებ უნდა იყოს დასაბუთებული... ყველა დანტერესებულ პირს უნდა შეეძლოს, ჩაიხედოს გაკეთებულ არჩევანში და შეამოწმოს, რომ მართლმსაჯულების საბჭომ დანიშვნებთან და დანიშნულებებთან მიმართებით წესები და კრიტერიუმები გამოიყენა დამსახურების საფუძველზე.“

Venice Commission Report on the Independence of the Judicial System – Part One: The Independence of Judges (n3), პუნქტი 26. დასკვნის თანახმად, დამსახურება არის მთავარი კრიტერიუმი. შერჩევის პროცესი უნდა იყოს ღია და მონაწილეობა უნდა შეეძლოს ყველას, ვინც აკმაყოფილებს მოთხოვნებს.

მანდატის განხორციელების პროცესს. ინდივიდუალური გამჭვირვალობა გულისხმობს დანიშვნაზე უარის შესახებ გადაწყვეტილების დასაბუთებას და გასაჩივრების უფლების არსებობას.⁶⁸

მოსამართლის შერჩევის პროცესის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფისას, მნიშვნელოვანია, დაცული იყოს ბალანსი პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობასა და პროცესის ღიაობას შორის. აღნიშნული ბალანსის დაცვის ხარისხის შესახებ სხვადასხვა რეკომენდაცია არსებობს იმის მიხედვით, თუ განვითარების რა ეტაპზეა სახელმწიფო და როგორია საზოგადოების ნდობა სასამართლოს მიმართ. მაგალითად, ინტერვიუების ღიად ჩატარების თაობაზე გაეროს სპეციალური მომხსენებელი ამბობს, რომ იმ ქვეყნებში, რომლებიც გარდამავალ პერიოდში იმყოფებიან, გასაუბრებების ღიად ჩატარებას შეუძლია უზრუნველყოს მეტი ნდობა კანდიდატების კეთილსინდისიერების მიმართ.⁶⁹ გასაუბრებების ღიად ჩატარება ასევე შეიძლება განხილული იყოს, როგორც იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრების ანგარიშვალდებულების უზრუნველყოფის ერთ-ერთი მექანიზმი.

საქართველოში მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის პროცესის ხარვეზები

საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს საქმიანობის 2012-2016 წლებში განხორციელებული მონიტორინგის,⁷⁰ საერთაშორისო⁷¹ თუ ადგილობრივი ორგანიზაციების⁷² მიერ გაცემული რეკომენდაციების თანახმად, გამოვლენილია მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის პროცესში არსებული შემდეგი ძირითადი ხარვეზები:

1. მოსამართლეთა გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის წესი შეიცავს საფრთხეებს სასამართლოს დამოუკიდებლობისთვის

ვენეციის კომისია, მის მოსაზრებაში 2010 წლის კონსტიტუციური ცვლილებების პროექტის შესახებ, გამოთქვამს შეფოთებას მოსამართლეთათვის სამწლიანი გამოსაცდელი ვადის შემოღების თაობაზე და იძლევა გაფრთხილებას, რომ ამ ინიციატივამ შეიძლება რისკის ქვეშ დააყენოს სასამართლოს დამოუკიდებლობა, რადგან მოსამართლეებმა „შესაძლოა იგრძნონ რაიმე სახის ზეწოლა საქმეზე გადამწყვეტილების გამოტანისას“.⁷³ ასევე, ვენეციის კომისია აღნიშნავს, რომ „მიუხედავად იმ კეთილშობილური მიზნისა, რაც მდგომარეობს სისტემის შეფასების მეშვეობით მაღალი სტანდარტების უზრუნველყოფაში, სამუხაროდ, ძალზე ძნელია მოსამართლის დამოუკიდებლობისა და მუშაობის ეფექტურობის შეფასების სისტემის თანხვედრაში მოყვანა. თუ საქმე არჩევანზე მიდგება, ამ ორს შორის სასამართლოს დამოუკიდებლობა უნდა ავირჩიოთ, რადგან ეს ბევრად მნიშვნელოვანი ღირებულებაა.“⁷⁴

ავსტრიასა და იტალიაში ასევე მოქმედებს მოსამართლეთა გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის წესი, თუმცა, საქართველოში მოქმედი წესისაგან მკვეთრი განსხვავებით, გამოსაცდელი პერიოდის განმავლობაში მოსამართლეები არ ახორციელებენ სამოსამართლო უფლებამოსილებას. ისინი გადიან პრაქტიკულ სწავლებას სასამართლოებში და მხოლოდ გამოსაცდელი ვადის წარმატებით დასრულების შემდეგ ენიჭებათ საქმეთა განხილვის უფლებამოსილება. შესაბამისად, ამ მოდელის პირობებში გამორიცხულია გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის დამოუკიდებლობის ხელყოფა.⁷⁵

გერმანულ მოდელში მოცემულია გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის დამოუკიდებლო-

⁶⁸ The Commonwealth Latimer House Principles, The Appointment Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles, პუნქტი 1.7.8.

⁶⁹ გაეროს სპეციალური მომხსენებლის 2009 წლის ანგარიში, Report of the UN Special Rapporteur A/HRC/11/41 24 March 2009 on the independence of judges and lawyers, პარა. 31. პუნქტი 31.

⁷⁰ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის და საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველოს ანგარიშები: იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიში, 2012; იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიში №2, 2013; იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიში №3, 2014; იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიში №4, 2015; იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს სამწლიანი შემჯავებელი ანგარიში (2012-2014).

⁷¹ (1) ვენეციის კომისიის და ევროსაბჭოს ადამიანის უფლებათა დირექტორატის ერთობლივი დასკვნა, CDL-AD(2014)031, პუნქტი 13, სექცია c. (2) Assessment and Recommendations by Thomas Hammarberg in his capacity as EU Special Adviser on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia, GEORGIA in Transition, პუნქტი 1.1. (3) ამერიკის შეერთებული შტატების სახელმწიფო დეპარტამენტის 2012, 2015 წლების ანგარიშები საქართველოში ადამიანის უფლებათა მდგომარეობის შესახებ. (4) კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის, 2016 წლის 4 ივლისის განცხადება: „კოალიცია მოსამართლეთა კონკურსს აფასებს“, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < http://coalition.ge/index.php?article_id=127&clang=0 > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 2 მარტს].

⁷² კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის, 2016 წლის 4 ივლისის განცხადება: „კოალიცია მოსამართლეთა კონკურსს აფასებს“, http://coalition.ge/index.php?article_id=127&clang=0; კოალიციის განცხადებები სასამართლოს დამოუკიდებლობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: www.coalition.ge

⁷³ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2010)028, პუნქტი 90.

⁷⁴ ვენეციის კომისია, CDL(2010)062, პუნქტები 71-74.

⁷⁵ ვენეციის კომისია, CDL-UDT(2009)013, პუნქტი 82.

ბის ხელყოფის რისკის შემცირების განსხვავებული მეთოდი. გერმანიაში შეზღუდულია გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის სასამართლო პროცესებში მონაწილეობა. კერძოდ, გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მხოლოდ ერთი მოსამართლე შეიძლება მონაწილეობდეს კოლეგიური სასამართლო გადაწყვეტილების მიღებაში.⁷⁶

მოსამართლის გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის მოდელი, რომელიც საქართველოში მოქმედებს, არ შეიცავს არავითარ მექანიზმს გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის დამოუკიდებლობის დასაცავად გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. საქართველოში მოქმედი გამოსაცდელი ვადის მოდელის მიზანია მოსამართლის შემოწმება, თუ რამდენად შეეფერება ის მოსამართლის თანამდებობას და არა მისი სწავლება. ხოლო, ავსტრიაში, იტალიასა და გერმანიაში გამოსაცდელი ვადით მოსამართლის დანიშვნა მიზნად ისახავს მის სწავლებას და მანამ, სანამ მოსამართლე არ დაადასტურებს, რომ ის აკმაყოფილებს მოსამართლისათვის წაყენებულ მოთხოვნებს, ის არ არის უფლებამოსილი, განიხილოს საქმე, ან მისი ხმა არ არის გადამწყვეტი. საქართველოში არსებული მოდელი არა მხოლოდ გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის დამოუკიდებლობას ხელყოფს, არამედ საფრთხის ქვეშ აყენებს ადამიანის უფლებას, მისი საქმე განიხილოს კომპეტენტურმა მოსამართლემ.

თავისთავად, ის ფაქტი, რომ საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, გამოსაცდელ პერიოდში მოსამართლეს უნევს, შეასრულოს მოსამართლის ფუნქცია, საფრთხეს უქმნის მის დამოუკიდებლობას. ხოლო იუსტიციის სკოლის არსებობის პირობებში, მოსამართლის გამოსაცდელი ვადით დანიშვნა არ არის აბსოლუტურად აუცილებელი ზომა იმისათვის, რომ მიღწეული იყოს კომპეტენტურობის სტანდარტი.

2. მოსამართლეთა დანიშვნის საკანონმდებლო რეგულირება არ აკმაყოფილებს განჭვრეტადობის სტანდარტს. დადგენილი პროცედურები ბუნდოვანია, რაც პრაქტიკაში ვერ უზრუნველყოფს მოსამართლეთა შერჩევის გამჭვირვალე პროცესს

საერთო სასამართლოების შესახებ ორგანული კანონის თანახმად, მოსამართლის თანამდებობაზე დანიშვნის წესს ადგენს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. მოსამართლის შერჩევის პროცესი, სულ მცირე, ძირითადი პრინციპების სახით, არ იყო გარანტირებული მაღალი იურიდიული ძალის მქონე დოკუმენტით – კონსტიტუციით ან კანონით. სასამართლო სისტემის რეფორმის ე.წ. მესამე ტალღის ფარგლებში ცვლილებები შევიდა ორგანულ კანონში და მხოლოდ 2017 წელს ორგანული კანონით დადგინდა მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის პროცედურა. რეფორმის ფარგლებში ორგანული კანონით გათვალისწინებულ იქნა მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის პროცედურის მარეგულირებელი რიგი დებულებები: დანიშვნის კონკურსის წესი, კონკურსის შესახებ ინფორმაციისა და კანდიდატების შესახებ მოკლე ბიოგრაფიული ცნობების გამოქვეყნება, კონკურსის ჩატარება თანასწორობისა და ობიექტურობის პრინციპების საფუძველზე, დისკრიმინაციის აკრძალვა და სხვა. თუმცა, ორგანული კანონით არ იყო განსაზღვრული რამდენიმე საკითხი, რაც მნიშვნელოვანია მოსამართლის დანიშვნის პროცესის გამჭვირვალედ და საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად წარმართვისთვის. კერძოდ, კანდიდატების შესახებ ინფორმაციის შეგროვების (ე.წ. Background check) სტანდარტი მინიმალურადაც კი არ არის დადგენილი, მაშინ როცა, კანონით, ინფორმაციის შეგროვება კონკურსის სავალდებულო ეტაპია და კანდიდატის შეფასების მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს. აღნიშნული კვლავ ბუნდოვანს ხდის, თუ რა წყაროებიდან არის საბჭო ვალდებული, მოიძიოს ინფორმაცია კანდიდატის შესახებ და რა წყაროებიდან არ შეიძლება ამის გაკეთება. ინფორმაციის მოძიების წყაროების წინასწარ განსაზღვრა აუცილებელია კანდიდატების თანასწორობის უზრუნველსაყოფადაც. ასევე, ორგანული კანონი არ ადგენს მოსამართლეობის კანდიდატთან გასაუბრებას საბჭოს ღია სხდომაზე.⁷⁷

თავის მხრივ, მოსამართლეთა შერჩევის წესი, რომელიც იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ არის დამტკიცებული, უმეტესად არასავალდებულო ფორმულირებით არის შედგენილი, რომლის თანახმადაც, საბჭო უფლებამოსილია (და არა – ვალდებული), ჩაატაროს შერჩევის ესა თუ ის პროცედურა. ამასთან, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიშებში ასახულია არაერთი შემთხვევა, როცა საბჭომ დაარღვია მოსამართლის შერჩევა/დანიშვნის შესახებ მის მიერვე დადგენილი წესები.⁷⁸

⁷⁶ German Judiciary Act, სექცია 29.

⁷⁷ მოსამართლეობის კანდიდატებთან დახურულ სხდომაზე გასაუბრებას ითვალისწინებს მოსამართლეთა შერჩევა/დანიშვნის საბჭოს მიერ დადგენილი წესი. ამასთან, 2015 წლის საანგარიშო პერიოდში საბჭოს მონიტორინგის შედეგებმა აჩვენა, რომ საბჭომ რამდენიმე შემთხვევაში, კანდიდატების თანხმობით, დახურა გასაუბრების პროცესი. საიასა და საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველოს 2015 წლის მონიტორინგის ანგარიშში აღნიშნულია, რომ საბჭოს ცალკეული წევრები დამატებით ძალისხმევას ხარჯავდნენ გასაუბრების დახურვის უფლების კანდიდატისთვის განმარტებაზე, რითაც მიანიშნებდნენ კანდიდატს გასაუბრების ღია სხდომაზე ჩატარების შესაძლო უარყოფით შედეგებზე.

⁷⁸ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის №4 ანგარიში, პარაგრაფი 5.2.4. (მაგ. კონკურსი მიმდინარეობდა ინტერესთა კონფლიქტის პირობებში;

3. მოსამართლეობის კანდიდატებთან გასაუბრების ხარვეზები

მოსამართლეობის კანდიდატებთან გასაუბრების პროცესი არ არის საკმარისად ფორმალიზებული. კანონმდებლობით არ არის დადგენილი, რა ხვედრითი წილი აქვს გასაუბრების შედეგებს კანდიდატის საერთო შეფასებაში. აღნიშნული აძლევს შემფასებელს თვითნებობის ფართო შესაძლებლობას.

გასათვალისწინებელია, რომ მოსამართლეობის კანდიდატებთან გასაუბრების პროცესი მუდმივად მწვავე კრიტიკის საგანია. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ კანდიდატებთან გასაუბრება, როგორც წესი, ატარებს მხოლოდ ფორმალურ ხასიათს. საბჭოს წევრების მიდგომა კანდიდატების მიმართ არაერთგვაროვანი და არათანაბარია, რაც ზოგიერთ კანდიდატს უპირატეს, მეტად სახარბიელო მდგომარეობაში აყენებს სხვა კანდიდატებთან შედარებით. ამგვარი კანდიდატებისთვის მოსამართლის პოზიცია უფრო მარტივად ხელმისაწვდომი ხდება, მაშინ როცა, ვაკანტური ადგილების არსებობის მიუხედავად, არაერთ კანდიდატს მოსამართლის თანამდებობაზე დანიშვნაზე უარს ეუბნებიან.⁷⁹

რეკომენდაციები:

1. ორგანული კანონით განისაზღვროს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ვალდებულება, დაადგინოს და გამოაქვეყნოს მოსამართლეთა შერჩევის კრიტერიუმების შემოწმების წესი, წყაროები და მტკიცებულებები, რაც უზრუნველყოფს კანდიდატების შესაბამისობის შემოწმებას ერთგვაროვანი მიდგომით;
2. ორგანული კანონით დადგინდეს მოსამართლეობის კანდიდატების შეფასება ქულათა სისტემით არა მხოლოდ პროფესიონალიზმის, არამედ კეთილსინდისიერების კრიტერიუმის გათვალისწინებით;
3. გაუქმდეს მოსამართლეთა დანიშვნის კენჭისყრა, რომელსაც ითვალისწინებს ორგანული კანონი და მოსამართლეთა დანიშვნის გადაწყვეტილება საბჭომ მიიღოს კანდიდატების შეფასების შედეგების შესაბამისად, საუკეთესო შეფასების მქონე კანდიდატების დანიშვნის გზით;
4. გაუქმდეს მოსამართლეთა გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის წესი და მოსამართლეთა პროფესიონალიზმის მაღალი სტანდარტის უზრუნველყოფა მოხდეს იუსტიციის უმაღლესი სკოლის რეფორმის – სკოლისთვის სათანადო უფლებამოსილებების მინიჭებისა და დამოუკიდებლობის სათანადო გარანტიების შექმნით;
5. მოსამართლეთა შერჩევის წესით განისაზღვროს სხვადასხვა ინსტანციის სასამართლოს მოსამართლისადმი წაყენებული განსხვავებული მოთხოვნები, შესაბამისი სპეციფიკის გათვალისწინებით.
6. კონკურსის პროცესში მოსამართლეობის კანდიდატებთან გასაუბრების ძირითადი პრინციპები და გასაუბრების ხვედრითი წილი კანდიდატის საერთო შეფასებაში დადგინდეს ორგანული კანონით, ხოლო გასაუბრების დეტალური პროცედურა და გასაუბრების საგანი განსაზღვროს და გამოაქვეყნოს იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ.

4.3. მოსამართლეთა უპაღოდ განწესება

ძირითადი მიგნებები

- გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის შეფასების პროცესის მარეგულირებელი ნორმები, რომლებიც ორგანული კანონით არის დადგენილი, არ შეიცავს საკმარის გარანტიებს მოსამართლის ობიექტური და გამჭვირვალე პროცესით შეფასებისთვის;
- გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის უვადოდ განწესების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების წესი, რომელიც ორგანული კანონით არის დადგენილი, იძლევა სუბიექტური და თვითნებ-

კონკურსის დროს საბჭოს ცალკეული წევრები წინასწარ და საჯაროდ გამოხატავდნენ თავიანთ მოსაზრებებს კონკურსში მონაწილე იუსტიციის საბჭოს მდივნის მოსამართლედ დანიშვნასთან დაკავშირებით, რითაც არღვევდნენ ნეიტრალიზაციის პრინციპს; კანდიდატებთან ჩატარებული გასაუბრებები ატარებდა ფორმალურ ხასიათს და მიზნად არ ისახავდა მათი შესაბამისობის შეფასებას დადგენილ კრიტერიუმებთან; საბჭომ არ გამოაქვეყნა კონკურსში მონაწილე კანდიდატთა მოკლე ბიოგრაფიული მონაცემები და 5.2.5. (მაგ. გასაუბრებებზე კანდიდატების მიმართ არათანაბარი დამოკიდებულება და დასმული კითხვების შინაარსი აჩენდა სერიოზულ ეჭვებს საბჭოს წევრთა მიუკერძოებლობასთან დაკავშირებით; საანგარიშო პერიოდში საბჭოს ცალკეულმა წევრებმა საჯაროდ აღიარეს, რომ მოსამართლეთა დანიშვნის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას მათ არ უხელმძღვანელიათ დადგენილი კრიტერიუმებით).

⁷⁹ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქრთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის ანგარიში, 2015 წლის საანგარიშო პერიოდი, პუნქტი 5.2.5.

ბური გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას, არ ადგენს გამჭვირვალობის საკმარის სტანდარტს;

- 2013 წლიდან დღემდე იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ახორციელებს გამოსაცდელი ვადით დანიშნულ მოსამართლეთა შეფასებას ისე, რომ არ აქვს მიღებული კანონქვემდებარე აქტი, რომელიც გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის შეფასების პროცესს დეტალურად მოაწესრიგებდა.

მოსამართლის უვადოდ დანიშვნის მომწესრიგებელი ნორმები

საქართველოს კონსტიტუციაში 2010 წელს განხორციელებული ცვლილებებით, განისაზღვრა მოსამართლის უვადოდ დანიშვნა, რასაც, შესაძლოა, წინ უძღოდეს მოსამართლის გამოსაცდელი ვადით დანიშვნა. საქართველოს კონსტიტუციის 86-ე მუხლის მე-2 პუნქტი: „მოსამართლე თანამდებობაზე განწესდება უვადოდ, კანონით დადგენილი ასაკის მიღწევამდე. მოსამართლის უვადოდ განწესებამდე კანონით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს მოსამართლის განწესება განსაზღვრული ვადით, მაგრამ არა უმეტეს 3 წლისა.“

მოსამართლის გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის წესის შემოღება გაკრიტიკებულია როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციების დასკვნებით,⁸⁰ ისე ადგილობრივი საზოგადოებრივი ორგანიზაციების შეფასებით. 2013 წლის ნოემბრიდან პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოებში ყველა მოსამართლე გამოსაცდელი ვადით ინიშნება. მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის სათანადოდ უზრუნველყოფის მიზნით, მიზანშეწონილია: გაუქმდეს მოსამართლეთა გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის წესი; განხორციელდეს მოსამართლეების თანამდებობაზე დანიშვნის მოდელის რეფორმა სისტემური მიდგომით; დაიხვეწოს, ერთი მხრივ, მოსამართლედ დასანიშნის პირის სწავლების პროცესი, ჩატარდეს იუსტიციის უმაღლესი სკოლის რეფორმა, ხოლო მეორე მხრივ, დადგინდეს მოსამართლის შერჩევა/დანიშვნის გამჭვირვალე პროცედურა; ყოველივე ზემოთ ჩამოთვლილი უზრუნველყოფს მაღალი პროფესიული სტანდარტის დამკვიდრებას მოსამართლის დამოუკიდებლობის სერიოზული საფრთხის ქვეშ დაყენების გარეშე.

მნიშვნელოვანია მოსამართლის გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის წესის გაუქმება, თუმცა, იმის გათვალისწინებით, რომ კონსტიტუცია და კანონმდებლობა ჯერ კიდევ უშვებს გამოსაცდელი ვადით მოსამართლის დანიშვნის შესაძლებლობას და გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლეების შეფასებას, საჭიროა, გაანალიზდეს გამოსაცდელი ვადით დანიშვნის მოქმედი მოდელი, გამოვლინდეს ხარვეზები და შემუშავდეს რეკომენდაციები არსებული მოდელის დასახვეწად.

გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის შეფასების მარეგულირებელი კანონმდებლობა წილისყრის პროცედურა

საერთო სასამართლოების შესახებ ორგანული კანონის 36-ე მუხლის 4¹ პუნქტი: „სააპელაციო და რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების მოსამართლე თანამდებობაზე განწესდება 3 წლის ვადით. ამ ვადის გასვლამდე არაუადრეს 2 და არაუგვიანეს 1 თვისა საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, „საერთო სასამართლოების შესახებ“ ორგანული კანონით გათვალისწინებული შეფასების შედეგების ანალიზის საფუძველზე, მსჯელობს და იღებს გადაწყვეტილებას იმის შესახებ, გაამწესოს თუ არა აღნიშნული მოსამართლე თანამდებობაზე უვადოდ.“

მოსამართლის საქმიანობის შეფასების მიზნით, თანამდებობაზე მისი განწესებიდან 1 წლის თავზე და 2 წლის თავზე, აგრეთვე, მოსამართლის თანამდებობაზე ყოფნის 3-წლიანი ვადის გასვლამდე 4 თვით ადრე საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო წილისყრით შეარჩევს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ერთ მოსამართლე წევრს და ერთ არამოსამართლე წევრს, რომლებმაც 1 თვის ვადაში, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად უნდა შეაფასონ მოსამართლის საქმიანობა. აღნიშნული ექვსი შეფასება სხვადასხვა შემფასებელმა უნდა განახორციელოს.

იუსტიციის უმაღლესი საბჭო წილისყრის პროცედურას ატარებს დახურულ სხდომაზე. კანონის თანახმად, მოსამართლის შეფასების თაობაზე მონაცემები მოსამართლის თანამდებობაზე ყოფნის სამ-წლიანი ვადის გასვლამდე კონფიდენციალურია. საბჭოს არცერთ წევრს და სტრუქტურული ერთეულის არცერთ თანამშრომელს არ აქვს უფლება, გაამჟღავნოს შეფასების შედეგები.

⁸⁰ (1) ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)031, პუნქტი 13, სექცია ც. (2) ვენეციის კომისია, CDL-AD(2010)004, პუნქტი 37. (3) ეუთოს სასამართლო პროცესების მონიტორინგის ანგარიში, გვ.21; (4) კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის, 2014 წლის 8 ნოემბრის განცხადება: რეკომენდაციები კონსტიტუციის მეხუთე თავთან დაკავშირებით, < http://coalition.ge/index.php?article_id=90&clan=0 > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 4 მარტს].

კანონის თანახმად, ნილისყრის პროცედურა არ განეკუთვნება კონფიდენციალურ პროცედურათა ნაწილს.⁸¹ თუმცა, საბჭოს დადგენილი პრაქტიკით, ნილისყრა ტარდება საბჭოს დახურულ სხდომაზე, რაც ეწინააღმდეგება კანონის მოთხოვნას.⁸²

გასათვალისწინებელია, თუ რა ლეგიტიმურ მიზანს შეიძლება ემსახურებოდეს ნილისყრის პროცედურის დახურვა. მოსამართლისთვის ცნობილია მისი შემფასებელი. მხოლოდ საზოგადოებისთვის არის უცნობი, ვინ აფასებს მას. გაუგებარია, რა მიზანს ემსახურება აღნიშნული ინფორმაციის დახურვა.

ნილისყრის პროცედურაზე დაკვირვება შესაძლებელია მხოლოდ საბჭოს სხდომაზე. ნილისყრის პროცესის ბუნების გათვალისწინებით, ვერც შეფასებების გასაჯაროების შემდეგ გავიგებთ, ნილისყრის პროცედურა რეალურად ჩატარდა თუ არა და შემთხვევით შეიჩინნენ თუ არა შემფასებლები. ამიტომ, ნილისყრის პროცედურის დახურულ სხდომაზე ჩატარებით, შეუძლებელია მისი კანონიერების შემოწმება.

მოსამართლისათვის შეფასების პროცედურისა და გარემოებების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება

საერთო სასამართლოების შესახებ საქართველოს ორგანული კანონის თანახმად, მოსამართლეს, თანამდებობაზე ყოფნის 3-წლიანი ვადის დაწყებისთანავე, ეცნობება შეფასების პროცედურისა და იმ გარემოებების შესახებ, რომლებიც გათვალისწინებული იქნება მისი ცალკეული კრიტერიუმებით შეფასებისას და მოსამართლის თანამდებობაზე უვადოდ განწესების შესახებ გადანყვეტილების მიღებისას.⁸³

თუ რა ინფორმაცია მიენიჭება და რა ფორმით ეცნობება მოსამართლეს ზემოაღნიშნული პროცედურის შესახებ, კანონი არაფერს ამბობს. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წერილის თანახმად,⁸⁴ ამ სამი წლის განმავლობაში საბჭოს რაიმე დამატებითი პროცედურა არ შეუმუშავებია. გამოსაცემი ვადით დანიშვნის შემდეგ მოსამართლეებს მათი შეფასების პროცედურის შესახებ მიაწოდეს მხოლოდ კანონით ისედაც გათვალისწინებული ინფორმაცია, რაც კანონის მოთხოვნას იმასთან დაკავშირებით, რომ მოსამართლეებს ეცნობოთ მათი შეფასების პროცესის შესახებ, ფორმალურს ხდის და აზრს უკარგავს.

ეუთოს სასამართლო პროცესების მონიტორინგის ანგარიშში⁸⁵ გაცემულია მნიშვნელოვანი რეკომენდაციები, რომლებიც პირდაპირ მიუთითებს საბჭოს, დაადგინოს დამატებითი პროცედურები გამოსაცემი ვადით დანიშნული მოსამართლეების შეფასებისთვის. აღნიშნული რეკომენდაცია გამომდინარეობს ვენეციის კომისიის მოსამართლის დამოუკიდებლობის საერთაშორისო სტანდარტების შინაარსიდან:

- მოსამართლეთა გამოსაცემი პერიოდით დანიშვნის შენარჩუნების შემთხვევაში, იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ უნდა შეიმუშაოს საერთო სასამართლოების შესახებ ორგანულ კანონში შემავალი დებულებებისთვის დამატებითი რეგულაციები მოსამართლეთა მონიტორინგისა და შეფასებების შესახებ და გაითვალისწინოს საერთაშორისო რეკომენდაციები მუშაობის ეფექტურობის შესაფასებლად მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობისა და ანგარიშვალდებულების საერთაშორისო სტანდარტების კუთხით.
- იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ უნდა შეიმუშაოს მოსამართლეთა შერჩევისა და დანიშვნის ძირითადი კრიტერიუმები და ერთიანი პროცედურები იმის მიუხედავად, შენარჩუნდება თუ არა გამოსაცემი ვადა, მათ შორის, პროცედურები გამოსაცემი ვადის ბოლოს მუდმივ თანამდებობაზე დანიშვნის შესახებ გადანყვეტილების მიღებისთვის. ამ პროცედურებით, უნდა განისაზღვროს სათანადო წერილობითი დასაბუთების არსებობა, რაც უნდა ახლდეს ყველა გადანყვეტილებას.⁸⁶

კანონის ზოგადი შინაარსი მიანიშნებს, რომ საბჭოს უნდა შეემუშავებინა ზემოაღნიშნული წესი. გარდა ამისა, კანონმდებლობის ანალიზმა ცხადყო, რომ კანონის ნორმები არ არის საკმარისად დეტალური და რიგი პროცედურული საკითხები საჭიროებს დამატებით მონესრიგებას (მაგ. გამოსაცემი ვადით დანიშნული მოსამართლის მიერ მიღებული გადანყვეტილებების შეფასების წესი, შესაფასებელი მოსამართლის შესახებ ინფორმაციის მოძიების წესი, დადგენილ კრიტერიუმებში კანდიდატის ობიექტუ-

⁸¹ საერთო სასამართლოების შესახებ ორგანული კანონის 36⁴ მუხლის მე-11 პუნქტი ადგენს ზოგად წესს, რომ „მოსამართლის შეფასების თაობაზე მონაცემები მოსამართლის თანამდებობაზე ყოფნის სამწლიანი ვადის გასვლამდე კონფიდენციალურია.“ ორგანული კანონის არც სხვა ნორმა არ ადგენს ნილისყრის პროცედურის კონფიდენციალურად ჩატარებას.

⁸² ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის და საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის 2015 წლის ანგარიში, გვ. 80.

⁸³ 36¹-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

⁸⁴ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 20 ოქტომბრის №1701/2387-03-ო წერილი.

⁸⁵ გვ. 21-22. ხელისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://www.osce.org/odihr/130676?download=true> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 4 მარტს].

⁸⁶ იქვე.

რი შეფასებისთვის საჭირო ინფორმაციის წყაროებსა და მტკიცებულებებზე მითითება და სხვა). ამავე რეკომენდაციას გასცემს ეუთო, რაც ზემოთ არის მოცემული.

მიუხედავად აღნიშნულისა, პრაქტიკაში გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლეების შეფასების პროცესი ისე მიმდინარეობს, რომ საბჭოს სამი წლის განმავლობაში არ დაუდგენია შეფასების დამატებითი პროცედურები. აღნიშნული გაუმჭვირვალს ხდის პროცესს, იძლევა თვითნებობისა და არაობიექტური გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას და მოსამართლისთვის არ არის განჭვრეტადი, თუ რა ინფორმაციაზე დაყრდნობით ხდება მისი შეფასება, რაც ხელყოფს მოსამართლის დამოუკიდებლობის პრინციპს.

გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის შეფასების კრიტერიუმები

კანონის თანახმად, მოსამართლის საქმიანობა ფასდება ორი ძირითადი კრიტერიუმით – **კეთილსინდისიერებით** (პიროვნული კეთილსინდისიერება და პროფესიული სინდისი; დამოუკიდებლობა, მიუკერძოებლობა და სამართლიანობა; პიროვნული და პროფესიული ქცევა; პიროვნული და პროფესიული რეპუტაცია; ფინანსური ვალდებულება) და **კომპეტენტურობით** (სამართლის ნორმების ცოდნა; სამართლებრივი დასაბუთების უნარი და კომპეტენცია; წერის უნარი; ზეპირი კომუნიკაციის უნარი; პროფესიული თვისებები, მათ შორის, ქცევა სასამართლო დარბაზში; აკადემიური მიღწევები და პროფესიული წვრთნა; პროფესიული აქტივობა) (მუხლი 36²).

ევროპელ მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს მე-17 დასკვნა განმარტავს შემდეგს: „ცალკეულ მოსამართლეთა ფორმალური შეფასება უნდა ეყრდნობოდეს უფლებამოსილი სასამართლო ორგანოს მიერ გამოქვეყნებულ ობიექტურ კრიტერიუმებს. ობიექტური სტანდარტები საჭიროა არა მხოლოდ პოლიტიკური ზეგავლენის გამოსარიცხად, არამედ სხვა მოსაზრებითაც, როგორც არის, მაგალითად, ფავორიტიზმის, კონსერვატიზმისა და ქრონიზმის საფრთხის გამორიცხვა, რაც გარდაუვალია, თუ დანიშნა და დანიშნაურება ხდება დადგენილი ფორმალური პირობების გარეშე ან კერძო რეკომენდაციების საფუძველზე.“

ორგანული კანონი ადგენს შეფასების კრიტერიუმებს და თითოეული კრიტერიუმისთვის განსაზღვრავს შეფასების მახასიათებლებს. მიუხედავად ამისა, კანონი არ ადგენს, მახასიათებლების შეფასებისას რა ინფორმაციას ან რომელ წყაროებს უნდა დაეყრდნოს შემფასებელი. მაგალითად, კეთილსინდისიერების კრიტერიუმის მახასიათებლებია მოსამართლის პატიოსნება, პიროვნული სიმყარე, მორალური რეპუტაცია და სხვა. თუმცა, კანონი არაფერს ამბობს იმაზე, თუ როგორ, რა ინფორმაციასა და ინფორმაციის რა წყაროებზე დაყრდნობით უნდა გაზომოს შემფასებელმა შესაფასებელი მოსამართლის პატიოსნება, პიროვნული სიმყარე, მორალური რეპუტაცია და სხვა თვისებები. აღნიშნული შეფასების პროცესს ხდის გაუმჭვირვალს, იძლევა არაერთგვაროვანი, არათანაბარი მიდგომისა და თვითნებობის შესაძლებლობას და ეწინააღმდეგება მოსამართლის დამოუკიდებლობის პრინციპს.

ევროპელ მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს მე-17 დასკვნის 39-ე პუნქტში აღნიშნულია: „შეფასების პროცესში სანდო წყაროები უნდა იყოს გამოყენებული. ეს განსაკუთრებით ეხება იმ ინფორმაციას, რომელსაც ემყარება მოსამართლის უარყოფითი შეფასება. ამასთანავე, აუცილებელია, ამგვარი შეფასება ეყრდნობოდეს საკმარის მტკიცებულებებს...“

შემფასებლის მიერ შეფასების განხორციელება

კანონის თანახმად, შემფასებლები მოსამართლის საქმიანობას აფასებენ პარალელურად, ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად და ისინი ვალდებული არიან, ერთმანეთს არ გაუმჟღავნონ შეფასებისას მოპოვებული ინფორმაცია და შეფასების შედეგები. შეფასებისათვის განკუთვნილ ერთთვიან ვადაში ნებისმიერ დროს, შემფასებელს შეუძლია, განახორციელოს საჭირო ღონისძიებები კანონით დადგენილი კრიტერიუმებით მოსამართლის შესაფასებლად.⁸⁷

შეფასების დადგენილ წესში იკვეთება არაერთი ხარვეზი და ბუნდოვანება. კერძოდ:

- შემფასებლებმა პარალელურად და ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად უნდა შეისწავლონ შესაფასებელი მოსამართლის მიერ განხილული არანაკლებ 5 ერთი და იგივე საქმე შესაბამის პერიოდში. კანონი ადგენს, რომ აღნიშნული შესასწავლი საქმეები შემთხვევითობის პრინციპით შეირჩევა. თუმცა, კანონი მკაფიოდ არ განსაზღვრავს შემთხვევითობის პრინციპით შერჩევის წესს და არ არის დადგენილი, პრაქტიკაში როგორ უნდა იყოს მიღწეული შემთხვევითობა. კანონით დადგენილია მოსამართლის შესაფასებელი საქმეების შერჩევის შემდეგი კრიტერიუმები:

⁸⁷ საერთო სასამართლოების შესახებ ორგანული კანონის 36⁴-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 პუნქტები.

საქმეები, რომლებზეც გამოტანილი შემაჯამებელი/საბოლოო გადაწყვეტილებები კანონიერ ძალაშია შესული, მათ შორის, არანაკლებ 2 საქმე, რომლებზეც გამოტანილი შემაჯამებელი/საბოლოო გადაწყვეტილებები ზემდგომი ინსტანციის სასამართლომ გააუქმა/ნაწილობრივ გააუქმა (ასეთის არსებობის შემთხვევაში). ასეთი კრიტერიუმების არსებობის პირობებშიც კი, აუცილებელია საქმეების შემთხვევით შერჩევის ისეთი მექანიზმის არსებობა, რომელიც გამორიცხავს შემფასებლებისთვის თვითნებურად შერჩეული სიის მიწოდებას.

- ორგანული კანონით, გადაწყვეტილებების შეფასებისას მონდება, რამდენად იცის მოსამართლემ მატერიალური და საპროცესო კანონმდებლობა, ადამიანის უფლებების სამართალი, მათ შორის, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი და რამდენად იყენებს ამ ცოდნას პრაქტიკაში – სასამართლო გადაწყვეტილებების დასაბუთებისას. ევროპულ მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს მე-11 დასკვნა ადგენს მაღალი ხარისხის გადაწყვეტილებების ელემენტებსა და შეფასების მეთოდებს. ხოლო, მე-17 დასკვნაში, რომელიც განსაზღვრავს შესაბამისი ვადით დანიშნული მოქმედი მოსამართლეების ინდივიდუალური შეფასების სტანდარტებს ზოგადად, მითითებულია მე-11 დასკვნაზე. სწორედ მე-11 დასკვნით დადგენილი სტანდარტები უნდა იყოს გამოყენებული გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლეების გადაწყვეტილებების ხარისხის შეფასებისას. ორგანული კანონით არ არის დადგენილი გადაწყვეტილებათა შეფასების კონკრეტული კრიტერიუმები. კანონმდებლობა არ ადგენს გადაწყვეტილებათა შეფასების მეთოდოლოგიას, რომლითაც ყველა შემფასებელი ერთგვაროვნად იხელმძღვანელებდა. აღნიშნული საკითხები დამატებით დეტალურ მონესრიგებას საჭიროებს, რაც საბჭოს არ დაუდგენია.
- კანონი ადგენს, რომ შემფასებელს შეუძლია, დაესწროს შესაფასებელი მოსამართლის მიერ წარმართულ სასამართლო სხდომებს. ბუნდოვანია, რას ამონებს და აკვირდება შემფასებელი, ასევე, არის თუ არა კითხვარი და შეფასების სისტემა ყველა გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლისთვის ერთი და იგივე. გარდა ამისა, გაუგებარია, როგორ შეარჩევს შემფასებელი სხდომებს, რომელთაც უნდა დაესწროს. ის, რომ შერჩევის წესი არ არის დადგენილი, იძლევა სხდომების სუბიექტურად შერჩევის შესაძლებლობას როგორც კანდიდატის სასარგებლოდ, ისე მის საწინააღმდეგოდ.
- კანონი ადგენს, რომ შემფასებელი უფლებამოსილია, მოთხოვნისთანავე მიიღოს როგორც შეფასების პერიოდში, ისე შეფასების პერიოდის დაწყებამდე წარმართული სასამართლო სხდომების აუდიო-ვიდეო ჩანაწერები. გაუგებარია, რომელი სხდომების ჩანაწერები იგულისხმება: მხოლოდ ისინი, რომელთაც შემფასებელი აფასებს, თუ – ნებისმიერი. ასევე გაურკვეველია, გულისხმობს თუ ეს იმას, რომ შესაძლოა შემფასებელი ფიზიკურად სხდომას არ დაესწროს და მოსამართლე ვიდეოჩანაწერით შეაფასოს. შესაფასებელი სხდომების მსგავსად, არ არის დადგენილი შესაფასებელი სხდომების ვიდეოჩანაწერების შემთხვევით შერჩევის წესი.
- კანონი ადგენს, რომ შემფასებელი უფლებამოსილია, კანონით დადგენილი წესით მოიძიოს საჭირო ინფორმაცია. ბუნდოვანია, რა იგულისხმება საჭირო ინფორმაციაში, თუმცა, კანონის შინაარსიდან გამომდინარე, აღნიშნული ნორმა უნდა განიმარტოს შემდეგნაირად: შემფასებელს უფლება უნდა ჰქონდეს, მოითხოვოს მხოლოდ ის ინფორმაცია, რომელიც, ამავე კანონით, შემფასებელს ესაჭიროება შეფასების განსახორციელებლად. თუ რა ინფორმაცია ესაჭიროება შემფასებელს, ამას თავად კანონი განსაზღვრავს (მაგალითად, სასამართლო სხდომების აუდიო-ვიდეო ჩანაწერების, შესაფასებელი მოსამართლის მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებების მიღების უფლება და სხვა). კანონის ამ ჩანაწერის დაკონკრეტება მნიშვნელოვანია შესაფასებელი ინფორმაციის შემთხვევით შერჩევის პრინციპიდან გამომდინარე.
- კანონი უფლებას ანიჭებს შემფასებელს, სამართლებრივი კონსულტაციისათვის მიმართოს იურიდიული წრეების წარმომადგენლებს. სავარაუდოდ, იგულისხმება კანდიდატის მიერ სამართლის ცოდნის შეფასებისთვის საჭირო კონსულტაცია. თუმცა, როგორ შეარჩევს შემფასებელი პირს, ვისთანაც გაივლის კონსულტაციას და რა პროცედურით ხდება კომუნიკაცია შემფასებელსა და კონსულტაციის გამწვეს შორის, შედგება თუ არა შესაბამისი ოქმი და დაერთვება თუ არა ის საქმეს, გაუგებარია. ასევე გაურკვეველია, თუ რამდენად კომპეტენტურია ის კონსულტაცია, რომელზე დაყრდნობითაც შეიძლება შემფასებელმა გამოიტანოს დასკვნა კანდიდატის შესახებ და რა ქმნის კომპეტენტური კონსულტაციების გარანტიას. ასეთი ბუნდოვანი მექანიზმი იძლევა კონსულტაციის მექანიზმის სუბიექტურად გამოყენების შესაძლებლობას კანდიდატის სასარგებლოდ ან საწინააღმდეგოდ.
- შემფასებელი უფლებამოსილია, პირადად შეხვდეს შესაფასებელ მოსამართლეს და სხვა პირებს და დაუსვას კითხვები კონკრეტულ საკითხებთან დაკავშირებით ინფორმაციის მოსაპოვებლად. ბუნდოვანია შესაფასებელ მოსამართლესთან შეხვედრის პროცედურა. ეს სწორედ ის საკითხია, რომელიც საბჭოს მიერ დამატებით მონესრიგებას საჭიროებს. კერძოდ, რა მიზანს ემსახურება

ასეთი შეხვედრა, რა საკითხების გარკვევის მიზნით ხვდება შემფასებელი მოსამართლეს, როგორცაა შეხვედრის პროცედურა, შეხვედრის ოქმის შედგენის ვალდებულების განსაზღვრა და სხვა დეტალები, რაც მნიშვნელოვანია პროცესის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფისთვის და არასათანადო ზეგავლენის თავიდან ასაცილებლად. გარდა ამისა, გაუგებარია, ვინ იგულისხმება „სხვა პირებში“, როგორ შეირჩევიან სხვა პირები, რომლებსაც შემფასებელი კითხვებს დაუსვამს და კონკრეტულად რა კითხვების დასმა იგულისხმება (მოსამართლის პიროვნებასთან დაკავშირებული, სამართლებრივი თუ ყველაფერი ერთად).

მოსამართლის უვადოდ განწესების საკითხის განხილვაზე უარი

კანონის თანახმად, თუ კეთილსინდისიერების კრიტერიუმით შეფასებისას შემფასებელთა ნახევარზე მეტი მიიჩნევს, რომ მოსამართლე არ აკმაყოფილებს კეთილსინდისიერების კრიტერიუმს, ეს საკმარისი პირობაა იმისათვის, რომ მოსამართლე არ იყოს დაშვებული გასაუბრების ეტაპზე.

ასევე, თუ კომპეტენტურობის კრიტერიუმის მიხედვით მოსამართლის მიერ მოპოვებულ ქულათა ჯამი ვერ აღწევს ქულათა მაქსიმალური ოდენობის 70%-ს, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე გამოსცემს სამართლებრივ აქტს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მოსამართლის თანამდებობაზე უვადოდ განწესების საკითხის განხილვაზე უარის თქმის შესახებ.

აღნიშნული რეგულაცია არღვევს მოსამართლის დამოუკიდებლობის პრინციპს, ვინაიდან გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის უვადოდ დანიშვნის საკითხი საერთოდ არ დგება კენჭისყრაზე, თუ კეთილსინდისიერების კრიტერიუმით უარყოფითად შეაფასა მინიმუმ სამმა შემფასებელმა, ან კომპეტენტურობის კრიტერიუმით მოსამართლემ ვერ მოაგროვა ქულათა 70%. გასათვალისწინებელია, რომ ეს არის უკვე დანიშნული მოსამართლის უვადოდ განწესების პროცესი. გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის მიმართ მოქმედებს მოსამართლის დამოუკიდებლობის დაცვის საკანონმდებლო გარანტიები. ის ფაქტი, რომ დანიშნული მოსამართლის უვადოდ განწესებაზე უარის თქმა დასაშვებია საბჭოს სხდომაზე საკითხის კენჭისყრაზე გატანის გარეშე, პირდაპირ საფრთხეს უქმნის მოსამართლის დამოუკიდებლობას. მით უფრო, რომ განხილვაზე უარის თქმის შესახებ აქტი ერთჯერადად საჩივრდება საბჭოში, ხოლო საბჭოს მიერ საჩივრის დაუკმაყოფილებლობის შემთხვევაში, აქტი გასაჩივრებას აღარ ექვემდებარება.⁸⁸

გარდა ამისა, კანონი არ ითვალისწინებს მოსამართლესთან გასაუბრებას იქამდე, სანამ საბჭო უარს ეტყვის მოსამართლეს მისი უვადოდ დანიშვნის საკითხის განხილვაზე. კანონით არ არის გარანტირებული სათანადო პროცესის ჩატარება და მოსამართლის მოსმენა მანამდე, სანამ მოსამართლის საზიარო გადაწყვეტილება იქნება მიღებული (პროცედურული სამართლიანობა⁸⁹).

უვადოდ განწესების საკითხის განხილვაზე უარის თქმის შესახებ თავმჯდომარის აქტის გასაჩივრების წესის ხარვეზები

ორგანული კანონის 36⁴-ე მუხლის მე-13 პუნქტის თანახმად, უვადოდ განწესების საკითხის განხილვაზე უარის თქმის შესახებ საბჭოს თავმჯდომარის აქტი შეიძლება გასაჩივრდეს საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოში, მოსამართლისთვის მისი გადაცემიდან ერთი კვირის ვადაში. გასაჩივრების შემთხვევაში, საბჭო, სრული შემადგენლობის არანაკლებ 2/3-ით, ღია კენჭისყრით იღებს გადაწყვეტილებას საბჭოს თავმჯდომარის სამართლებრივი აქტის გაუქმებისა და მოსამართლესთან გასაუბრების ჩატარების შესახებ. კანონის ამავე მუხლის მე-16 პუნქტის თანახმად, თუკი საბჭო არ მიიღებს გადაწყვეტილებას საბჭოს თავმჯდომარის აქტის გაუქმების და გასაუბრების ჩატარების შესახებ (ანუ, თუ ძალაში დარჩება საბჭოს თავმჯდომარის აქტი უვადოდ დანიშვნის საკითხის განხილვაზე უარის თქმის შესახებ), საბჭოს აღნიშნული გადაწყვეტილება გასაჩივრებას არ ექვემდებარება.

შესაბამისად, კანონი უშვებს შესაძლებლობას, თუკი საბჭოს სამი წევრი (სამი შემფასებელი) დაასკვნის, რომ კანდიდატი არ აკმაყოფილებს კეთილსინდისიერების კრიტერიუმს, ან, თუ კომპეტენტურობის კრიტერიუმით მოპოვებულ ქულათა ჯამი არ აღწევს 70%-ს, კანდიდატი აღარ გადავა მეორე ეტაპზე, რაც, ფაქტობრივად, არ საჩივრდება. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ კანდიდატი გამოიყენებს საბჭოში გასაჩივრების მექანიზმს და საბჭოს წევრთა 2/3 დაეთანხმება ამგვარ შეფასებას (გასათვალისწინებელია,

⁸⁸ CCJE, Challenges For Judicial Independence And Impartiality In The Member States Of The Council Of Europe, SG/Inf(2016)3rev, პუნქტი 76 - The actual independence of a Council for the Judiciary is especially important as, according to the case law of the ECtHR, a Council for the Judiciary, if it takes the decision to dismiss a judge, must meet the same requirements of independence and impartiality as other tribunals according to Article 6. In *Volkov v Ukraine and Mitrinovski v. «the former Yugoslav Republic of Macedonia»*, the ECtHR held that if the dismissal of a judge by a Council for the Judiciary does not meet those standards, this can be challenged before the ECtHR.

⁸⁹ CCJE-ის დასკვნა №17, პუნქტი 41.

რომ ამ 2/3-ში შედის საბჭოს ის 3, 4, 5 ან, შეიძლება, 6 შემფასებელი წევრიც, რომელთა პოზიცია ამ საკითხზე უკვე წინასწარ არის დაფიქსირებული), საბჭოს აღნიშნული გადაწყვეტილება არ საჩივრდება უზენაესი სასამართლოს საკვალიფიკაციო პალატაში. მართალია, შემფასებლების მიერ გაკეთებული დასკვნების სისწორეზე შემდეგ მთლიანად საბჭო მსჯელობს, მაგრამ ამ საკითხის განხილვა ვერ გასცდება საბჭოს ფარგლებს და მასზე ვერ იმსჯელებს სხვა, ასევე დამოუკიდებელი ინსტიტუცია, რაც ვერ ჩაითვლება გასაჩივრების ეფექტურ მექანიზმად.

ვენეციის კომისიის დასკვნები მიუთითებს, რომ გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის უვა-დოდ დანიშვნაზე უარი იმავე საკანონმდებლო გარანტიებს უნდა შეიცავდეს, რომლებიც მოსამართ-ლის გათავისუფლების სტანდარტებით არის გათვალისწინებული.⁹⁰ კონკრეტულად, მოსამართლის დისციპლინური პასუხისმგებლობის საკითხს, რომელსაც შესაძლოა მოჰყვეს გათავისუფლება, უნდა განიხილავდეს დამოუკიდებელი ორგანო და ექვემდებარებოდეს გასაჩივრებას. ის ფაქტი, რომ საბჭოს უარყოფითი შეფასება ზემოთ მოყვანილ შემთხვევაში არ ექვემდებარება დამოუკიდებელ ინსტიტუ-ციაში გასაჩივრებას, ეწინააღმდეგება ზემოაღნიშნულ, მოსამართლის დამოუკიდებლობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გარანტიას. გასაჩივრების ეფექტური მექანიზმის არსებობის აუცილებლობაზე მიუ-თითებს ევროპელ მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს მე-17 დასკვნით გაცემული რეკომენდა-ციაც.

მოსამართლის თვითშეფასება და გასაუბრება

კანონის თანახმად, თუ კეთილსინდისიერების კრიტერიუმით შეფასებისას სამი ან სამზე მეტი შემფასე-ბელი მიიჩნევს, რომ მოსამართლე აკმაყოფილებს ან სრულად აკმაყოფილებს კეთილსინდისიერების კრიტერიუმს, ხოლო კომპეტენტურობის კრიტერიუმის მიხედვით, მოსამართლის მიერ მოპოვებულ ქუ-ლათა ჯამი ქულათა მაქსიმალური ოდენობის არანაკლებ 70%-ია, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ატარებს მოსამართლესთან გასაუბრებას და ისმენს მის მოსაზრებას შეფასების შედეგების შეს-ახებ.

მოსამართლეს უფლება აქვს, საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს წერილობითი ფორმითაც წარუდგინოს თავისი მოსაზრება შეფასების შედეგების თაობაზე, ასევე, ზეპირად ან/და წერილობით გააცნოს თვითშეფასება. კერძოდ, მოსამართლე საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს წარუდ-გენს, თავისი საქმიანობის 3-წლიანი პერიოდის განმავლობაში, მისივე შეფასებით, ყველაზე წარმატებუ-ლი და ყველაზე წარუმატებელი გადაწყვეტილების/გადაწყვეტილებების, აგრეთვე, გადაწყვეტილების მიღებისას დაშვებული შეცდომების ანალიზს.

გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლეების სამწლიანი შეფასების პროცესის დასრულების შემდეგ, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოდან გამოთხოვნილი საჯარო ინფორმაციის თანახმად,⁹¹ 12 მო-სამართლიდან, რომელთა უვადოდ დანიშვნის საკითხი განიხილეს 2016 წლის ნოემბერში, არცერთს არ მიუმართავს საბჭოსთვის შეფასების დასკვნების შინაარსთან დაკავშირებით და არ წარუდგენიათ თვითშეფასება, რაც, შესაძლოა, პროცესის ფორმალურობაზე მიუთითებდეს. საინტერესოა, უარყოფი-თი შეფასების შემთხვევაშიც არ წარუდგინეს საბჭოს შეპასუხება ან თვითშეფასება კანდიდატებმა, თუ აღნიშნულის წარუდგენლობა იმით არის გამოწვეული, რომ საბჭომ ყველა კანდიდატი ყველა კრიტერი-უმით დადებითად შეაფასა.

იუსტიციის უმაღლესი საბჭო შეფასებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად უს-მენს შემფასებლებს. აღნიშნული საკითხი განხილული იყო საბჭოს ღია სხდომაზე. გასაუბრების პრო-ცესში საბჭომ მოისმინა შესაბამისი მოსამართლის შესახებ შემფასებლების მიერ გაკეთებული ზოგ-ადი განცხადებები. მაგალითად, შემფასებლები აცხადებდნენ, რომ ადასტურებენ დანერგულ ქულას, რომ მოსამართლეს აქვს კომუნიკაციის და, ასევე, სხვა უნარები, პროცესს უძღვება კარგად და ა.შ. შემფასებლების ეს განცხადებები არ უკავშირდებოდა რაიმე კონკრეტული პრობლემური საკითხების განმარტებას ან საბჭოს წევრების მიერ შეფასებასთან დაკავშირებით დასმულ კონკრეტულ კითხვებს. აქედან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ შემფასებლების მოსმენა იყო მხოლოდ ფორმალური პროცესი და ისინი უბრალოდ იმეორებდნენ შეფასების დოკუმენტებში უკვე ასახულ ინფორმაციას.

საბჭოს მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი

კანონის თანახმად, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ანალიზებს მოსამართლის 3-წლიანი საქმიანობის შეფასების შედეგებს. კომპეტენტურობის კრიტერიუმის მიხედვით, მოსამართლის მიერ

⁹⁰ ვენეციის კომისია, Judicial Appointments, CDL-AD(2007)028, პუნქტი 40. ვენეციის კომისია CDL-AD(2010)004, პუნქტი 37.

⁹¹ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 20 ოქტომბრის წერილი № 1701/2387-03-ო.

მიღებული შეფასებების შეჯერების მიზნით, გამოიანგარიშება კომპეტენტურობის კრიტერიუმის მახასიათებლებით შეფასების სამივე პერიოდში განხორციელებული ექვსი შეფასებისას მოსამართლის მიერ მოპოვებულ ქულათა ჯამი, რის შემდეგაც განისაზღვრება ამ ჯამის პროცენტულობა კომპეტენტურობის კრიტერიუმისათვის განსაზღვრული ქულების შესაძლო მაქსიმალური ოდენობის მიმართ.

საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, შეფასების შედეგების ანალიზისა და მოსამართლესთან გასაუბრების საფუძველზე, ორგანული კანონის 36-ე მუხლის 4¹ პუნქტით დადგენილი წესით მსჯელობს და სრული შემადგენლობის არანაკლებ 2/3-ით, ღია კენჭისყრით იღებს გადაწყვეტილებას აღნიშნული მოსამართლის თანამდებობაზე უვადოდ, კანონით დადგენილი ასაკის მიღწევამდე განწესების შესახებ. საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრს, რომელიც არ ეთანხმება ამ გადაწყვეტილებას, შეუძლია წერილობით ჩამოაყალიბოს თავისი განსხვავებული აზრი, რომელიც დაერთდება საქმეს.

ბუნდოვანია, რა იგულისხმება იმაში, რომ შეფასების შედეგების ანალიზისა და გასაუბრების საფუძველზე, საბჭო მსჯელობს მოსამართლის უვადოდ დანიშვნის საკითხზე. რა ფორმით იმართება ეს მსჯელობა, ღიაა თუ დახურული, რა საკითხებზე მსჯელობას გულისხმობს აქ კანონმდებელი და რა არის ასეთი მსჯელობის მიზანი, გაუგებარია და რეგულირებას საჭიროებს. უვადოდ დანიშვნის შესახებ მიღებული დადებითი გადაწყვეტილება ვერ დააკმაყოფილებს გამჭვირვალობის სტანდარტს, თუ გაუგებარი დარჩება, რაზე მსჯელობენ ან რაზე უნდა მსჯელობდნენ საბჭოს წევრები მას შემდეგ, რაც შეფასების შედეგებს გაეცნობიან და გააანალიზებენ. გასათვალისწინებელია, რომ ასეთი მსჯელობის შემდეგ საბჭოს წევრი უფლებამოსილია, არ დაეთანხმოს საბჭოს გადაწყვეტილებას და განსხვავებული აზრი დაწეროს. შესაძლოა და დასაშვებია, აქ იგულისხმებოდეს შემთხვევა, როცა მოსამართლე თვითშეფასებით ან გასაუბრებაზე გააბათილებს უარყოფით შეფასებას და საბჭო ან მისი რომელიმე წევრი ამას გაიზიარებს. ცხადია, რომ კანონი ამ მხრივ უნდა დაიხვეწოს და კონკრეტულად ჩაიწეროს, რა არის საბჭოს მსჯელობის მიზანი და როგორია პროცედურა.

საქართველოს კანონმდებლობით ერთმანეთისგან უნდა გაიმიჯნოს მოსამართლის შეფასების დასაბუთება შემფასებლის მიერ და მოსამართლის უვადოდ განწესების შესახებ გადაწყვეტილების დასაბუთება იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ. გამიჯვნის მიზანი უნდა იყოს ის, რომ დასაბუთებას დაექვემდებაროს არა მხოლოდ შემფასებლის მიერ მოსამართლის შეფასება, არამედ ამ შეფასებებზე დაყრდნობით იუსტიციის საბჭოს მიერ მოსამართლის უვადოდ დანიშვნის შესახებ მიღებული დადებითი გადაწყვეტილება.

რეკომენდაციები

- წილისყრის პროცედურა პრაქტიკაში ჩატარდეს ღია სხდომაზე, როგორც ამას ითვალისწინებს კანონი და გამჭვირვალობის პრინციპი.
- საბჭომ დაადგინოს გამოსაცდელი ვადით დანიშნულ მოსამართლეთა შეფასების წესი, რომელიც ნათლად აღწერს შეფასების შინაარსს, ობიექტურ კრიტერიუმებს, შეფასების პროცედურას, შეფასების წყაროებს და მტკიცებულებებს, ამასთან, ხელმისაწვდომი იქნება როგორც შესაფასებელი მოსამართლის, ისე ფართო საზოგადოებისთვის.
- საბჭომ დაადგინოს შესაფასებელი საქმეების შემთხვევით შერჩევის წესი.
- საბჭომ განსაზღვროს შესაფასებელი მოსამართლის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების შეფასების წესი, რომელიც შესაბამისობაში იქნება ევროპულ მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს მე-11 დასკვნით დადგენილ სტანდარტებთან და რომლითაც ყველა შემფასებელი ერთგვაროვნად იხელმძღვანელებს.
- საბჭომ დაადგინოს შესაფასებელი მოსამართლის სასამართლო სხდომებზე დასწრების/ვიდეოჩანაწერის შერჩევის შემთხვევითი პრინციპი და სასამართლო სხდომის შეფასების წესი, ასევე, კითხვარი, რომელზე დაყრდნობითაც შემფასებლები ერთგვაროვანი მიდგომით შეაფასებენ მოსამართლის მიერ ჩატარებულ სხდომას.
- საბჭომ დაადგინოს შემფასებლის მიერ კონსულტაციის გავლის წესი და იმ პირის შერჩევის პროცედურა, რომელთანაც შეიძლება შემფასებელმა გაიაროს კონსულტაცია. ასევე, რა საკითხებზე შეიძლება კონსულტაციის გავლა, კონსულტაციის ოქმის შედგენის სავალდებულობა, რაც იქნება შეფასების დოკუმენტაციის შემადგენელი ნაწილი.
- საბჭომ განეროს შესაფასებელ მოსამართლესთან შეხვედრის მიზანი და წესი, რომელზეც შედგება ოქმი საბჭოს აპარატის დახმარებით. ოქმი იქნება მოსამართლის შეფასების დოკუმენტაციის ნაწილი.
- უნდა გაუქმდეს უვადოდ დანიშვნის საკითხის განხილვაზე უარის თქმის პროცედურა და მისი

გასაჩივრების წესი. ორგანული კანონით უნდა დადგინდეს უვადოდ დანიშვნაზე უარის თქმის შესახებ საბჭოს მიერ დასაბუთებული გადაწყვეტილების მიღების სავალდებულობა, ასევე, ამ გადაწყვეტილების ეფექტური გასაჩივრების მექანიზმი.

- საბჭოს სხდომაზე შემფასებლების მოსმენის პროცესი უნდა ემსახურებოდეს კონკრეტულ მიზანს და არ უნდა ჰქონდეს ფორმალური ხასიათი.
- კანონით უნდა განისაზღვროს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ვალდებულება, დაადგინოს გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლეების შეფასების დეტალური წესი, რომელიც დააკმაყოფილებს წინასწარი განჭვრეტადობის მოთხოვნას, უზრუნველყოფს ობიექტურ და გამჭვირვალე შეფასებას.
- კანონით უნდა დადგინდეს მოსამართლის უვადოდ დანიშვნის შესახებ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მიღებული დადებითი გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულება.
- კანონით უნდა განისაზღვროს შეფასების შედეგების ანალიზისა და გასაუბრების ეტაპების შემდეგ საბჭოს მსჯელობის მიზანი, საკითხები და პროცედურა, რა შედეგი შეიძლება მოჰყვეს საბჭოს მსჯელობის ეტაპს მოსამართლისთვის.
- უნდა განისაზღვროს საბჭოს ვალდებულება, დაასაბუთოს მსჯელობის შედეგად მიღებული გადაწყვეტილება, განსხვავებით საბჭოს ცალკეული შემფასებლის ვალდებულებისგან, დაასაბუთოს მის მიერ გაკეთებული შეფასება.

4.4. მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრა

ძირითადი მიგნებები:

- იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს არ აქვს დადგენილი მოსამართლის დატვირთულობის კვლევის და მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის მეთოდოლოგია;
- იუსტიციის უმაღლესი საბჭო იღებს გადაწყვეტილებებს მოსამართლეთა და იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში ჩასარიცხ მსმენელთა რაოდენობის დადგენის, ასევე, მოსამართლის ვაკანტურ ადგილებზე კონკურსის გამოცხადებისა და მოსამართლეთა დანიშვნის შესახებ ისე, რომ არ შეუშუშავებია და არ დაუმტკიცებია მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის მეთოდოლოგია;
- იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს არ აქვს დადგენილი მოსამართლეთა დატვირთულობის, საქმეთა გაჭიანურების მდგომარეობის შეფასებისთვის საჭირო სტატისტიკური მონაცემების ჩამონათვალი, სტატისტიკური მონაცემების დამუშავების წესი და დამუშავებაზე პასუხისმგებელი სუბიექტები. აღნიშნულ მოთხოვნებს არ აკმაყოფილებს არც სასამართლო სისტემაში არსებული სტატისტიკური მონაცემები, რომლებიც პერიოდულად საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ვებგვერდზე ქვეყნდება;
- 2016 წლის განმავლობაში რამდენჯერმე იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს სხდომაზე განხილული იყო საკითხი სასამართლოებში საქმეთა გაჭიანურებისა და მისი მიზეზების კვლევის შესახებ, მომზადდა კვლევის მეთოდოლოგიის დოკუმენტი, თუმცა, საკითხის განხილვა გადაიდო და საბჭო ამ საკითხს აღარ მიბრუნებია. აღნიშნული, შესაძლოა, მეტყველებდეს საბჭოში უმრავლესობის ნების არარსებობაზე, იკვლიონ სასამართლოებში საქმეთა განხილვის გაჭიანურების მდგომარეობა და გამომწვევი მიზეზები;
- 2014, 2015 და 2015 წლების განმავლობაში, იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს არ განუხორციელებია ეფექტური ღონისძიებები მოსამართლეთა დატვირთულობის შეფასებისა და მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრისთვის.

მოსამართლის დატვირთულობის საკითხის კვლევის მნიშვნელობა

საქართველოს სასამართლოების გადატვირთულობა, უკვე წლებია, საყოველთაოდ ცნობილი პრობლემაა, რაზეც ყურადღებას სახალხო დამცველიც ამახვილებს.⁹² მიუხედავად აღნიშნულისა, არ არსებობს კვლევა საქართველოს სასამართლოებში საქმეთა გაჭიანურების კონკრეტული სტატისტიკური მონაცემებისა და მიზეზების შესახებ.

⁹² საქართველოს სახალხო დამცველის განცხადება „საქართველოს სახალხო დამცველმა იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს რეკომენდაციით მიმართა“ ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/fSHCuv> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

საქმის განხილვის გაჭიანურება წარმოადგენს გონივრულ ვადაში საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების – სამართლიანი სასამართლოს უფლების – დარღვევას; გარდა ამისა, საქმეთა სიმრავლით გადატვირთული სასამართლო ვერ უზრუნველყოფს გადაწყვეტილებების სათანადო ხარისხითა და სტანდარტით დასაბუთებას, რაც, ასევე, წარმოადგენს საქმის სამართლიანი განხილვის უფლების ხელყოფას.

საქმეთა განხილვის გაჭიანურება მიუთითებს არაეფექტურ მართლმსაჯულებაზეც. ეს უკანასკნელი განიმარტება, როგორც ხარისხიანი გადაწყვეტილებების მიღება გონივრულ ვადაში საქმის სამართლიანი განხილვის შედეგად. მოსამართლეების ვალდებულებაა, ეფექტურად მართონ მათ წარმოებაში არსებული საქმეები. ხოლო სახელმწიფო უწყებები, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან სასამართლო სისტემის ორგანიზებასა და ფუნქციონირებაზე, ვალდებული არიან, უზრუნველყონ მოსამართლეები ამისათვის საჭირო ყველა პირობით. ამ პროცესში აუცილებელია ეფექტიანობასა და სასამართლოს დამოუკიდებლობას შორის ბალანსის დაცვა.⁹³

სასამართლოს გადატვირთულობა ასევე წარმოშობს სასამართლოს დამოუკიდებლობის ხელყოფის საფრთხეებსაც. უფრო მაღალია მოსამართლეთა მიერ შეცდომების დაშვებისა (მაგალითად, მნიშვნელოვანი საპროცესო ვადების დარღვევის) ან საპროცესო ღონისძიებების არასათანადოდ შესრულების ალბათობა, რაც ქმნის საფრთხეს, რომ მათ მიმართ გამოყენებული იყოს დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომა, მათ შორის, თანამდებობიდან გათავისუფლება, ან ადგილი ჰქონდეს ასეთი პასუხისმგებლობის ზომის გამოყენებით მანიპულირებას. ასეთი საფრთხეები განსაკუთრებით მაღალია ისეთ პირობებში, როცა დისციპლინური სამართალწარმოების სისტემა საქართველოში ვერ უზრუნველყოფს პასუხისმგებლობის გამჭვირვალე, წინასწარ განჭვრეტად და საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამის პროცესს.⁹⁴

ამდენად, სასამართლოს გადატვირთულობას აქვს ნეგატიური გავლენა როგორც სამართლიანი სამართლოს უფლების სათანადოდ რეალიზების, ისე სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის კუთხით. შესაბამისად, სასამართლოების დატვირთულობის ხარისხის შეფასება, მისი მიზეზების კვლევა და აღნიშნულ პრობლემასთან გამკლავების სწორი გზების დასახვა უმთავრესია სამართლიანი სასამართლოს უფლების უზრუნველყოფისთვის.

არსებობს მოსამართლის დატვირთულობის კვლევის და ამ გზით მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოანგარიშების როგორც ევროპული, ისე ამერიკული მეთოდები. ორივე შემთხვევაში, მოსამართლის დატვირთულობის კვლევა მიზნად ისახავს: საქმეთა ნაკადის ეფექტური მართვის უზრუნველყოფას, საქმეთა გაჭიანურების თავიდან აცილებას, საზოგადოებისთვის ხარისხიანი მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობას.

მოსამართლეთა დატვირთულობის კვლევის მეთოდები ეფუძნება მოსამართლის სამუშაო დროის კვლევას საქმეთა სირთულის გათვალისწინებით. მხოლოდ მოსახლეობისა და საქმის ნაკადის ოდენობაზე დაფუძნებული კვლევა არ იძლევა მოსამართლეთა დატვირთულობის მიზეზების სრულ სურათს, შესაბამისად, ასეთი კვლევების ჩატარება საკმარისი ვერ იქნება მოსამართლის დატვირთულობის მაჩვენებლის რეალურად გასაზომად.

მოსამართლის დატვირთულობის კვლევის ევროპული სტანდარტები

ევროპელ მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს (CCJE) დასკვნის თანახმად,⁹⁵ გონივრულ ვადაში საქმის სამართლიანი განხილვის უზრუნველყოფა მოიცავს სხვადასხვა ასპექტს. მათ შორისაა:

- **მართლმსაჯულების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, საზოგადოებისთვის სასამართლო სისტემის ფუნქციონირების შესახებ შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდების გზით.** მათ შორისაა: ინფორმაციის მიწოდება სამართალწარმოების სავარაუდო ხანგრძლივობის, სამართალწარმოების გამარტივებული მექანიზმებისა და სასამართლო სისტემის ფუნქციონირების დაფინანსების შესახებ (სასამართლო სისტემამ არ უნდა შეზღუდოს მართლმსაჯულებისადმი მისაწვდომობა მაღალი გადასახდელების დაკისრებით); იურიდიული დახმარების სისტემის ორგანიზება (რომელიც, მათ შორის, მოიცავს იურიდიულ კონსულტაციებს სასამართლოსათვის სარჩლით მიმართვის მიზანშეწონილობის თაობაზე); სპეციალური დებულებები, რომლებიც სასამართლო პროცედურების არამართებულად გამოყენებისთვის შესაბამის სანქციებს გაითვალისწინებს და სხვა.

⁹³ ევროსაბჭო, Recommendation CM/Rec(2010)12, თავი V.

⁹⁴ იხ. ამ ანგარიშის მე-8 თავი – მოსამართლეთა დისციპლინური სამართალწარმოებისა და პასუხისმგებლობის სისტემა.

⁹⁵ CCJE-ს დასკვნა №6(2004).

- **მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხი განსაზღვრავს სასამართლო სისტემის ეფექტიანი მუშაობის ხარისხს.** შესაბამისად, საქმეების (სასამართლოში მიმდინარე პროცესების) ეფექტიანი მართვა მნიშვნელოვნად განაპირობებს სასამართლოს დატვირთულობის ხარისხს. მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხის შეფასება განსხვავებულია ინდივიდუალური მოსამართლის შეფასებისგან. მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხი და შეფასება, მათ შორის, მოიცავს ინფრასტრუქტურის ხარისხს და სამართლის სფეროს სპეციალისტების შესაძლებლობებს. ამ კრიტერიუმში მოიაზრება ასევე მართლმსაჯულების ხარისხის შეფასება იმის მიხედვით, თუ რამდენი ხანი სჭირდება საქმისწარმოებას, რამდენი განსახილველი საქმეა დაგროვებული, რამდენი დამხმარე პერსონალი არსებობს, საჭირო ინფრასტრუქტურის რაოდენობა, ხარისხი და სხვა. ასევე, ხარისხის შეფასება მოიცავს სასამართლოების მიხედვით განხილულ და განხილვის სტადიაში მყოფ საქმეებთან დაკავშირებული სტატისტიკური მონაცემების გამოქვეყნებასა და მოსამართლეებისა და მკვლევარებისთვის დაცული ინფორმაციის მიწოდების ფორმებს. რაც მთავარია, CCJE-ის მიაჩნია, რომ ხარისხის შეფასება უნდა მოხდეს კონტექსტის გათვალისწინებით და ხაზი უნდა გაესვას ურთიერთკავშირს მართლმსაჯულების ხარისხსა და სათანადო ინფრასტრუქტურისა და მხარდამჭერი პერსონალის არსებობას შორის.
- **სასამართლოების საქმეებით გადატვირთულობის შემცირებაზე მიმართული ზომები.** მათ შორისაა არასამოსამართლო დავალებების შესრულებაში მოსამართლის მონაწილეობის შეზღუდვა, რაზეც არაერთი რეკომენდაცია არის გაცემული;⁹⁶ სისხლის, სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სამართალწარმოების ასპექტების გათვალისწინებით, სასამართლოების გადატვირთულობის შემცირებაზე მიმართული ზომები.

ევროპის საბჭოს ეფექტური მართლმსაჯულების ევროპული კომისია (CEPEJ)⁹⁷ განსაზღვრავს მეთოდოლოგიას, თუ რა ინფორმაციაზე დაყრდნობით, რა კომპონენტების შეფასებით და როგორი მეთოდოლოგიით იზომება სასამართლო სისტემის ეფექტურობა და ხარისხი. CEPEJ-ის თანახმად, სასამართლოს ეფექტურობის შეფასების მექანიზმების შემოღებას, როგორც წესი, აქვს სასამართლოს დემოკრატიზაციის, ისევე როგორც, მართლმსაჯულების ეფექტურობის ამაღლებისა და ხარჯების შემცირების მიზანი. კიდევ ერთი პრინციპი, რომელსაც, CEPEJ-ის თანახმად, ეფუძნება სასამართლოს დატვირთულობის შეფასების სისტემა, არის სასამართლოს დამოუკიდებლობა და ანგარიშვალდებულებას შორის სათანადო ბალანსის დაცვა. მართლმსაჯულების ეფექტიანობის შეფასება და, ამ მხრივ, სასამართლოს ანგარიშვალდებულების პრინციპის რეალიზაცია, არ უნდა ხელყოფდეს სასამართლოსა და ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობას.

CEPEJ-ის წესდების მეორე მუხლი ადგენს, რომ CEPEJ შეისწავლის სხვადასხვა სისტემას, მიღებული სტატისტიკური მონაცემებისა და შეფასების მეთოდების მიხედვით. გზამკვლევი შეიცავს, მოძიებულ სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით, სასამართლო სისტემის ეფექტურობისა და ხარისხის შეფასების შემდეგ ელემენტებს:

- საქმეთა რაოდენობა სასამართლოში და მოსამართლესთან;
- საქმეთა მოცემული რაოდენობის განხილვისთვის საჭირო დრო;
- ადამიანური და ფინანსური რესურსი, რაც საჭიროა საქმეთა მოცემული რაოდენობის განსახილველად;
- სასამართლო პროდუქტის ხარისხი.

სტატისტიკის წარმოების გზამკვლევი

სასამართლო სისტემის მდგომარეობის შეფასების პირველადი მექანიზმი შესაბამისი სტატისტიკური მონაცემების წარმოებაა. CEPEJ ახორციელებს სასამართლო სისტემის მდგომარეობის კვლევას წევრ ქვეყნებში, უპირველეს ყოვლისა, წევრი სახელმწიფოების მხრიდან სტატისტიკური ინფორმაციის

⁹⁶ ევროსაბჭოს რეკომენდაციები: R(81)7 on measures facilitating access to justice, R(84)5 on the principle of civil procedure designed to improve the functioning of justice; R(86)12 concerning measures to prevent and reduce the excessive workload in the courts; R(87)18 concerning the simplification of criminal justice; R(95)5 concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases; R(95)12 on the management of criminal justice; R(2001)3 on the delivery of court and other legal services to the citizen through the use of new technologies.

⁹⁷ CEPEJ ევროპის საბჭოს ინსტიტუციაა, რომელიც შექმნილია მართლმსაჯულების ეფექტიანობის და ხარისხიანი მართლმსაჯულების განხორციელების საკითხების კვლევის და წევრი სახელმწიფოებისთვის შესაბამისი რეკომენდაციების გაცემის მიზნით. მის ერთ-ერთ უმთავრეს ფუნქციას წარმოადგენს წევრი სახელმწიფოების სასამართლო სისტემების ეფექტიანობის შეფასება.

მოძიების გზით. ამისათვის CEPEJ-ს შექმნილი აქვს სტატისტიკური მონაცემების გზამკვლევი.⁹⁸

CEPEJ განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს სტატისტიკური მონაცემების წარმოების გამჭვირვალობას ნევრ სახელმწიფოებში და მონაცემების გადამოწმების შესაძლებლობის არსებობას იმისათვის, რათა უზრუნველყოფილი იყოს სტატისტიკის წარმოების სამართლიანი და გამჭვირვალე სისტემა.⁹⁹

გზამკვლევი ადგენს, რომ სტატისტიკური მონაცემები საშუალებას უნდა აძლევდეს გადაწყვეტილების მიმღებთ და პრაქტიკოსებს, მიიღონ ინფორმაცია სასამართლოებში მოსამართლეთა დატვირთულობის შესახებ, არსებული დატვირთულობის პირობებში საქმეთა განხილვისთვის საჭირო დროის თაობაზე, ასევე, სასამართლოს საქმიანობის ხარისხთან, ადამიანურ და ფინანსურ რესურსებთან დაკავშირებით, რაც საჭიროა შემოსულ საქმეთა ნაკადთან გასამკლავებლად – ეს არის მონაცემები სასამართლო სისტემის საქმიანობისა და მართლმსაჯულების ხარისხის შესახებ. სახელმწიფოებში უნდა იყოს შექმნილი თანმიმდევრული მეთოდოლოგია სტატისტიკური მონაცემების წარმოებისთვის, რაც საჭიროა სასამართლო სისტემისთვის გამოყოფილი რესურსების ეფექტურობის შესაფასებლად. სტატისტიკური ინფორმაცია უნდა მოიცავდეს დეტალურ მონაცემებს: ბიუჯეტის შესახებ, ასევე, სასამართლოში დასაქმებულ საჯარო მოხელეებთან და მათ სამუშაო დროსთან დაკავშირებით, საქმეთა ტიპების მიხედვით, საქმის განხილვის ხანგრძლივობის თაობაზე და სხვა. მაგალითად, საქმეთა რაოდენობის შესახებ სტატისტიკური ინფორმაცია უნდა მოიცავდეს შემდეგ მონაცემებს:

- მიმდინარე საქმეების საერთო რაოდენობა შესაბამის წელს;
- მიმდინარე წელს შემოსული საქმეების რაოდენობა;
- დასრულებული საქმეების რაოდენობა შედეგის მითითებით (არსებითად განხილული, მორიგებით დასრულებული, შეწყვეტილი და ა.შ.);
- საანგარიშო პერიოდის ბოლოს მიმდინარე საქმეების საერთო რაოდენობა;
- ინფორმაცია საქმეების ტიპების მიხედვით;
- ინფორმაცია საქმეთა განხილვის ხანგრძლივობის შესახებ, მათ შორის, ინფორმაცია საქმეთა განხილვის ცალკეული ეტაპების ხანგრძლივობის შესახებ (და არა მხოლოდ საქმის განხილვის საერთო ხანგრძლივობის თაობაზე);
- ინფორმაცია მიმდინარე საქმეების დასრულების პროცენტულობის შესახებ ახალი საქმეების რაოდენობასთან მიმართებით (clearance rate);
- მოლოდინის პერიოდის ხანგრძლივობა საქმეთა განხილვაში – როცა საქმეზე არ მიმდინარეობს არავითარი ღონისძიება, რაც არ უნდა იყოს არაგონივრულად მაღალი.

საქმეთა განხილვის ხანგრძლივობის კვლევა

CEPEJ-ის გზამკვლევი მოსამართლეთა დატვირთულობას და მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობას გამოიანგარიშებს სამოსამართლო დროის მენეჯმენტის გზამკვლევის მეშვეობით – SATURN Guidelines for Judicial Time Management.¹⁰⁰

სამოსამართლო დროის მენეჯმენტის შესახებ გზამკვლევი ეფუძნება პრინციპს, რომ დროის მენეჯმენტის საკითხების მონესრიგებაში ჩართულნი უნდა იყვნენ სასამართლოს მომხმარებლები და სტატისტიკური ინფორმაცია, საქმეთა ტიპების მიხედვით, განხილვის საჭირო დროის შესახებ ხელმისაწვდომი უნდა იყოს საზოგადოებისთვის. ცალკე შესწავლას საჭიროებს მონაცემები საქმეთა განხილვის ხანგრძლივობის შესახებ, საქმეთა კატეგორიების მიხედვით და დროის კონკრეტულ მონაკვეთში. მაგალითად, კატეგორიებად უნდა დაიყოს საქმეები, რომელთა განხილვა სრულდება 1 თვეზე ნაკლებ დროში, 1-3 თვის ვადაში, 4-5 თვის ვადაში, 7-12 თვის ვადაში, 1-2 წლის, 2-3 წლის, 3-5 წლის ვადაში და 5 წელზე ზევით. შესაბამისად, შესწავლილი უნდა იყოს საქმეთა განხილვის ხანგრძლივობა საქმის ეტაპების მიხედვით (მაგალითად, კონკრეტული კატეგორიის საქმეზე სხდომისთვის მოსამზადებელი დრო, ამ საქმის მოსმენისთვის საჭირო დრო, გადაწყვეტილების მიღების დრო და ა.შ.). სასამართლოს

⁹⁸ CEPEJ-ის სახელმძღვანელო პრინციპები, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/textes/Guidelines_en.pdf > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

⁹⁹ იქვე “When the competent authority distributes the resources between judicial bodies using benchmarks through statistics, a mechanism of monitoring of the proper application of the rules for collecting, processing and analysing data should be established to guarantee a fair and transparent system. Appropriate steps should be taken by the bodies responsible for collecting and processing judicial statistics in the member states to ensure dialogue with the organisations representing the legal and judicial professions, researchers and, as appropriate, other organisations with an interest in the matter so as to guarantee a broad consensus on the information collected and communicated”.

¹⁰⁰ იქვე.

თავმჯდომარეებმა უნდა უზრუნველყონ საქმის განხილვის ხანგრძლივობასთან დაკავშირებული ყველა ინფორმაციის შეგროვება და პერიოდული ანალიზი. სასამართლო პროცედურების ხანგრძლივობის შესახებ ინფორმაცია ხელმისაწვდომი უნდა იყოს როგორც შესაბამისი უწყებების, ისე მხარეებისა და საზოგადოებისთვის.¹⁰¹

გარდა ამისა, დროის მენეჯმენტის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია სასამართლო ვადების დაცვის პერიოდული მონიტორინგის განხორციელება. CEPEJ გზამკვლევის თანახმად, მონიტორინგი უნდა განხორციელდეს სასამართლოს ადმინისტრირებაზე პასუხისმგებელი ორგანოების მიერ. საამისოდ დადგენილია სპეციალური სტანდარტები – European Uniform Guidelines for Monitoring of Judicial Timeframes (EUGMONT) – რომელიც შეიცავს ყველა საჭირო ინფორმაციას და სანიმუშო ცხრილებს საქმეთა განხილვის ხანგრძლივობის გამოსაკვლევად.¹⁰² მონიტორინგის ფარგლებში ხორციელდება, მათ შორის, საქმის განხილვის მოლოდინის რეჟიმზე (waiting time) დაკვირვება და თუკი გამოვლინდება გაჭიანურების შემთხვევა ან საფრთხე, უნდა მოხდეს შესაბამისი ჩარევა იმ მიზნით, რომ საქმის განხილვა დაჩქარდეს.¹⁰³

მართლმსაჯულების ეფექტიანობის შეფასების გზამკვლევი

CEPEJ სტანდარტები ადგენს გზამკვლევს სასამართლოების ზომის და ადგილმდებარეობის განსაზღვრისთვის,¹⁰⁴ რაც ხელმისაწვდომი მართლმსაჯულების ერთ-ერთი შემადგენელი კომპონენტია. ყველასთვის ხელმისაწვდომი მართლმსაჯულების უზრუნველყოფის ძირითად ფაქტორებად განხილულია: მოსახლეობის რაოდენობა; სასამართლოს ზომა; სასამართლოში შესულ საქმეთა რაოდენობა და საქმეების საერთო რაოდენობა; გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა, ინფრასტრუქტურა და ტრანსპორტის სისტემა. დოკუმენტი ითვალისწინებს ასევე ისეთ დამატებით ფაქტორებს, როგორცაა: კომპიუტერიზაცია და სასამართლოს ინფრასტრუქტურა; მედიაცია; იურიდიული დახმარების ხელმისაწვდომობა; მოსამართლეების და სასამართლოს აპარატის შერჩევა/დანიშვნა და სხვა.

მოსამართლის დატვირთულობის კვლევის ამერიკული მოდელი

ფლორიდის (აშშ) მოსამართლეთა დატვირთულობის შეფასების ანგარიში¹⁰⁵ განხილულია მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის ორი მეთოდი: მოსახლეობის რაოდენობაზე დაფუძნებული მეთოდი (unweighted caseload method of judicial resource allocation based on population) და საქმეთა წონის მიხედვით მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის მეთოდი (weighted caseload method). დოკუმენტში განმარტებულია, რომ სხვადასხვა ტიპის საქმის განხილვას განსხვავებული დრო ესაჭიროება. აღნიშნულის გათვალისწინებით, განსხვავებით მოსახლეობის რაოდენობაზე დაფუძნებული მეთოდისა, მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლა საქმეთა წონაზე დაფუძნებული მეთოდით იძლევა საშუალებას, გათვალისწინებული იყოს საქმეთა სირთულე და, ამგვარად, მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობა ზუსტად გამოანგარიშდეს. ამიტომ, მხოლოდ მოსახლეობის რაოდენობაზე დაფუძნებული მეთოდით მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლა არაზუსტ და მოძველებულ მეთოდად არის მიჩნეული. დღესდღეობით მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლა ხდება საქმეთა წონის კომპონენტის გათვალისწინებით.

საქმეთა წონის გამოთვლა ხორციელდება საქმეთა მოცულობის შეფასების გზით (workload assessment). საქმეთა მოცულობის შესაფასებლად გამოიყენება ორი ძირითადი მეთოდი: DELPHI მეთოდი და დროის შესწავლის მეთოდი (Time Study Method). DELPHI მეთოდი მთლიანად ეფუძნება ექსპერტთა მოსაზრებებს, მაშინ როცა დროის შესწავლის მეთოდი ემპირიულ მონაცემებზეა დამყარებული.

დროის შესწავლის მეთოდი აღწერს, როგორ ანაწილებენ თავიანთ დროს მოსამართლეები და სასამართლოს აპარატის თანამშრომლები. ტარდება კვლევა, რომლის დროსაც მონაწილეები აღწერს თავიანთ სამუშაო დროს საქმეთა ტიპის მიხედვით. აღნიშნული ინფორმაციის საფუძველზე, მკვლევარები ადგენენ მოსამართლეთა დატვირთვის ემპირიულ პროფილს. ეს მეთოდი კარგად გამოიანგარიშებს, თუ რა დროს ანდომებენ მონაწილეები საქმეთა განხილვას, თუმცა, დროის შესწავლის მეთოდის გამოყენებით ვერ მოხდება იმის დადგენა, თუ რა დროს უნდა ხარჯავდეს მოსამართლე კონკრეტულ სამუშაოზე. დროის შესწავლის მეთოდის შედეგების გათვალისწინებით, DELPHI მეთოდის გამოყენებით,

¹⁰¹ იქვე. გვ. 22. Collection of Information.

¹⁰² იქვე გვ. 21. Monitoring.

¹⁰³ იქვე გვ. 22. Intervention.

¹⁰⁴ იქვე გვ. 34. Judicial Maps.

¹⁰⁵ Florida Judicial Workload Assessment Final Report, 2016 წლის მაისი. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/I3eJhU> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

უკვე ექსპერტები ადგენენ მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობას შესაბამის სასამართლოში.

საქმეთა წონის მიხედვით მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლის მეთოდი სამი ელემენტისაგან შედგება:¹⁰⁶

- საქმეთა რაოდენობა (საქმის ტიპის მიხედვით, რაც შესულია სასამართლოში შესაბამის წელს);
- საქმეთა წონა – მოსამართლის და სასამართლოს აპარატის თანამშრომელთა დროის საშუალო ოდენობა, რაც საჭიროა თითოეული ტიპის საქმეთა წარმოებისთვის, ამ საქმის არსებობის მთელი პერიოდის განმავლობაში;
- მოსამართლის და სასამართლოს აპარატის თანამშრომელთა განკარგულებაში არსებული დრო საქმესთან დაკავშირებული სამუშაოს შესასრულებლად, წლის განმავლობაში.

მეთოდოლოგია, რომელსაც ამერიკის შეერთებული შტატების სასამართლოების ეროვნული ცენტრი¹⁰⁷ იყენებს მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოსაანგარიშებლად, არის სამოსამართლო დროის საშუალო ოდენობის გამოთვლა საქმეთა ტიპების მიხედვით. იმის გამო, რომ საქმეები განსხვავდება სირთულის მიხედვით, საქმის განხილვისთვის საჭირო საშუალო დრო, რასაც „საქმის წონა“ ეწოდება, ასევე განსხვავებულია. საქმეთა წონის გამოანგარიშება შესაბამის სასამართლოში შესული საქმეების რაოდენობასთან მიმართებით, საშუალებას იძლევა გამოითვალოს საქმის მოცულობა საათების ან წუთების სიზუსტით. მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლა ხდება საქმეთა მოცულობის გაყოფით დროის ოდენობაზე, რაც მოსამართლეს აქვს საქმის განხილვისთვის. მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლა ამ მეთოდით ხდება ამერიკის უმეტესი შტატის სასამართლოებში.¹⁰⁸

მოსამართლეთა დატვირთულობის შეფასების მიზნით, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ განხორციელებული ღონისძიებები

კითხვაზე, თუ რა ღონისძიებებს მიმართავს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო მოსამართლეთა დატვირთულობის შესწავლის მიზნით, საჯარო ინფორმაციის სახით გვეცნობა შემდეგი:¹⁰⁹

- 2011 წლის 27 დეკემბერს მიღებულია საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილება №1/226 – „საერთო სასამართლოების მოსამართლის საქმიანობის ეფექტურობის შეფასების წესი.“
- 2016 წლის მარტის თვეში იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ ჩაატარა რაოდენობრივი კვლევა საერთო სასამართლოებში მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის ანალიზის თაობაზე. წერილში აღნიშნულია, რომ 28 მარტს შედგა კვლევის პრეზენტაცია საბჭოს სხდომაზე და გამოვლინდა ის სასამართლოები, რომლებიც ყველაზე მეტად საჭიროებენ საშტატო ერთეულების გაზრდას ან შემცირებას. შედეგად, 2016 წლის 28 აპრილს ცვლილება შევიდა მოსამართლეთა რაოდენობის განსაზღვრის შესახებ საბჭოს გადაწყვეტილებაში.¹¹⁰ საბჭოს წერილში აღნიშნულია, რომ კვლევაში გათვალისწინებული იყო სასამართლოების თავმჯდომარეების დასაბუთებული მოსაზრებები მოსამართლეთა რაოდენობის შესახებ და, CEPEJ-ის სტანდარტების შესაბამისად, მოსახლეობის რაოდენობის შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის შედეგად, გამოანგარიშდა მოსახლეობის სულადობის მიხედვით მოსამართლეთა ადეკვატური რაოდენობა.
- 2016 წელს კონკურსის შედეგად განნესდა 104 მოსამართლე. ამათგან იუსტიციის უმაღლესი სკოლის მსმენელი და ყოფილი მოსამართლეა 66.

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს „საერთო სასამართლოების მოსამართლის საქმიანობის ეფექტურობის შეფასების წესის“ შესახებ გადაწყვეტილების თანახმად, საბჭომ ყოველ 6 თვეში ერთხელ უნდა განახორციელოს მოსამართლეთა დატვირთულობის შეფასება. დატვირთულობის შეფასების კომპონენტების გათვალისწინებით, წესი ადგენს საქმეთა სირთულის კოეფიციენტებს, საქმის განხილვის და

¹⁰⁶ Workload assessment: a Data-driven Management tool for the Judicial Branch By Matthew Kleiman, Cynthia G. Lee and Brian J. Ostrom. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/KIZ5Sw> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁰⁷ NCSC National Center for State Courts, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე < <http://www.ncsc.org/> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁰⁸ Virginia Judicial Workload Assessment Report, 2013, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < http://www.courts.state.va.us/courts/scv/virginia_judicial_workload_assessment_report.pdf > bolos nanaxia 2017 wlis 26 marts. Florida Judicial Workload Assessment Final Report, 2016, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < http://www.floridasupremecourt.org/pub_info/documents/2016-NCSC-Florida-Workload-Study.pdf > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁰⁹ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 18 ნოემბრის №1816/2459-03-ო წერილი.

¹¹⁰ 2007 წლის 9 აგვისტოს №1/150-2007 იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილება „რაიონული (საქალაქო), თბილისისა და ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოების შექმნის, მათი სამოქმედო ტერიტორიისა და მოსამართლეთა რაოდენობის განსაზღვრის შესახებ“.

გადაწყვეტილების მომზადების ვადების დაცვას და გადაწყვეტილებათა სტაბილურობას. წესის თანახმად, მოსამართლის ეფექტურობის შეფასების შედეგი შეიძლება იყოს მხოლოდ შემდეგი: სამუშაო შესრულებულია უმაღლეს დონეზე, აჭარბებს მოლოდინს; სამუშაო შესრულებულია კარგ დონეზე, შეესაბამება მოლოდინს; სამუშაო შესრულებულია მისაღებ დონეზე, ნაწილობრივ შეესაბამება მოლოდინს; სამუშაო შესრულებულია დამაკმაყოფილებელ დონეზე; სამუშაო შესრულებულია ნაწილობრივ დამაკმაყოფილებელ დონეზე; სამუშაო შესრულებულია ხარვეზებით, ბევრია გამოსასწორებელი; სამუშაო შესრულებულია არადადამაკმაყოფილებელ დონეზე, არ შეესაბამება მოთხოვნებს. ამასთან, აღნიშნული წესი ადგენს, რომ შეფასების შედეგების გათვალისწინებით, საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს წარედგინება რეკომენდაციები ცალკეულ მოსამართლეთა ნახალისების თაობაზე (მათ შორის, თანამდებობრივ სარგოზე დანამატის განსაზღვრის სახით).

მოსამართლეთა შეფასების მოქმედი წესის მიზანს, რომელზეც საბჭო მიუთითებს, არ წარმოადგენს მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრა შემდეგ გარემოებათა გამო:

- წესი არ ითვალისწინებს შესაბამის სასამართლოში შესული და მოსამართლის მიერ განხილული საქმეების (ტიპების მიხედვით) შესახებ სტატისტიკის წარმოებას, რაც აუცილებელია მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის დასადგენად, ასევე, არ განსაზღვრავს სტატისტიკის წარმოებაზე პასუხისმგებელ სუბიექტს;
- წესი არ ადგენს მოსამართლის მიერ საქმის განხილვისთვის საჭირო დროის კვლევას და, აღნიშნულ მონაცემებზე დაყრდნობით, მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის მეთოდოლოგიას;
- მოსამართლეთა დატვირთვის შესწავლის შედეგი არ არის მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის დადგენა;
- ცალკეული მოსამართლეებისათვის რაიმე სახის ნახალისების, მათ შორის, ფულადი ჯილდოს გადაცემა, რაც დაკავშირებულია მათი საქმიანობისას გამოვლენილ წარმატებასთან, ენიშნაღმდეგება საერთაშორისო სტანდარტებს და საფრთხის შემცველია მოსამართლის დამოუკიდებლობისათვის.¹¹¹

ინფორმაციის მოთხოვნაზე, მოენოდებინათ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ 2014, 2015 და 2016 წლებში განხორციელებული, მოსამართლეთა დატვირთულობის შეფასების გადაწყვეტილებები, რომელთაც ზემოაღნიშნული წესის თანახმად, საბჭო ყოველ 6 თვეში ერთხელ ახორციელებს, საბჭომ გვიპასუხა, რომ მათ სერვერზე არსებული ტექნიკური შეფერხების გამო, კონკრეტულ ეტაპზე არ იყო ხელმისაწვდომი აღნიშნული ინფორმაცია.¹¹²

რაც შეეხება საბჭოს მიერ 2016 წლის მარტის თვეში ჩატარებულ ანალიზს საერთო სასამართლოებში მოსამართლეთა რაოდენობის შესახებ, როგორც დოკუმენტის შინაარსიდან ირკვევა, აღნიშნული ანალიზი არ ჩატარებულა მოსამართლის საქმიანობის ეფექტურობის შეფასების წესით გათვალისწინებული შეფასების კომპონენტების მიხედვით. ანალიზში არ არის მითითებული კონკრეტული მეთოდოლოგია, რომელიც გამოყენებული იყო. თუმცა, დოკუმენტის საერთო შინაარსიდან ირკვევა, რომ იგი ეფუძნება მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრას შესაბამის დასახლებაში მოსახლეობის რაოდენობის მონაცემების, წლების მიხედვით სასამართლოებში შესულ საქმეთა რაოდენობის შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციისა და CEPEJ-ის სტანდარტებით დადგენილი მონაცემების მიხედვით, რომელიც შეიცავს ინფორმაციას მოსახლეობის გარკვეულ რაოდენობაზე მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის შესახებ (მაგალითად, 100 000 მცხოვრებზე ევროპაში, საშუალოდ, 21 მოსამართლე მოდის).

ანალიზი არ ეფუძნება საქმეთა წონის შესწავლის მეთოდოლოგიით მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლას. ხოლო მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლა მხოლოდ მოსახლეობის რაოდენობისა და საქმეთა ნაკადის მიხედვით, არ იძლევა სწორ მონაცემებს იმის თაობაზე, თუ სინამდვილეში რა რაოდენობის მოსამართლეთა საჭირო მართლმსაჯულების ეფექტურად განსახორციელებლად. აღნიშნულის თაობაზე დოკუმენტის დასკვნითი ნაწილიც მეტყველებს, სადაც მითითებულია, რომ „საერთო სასამართლოების სისტემაში გადასაწყვეტია სტრატეგიული ხედვის პრობლემა. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მხრიდან უსწრაფესად არის გადასადგმელი ნაბიჯები სტრატეგიული გეგმის შესამუშავებლად სასამართლო სისტემის შემდგომი განვითარების კუთხით. კერძოდ, დასაგეგმი და გადასაწყვეტია რამდენიმე საკითხი: 1. მართლმსაჯულების სისტემის მონყობა; 2. მოსამართლეთა რაოდენობა საერთო სასამართლოების სისტემაში; 3. საქმეთა ნაკადის ზრდის სტატისტიკური ანალიზი; 4.

¹¹¹ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2010)004. პუნქტი 51. CEPEJ, European Judicial Systems, Edition 2012 (2010 data), Efficiency and Quality of Justice, gv 274: „Only 5 states reported that additional financial bonus is granted on the basis of the achievement of specific quantitative targets: France, Georgia, Italy, Montenegro and Spain.”

¹¹² საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 13 დეკემბრის №1932/2762-03-ო წერილი.

სასამართლოს ინფრასტრუქტურის მოწყობა გრძელვადიანი პერსპექტივის გათვლით.¹¹³ მიუხედავად ამგვარი დასკვნისა, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ არ ყოფილა მიღებული სტრატეგიული გეგმა მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის მიზნით.

ასევე, გასათვალისწინებელია, რომ ზემოაღნიშნული კვლევის დოკუმენტი საბჭოს სხდომაზე დამტკიცებული არ ყოფილა. შესაბამისად, უცნობია, გაიზიარა თუ არა საბჭომ დოკუმენტის შინაარსი. საბჭოს 2016 წლის 28 აპრილის გადაწყვეტილება, რომელიც საბჭოს განმარტებით, მიღებულია ზემოაღნიშნული კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით, არ შეიცავს მითითებას კვლევაზე ან რაიმე დასაბუთებას, თუ რა ნაწილში გაიზიარა საბჭომ შესწავლის შედეგები და რა არგუმენტებით, როდესაც მოსამართლეთა არსებული რაოდენობის გაზრდა გადაწყვიტა.

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს საქმიანობის მონიტორინგის¹¹⁴ შედეგად ცნობილია, რომ 2016 წლის 28 მარტის იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს სხდომაზე განხილული იყო საბჭოს არამოსამართლე წევრის, ევა გოცირიძის მიერ მომზადებული, საბჭოს გადაწყვეტილების პროექტი საქმეთა განხილვის გაჭიანურების მიზეზების შესახებ შესაბამისი მასალების წარდგენისა და განხილვის წესის დამტკიცების თაობაზე. პროექტი ითვალისწინებდა იმ სტატისტიკური ინფორმაციის ჩამონათვალს, რომელიც საბჭოს უნდა მიეღო სასამართლოებიდან იმისათვის, რათა შეესწავლა საქმეთა გაჭიანურების მონაცემები და გაჭიანურების მიზეზები. 28 მარტის სხდომაზე გადაწყდა, რომ აღნიშნული საკითხის განხილვა გადაიდებოდა შესაბამისი სასამართლოებიდან სტატისტიკური მონაცემების მოძიების მიზნით. საკითხი კვლავ განხილეს საბჭოს 2016 წლის 6 ივნისის სხდომაზე, სადაც საბჭოს არამოსამართლე წევრმა ევა გოცირიძემ წარადგინა საქმეთა გაჭიანურების ანგარიში (პირველადი მიმოხილვა). წარმოდგენილი იყო რამდენიმე სასამართლოში საქმეთა განხილვის გაჭიანურების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაცია. გამოვლინდა, რომ შესწავლილ სასამართლოებში საქმეთა გაჭიანურების ხარისხი, რაც შემთხვევებში, სცდებოდა 10 წელს, უფრო ხშირად კი, ადგილი ჰქონდა საქმეთა განხილვის გაჭიანურებას 2, 3 და მეტი წლის განმავლობაში. ინფორმაცია საქმეთა განხილვის გაჭიანურების მიზეზების შესახებ წარდგენილი არ ყოფილა. საკითხზე მსჯელობის შემდეგ საბჭომ არამოსამართლე წევრს დაავალა სტატისტიკური ინფორმაციის მოძიება ყველა სხვა სასამართლოდან, რომელიც ამ დრომდე არ ყოფილა შესწავლილი. ამის შემდგომ, აღნიშნული საკითხი საბჭოს სხდომაზე აღარ განხილულა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლო საკუთარ ვებგვერდზე პერიოდულად აქვეყნებს სტატისტიკურ ინფორმაციას საერთო სასამართლოებში შესული საქმეების რაოდენობისა და მათი განხილვის შესახებ. სტატისტიკური მონაცემები მოიცავს მხოლოდ შემდეგ ინფორმაციას: საქმეთა საერთო რაოდენობა; საანგარიშო პერიოდში შემოსულ საქმეთა რაოდენობა სასამართლოების მიხედვით, სისხლის, სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ საქმეებზე; საქმის შედეგების მიხედვით, დასრულებულ საქმეთა რაოდენობები. სტატისტიკა, რომელსაც საქართველოს უზენაესი სასამართლო ანარმოებს და აქვეყნებს, არ შეიცავს სირთულის მიხედვით საქმეთა ტიპებად დაყოფას და შესაბამისი საქმეების რაოდენობის გამოთვლას, ტიპების (სირთულის) მიხედვით საქმეთა განხილვისთვის საჭირო დროის საშუალო ხანგრძლივობის შესახებ მონაცემებს და სხვა სტატისტიკურ ინფორმაციას, რაც საჭიროა მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოსაანგარიშებლად და სასამართლოზე მოსახლეობის ხელმისაწვდომობის გასაუმჯობესებლად.

მოსამართლეთა რაოდენობის განსაზღვრა სასამართლოში

მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის წესის და მეთოდოლოგიის დადგენა უმნიშვნელოვანესია სასამართლო სისტემაში სხვადასხვა გადაწყვეტილების მისაღებად. მაგალითად: მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის წესი გამოყენებული უნდა იყოს არა მხოლოდ პირველი და სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოებში მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლისთვის, არამედ უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის დასადგენად. მოქმედი კანონმდებლობით, უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა რაოდენობა არ არის ფიქსირებული და კანონით განსაზღვრული. უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა რაოდენობას ადგენს უზენაესი სასამართლოს პლენუმი, რომელსაც შეუძლია, ნებისმიერ დროს, თავისი შეხედულებისამებრ შეცვალოს უზენაესი სასამართლოში მოსამართლეთა რაოდენობა. არ არის დადგენილი წესი, თუ რა მონაცემებზე დაყრდნობით იღებს პლენუმი გადაწყვეტილებას მოსამართლეთა რაოდენობის განსაზღვრის შესახებ. ამასთან, სასამართლო სისტემის რეფორმის მესამე ტალღის ფარგლებში მიღებული საკანონმდებლო ცვლილებებით, გათვალისწინებული იყო უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა მინიმალური რაოდენობის დადგენა, ხოლო მაქსიმალური რაოდენობის განსაზღვრის უფლებამოსილება მიენიჭა უზენაესი სა-

¹¹³ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 13 დეკემბრის №1932/2762-03-ო წერილის დანართი – საერთო სასამართლოებში მოსამართლეთა რაოდენობის ანალიზის დოკუმენტი.

¹¹⁴ საქართველოს ახლგაზრდა იურისტთა ასოციაციის და საერთაშორისო გამჭვირვალობა - საქართველოს მიერ ჩატარებული, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონიტორინგის შედეგები.

სამართლოს პლენუმს. მნიშვნელოვანია არსებობდეს წესი, რომელიც პლენუმს დაავალდებულებს, ემპირიულ მასალაზე დაყრდნობით მიიღოს გადაწყვეტილება უზენაეს სასამართლოში მოსამართლეთა რაოდენობის დადგენის შესახებ. აღნიშნული კიდეც უფრო გაზრდის უზენაესი სასამართლოს დამოუკიდებლობის და შიდა თუ გარეშე ჩარევისაგან დაცვის გარანტიებს.

იუსტიციის უმაღლესი საბჭო პერიოდულად იღებს პირველი და სააპელაციო ინსტანციების სასამართლოებში მოსამართლეთა რაოდენობის განსაზღვრის შესახებ გადაწყვეტილებებს. აღნიშნული გადაწყვეტილებები არ ეფუძნება ემპირიულ მონაცემებს მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის შესახებ, რაც პროცესს სრულიად გაუმჭვირვალს ტოვებს. ასევე, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წარდგინების საფუძველზე, მიიღება გადაწყვეტილება იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში მისაღებ მსმენელთა რაოდენობის განსაზღვრის შესახებ. არც აღნიშნული გადაწყვეტილებები ეფუძნება რაიმე ემპირიულ მონაცემებს მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის შესახებ.

იუსტიციის უმაღლესი საბჭო პერიოდულად იღებს გადაწყვეტილებას მოსამართლეთა შესარჩევი კონკურსის გამოცხადების შესახებ. მოსამართლეთა შესარჩევი კონკურსი კომპლექსური პროცესია, რომელიც საბჭოს მხრიდან დიდ ადამიანურ და დროის რესურსს მოითხოვს. მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის, საქმეთა გაჭიანურების მდგომარეობის შესახებ მონაცემები საშუალებას მისცემდა საბჭოს, უფრო ეფექტურად დაეგეგმა მოსამართლეთა შესარჩევი კონკურსი.

იუსტიციის უმაღლესი საბჭო პერიოდულად იღებს გადაწყვეტილებებს, მართლმსაჯულების საჭიროებიდან გამომდინარე, მოსამართლის ერთი სასამართლოდან სხვა სასამართლოში გადაყვანის შესახებ. უკვე წლებია, საბჭოს აღნიშნული გადაწყვეტილებები სერიოზულ კრიტიკას იმსახურებს მათი დაუსაბუთებლობის გამო. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მოსამართლეთა შეუცვლელობის პრინციპის დაუცველობის შესახებ უკვე არაერთი საერთაშორისო ორგანიზაციის ანგარიშში აღინიშნა.¹¹⁵ მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის მეთოდოლოგიის შემუშავება და პერიოდული კვლევა შექმნის ემპირიულ მასალას, რომელზე დაყრდნობითაც, იუსტიციის უმაღლესი საბჭო შეძლებს, დაასაბუთოს, თუ რომელი სასამართლოდან არის შესაძლებელი მოსამართლის გადაყვანა ისე, რომ ზიანი არ მიადგეს მართლმსაჯულების ინტერესს შესაბამის სასამართლოში. ეს დაეხმარება საბჭოს, სწორად განსაზღვროს საჭიროებები და გამოორიცხავს მოსამართლეთა თვითნებურ გადაყვანას, რასაც წარსულში არაერთხელ ჰქონდა ადგილი.

რეკომენდაციები

- ორგანული კანონით გათვალისწინებულ იქნეს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნქცია, დაადგინოს მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის წესი და მისი ძირითადი პრინციპები, რომელთაც აღნიშნული რეგულირება უნდა დაეფუძნოს; ასევე, განისაზღვროს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ვალდებულება, ჩაატაროს პერიოდული კვლევა საქმეთა გაჭიანურების მდგომარეობის შესწავლისა და მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის დასადგენად;
- საქართველოს იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ უზრუნველყოს მოსამართლეთა საკმარისი რაოდენობის განსაზღვრისთვის საჭირო საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი წესისა და მეთოდოლოგიის მიღება;
- ორგანული კანონით დადგინდეს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნქცია, პერიოდულად გამოაქვეყნოს ინფორმაცია სასამართლო სისტემაში საქმეთა გაჭიანურების მდგომარეობის შესახებ და მიიღოს შესაბამისი ზომები საქმეთა გაჭიანურების მიზეზების აღმოსაფხვრელად;
- იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ განსაზღვროს მოსამართლეთა დატვირთვის, საქმეთა გაჭიანურების მდგომარეობისა და მიზეზების კვლევისათვის საჭირო სტატისტიკური მონაცემების ჩამონათვალი, მონაცემთა დამუშავების საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი წესი და დამუშავებაზე პასუხისმგებელი სუბიექტები;
- იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ უზრუნველყოს მოსამართლეთა დატვირთულობასა და საქმეთა გაჭიანურებასთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა საზოგადოებისათვის;
- იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ პერიოდულად აწარმოოს მოსამართლეთა დატვირთულობისა და საქმეთა გაჭიანურების კვლევა და საზოგადოებისათვის ხელმისაწვდომი გახადოს კვლევის შედეგები.

¹¹⁵ GRECO Fourth Evaluation Round, EVALUATION REPORT GEORGIA, para. 97.

მოსამართლეთა
დამოუკიდებლობის
გარანტიები

5

5.1. საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილება

ძირითადი მიგნებები:

- რიგითობის წესით საქმეთა განაწილება ხარვეზიანია, რადგან ვერ უზრუნველყოფს პროცესის მანიპულირებისა და ხელოვნური ჩარევისაგან ეფექტურ დაცვას, რაც მნიშვნელოვნად არღვევს მიუკერძოებელი სასამართლოს გარანტიას. შესაძლებელი ხდება, წინასწარ შეირჩეს ის მოსამართლე, რომელსაც დაენერება კონკრეტული საქმე;
- ხშირ შემთხვევაში, სასამართლოებში მოსამართლეთა რიგითობა წერილობითი დოკუმენტით არ არის განსაზღვრული, რაც შეუძლებელს ხდის კანონის ნორმის სწორი გამოყენების შემოწმებას. არ არსებობს მექანიზმი, რომელიც გააკონტროლებს საქმის განაწილების პროცესში რიგითობის დაცვას;
- კანონი სასამართლოს თავმჯდომარეებს ანიჭებს არაგონივრულად ფართო დისკრეციას საქმის განაწილების პროცესში, რაც ქმნის შესაძლებლობას, თვითნებურად მოხდეს საქმის დაწერა კონკრეტულ მოსამართლეზე;
- არ არის დაკონკრეტებული, რა შემთხვევაშია ნებადართული თავმჯდომარის მიერ საგამონაკლისო წესით საქმის განაწილება (მაგალითად, საავადმყოფო ფურცელი, მოსამართლის დატვირთულობის განსაზღვრული პროცენტით სხვაობა სხვა მოსამართლესთან შედარებით და ა.შ.). ასევე, კანონმდებლობა, საგამონაკლისო შემთხვევაში საქმის განაწილებისას, არ ითვალისწინებს თავმჯდომარის მხრიდან ბრძანების გამოცემისა და გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულებას. გარდა ამისა, სასამართლოები არ აღრიცხავენ ამ უფლების გამოყენების შემთხვევებს;
- არ არსებობს მკაფიო რეგულაცია იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა მოხდეს საქმის შემდგომი განაწილება („საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილების და უფლებამოსილების სხვა მოსამართლისათვის დაკისრების წესის შესახებ“ კანონის მე-9 მუხლი), კერძოდ, საქმე ბრუნდება რიგითობის ერთიან სისტემაში, თუ თავმჯდომარე ერთპიროვნულად წყვეტს საქმის კონკრეტული მოსამართლისთვის გადაცემის საკითხს. ეს თავმჯდომარეს შეუზღუდავ უფლებამოსილებას ანიჭებს;
- პრინციპის სახით „მესამე ტალღის“ მიერ შემოტანილი საქმეთა ელექტრონული და შემთხვევითი განაწილება მნიშვნელოვან სიახლეს წარმოადგენს, თუმცა, კანონში ღიად არის დარჩენილი მთელი რიგი პრინციპული საკითხები, მათ შორის, საგამონაკლისო შემთხვევები, რომელთა დარეგულირება იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს გადაანდო კანონმდებელმა.

საქმეთა განაწილების რეფორმის მნიშვნელობა

სასამართლოში საქმეთა განაწილება დაკავშირებულია მართლმსაჯულების განხორციელების ისეთ მნიშვნელოვან ასპექტებთან, როგორც არის სასამართლოს დამოუკიდებლობა და მიუკერძოებლობა, ორგანიზაციული მოქნილობა და ეფექტურობა.¹¹⁶ სამართლიანი სასამართლო უფლების ერთ-ერთ კომპონენტს წარმოადგენს საქმის განხილვა კანონის საფუძველზე შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ტრიბუნალის მხრიდან.

საერთო სასამართლოებში მოსამართლეთა შორის საქმეთა განაწილების დღეს მოქმედი სისტემა სწორედ ამ პრინციპებიდან გამომდინარე უნდა შეფასდეს, კერძოდ: რამდენად უზრუნველყოფილია საქმის განხილვის მიუკერძოებლობა, რამდენად დაცულია პროცესი გარეშე ჩარევებისგან და რამდენად გამართულია სისტემა იმისთვის, რომ მართლმსაჯულება დროულად და ეფექტიანად განხორციელდეს.

სასამართლოებში საქმის განაწილების ახალი სისტემა (შემთხვევითი და ელექტრონული განაწილება), რომელიც სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღით“ იყო მიღებული, ჯერჯერობით სრულფასოვნად ამოქმედებული არ არის. ამდენად, კვლავ რელევანტურია ძველი, თუმცა, ჯერ კიდევ მოქმედი საქმეთა რიგითობით განაწილების მოდელის შეფასება.

ხსენებული პრინციპების გათვალისწინებით, საქმეთა განაწილება რიგითობის წესით ხარვეზიანია, რადგან ვერ უზრუნველყოფს პროცესის მანიპულირებისა და ხელოვნური ჩარევისგან ეფექტურ დაცვას და შესაძლებელს ხდის, წინასწარ განისაზღვროს, თუ რომელი მოსამართლე რომელ საქმეს განიხილავს, რაც მნიშვნელოვნად არღვევს მიუკერძოებელი სასამართლოს იდეას და გარანტიას.

¹¹⁶ Marco Fabri and Philip M. Langbroek, Is There a Right Judge for Each Case? A Comparative Study of Case Assignment in Six European Countries, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://www.ejls.eu/2/31UK.pdf> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

კვლევამ აჩვენა, რომ საქმის განაწილების ხარვეზიანი წესი სასამართლო დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობისთვის მნიშვნელოვანი წინააღმდეგობაა, რაც თვალშისაცემია არამართო საკანონმდებლო და ინსტიტუციური საკითხების ანალიზისას, ასევე, კონკრეტული საქმეების სასამართლო განხილვის მიმდინარეობისას.

საქმეთა განაწილებით მანიპულირების პრობლემა რამდენჯერმე გამოიკვეთა გახმაურებული საქმეების განხილვის დროს, რაც არაერთხელ გახდა სამოქალაქო სექტორის მხრიდან კრიტიკის საგანი.¹¹⁷ მაგალითად, ერთ-ერთი ყოფილი მაღალი თანამდებობის პირის წინააღმდეგ წარმოებულ 3 სისხლის სამართლის საქმეზე დანიშნული მოსამართლეები, ამ საქმეების განხილვამდე მცირე ხნით ადრე, ერთ-სა და იმავე დროს გადმოიყვანეს თბილისის საქალაქო სასამართლოში.¹¹⁸ სწორედ საქმის განმხილველი მოსამართლეების დანიშვნასთან დაკავშირებული ფაქტობრივი გარემოებების თანხვედრამ გააძლიერა ეჭვები საქმეთა განაწილების პროცესის არაობიექტურობის შესახებ.¹¹⁹ საქმეთა განაწილების პროცესში შესაძლო ხელოვნური ჩარევა ასევე გამოიკვეთა ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოში ივანე მერაბიშვილის აღკვეთის ღონისძიების საქმის განხილვისას, როცა საქმე განსახილველად სასამართლოს თავმჯდომარეს დაენერა.¹²⁰

საქმეთა განაწილების ჯერ კიდევ მოქმედი სისტემა ვერ უზრუნველყოფს სამართლიანი სასამართლო უფლების ფუნდამენტურ გარანტიას – მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ საქმის განხილვას. ამასთან, ეს წარმოადგენს მოსამართლის საქმიანობაში ჩარევის ერთ-ერთ უხემ ბერკეტს, რაც ასევე საფრთხეს უქმნის ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობას.

საქმეთა განაწილების მოქმედი მოდელი (რიგითობის წესი)

„მესამე ტალღით“ გათვალისწინებული ცვლილებების სრულყოფილ ამოქმედებამდე, რაიონულ (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოებში მოსამართლეთა შორის საქმეთა განაწილება რიგითობის წესით ხორციელდება. რიგითობის წესი გულისხმობს მოსამართლეთა შორის საქმეების განაწილებას საქმეთა შემოსვლის რიგისა და მოსამართლეთა რიგითობის მიხედვით. მოსამართლეთა რიგითობას სასამართლოს თავმჯდომარე განსაზღვრავს მოსამართლის გვარის პირველი, ხოლო იგივეობის შემთხვევაში – მომდევნო ასოს მიხედვით.¹²¹

რიგითობის განსაზღვრის მიზნით, კანონი არ ითვალისწინებს თავმჯდომარის მიერ ბრძანების გამოცემის ვალდებულებას. თუმცა, როგორც კვლევის დროს გამოიკვეთა, ცალკეულ სასამართლოებში მოსამართლეთა რიგითობა განსაზღვრულია სასამართლოს თავმჯდომარის ბრძანებით.¹²² იქ, სადაც ბრძანება ან შესაბამისი წერილობითი დოკუმენტი არ არსებობს, რთულია, შეფასდეს, რამდენად ხდება საქმეების განაწილება კანონის მოთხოვნების სრული დაცვით.

აღსანიშნავია ისიც, რომ, ცალკეულ შემთხვევებში, სასამართლოების თავმჯდომარეების ბრძანებები¹²³ მოსამართლეთა რიგითობას არ განსაზღვრავს კოლეგიებისა და პალატების მიხედვით ცალ-ცალკე. ამდენად, ბუნდოვანია, რიგითობის პრინციპის არსებობის პირობებში სისხლის, სამოქალაქო და ადმინისტრაციული საქმეები როგორ ნაწილდება შესაბამისი სპეციალიზაციის მოსამართლეებზე ისე, რომ არ დაირღვეს რიგითობის წესი. განსხვავებული ვითარებაა თბილისის საქალაქო სასამართლოში, სა-

¹¹⁷ საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, გახმაურებული სისხლის სამართლის საქმეების მე-3 ანგარიში, 2015. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://www.transparency.ge/node/5548> > [ბოლოს ნანახია 2016 წლის 30 ნოემბერს].

¹¹⁸ საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველო, გახმაურებული სისხლის სამართლის საქმეების მე-2 ანგარიში, 2014. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/119xSR> > [ბოლოს ნანახია 2016 წლის 30 ნოემბერს].

¹¹⁹ ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი, განცხადება ბაჩანა ახალაიას მიმართ მიმდინარე საქმეებზე განმხილველი მოსამართლეების დანიშვნის შესახებ. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://emc.org.ge/2013/08/02/bacho-akhalaia/> > [ბოლოს ნანახია 2016 წლის 6 დეკემბერს ნოემბერს].

¹²⁰ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს თავმჯდომარის 2013 წლის 20 მაისის ბრძანებით, საგამოძიებო კოლეგიაში (რომელიც აღკვეთის ღონისძიების საკითხებს იხილავდა) მოსამართლეთა ახალი რიგითობა განისაზღვრა, რომლის მიხედვით, რიგითობით პირველ მოსამართლეს მალხაზ გურული წარმოადგენდა, მაშინ როცა, მანამდე მოქმედი ბრძანებით, რიგითობით პირველი მოსამართლე იყო მალხაზ ოქროპირაშვილი. ახალი ბრძანების მიღების შემდეგ, 2013 წლის 24 მაისს, ივანე მერაბიშვილის საქმე განსახილველად დაენერა სწორედ მალხაზ გურულს, მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოს გადაწყვეტილების თანახმად, აღნიშნული მოსამართლე იყო არა საგამოძიებო კოლეგიის, არამედ სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მოსამართლე.

¹²¹ საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილებისა და უფლებამოსილების სხვა მოსამართლისათვის დაკისრების წესის შესახებ“ კანონის მე-4 და მე-5 მუხლები.

¹²² მაგალითად: თბილისის საქალაქო სასამართლო, მცხეთის რაიონული სასამართლო, რუსთავის საქალაქო სასამართლო, ქუთაისის სააპელაციო სასამართლო.

¹²³ მცხეთის რაიონული სასამართლოს 2016 წლის 19 სექტემბრის №144 წერილით წარმოდგენილი ბრძანებები; რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 15 სექტემბრის №406/გ წერილით წარმოდგენილი ბრძანებები.

დაც მოსამართლეთა რიგითობა განსაზღვრულია თითოეული კოლეგიის მიხედვით,¹²⁴ ასევე, თითოეული პალატის/საგამოძიებო კოლეგიის მიხედვით განისაზღვრება მოსამართლეთა რიგითობა ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოშიც.¹²⁵

მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებს გამონაკლისს რიგითობის წესიდან, კერძოდ: პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოებში, სადაც ორზე მეტი მოსამართლეა, თითოეულთან საქმეების დაგროვების გამო ან სხვა მიზეზით საქმის განხილვის შეუძლებლობის შემთხვევაში, მოსამართლეთა დატვირთვის გათვალისწინებით, საქმეებს გადაანაწილებს შესაბამისი სასამართლოს თავმჯდომარე ან, სასამართლოს თავმჯდომარის დავალებით, მისი მოადგილე ან/და შესაბამისი პალატის ან კოლეგიის თავმჯდომარე.¹²⁶ აღნიშნული ჩანაწერის ანალიზი მიუთითებს, რომ საკმაოდ ფართოა იმ შემთხვევათა წრე, რომლის დროსაც სასამართლოს თავმჯდომარეს შეუძლია, საკუთარი შეხედულებისამებრ გაანაწილოს სასამართლოში შესული საქმეები. კანონმდებლობა დამატებით არაფერს ამბობს თავმჯდომარის მიერ საქმის განაწილების ფორმებზე, პროცედურაზე, გადაწყვეტილების დასაბუთებაზე და ა.შ. მართლმსაჯულების საბჭოების ევროპული ქსელის მიხედვით, საქმის განაწილების არსებული წესისგან ნებისმიერი გადახვევა უნდა იყოს დასაბუთებული და აღრიცხული.¹²⁷ თუმცა, სასამართლოები, როგორც წესი, აღნიშნული საფუძვლით თავმჯდომარის მიერ განაწილებული საქმეების სტატისტიკურ დამუშავებას და აღრიცხვას არ ახორციელებენ,¹²⁸ რაც შეუძლებელს ხდის საქმეთა განაწილების საფუძვლიანობისა და მიზანშეწონილობის შემოწმებას. აღნიშნული გარემოება ზრდის ამ მექანიზმის თვითნებურად გამოყენების რისკებს.¹²⁹

საქართველოს უზენაეს სასამართლოში საქმეთა განაწილება უზენაესი სასამართლოს აპარატის რეგლამენტით რეგულირდება. განსახილველი საქმეები მოსამართლეთა შორის ამ შემთხვევაშიც ნაწილდება რიგითობის მიხედვით, რაც გულისხმობს საქმეთა განაწილებას მათი შემოსვლის რიგისა და მოსამართლეთა რიგითობის მიხედვით. თუმცა, პირველი და მეორე ინსტანციებისგან განსხვავებით, უზენაეს სასამართლოში საქმის განაწილების პროცესში ჩართულნი არიან აპარატის თანამშრომლები და ძირითადი უფლებამოსილება სრულად აქვთ გადაცემული პალატების სამდივნოებს. კერძოდ, საჩივრების, განცხადებების დროულად განხილვას და ოპერატიულად გადაცემას სათანადო პირთათვის უზრუნველყოფს სამდივნოს უფროსი, ხოლო შემოსული საქმეების აღრიცხვა და სათანადო პირთათვის დროული გადაცემა სამდივნოს მთავარი სპეციალისტის კომპეტენციასაც განეკუთვნება.

არსებულ მოდელთან დაკავშირებული საფრთხეები

როგორც დასაწყისში აღინიშნა, საქმეთა განაწილების ჯერ კიდევ მოქმედი სისტემის მთავარი ხარვეზი ამ სისტემით მანპულირების შესაძლებლობაში მდგომარეობს. ეს კი, თავის მხრივ, საფრთხეს უქმნის საქმის განხილვას დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ, რაც სამართლიანი სასამართლოს უფლების აუცილებელი კომპონენტია.

ვენეციის კომისიის შეფასებით, როდესაც სასამართლოს თავმჯდომარეს მინიჭებული აქვს საქმეთა განაწილების უფლებამოსილება, ეს მოიცავს დისკრეციის ელემენტს, რომელიც შესაძლოა გამოყენებული იყოს მოსამართლეზე ზემოქმედების მექანიზმად, განსაკუთრებით დიდი რაოდენობის ან მხოლოდ ნაკლებად გახმაურებული საქმეების განხილვის დავალების გზით. ასევე, შესაძლებელია პოლიტიკურად სენსიტიური საქმეები განაწილდეს ცალკეულ მოსამართლეებზე, რაც შეიძლება იყოს შედეგზე ზეგავლენის მოხდენის ეფექტური გზა. ზოგადად, ვენეციის კომისიის რეკომენდაციას საქმეების განაწილება მოხდეს მაქსიმალურად ობიექტურ და გამჭვირვალე კრიტერიუმებზე დაყრდნობით, რაც წინასწარ გათვალისწინებული იქნება კანონით ან კანონის საფუძველზე მიღებული სპეციალური რეგულაციით,

¹²⁴ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 13 სექტემბრის №3-06137/1498136 წერილი.

¹²⁵ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 28 ოქტომბრის №625-2/10 წერილი.

¹²⁶ „საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილებისა და უფლებამოსილების სხვა მოსამართლისათვის დაკისრების წესის შესახებ“ კანონის მე-9 მუხლი.

¹²⁷ ENCI Report, Minimum Judicial Standards IV, Allocation of Cases, 2013-2014. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/Q11kaw> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 27 მარტს].

¹²⁸ გორის რაიონული სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №14832 გ/ფ წერილი; ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №23539 წერილი; მცხეთის რაიონული სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №177 წერილი; რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №477/გ წერილი.

¹²⁹ ბათუმის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 1 ნოემბრის №684 გ/კ წერილის თანახმად, 2013-2016 წლებში აღნიშნული მუხლის საფუძველზე სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ საქმეთა განაწილება არ მომხდარა. მცხეთის რაიონული სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №177 წერილისა და რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №477/გ წერილის თანახმად, აღნიშნული მუხლის საფუძველზე საქმეთა გადაანაწილება ხდებოდა და ხდება მოსამართლეთა საქმეებით გადატვირთულობის, მოსამართლის მიერ უფლებამოსილების განხორციელების შეუძლებლობის ან კონკრეტული მოსამართლის უფლებამოსილების ვადის ამოწურვასთან დაკავშირებით.

ხოლო გამონაკლისები უნდა იყოს მოტივირებული.¹³⁰

მოქმედი რეგულირების მთავარი ხარვეზები შემდეგნაირად შეიძლება დაჯგუფდეს:

- რიგითობის წესი შესაძლებლობას იძლევა, წინასწარ იყოს განსაზღვრული/შერჩეული, თუ რომელ მოსამართლეს დაენერება ესა თუ ის საქმე;
- ხშირ შემთხვევაში, მოსამართლეთა რიგითობა წერილობითი დოკუმენტით არ არის განსაზღვრული, რაც შეუძლებელს ხდის კანონის ნორმის სწორი გამოყენების შემოწმებას. არ არსებობს მექანიზმი, რომელიც გააკონტროლებს საქმის განაწილების პროცესში რიგითობის დაცვას;
- კანონი სასამართლოს თავმჯდომარეებს ანიჭებს არაგონივრულად ფართო დისკრეციას საქმის განაწილების პროცესში, რაც ქმნის შესაძლებლობას, თვითნებურად მოხდეს საქმის დაწერა კონკრეტულ მოსამართლეზე;
- არ არის დაკონკრეტებული, კერძოდ რა შემთხვევაშია ნებადართული თავმჯდომარის მიერ საგამონაკლისო წესით საქმის განაწილება (მაგალითად, საავადმყოფო ფურცელი, მოსამართლის დატვირთვის სხვასთან შედარებით განსაზღვრული პროცენტით სხვაობა და ა.შ.);
- კანონმდებლობა საგამონაკლისო შემთხვევაში საქმის განაწილებისას არ ითვალისწინებს თავმჯდომარის მხრიდან ბრძანების გამოცემისა და გადაწყვეტილების დასაბუთების ვალდებულებას. სასამართლოები ასევე არ აღრიცხავენ ამ უფლების გამოყენების შემთხვევებს;
- არ არსებობს მკაფიო რეგულაცია იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა მოხდეს საქმის შემდგომი განაწილება („საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილების და უფლებამოსილების სხვა მოსამართლისათვის დაკისრების წესის შესახებ“ კანონის მე-9 მუხლი), კერძოდ, საქმე ბრუნდება რიგითობის ერთიან სისტემაში, თუ თავმჯდომარე ერთპიროვნულად წყვეტს საქმის კონკრეტული მოსამართლისთვის გადაცემის საკითხს. ეს თავმჯდომარის შეუზღუდავ უფლებამოსილებას ქმნის.

ამ მხრივ, საინტერესოა თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მიერ მოწოდებული ინფორმაცია, რომლის მიხედვითაც,¹³¹ 2013 წლიდან 2016 წლის 24 ოქტომბრის ჩათვლით, „საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილების და უფლებამოსილების სხვა მოსამართლისათვის დაკისრების წესის შესახებ“ კანონის მე-9 მუხლის საფუძველზე, მოსამართლეებმა სასამართლოს თავმჯდომარეს მოხსენებითი ბარათით მიმართეს 27 შემთხვევაში. ყველა მითითებულ შემთხვევაში საქმეები დაუბრუნდა კანცელარიას თავმჯდომარის ზოგადი რეზოლუციით და ისინი განაწილდა რიგითობის წესით, საქმეთა შემოსვლის რიგისა და მოსამართლეთა რიგითობის მიხედვით. თუმცა, კიდევ ერთხელ უნდა ითქვას, რომ სასამართლოთა არაერთგვაროვანი პრაქტიკისა და მონიტორინგის მექანიზმების არაეფექტურობის პირობებში, რთულია იმის თქმა, მსგავსი მოდელი საგამონაკლისოა თუ სასამართლოებში დამკვიდრებულ ზოგად წესს წარმოადგენს. ნებისმიერ შემთხვევაში, ფაქტია, რომ კანონმდებლობის დონეზე საქმის შემდგომი განაწილების ასეთი პროცედურა გათვალისწინებული არ არის.

„საქართველოს მოსამართლეთა ერთობის“ შეფასებით, საქმეთა განაწილებაში არსებული ნაკლოვანებები და პრობლემები ერთი-ორად იზრდება სააპელაციო სასამართლოსა და უზენაეს სასამართლოში, სადაც საქმეები არა უშუალოდ მომხმარებლებისგან, არამედ ქვემდგომი სასამართლოებიდან შედის. ამასთან, ეს საქმეები შემოსვლისას არ არის დალაგებული ქრონოლოგიური თუ სხვა რიგითობით, რის გამოც ადვილად შესაძლებელია მათი ისე გადაწილება, რომ ესა თუ ის საქმე კონკრეტულ მოსამართლესთან მოხვდეს.¹³²

საქმეთა ელექტრონული და შემთხვევითი განაწილება

მოქმედ კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზების გამოსწორების მიზნით, მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ ფარგლებში, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ინიციატივით, შემუშავდა საერთო სასამართლოებში საქმეთა ელექტრონული განაწილების სისტემა, რომელიც ეფუძნება საქმეთა შემთხვევითი და თანაბარი განაწილების პრინციპს. ამ პრინციპის უპირატესობა მოქმედ სისტემასთან შედარებით დადასტურებულია არაერთი საერთაშორისო სტანდარტით და რეკომენდაციით.

მართლმსაჯულების საბჭოების ევროპული ქსელის (ENCJ) თანახმად, სასამართლოს შიგნით საქმეების

¹³⁰ ვენეციის კომისია, CDL-AD (2010)004.

¹³¹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 25 ოქტომბრის №160 წერილი.

¹³² საქართველოს მოსამართლეთა ერთობა, „საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილების წესი და პრაქტიკა“, 2015 წელი.

განაწილება უნდა ხდებოდეს ობიექტური, წინასწარ განსაზღვრული კრიტერიუმების მიხედვით, რათა დაცული იყოს დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი მოსამართლის უფლება. მასზე არ უნდა მოახდინოს ზეგავლენა საქმის მხარეთა ან ნებისმიერი სხვა ისეთი პირის სურვილმა, რომელიც სხვაგვარად დაინტერესებულია საქმის შედეგით.¹³³ გარდა ამისა, კიევის რეკომენდაციების მიხედვით, საქმეთა განაწილება უნდა მოხდეს შემთხვევითი პრინციპით ან წინასწარ განსაზღვრული, ნათელი და ობიექტური კრიტერიუმების საფუძველზე, რომლებიც უნდა დაადგინოს სასამართლოს მოსამართლეთა კოლეგიამ. მიღების შემდეგ, საქმეთა განაწილების წესში ჩარევა დაუშვებელია.¹³⁴

„მესამე ტალღით“ გათვალისწინებული ცვლილების მიხედვით, საქმეთა განაწილების ერთგვაროვანი პრინციპი შემოდის სამივე ინსტანციის სასამართლოში. კერძოდ, რაიონულ (საქალაქო), სააპელაციო და უზენაეს სასამართლოებში მოსამართლეთა შორის საქმეები განაწილება ავტომატურად, ელექტრონული სისტემის მეშვეობით, საქმეთა შემთხვევითი განაწილების პრინციპის დაცვით, რაც ამკარად წინ გადადგმული ნაბიჯია. საერთო სასამართლოებში საქმეთა ავტომატურად, ელექტრონული სისტემის მეშვეობით განაწილების წესს დაამტკიცებს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო.

აღნიშნული ცვლილება ასევე ითვალისწინებს გამონაკლის შემთხვევასაც და ადგენს, რომ ელექტრონული სისტემის დროებითი შეფერხებისას დასაშვებია საქმეების ელექტრონული სისტემის გარეშე განაწილება რიგითობის წესით, რაც გულისხმობს მოსამართლეთა შორის საქმეების განაწილებას საქმეთა შემოსვლის რიგისა და მოსამართლეთა ანბანური რიგითობის მიხედვით.

კანონპროექტის განხილვის ეტაპზე ვენეციის კომისიის მიერ დადებითად შეფასდა საქმეთა ელექტრონული სისტემის მეშვეობით განაწილების ინიციატივა.¹³⁵ თუმცა, ვენეციის კომისიის რეკომენდაციის თანახმად, კანონის პროექტშივე უნდა განერილიყო დეტალური წესები ელექტრონული სისტემის ფუნქციონირებისა და საქმეების განაწილების გადახედვის შესახებ, ასევე – ელექტრონული სისტემის დროებითი შეფერხების დროს მოქმედი პრინციპები.¹³⁶ სამწუხაროდ, კანონის საბოლოო რედაქციაში ხსენებული საკითხების დაზუსტება არ მომხდარა. გარდა ამისა, კანონის დონეზე არ განსაზღვრულა არაერთი სხვა პრინციპული საკითხი, რომლებზეც ექსპერტები ამახვილებდნენ ყურადღებას.

ელექტრონული პროგრამის დანერგვის თაობაზე გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) ექსპერტის მიერ შემუშავდა კონცეფცია,¹³⁷ რომელიც რამდენიმე პრინციპს ითვალისწინებს:

- შემთხვევითობის პრინციპით საქმეთა განაწილების ასამოქმედებლად, საქმის წარმოების ელექტრონულ სისტემაში საქმის განაწილების ალგორითმის დანერგვას, რომელიც მაქსიმალურად უზრუნველყოფს საქმეთა თანაბარ და შემთხვევით გადანაწილებას და მოსამართლეებზე საქმეებს გადანაწილებს მათი სპეციალიზაციის მიხედვით;
- მოსამართლეებზე საქმის მაქსიმალურად თანაბრად განაწილების უზრუნველსაყოფად, სასამართლოში შემოსული საქმის შეფასებას და სირთულის კოეფიციენტის მინიჭებას;
- იმ იშვიათი შემთხვევებისთვის, როდესაც შესაძლოა საჭირო გახდეს რომელიმე მოსამართლიდან საქმის მეორეზე გადაწერა, ან მოსამართლის რაღაც პერიოდით განტვირთვა (ვინაიდან მას დაეწერა განსაკუთრებული სირთულის საქმე, რასაც სისტემა ვერ აღიქვამს), სასამართლოს ფარგლებში მოსამართლეთა მიერ არჩეული საბჭოს შექმნას, რომლის უფლებამოსილებაც იქნება აღნიშნულ შემთხვევებში გადანაცვლების მიღება.

ამავე საკითხზე მომუშავე ექსპერტების თანახმად, საქმეთა ელექტრონული განაწილების პროცესში, მოსალოდნელია, შეიქმნას ისეთი ვითარება, რომელიც სხვაგვარ რეგულირებას მოითხოვს, მაგალითად:

- გადაუდებელი საქმის განაწილება, როდესაც მოსამართლე ადგილზე არ იმყოფება და ეს ფაქტი არ არის სათანადოდ აღნიშნული ყოველდღიური დასწრების სიაში;
- საქმის ხელახალი განაწილება მოსამართლის აცილების გამო;

¹³³ მართლმსაჯულების საბჭოების ევროპული ქსელის (ENCJ) ანგარიში, მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობა და ანგარიშვალდებულება, 2013-2014.

¹³⁴ კიევის რეკომენდაციები აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ, §12.

¹³⁵ ვენეციის კომისიის დასკვნა შეეხებოდა კანონპროექტის პირველად ვერსიას, რომლის მიხედვით, საქმეები განაწილებოდა ავტომატურად, ელექტრონული სისტემის მეშვეობით, რიგითობის წესით. შემთხვევითი განაწილების პრინციპი კანონპროექტს დაემატა მოგვიანებით.

¹³⁶ CDL-AD(2014)031 ვენეციის კომისიისა და ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა და კანონის უზენაესობის გენერალური დირექტორატის (DGI) ადამიანის უფლებათა დირექტორატის (DHR) ერთობლივი დასკვნა „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში ცვლილებების კანონპროექტზე.

¹³⁷ გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) სამართლის ექსპერტის თორნიკე დარჯანიას მოსაზრება.

- საქმის ხელახალი განაწილება იმ შემთხვევაში, თუ მოსამართლე აღარ ახორციელებს უფლება- მოსილებას შესაბამის სასამართლოში;
- საქმის ხელახალი განაწილება, როდესაც მოსამართლეს, განსაკუთრებული გარემოებების გამო, არ შეუძლია საქმეთა არსებული რაოდენობის განხილვა გონივრულ დროში;
- სხვა მიზეზები. ამ სახის გამონაკლისი შემთხვევები უნდა იყოს ძალიან შეზღუდული და მათ მიმართ გამოიყენებოდეს დამატებითი კონტროლისა და შემოწმების ზომები.¹³⁸

ექსპერტების რეკომენდაციები მიუთითებდა საკითხთა მაქსიმალურად ამომწურავად რეგულირების საჭიროებაზე იმ მიზნით, რომ საქმეთა განაწილების ახალი წესის დანერგვისას მინიმუმამდე შემცირებულიყო გარედან პროცესში ხელოვნური ჩარევის რისკები. სწორედ ამიტომ, მნიშვნელოვანი იყო რომ ნებისმიერი გამონაკლისი და არსებული წესიდან გადახვევა, ისევე როგორც დეტალური პროცედურები, კანონშივე ამომწურავად განსაზღვრულიყო, რაც, სამწუხაროდ, არ მოხდა. ზოგადი პრინციპის სახით „მესამე ტალღის“ მიერ შემოტანილი სიახლე მნიშვნელოვან ნაბიჯს წარმოადგენს, თუმცა, ღიად არის დარჩენილი მთელი რიგი საკითხები, რომელთა დარეგულირება იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს გადაანდო კანონმდებელმა.

ასევე, ყურადღება უნდა მიექცეს განხორციელებული ცვლილებების იმ ნაწილს, რომლის მიხედვითაც, ელექტრონული სისტემის დროებითი შეფერხებისას, საქმეთა განაწილება ხდება რიგითობის მიხედვით. აღნიშნული საგამონაკლისო წესი არის ზოგადი და მოითხოვს მეტ დაკონკრეტებასა და დეტალურ რეგულირებას. აუცილებელია, განისაზღვროს, ასეთ შემთხვევაში ვინ იქნება რიგითობის წესით საქმეთა განაწილებაზე პასუხისმგებელი პირი. არსებითად მნიშვნელოვანია, აღნიშნული საკითხი არ დაექვემდებაროს სასამართლოს თავმჯდომარის ერთპიროვნულ გადაწყვეტას, ვინაიდან, შესაძლოა, წარმოიშვას ის რისკები, რომლებიც დღეს მოქმედი კანონმდებლობით არსებობს. ასევე, აუცილებელია შეიქმნას სათანადო მექანიზმი, რომელიც აღნიშნული საგამონაკლისო წესის სწორად გამოყენებას შეამოწმებს.

ამ მხრივ, ერთ-ერთ მიდგომას წარმოადგენს კომისიის/საბჭოს შექმნა, რომლის წევრები კენჭისყრით აირჩევიან კონკრეტული სასამართლოს მოსამართლეებისაგან, მათი სპეციალიზაციის მიხედვით (არანაკლებ სამი მოსამართლის შემადგენლობით) და რომელიც საქმეებს განაწილებს ელექტრონული სისტემის ხარვეზის არსებობისას.¹³⁹

აქვე უნდა აღინიშნოს „მესამე ტალღის“ კანონპროექტით გათვალისწინებული ჩანაწერი, რომლითაც საქმეთა ელექტრონული განაწილების სისტემის შექმნის უფლებამოსილება მიენიჭა მთავრობის მიერ შექმნილ სამუშაო ჯგუფს, რომელმაც, იმავდროულად, კოორდინაცია უნდა გაუწიოს სასამართლოში ამ სისტემის დანერგვას. რეფორმის მასშტაბის და მნიშვნელობის მიუხედავად, საკამათოა აღმასრულებელი ხელისუფლებისთვის ასეთი ფუნქციის მინიჭების მიზანშეწონილობა, მითუმეტეს, რომ მართლმსაჯულების სისტემაში არსებობს ისეთი ორგანოები, როგორიცაა იუსტიციის უმაღლეს საბჭო და საერთო სასამართლოების დეპარტამენტი. „მესამე ტალღის“ ცვლილებებით, მათ ასევე დაემატა კიდევ ერთი ორგანიზაციული რგოლი – მენეჯმენტის დეპარტამენტი, რომლის ერთ-ერთ მთავარ ფუნქციად სწორედ ამ პროგრამის ფუნქციონირების ზედამხედველობა განისაზღვრა.

რეკომენდაციები:

- საერთო სასამართლოების სისტემაში საქმეთა შემთხვევითი და ელექტრონული განაწილების დროული და სრულყოფილი ამოქმედება ყველა ინსტანციის სასამართლოში;
- პროგრამის დაუბრკოლებლად ამოქმედებისთვის კანონში საგამონაკლისო შემთხვევების შესახებ ამომწურავი და ნათელი ჩამონათვალის გაკეთება;
- საქმის წონის სამართლიანი და ობიექტური პრინციპის შემუშავება, რაც საქმეთა თანაბარი განაწილების შესაძლებლობას შექმნის;
- ელექტრონული პროგრამის შეფერხების შემთხვევაში, საქმეთა განაწილების წესის დეტალურად განერა კანონით;
- სასამართლოს თავმჯდომარის მონაწილეობის მაქსიმალურად გამორიცხვა და, ამის ნაცვლად, ადგილობრივი საბჭოების/კომისიების ფორმატების შექმნა, რომლებიც უზრუნველყოფენ საქმის განაწილებას პროგრამის შეფერხების შემთხვევაში;
- საგამონაკლისო შემთხვევების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის წარმოების წესების განსაზღვრა, საკითხის შემდგომი შესწავლის მიზნით.

¹³⁸ პაველ რობერტი, რაჟან კრაჩიუნესკუ, მართლმსაჯულების სისტემის დამოუკიდებლობისა და ეფექტიანობის გაძლიერება საქართველოში, საქმეთა განაწილების მარეგულირებელი წესების პროექტის შეფასება, 2015.

¹³⁹ საქართველოს მოსამართლეთა ერთობა, „საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილების წესი და პრაქტიკა“, 2015.

5.2. მოსამართლეთა სპეციალიზაცია

ძირითადი მიგნებები

- კანონმდებლობაში არ არსებობს სპეციალიზაციის საკითხის ერთიანი და სისტემური მოწესრიგება და სხვადასხვა ეტაპზე სისტემა განსხვავებულ მნიშვნელობას ანიჭებს მოსამართლის დარგობრივ ექსპერტიზას;
- პრობლემურია თავმჯდომარის მხრიდან მოსამართლისთვის სხვა სპეციალიზაციის შემადგენლობაში საქმის განხილვის დავალება შესაბამისი დასაბუთების გარეშე. ამასთან, კანონი ნათლად არ განსაზღვრავს საქმის განხილვის დავალების ვადებს;
- ბუნდოვანია, როგორ უნდა განხორციელდეს თავმჯდომარის მიერ საქმის განხილვის დავალება საქმის ელექტრონული და შემთხვევითი განაწილების პრინციპის ამოქმედების პირობებში;
- მიუხედავად იმისა, რომ ვინრო თემატური/საპროცესო სპეციალიზაციის შექმნა კოლეგიების შიგნით საბჭოს მიერ არის დადგენილი, თავად ვინრო სპეციალიზაციების მიხედვით მოსამართლეთა შემადგენლობა ერთპიროვნულად სასამართლოს თავმჯდომარის ბრძანებით განისაზღვრება, რაც მის მიერ თვითნებური და დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილების მიღების რისკს წარმოშობს;
- ვინრო სპეციალიზაციის ჯგუფებში მოსამართლეთა განაწილების ფორმალურ პროცედურას და ეტაპებს კანონი არ იცნობს, ამდენად რთულია ამ პროცესის კანონიერების კონტროლი.

მოსამართლეთა სპეციალიზაციის მნიშვნელობა

მოსამართლეთა სპეციალიზაცია ხარისხიანი მართლმსაჯულების მნიშვნელოვანი ელემენტია. ამასთან, ეს საკითხი მჭიდროდ არის დაკავშირებული „კანონის საფუძველზე შექმნილი სასამართლოს“ პრინციპთან, რაც სამართლიანი სასამართლოს ერთ-ერთი უფლებრივი კომპონენტია.

ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს თანახმად, სამართლის შესაბამისი დარგის საფუძვლიანი ცოდნა განაპირობებს მოსამართლის მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებების მაღალ ხარისხს. სამართლის კონკრეტულ დარგში სპეციალიზაციის შედეგად შექმნილი გამოცდილების მეშვეობით, შესაძლებელი ხდება საქმისწარმოების გაუმჯობესება, რაც უაღრესად მნიშვნელოვანია საქმეების მუდმივად მზარდი რაოდენობის პირობებში.¹⁴⁰

როგორც კვლევამ აჩვენა, საქართველოში მოსამართლეთა სპეციალიზაციის საკითხი დაკავშირებულია ისეთ ფაქტორებთან, როგორებიცაა: მოსამართლეთა საკვალიფიკაციო გამოცდის და მოსამართლეთა მომზადების მეთოდები და სპეციფიკა, მცირერიცხოვანი სასამართლოების პრობლემა, საქმეთა განაწილების მახასიათებლები და სხვა. კვლევის თანახმად, დღეს სპეციალიზაციის მიმართულებით ძირითად გამოწვევას წარმოადგენს სასამართლოს თავმჯდომარეების ფართო უფლებამოსილება მოსამართლეთა ვინრო სპეციალიზაციების განსაზღვრასთან დაკავშირებით. ასევე, პრობლემურია მოსამართლისთვის სხვა სპეციალიზაციის შემადგენლობაში საქმის განხილვის დავალება შესაბამისი დასაბუთების გარეშე. ხარვეზიანია კანონი, რომელიც ნათლად არ განსაზღვრავს საქმის განხილვის დავალების ვადებს. გარდა ამისა, ბუნდოვანია, თუ როგორ უნდა განხორციელდეს თავმჯდომარის აღნიშნული უფლებამოსილება საქმის ელექტრონული და შემთხვევითი განაწილების პრინციპის ამოქმედების პირობებში.

სპეციალიზაციასთან დაკავშირებული ყველა გამოწვევის გადაჭრა სისტემური და გრძელვადიანი სტრატეგიის ნაწილი უნდა იყოს, რაც, საერთო ჯამში, უზრუნველყოფს სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებას, საქმისწარმოების ხარისხის გაზრდას და მართლმსაჯულების სისტემის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულების ცვლილებას.

საქმეთა განაწილების მსგავსად, გახმაურებული საქმეების განხილვისას, სპეციალიზაციასთან დაკავშირებული საკითხებიც არაერთხელ გამხდარა დისკუსიის საგანი. გარდა ამისა, ეს საკითხი ასევე დაკავშირებულია მოსამართლის დამოუკიდებლობასთან, რამდენადაც სასამართლო სისტემის გამოცდილება მიუთითებს, რომ სპეციალიზაციის დარღვევით მოსამართლისთვის საქმის განხილვის დავალება მისი მხრიდან მართლმსაჯულების ხარვეზიანად განხორციელებით და, შემდგომში, მისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრებით დასრულდა.¹⁴¹

მოსამართლეთა სპეციალიზაციის არსებული სისტემა

სპეციალიზაციასთან დაკავშირებული ხარვეზებისა და გამოწვევების სრულყოფილად იდენტიფიცირების მიზნით, აუცილებელია ერთიანი სისტემის ანალიზი, მათ შორის, აღნიშნული საკითხის სამართ-

¹⁴⁰ CCJE-ის დასკვნა №15(2012), პუნქტები 8 და 12.

¹⁴¹ მოსამართლეთა პასუხისმგებლობის სისტემის ანალიზი, გვ. 58. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < http://coalition.ge/files/analysis_of_the_judicial_liability_system_ge.pdf > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

ლებრივი მონესრიგების შეფასება მოსამართლეთა შერჩევა-დანიშვნისა და საქმიანობის თითოეულ ეტაპზე.

მოსამართლის თანამდებობის დაკავებისთვის პირველ ეტაპს წარმოადგენს მოსამართლეობის საკვალიფიკაციო გამოცდის ჩაბარება. საკვალიფიკაციო გამოცდა ტარდება საერთო და კონკრეტული სპეციალიზაციის მიხედვით, ხოლო სპეციალიზაცია ხდება სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სამართლისა და სისხლის სამართლის დარგებში.¹⁴² ეს მიუთითებს, რომ პირველად ეტაპზე სისტემის მიერ მოსამართლის სპეციალიზაცია აღიარებულია.

მომდევნო ეტაპს წარმოადგენს იუსტიციის უმაღლეს სკოლაში იუსტიციის მსმენელის მომზადება. იუსტიციის უმაღლესი სკოლის პროგრამა მოიცავს თითოეული სპეციალიზაციის საკითხებს,¹⁴³ თუმცა, სწავლების ხანგრძლივობა და სასწავლო პროგრამის მოცულობა ვერ უზრუნველყოფს სამართლის იმ დარგის სრულყოფილად შესწავლას, რომელშიც მსმენელს წინარე გამოცდილება და საფუძვლიანი ცოდნა არ გააჩნია.

სკოლაში სწავლების ბოლოს იუსტიციის მსმენელი აბარებს გამოცდას. დამამთავრებელი გამოცდა იძლევა მსმენელის მიერ საქმის კატეგორიის (სამოქალაქო, სისხლი, ადმინისტრაციული) მისი შეხედულებისამებრ არჩევის შესაძლებლობას, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს სამართლის კონკრეტულ და არა ყველა დარგში ცოდნის დაუფლების პრინციპის აღიარებას.¹⁴⁴

რაც შეეხება მოსამართლეთა შესარჩევ კონკურსს, აღსანიშნავია, რომ მოქმედი კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს სპეციალიზაციის ნიშნით რამე შეზღუდვას და თითოეულ კანდიდატს უფლება აქვს, განაცხადი გააკეთოს ნებისმიერ ვაკანსიაზე, მიუხედავად იმისა, თუ რომელი სპეციალიზაციით აქვს მოსამართლეობის საკვალიფიკაციო გამოცდა ჩაბარებული. მოსამართლეობის კანდიდატი უფლებამოსილია, განაცხადება შეიტანოს ერთ ან რამდენიმე მისთვის სასურველ ვაკანსიაზე და თითოეულ ვაკანტიურ პოზიციას მიაწოდოს შესაბამისი პრიორიტეტი.¹⁴⁵ მოსამართლის დანიშვნის შესახებ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებაში მითითებულია კონკრეტული კოლეგია/პალატა, სადაც ხდება მოსამართლის განწესება, ხოლო პირის იმ სასამართლოს მოსამართლედ დანიშვნის შემთხვევაში, სადაც კოლეგიები შექმნილი არ არის, საბჭოს გადაწყვეტილებაში მოსამართლის სპეციალიზაცია არ აღინიშნება.¹⁴⁶

აღნიშნული ეტაპების ანალიზი მიუთითებს, რომ სპეციალიზაციის საკითხის ერთიანი და სისტემური მონესრიგება კანონმდებლობაში არ არსებობს და სხვადასხვა ეტაპზე სისტემა განსხვავებულ მნიშვნელობას ანიჭებს მოსამართლის დარგობრივ ექსპერტიზას.

მოსამართლეთა ვინრო თემატური და საპროცესო შემადგენლობები

მოქმედი კანონმდებლობით, იმ რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში, სადაც ორი მოსამართლეა, ერთი განიხილავს სისხლის სამართლის საქმეებს, ხოლო მეორე – სამოქალაქო და სხვა კატეგორიის საქმეებს, გარდა საქართველოს საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი შემთხვევებისა. ხოლო მოსამართლეთა სპეციალიზაცია ხორციელდება საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილების საფუძველზე.¹⁴⁷ საბჭო განსაზღვრავს კოლეგიებსა და პალატებში მოსამართლეთა რაოდენობას და მათ შემადგენლობას.¹⁴⁸ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მონოდებული ინფორმაციით კი, იმ სასამართლოებში, სადაც არ არის კოლეგიები, მოსამართლეთა სპეციალიზაცია განსაზღვრული არ არის.¹⁴⁹

სპეციალიზაციის კონტექსტში განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს სასამართლო კოლეგიებში მოსამართლეთა კიდევ უფრო ვინრო სპეციალიზაციის საკითხი. კანონის მიხედვით, საქმეთა წარმოების განსაკუთრებული ინტენსიურობის მქონე რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში, სადაც ორზე მეტი

¹⁴² „მოსამართლეობის საკვალიფიკაციო გამოცდის ჩატარების წესისა და საკვალიფიკაციო საგამოცდო პროგრამის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2007 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილება.

¹⁴³ იუსტიციის მსმენელთა XII ჯგუფის სასწავლო პროგრამა, 2015. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/Lm8TMh> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁴⁴ საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – იუსტიციის უმაღლესი სკოლის წესდება, მუხლი 19.

¹⁴⁵ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2009 წლის 9 ოქტომბრის №1/308 გადაწყვეტილებით დამტკიცებული „მოსამართლეობის კანდიდატების შერჩევის წესის“ მე-6 მუხლი.

¹⁴⁶ მაგალითისთვის იხილეთ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებები მოსამართლეთა განწესების შესახებ: ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/CVGmCM> > < <https://goo.gl/ISJh3P> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁴⁷ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 30-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი.

¹⁴⁸ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 30-ე მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტები, ასევე, კანონის 23-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

¹⁴⁹ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 29 ნოემბრის №1852/2676-03-ო წერილი.

მოსამართლეა, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით, შეიძლება განხორციელდეს მოსამართლეთა უფრო ვიწრო სპეციალიზაცია, ან შეიქმნას სპეციალიზებული სასამართლო კოლეგიები.

სასამართლო კოლეგიები შექმნილია პირველი ინსტანციის ექვს სასამართლოში.¹⁵⁰ აქედან, თბილისის საქალაქო სასამართლოში, სამ ძირითად კოლეგიასთან (სისხლი, ადმინისტრაციული, სამოქალაქო) ერთად, დამატებით ასევე არსებობს საგამოძიებო და წინასასამართლო სხდომის კოლეგია.¹⁵¹ გარდა ამისა, თბილისის საქალაქო სასამართლოს კოლეგიებში, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით, განსაზღვრულია მოსამართლეთა თემატური ვიწრო სპეციალიზაციები.¹⁵²

მიუხედავად იმისა, რომ ვიწრო თემატური/საპროცესო სპეციალიზაციის შექმნა საბჭოს მიერ არის დადგენილი ვიწრო სპეციალიზაციების მიხედვით, მოსამართლეთა შემადგენლობა ერთპიროვნულად სასამართლოს თავმჯდომარის ბრძანებით განისაზღვრება,¹⁵³ რაც მის მიერ თვითნებური და დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილების მიღების რისკს წარმოშობს. ამ პრობლემას ამძაფრებს ის ფაქტიც, რომ ვიწრო ჯგუფებში მოსამართლეთა განაწილების ფორმალურ პროცედურას და ეტაპებს კანონი არ იცნობს. ამდენად, რთულია, ერთი მხრივ, ამ პროცესის კანონიერების კონტროლი და, მეორე მხრივ, ასევე არასაკმარისია თავად მოსამართლეთა დაცვის გარანტიები.

მნიშვნელოვანია, რომ მოსამართლის ცალკეულ კატეგორიაში განევრიანება არ იყოს თავმჯდომარის ფართო დისკრეციაზე დამოკიდებული და მიეკუთვნოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს კომპეტენციას. ასევე, აუცილებელია, არსებობდეს ფორმალიზებული პროცედურა, რომლის მეშვეობითაც პერიოდულად გადაიხედება საბჭოს გადაწყვეტილებები, რაც მოსამართლეთს შესაძლებლობას მისცემს, სურვილის შემთხვევაში, გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ სხვა კატეგორიის საქმეები განიხილონ.

საქმის განხილვის დავალება სხვა კოლეგიაში/პალატაში

განსაკუთრებით პრობლემურია მოსამართლისათვის სხვა სპეციალიზაციის საქმის განხილვის დავალების შესაძლებლობა და ამ პროცესში სასამართლოს თავმჯდომარის ფართო უფლებამოსილება, რაც მოქმედი კანონმდებლობით არის გათვალისწინებული.

კანონის მიხედვით, „აუცილებლობის შემთხვევაში, მართლმსაჯულების განხორციელების შეფერხების თავიდან ასაცილებლად, სასამართლოს თავმჯდომარემ, ამ კანონის 58¹-ე მუხლით დადგენილი წესით შერჩეულ მოსამართლეს, მისი თანხმობით, შეიძლება დაავალოს საქმის განხილვა ამავე სასამართლოს სხვა სპეციალიზებულ შემადგენლობაში.“ ანალოგიურია სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვის დავალების წესიც.

სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ ფარგლებში განხორციელებული ცვლილებებით, შედარებით გაუმჯობესებულია სხვა სპეციალიზებულ შემადგენლობაში საქმის განხილვის დავალების პროცედურა. კერძოდ, კანონში აღნიშნულია, რომ ამ მექანიზმის გამოყენებისთვის საჭიროა მოსამართლის თანხმობა, რაც დადებითად უნდა შეფასდეს.

კანონში აღნიშნული ცვლილებების შეტანამდე კიდევ უფრო ფართო იყო სასამართლოს თავმჯდომარის დისკრეცია და არსებობდა ამ მექანიზმის ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობის საზიანოდ გამოყენების უფრო დიდი რისკები, ასევე, საქმის განმხილველი მოსამართლის თვითნებურად შერჩევის და დანიშვნის შესაძლებლობა.

თუმცა, „მესამე ტალღის“ ფარგლებში განხორციელებული ცვლილების მიუხედავად, კვლავ პრობლემად რჩება ის, რომ კანონი არ იცნობს თავმჯდომარის მიერ ამ მექანიზმის გამოყენების აუცილებლობის დასაბუთებას და ვადას, რომლის განმავლობაში მოსამართლეს შეიძლება დაევალოს საქმის განხილვა სხვა სპეციალიზებულ შემადგენლობაში. ბუნდოვანია, საქმის განხილვის დავალება გულისხმობს ერთ კონკრეტულ საქმეს (და მიიღება საქმის სასამართლოში რეგისტრაციის შემდგომ), თუ დავალება შეეხება გარკვეულ პერიოდს და ნებისმიერ საქმეს, რომელიც ამ პერიოდში დარეგისტრირდება სასამართლოში. ამასთან, ბუნდოვანია, საქმეთა ელექტრონული და შემთხვევითი განაწილების პირობებში, როგორ მოხდება კონკრეტული საქმის განხილვის დავალება ცალკეული მოსამართლისათვის ისე, რომ არ დაირღვეს საქმის განაწილების ძირითადი პრინციპები. ცხადია, ეს მექანიზმი სასამართლოს თავმჯდომარეს აძლევს საშუალებას, საქმის განხილვა მისთვის სასურველ მოსამართლეს დაავალოს, მაშინ

¹⁵⁰ თბილისის, ბათუმის, რუსთავის, ქუთაისის საქალაქო სასამართლოები და მცხეთისა და გორის რაიონული სასამართლოები.

¹⁵¹ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 12 ოქტომბრის წერილი.

¹⁵² საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 4 ნოემბრის №1767/2474-03-0 წერილი.

¹⁵³ თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარის 2016 წლის 8 აპრილის №18-ს §02 ბრძანება. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე < <https://goo.gl/1gnTJy> > [ბოლოს ნანახია 2016 წლის 25 დეკემბერს].

როცა, რიგითობის წესით განაწილების შემთხვევაში, საქმე შესაძლოა სხვა მოსამართლის განსახილველი ყოფილიყო. შესაბამისად, აღნიშნული საკანონმდებლო ჩანაწერი ზემოქმედებისა და მანიპულირების აშკარა საფრთხეს წარმოშობს, რაც წინააღმდეგობაში მოდის მიუკერძოებელი სასამართლოს პრინციპთან.

ამასთან, კვლავ პრობლემად რჩება აღნიშნული მექანიზმის გამოყენების კონტროლის ეფექტური მექანიზმის არარსებობა. საბჭოსთვის შეტყობინების ვალდებულება ვერ ჩაითვლება ამ პრობლემის გადაჭრის ეფექტურ საშუალებად, რადგან ბუნდოვანია, რა შედეგები შეიძლება დადგეს, თუ აღმოჩნდება, რომ საქმის განხილვის დავალება იყო თვითნებური და არ ემსახურებოდა მართლმსაჯულების ინტერესებს. ასევე ბუნდოვანია, დასაბუთების არარსებობის პირობებში, საბჭომ როგორ უნდა შეაფასოს თავმჯდომარის მხრიდან ამ მექანიზმის გამოყენების მიზანშეწონილობა.

საქმის განხილვის დავალების პრაქტიკის მიმოხილვა

კვლევის პროცესში შესწავლილი იყო სასამართლოს თავმჯდომარეთა ბრძანებები საქმის განხილვის დავალების შესახებ. აღსანიშნავია, რომ ბრძანებები გამოცემულია კანონის ძველი რედაქციის პირობებში, „მესამე ტალღით“ გათვალისწინებული ცვლილებების ძალაში შესვლამდე.

როგორც კვლევამ აჩვენა, უმეტეს შემთხვევებში, ცალკეული მოსამართლისათვის სხვა კოლეგიაში საქმის განხილვის დავალების თაობაზე სასამართლოების თავმჯდომარეთა ბრძანებებში საქმის განხილვის დავალების მიზანი შემოიფარგლებოდა ზოგადი ფორმულირებით – მართლმსაჯულების განხორციელების შეფერხების თავიდან აცილება – რაც საკმაოდ ბუნდოვანი ჩანაწერია და თავმჯდომარეს ანიჭებს შეუზღუდავ უფლებამოსილებას, საკუთარი შეხედულებისამებრ დაავალოს ცალკეულ მოსამართლეს კონკრეტული საქმის განხილვა. სასამართლოში არსებული ვითარების შეფასებას და უფლებამოსილების განხორციელების დავალების დასაბუთებას მხოლოდ რუსთავის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარის 2016 წლის 23 მარტის №36 ბრძანება შეიცავს.

სასამართლოებიდან მიღებული ინფორმაციის მიხედვით, ცალკეული მოსამართლისათვის კონკრეტული საქმის განხილვის დავალება ხდება უშუალოდ სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ. კონკრეტული საქმის განაწილებისა და განხილვის დავალების გადაწყვეტილება განაწილებული საქმის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს და მათი ცალკე დამუშავება და შენახვა არ ხდება.¹⁵⁴ სასამართლოს თავმჯდომარე თითოეული მოსამართლისათვის კონკრეტული საქმის განხილვის დავალების შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს ინდივიდუალურად, განსახილველ საქმეზე რეზოლუციის დადების გზით.¹⁵⁵ შესაბამისად, აღნიშნული მექანიზმის გამოყენებისას, თავმჯდომარე გამოსცემს ზოგადი ხასიათის ბრძანებას საქმის განხილვის დავალების შესახებ, ხოლო ამ ბრძანების საფუძველზე, კონკრეტული საქმის ცალკეული მოსამართლის მიერ განხილვის თაობაზე წერილობითი დოკუმენტი არ გამოიცემა, რაც შეუძლებელს ხდის მისი საფუძვლიანობისა და მიზანშეწონილობის შემოწმებას.

აღსანიშნავია, რომ თუ პირველი ინსტანციის სასამართლოების თავმჯდომარეების ბრძანებებში აღნიშნულია ცალკეული მოსამართლე და ის კოლეგია, სადაც მოსამართლეს საქმის განხილვა ეკისრება, სააპელაციო სასამართლოებში მიღებულია მხოლოდ ზოგადი შინაარსის ბრძანებები. ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2010 წლის 5 იანვრის №9 ბრძანება ითვალისწინებს, მართლმსაჯულების განხორციელების შეფერხების თავიდან აცილების მიზნით, საქმის განხილვის შემთხვევაში, ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა, ადმინისტრაციულ საქმეთა, სამოქალაქო საქმეთა პალატებისა და საგამოძიებო კოლეგიის მოსამართლეებისათვის, იმავდროულად, საქმის განხილვაში მონაწილეობის დავალებას ამავე სასამართლოს სხვა პალატებსა ან საგამოძიებო კოლეგიაში. მსგავს რეგულირებას ითვალისწინებს თბილისის სააპელაციო სასამართლოს თავმჯდომარის 2009 წლის 9 დეკემბრის №438 §4 ბრძანებაც. შესაბამისად, სხვა პალატაში/საგამოძიებო კოლეგიაში საქმის განხილვის ცალკეული შემთხვევები ბრძანებით არ არის დარეგულირებული და არ შეიცავს აღნიშნული მექანიზმის გამოყენების საჭიროების ინდივიდუალურ დასაბუთებას. ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს მიერ მონოდებული ინფორმაციით, აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ინფორმაციის სტატისტიკური დამუშავება არ ხდება, ამასთან, არცერთ მოსამართლეს არ გამოუთქვამს პროტესტი სხვა პალატაში მუშაობასა და საქმის განხილვასთან დაკავშირებით.¹⁵⁶ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მიერ მონოდებული ინფორმაციით, სასამართლოში მოსამართლეთა უფლებამოსილების ვადის ამოწურვისა და საქმეთა ნაკადის ზრდის გამო, მუდმივად ხდება სასამართლოს პალატებში მოსამართლეთა და ასევე

¹⁵⁴ მცხეთის რაიონული სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №177 წერილი; რუსთავის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №477/გ წერილი.

¹⁵⁵ გორის რაიონული სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №14832 წერილი; ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 31 ოქტომბრის №23539 წერილი.

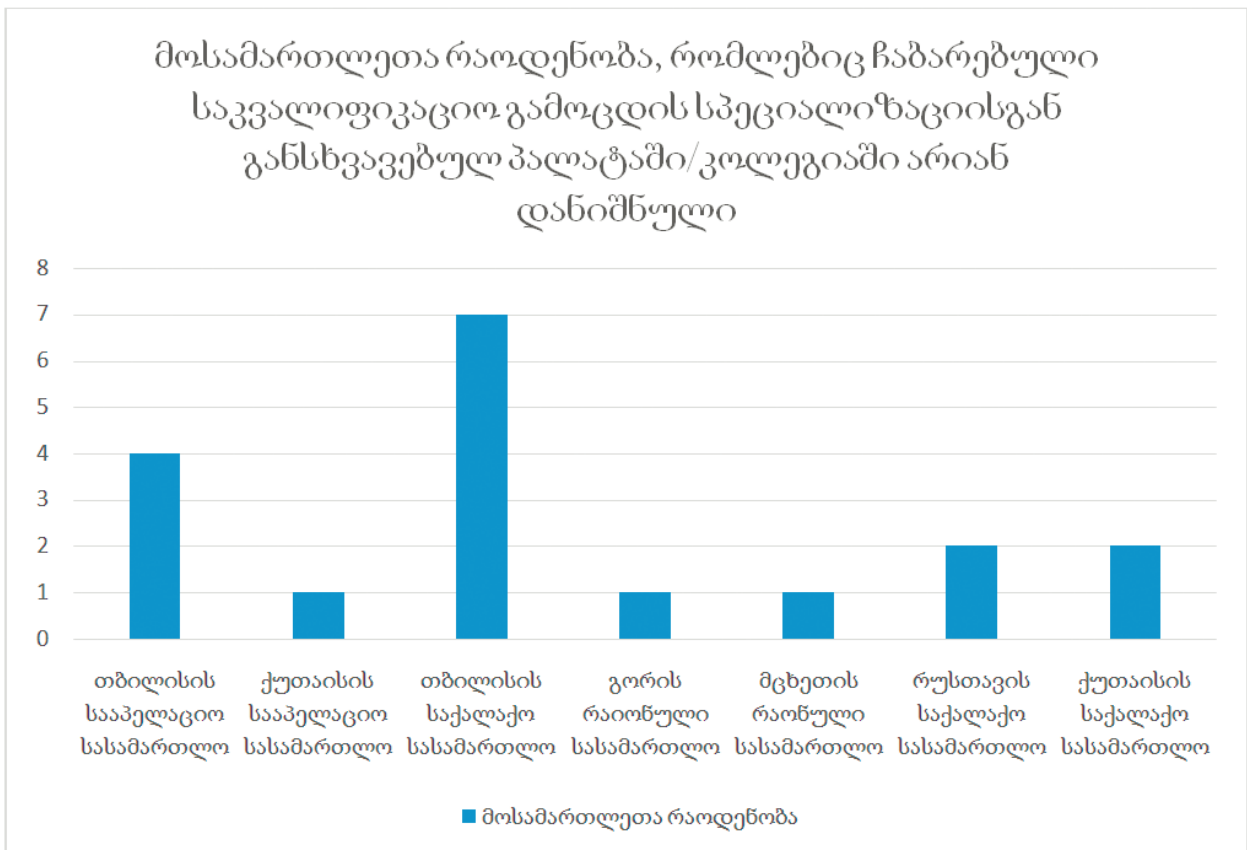
¹⁵⁶ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 16 სექტემბრის წერილი.

კოლეგიების შემადგენლობის განახლება, რაც თვითრეგულირებადი პროცესია და მიზნად ისახავს მართლმსაჯულების გაჭიანურების თავიდან აცილებას. შესაბამისად, პრაქტიკულად შეუძლებელია ამგვარი შემთხვევების სტატისტიკური აღრიცხვა ან/და ინფორმაციის შემდგომი მოძიება.¹⁵⁷

აღსანიშნავია, რომ „მამუკა ახვლედიანის თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარისა და სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის თავმჯდომარის თანამდებობიდან გათავისუფლების შესახებ“ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 22 თებერვლის №1/93 გადაწყვეტილებაში საბჭომ აღნიშნა, რომ სხვა სპეციალიზებულ შემადგენლობაში საქმის განხილვის დავალების მიზანი არის აუცილებლობა/საგამონაკლისო შემთხვევა – მართლმსაჯულების განხორციელების შეფერხების თავიდან ასაცილებლად, სხვა კოლეგიის/სპეციალიზაციის მოსამართლისათვის დახმარების განევა და არა – მუდმივად მოსამართლეთა მიერ სხვადასხვა კოლეგიის (სპეციალიზაციის) საქმეების განხილვა. თუ მივიჩნევთ, რომ სასამართლოს თავმჯდომარე უფლებამოსილია, საკუთარი ინიციატივით (ყოველგვარი აუცილებლობის გარეშე), სხვადასხვა კოლეგიების (სპეციალიზაციის) მოსამართლეებს დაავალოს სხვა კოლეგიის (სპეციალიზაციის) საქმეების განხილვა, მაშინ საერთოდ აზრს დაკარგავს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ შესაბამისი კოლეგიებისა და ვინრო სპეციალიზაციების შექმნა და შესაბამის კოლეგიებში მოსამართლეთა რაოდენობის განსაზღვრა.¹⁵⁸ ნათელია, რომ აღნიშნული მექანიზმის პრობლემურობა ხსენებული გადაწყვეტილებით აღიარა თავად საბჭომ, თუმცა, სამწუხაროდ, ამ საკითხის შესწავლა და რეაგირება მხოლოდ ერთ კონკრეტულ შემთხვევაზე (თბილისის საქალაქო სასამართლო) განხორციელდა და არ მიუღია სათანადო ზომები ამ მხრივ არსებული ზოგადი მანკიერი პრაქტიკის გამოსწორებლად.

სპეციალიზაციის დაუცველად მოსამართლის თანამდებობის დაკავების პრაქტიკა

2016 წლის 1 ოქტომბრის მდგომარეობით,¹⁵⁹ შეუსაბამოა ჩაბარებული საკვალიფიკაციო გამოცდის სპეციალიზაციასა და იმ კოლეგიას/პალატას შორის, სადაც საბჭოს გადაწყვეტილებით მოსამართლე არის დანიშნული, შემდეგ სასამართლოებში გამოიკვეთა:

¹⁵⁷ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 16 სექტემბრის წერილი №01/280(ა).

¹⁵⁸ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/1gnTJy> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁵⁹ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 17 ოქტომბრის №1688/2358-03-ო წერილი.

მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, სპეციალიზაციის დაუცველად მოსამართლის თანამდებობის დაკავების უფლება კანდიდატს აძლევს შესაძლებლობას, თავდაპირველად დაიკავოს თანამდებობა იმ კოლეგიაში/პალატაში, რომელშიც ვაკანსია არსებობს და გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით,¹⁶⁰ გადავიდეს სხვა სპეციალიზებულ შემადგენლობაში.

საბჭოს მიერ მონოდედული ინფორმაციით,¹⁶¹ 2015 წლიდან 2016 წლის 1 ოქტომბრამდე კონკურსის წესით თანამდებობაზე დანიშნული 16 მოსამართლე შემდგომში განწესდა სხვა კოლეგიაში/პალატაში, თუმცა, უმეტეს შემთხვევაში, ამგვარი გადაყვანა დაკავშირებული იყო თბილისის საქალაქო სასამართლოში საგამოძიებო და წინასასამართლო სხდომის კოლეგიის შექმნასთან და შეეხებოდა აღნიშნულ კოლეგიაში სისხლის სამართლის კოლეგიიდან მოსამართლეთა გადაყვანას. თუმცა, იყო განსხვავებული სპეციალიზაციის კოლეგიაში გადაყვანის შემთხვევებიც, კერძოდ:

- სერგო მეთოფიშვილი (მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდა ჩაბარებული აქვს სისხლის სამართლის სპეციალიზაციით) – 2016 წლის 15 თებერვლიდან დაინიშნა თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის მოსამართლის თანამდებობაზე, 20 თებერვლიდან – საგამოძიებო და წინასასამართლო სხდომის კოლეგიის მოსამართლედ, 5 მარტიდან კი, განწესდა სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის მოსამართლედ.
- დავით მამისიეშვილი (მოსამართლის საკვალიფიკაციო გამოცდა ჩაბარებული აქვს სისხლის სამართლის სპეციალიზაციით) – 2016 წლის 25 ივლისიდან დაინიშნა ბათუმის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის მოსამართლის თანამდებობაზე, 19 სექტემბრიდან განწესდა სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის მოსამართლედ. ამასთან, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 1 აგვისტოს გადაწყვეტილებით, მას დაეკისრა ბათუმის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარის უფლებამოსილების განხორციელება, ხოლო 11 აგვისტოს ბრძანებით, როგორც სასამართლოს თავმჯდომარემ, იმავდროულად, დაივალა სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის მოსამართლის უფლებამოსილების განხორციელება.¹⁶²

უზენაეს სასამართლოში სხვა სპეციალიზაციის საქმეთა განხილვაში მონაწილეობის პრაქტიკა

მოსამართლეთა მიერ სხვა სპეციალიზაციის საქმეთა განხილვაში მონაწილეობის მიღება დამკვიდრებულ პრაქტიკას წარმოადგენს უზენაეს სასამართლოშიც. ამის საფუძველს წარმოადგენს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პლენუმის დადგენილებები, რომლითაც, საჭიროების შემთხვევაში, მოსამართლეს ეკისრება სხვა პალატის წევრის მოვალეობა ამ პალატის ქვემდებარე საქმეთა განხილვაში მონაწილეობის მისაღებად. აღსანიშნავია, რომ საქმის განხილვის დავალებასთან დაკავშირებით „მესამე ტალღით“ გათვალისწინებული ცვლილებები არ ეხება უზენაეს სასამართლოს.

უზენაესი სასამართლოს იმ მოსამართლეთა ვინაობა, რომლებმაც 2013-2016 წლებში მონაწილეობა მიიღეს სხვა სპეციალიზაციის საქმეთა განხილვაში,¹⁶³ მოცემულია ცხრილში:

	2013	2014	2015	2016
ადმინისტრაციული საქმეები	სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მოსამართლე პაატა სილაგაძე – 173 საქმე.	სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მოსამართლე პაატა სილაგაძე – 145 საქმე.	სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მოსამართლე პაატა სილაგაძე – 76 საქმე.	სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მოსამართლე პაატა სილაგაძე – 11 საქმე.
	სამოქალაქო საქმეთა პალატის მოსამართლეები: ბესარიონ ალავიძე – 4 საქმე, პაატა ქათამაძე – 5 საქმე.	სამოქალაქო საქმეთა პალატის მოსამართლე პაატა ქათამაძე – 4 საქმე.	სამოქალაქო საქმეთა პალატის მოსამართლეები: ვასილ როინიშვილი – 100 საქმე, პაატა ქათამაძე – 6 საქმე.	

¹⁶⁰ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ ორგანული კანონის 30-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

¹⁶¹ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 17 ოქტომბრის №1688/2358-03-ო წერილი.

¹⁶² ბათუმის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარის 2016 წლის 11 აგვისტოს №103 ბრძანება.

¹⁶³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2016 წლის 24 ოქტომბრის წერილი.

	2013	2014	2015	2016
სამოქალაქო საქმეები	ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის მოსამართლე ლევან მურუსიძე – 41 საქმე. სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მოსამართლე პაატა სილაგაძე – 79 საქმე.	ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის მოსამართლე ლევან მურუსიძე – 5 საქმე. სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მოსამართლე პაატა სილაგაძე – 8 საქმე.	ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის მოსამართლე ლევან მურუსიძე – 2 საქმე. სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მოსამართლე პაატა სილაგაძე – 2 საქმე.	
	2013	2014	2015	2016
სისხლის სამართლის საქმეები	ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის მოსამართლე ლევან მურუსიძე – 4 საქმე. სამოქალაქო საქმეთა პალატის მოსამართლეები: ბესარიონ ალავიძე – 14 საქმე, თეიმურაზ თოდრია – 1 საქმე.	სამოქალაქო საქმეთა პალატის მოსამართლეები: ბესარიონ ალავიძე – 3 საქმე, ვასილ როინიშვილი – 1 საქმე.		ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის მოსამართლე ვასილ როინიშვილი – 1 საქმე. სამოქალაქო საქმეთა პალატის მოსამართლეები: ბესარიონ ალავიძე – 2 საქმე, ეკატერინე გასიტაშვილი – 1 საქმე.

რეკომენდაციები:

- შეიქმნას ერთიანი ხედვა მოსამართლის სპეციალიზაციასთან დაკავშირებით და, შესაბამისად, გადაწყდეს მოსამართლედ განწესების ყველა ეტაპზე (გამოცდა, სკოლა, კონკურსი, დანიშვნა) ერთგვაროვანი მიდგომის ჩამოყალიბების საკითხი;
- სპეციალიზაციის დარღვევის შემთხვევები, რაც მჭიდრო კავშირშია მოსამართლეთა მცირე-რიცხოვნობასა და სასამართლოების გადატვირთულობასთან, მიღებული იყოს მხედველობაში და, სასამართლო სისტემაში არსებული სხვა ხარვეზების გამოსწორების პარალელურად, დაექვემდებაროს ეტაპობრივ გაუმჯობესებას;
- თემატური/საპროცესო ეტაპების მიხედვით ვიწრო სპეციალიზაცია და ცალკეულ კატეგორიებში მოსამართლეთა შემადგენლობა დადგინდეს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს განწყვეტილებით. ასევე განისაზღვროს, გარკვეული პერიოდულობით, ფორმალიზებული პროცედურით, მოსამართლის ვიწრო სპეციალიზაციის შეცვლის შესაძლებლობა;
- მოსამართლისათვის სხვა სპეციალიზებულ შემადგენლობაში საქმის განხილვის დავალების მექანიზმი შეიცვალოს იმგვარად, რომ მას ჰქონდეს მხოლოდ საგამონაკლისო ხასიათი, მისი გამოყენება იყოს დასაბუთებული, განხორციელდეს საქმეთა შემთხვევითი ელექტრონული განაწილების პრინციპის დაცვით და დაექვემდებაროს სათანადო ზედამხედველობას;
- პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოების მსგავსად, შეიზღუდოს საქმის განხილვის დავალების ფართომასშტაბიანი პრაქტიკა უზენაეს სასამართლოში და ის მოექცეს ერთიან საკანონმდებლო რეგულირებაში.

5.3. მოსამართლეთა გადაადგილება

ძირითადი მიზნები:

- საბჭოს გადაწყვეტილებები დაუსაბუთებელია, რაც საზოგადოებაში მისი მოქმედების მიზნებსა და მოტივებთან დაკავშირებით კითხვებს აჩენს;
- საკანონმდებლო დონეზე მოსამართლეთა გადაადგილების ცალკეული მექანიზმები არასაკმარისად რეგულირდება, რაც ფართო დისკრეციას ტოვებს საბჭოსთვის;
- მოსამართლეთა მივლინების, მათი უკონკურსოდ დანიშვნისა და დანიშნულების გადაწყვეტილებათა დასაბუთებულობისა და მიზანშეწონილობის შემოწმება შეუძლებელია საბჭოს მიერ შაბლონური გადაწყვეტილებების მიღების გამო;
- მოსამართლის სხვა სასამართლოს მოსამართლედ კონკურსის გარეშე დანიშვნის შესახებ საკანონმდებლო რეგულირება ბუნდოვანია და, შედეგად, ამ ნორმის გამოყენების არაჯანსაღი გამოცდილება არსებობს;
- მოსამართლეთა დანიშნულება ხორციელდება სამოსამართლო საქმიანობის შეფასების გამართული და ეფექტური წესის არარსებობის პირობებში, საბჭოს მიერ ნაჩქარევად მიღებული დანიშნულების კრიტერიუმებითა და წესით;
- მოსამართლეთა დანიშნულებისა და უკონკურსოდ ზემდგომ ინსტანციაში გადაყვანის მექანიზმები შინაარსით იდენტურია, რაც შეუძლებელს ხდის მათ შორის ნათელი და მკაფიო მიჯნის არსებობას;
- მოსამართლის მივლინების ფართო საფუძველი („მართლმსაჯულების ინტერესი“), საჭიროებს დაკონკრეტებას და ეს დადასტურებულია ვენეციის კომისიის მოსაზრებითაც.

მოსამართლეთა მივლინების სამართლებრივი რეჟიმის მიმოხილვა

მოსამართლეთა მივლინების მანკიერი პრაქტიკა არაერთხელ ყოფილა საზოგადოებაში მწვავე კრიტიკისა და განხილვის საგანი. 2012 წელს განხორციელებულ ცვლილებებამდე, კანონით გათვალისწინებული მივლინების რეგულირება საკმაოდ ხარვეზიანი იყო – მისი გამოყენება იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფართო დისკრეციას მიეკუთვნებოდა, არ ექვემდებარებოდა არავითარ შეზღუდვას და არ ითვალისწინებდა მოსამართლის თანხმობას.

2012 წელს განხორციელებული ცვლილებით, გაუმჯობესდა მივლინების საკანონმდებლო რეგულირება. მივლინების მექანიზმის გამოყენების სავალდებულო წინაპირობა გახდა მოსამართლის თანხმობა, მივლინების ვადად დადგინდა მაქსიმუმ ერთი წელი და განისაზღვრა ამ ვადის დამატებით არა უმეტეს ერთი წლით გაგრძელების შესაძლებლობა მოსამართლის თანხმობით. აღნიშნული ცვლილება მიზნად ისახავდა მოსამართლეთა მივლინების თავიდან აცილებას საბჭოს მხრიდან თვითნებური გადაწყვეტილების მიღების საფუძველზე. გამონაკლისის სახით გათვალისწინებული იყო თანხმობის გარეშე მივლინების შემთხვევაც.¹⁶⁴

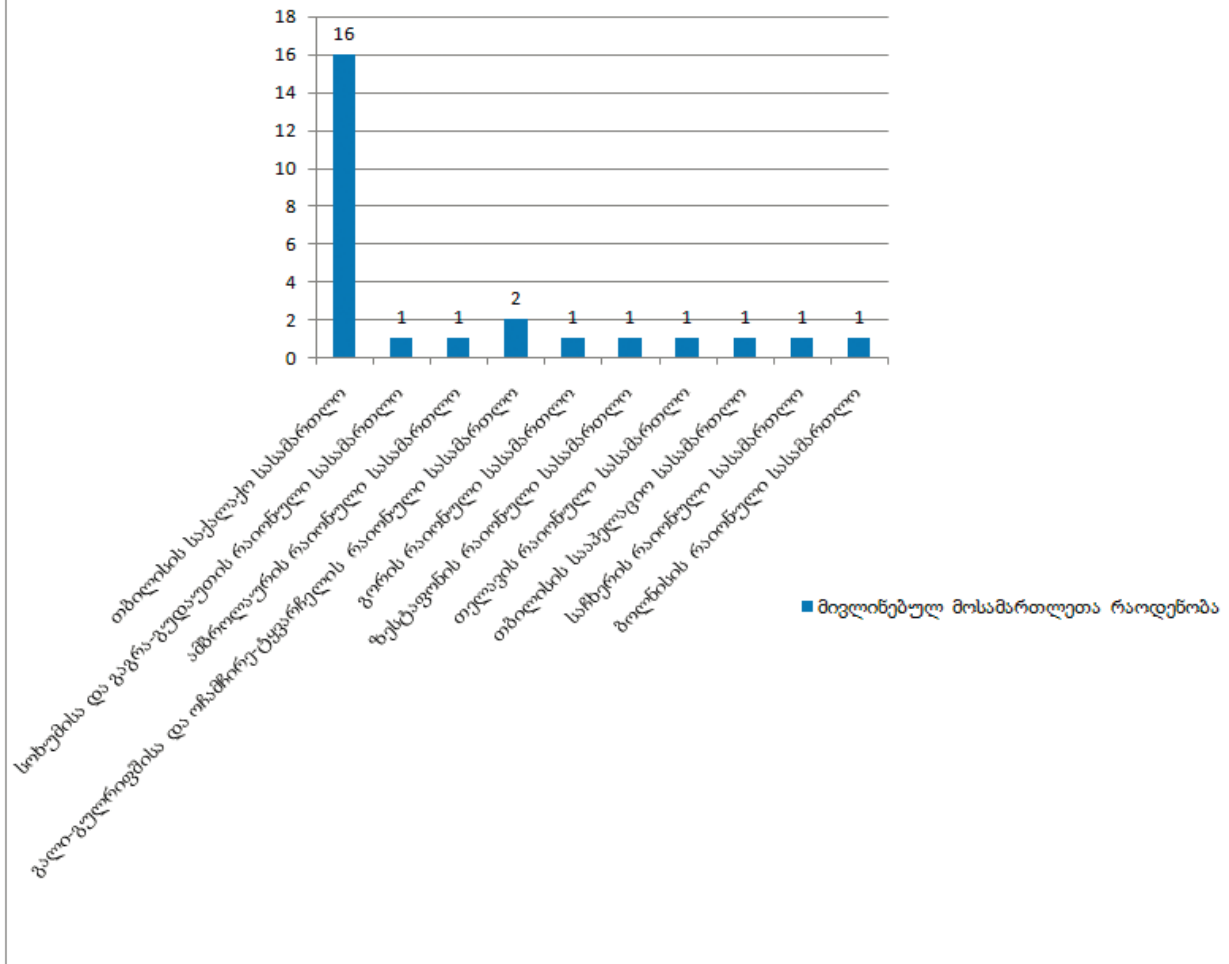
აღნიშნული საკანონმდებლო ცვლილებების შემდგომ მივლინების პრაქტიკაზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ კვლავ რჩებოდა ცალკეული ხარვეზები, რაც ძირითადად დაკავშირებული იყო მივლინების აუცილებლობის დასაბუთებულობის და მიზანშეწონილობის შემოწმებასთან.

საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მონოდედებული ინფორმაციის¹⁶⁵ თანახმად, 2014-2015 წლებში მივლინებული იყო 26 მოსამართლე.

¹⁶⁴ „საერთო სასამართლოებში საქმეთა განაწილებისა და უფლებამოსილების სხვა მოსამართლისათვის დაკისრების წესის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-13 მუხლის 2¹ პუნქტი.

¹⁶⁵ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2015 წლის 2 ნოემბრის № 1498/2244-03-ო წერილი.

2014-2015 წლებში მივლინებულ მოსამართლეთა რაოდენობა

მივლინების შესახებ საბჭოს გადაწყვეტილებები არ შეიცავდა დასაბუთებას, კონკრეტულად რომელი საფუძვლით განხორციელდა თითოეული მოსამართლის მივლინება შესაბამის სასამართლოში, რაც შეუძლებელს ხდიდა მივლინების მიზანშეწონილობის შემოწმებას. გარდა ამისა, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მხოლოდ 6 გადაწყვეტილება ითვალისწინებდა მივლინების ვადას (ერთ წელს). საბჭოს მიერ მონოდებული ინფორმაციის მიხედვით, 2014-2015 წლებში საბჭოს არ მიუღია გადაწყვეტილება, მოსამართლის თანხმობის გარეშე, მისი სხვა სასამართლოში მივლინების შესახებ.¹⁶⁶

სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ ფარგლებში განხორციელებული ცვლილებებით მივლინების რეგულირება კიდევ უფრო დაიხვეწა, რაც არსებითად ამცირებს მოსამართლის დამოუკიდებლობის ხელყოფის საფრთხეს. კერძოდ, მოქმედი რეგულირების მიხედვით:

- მოსამართლის არყოფნისას ან განსახილველ საქმეთა რაოდენობის მკვეთრი ზრდის შემთხვევაში, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო მოსამართლის უფლებამოსილების განხორციელების წინადადებით მიმართავს რეზერვში ჩარიცხულ მოსამართლეს/მოსამართლეებს;
- რეზერვში მყოფ მოსამართლეთაგან წერილობითი უარის შემთხვევაში, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო აღნიშნული წინადადებით, პირველ რიგში, მიმართავს იმავე ინ-

¹⁶⁶ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2015 წლის 2 ნოემბრის №1498/2244-03-ო წერილი.

სტანციის ტერიტორიულად ახლომდებარე სასამართლოების მოსამართლეებს, ხოლო მათგან ნერილობითი უარის შემთხვევაში – იმავე ინსტანციის სხვა სასამართლოების მოსამართლეებს;

- სხვა სასამართლოში მოსამართლის მივლინება შეიძლება განხორციელდეს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს დასაბუთებული გადაწყვეტილებით, მოსამართლის თანხმობით, 1 წლამდე ვადით;
- მივლინების ვადის გაგრძელება შესაძლებელია არა უმეტეს 1 წლით, რისთვისაც აუცილებელია მოსამართლის თანხმობა.

აღნიშნული წესით მოსამართლის შერჩევის შეუძლებლობის შემთხვევაში, კანონპროექტით შენარჩუნებულია მოსამართლის თანხმობის გარეშე მივლინების მექანიზმიც, თუმცა, მნიშვნელოვანი დათქმებით.

მიუხედავად რეფორმის შედეგად გათვალისწინებული გარანტიებისა, ვენეციის კომისია უთითებდა, რომ სხვა სასამართლოში ამგვარი განწესება/მივლინება შესაძლებელი უნდა იყოს მხოლოდ კანონში ნათლად განერილი, მკაცრი კრიტერიუმების საფუძველზე, როგორც არის, მაგალითად, მიმღებ და წარმგზავნ სასამართლოებში საქმეთა რაოდენობა, გასამწესებელი მოსამართლის მიერ განხილული საქმეების რაოდენობა. ისეთი ბუნდოვანი კრიტერიუმი, როგორც არის „მართლმსაჯულების ინტერესები“, არ შეიძლება ჩაითვალოს მკაცრ კრიტერიუმად. მოსამართლეთა შეუცვლელი პრინციპის დარღვევის თავიდან ასაცილებლად, აუცილებელია, გაინეროს კონკრეტული საფუძვლები და ცხადი და ობიექტური რეგულაციები. ამასთან, მნიშვნელოვანია, კანონში ცხადად დაფიქსირდეს მოსამართლეთა სპეციალიზაციის პატივისცემა მივლინების მექანიზმის გამოყენებისას.¹⁶⁷ სამწუხაროდ, მოქმედ რეგულირებაში ამ ტიპის დაზუსტებები გათვალისწინებული არ არის. თუმცა, კანონში განხორციელებული ცვლილებები მნიშვნელოვნად ამცირებს მივლინების მექანიზმის ბოროტად გამოყენების რისკებს. მომავალში მნიშვნელოვანი იქნება იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მივლინების გამოყენების პრაქტიკაზე დაკვირვება იმის გასაზრებლად, რამდენად აისახება მასზე პოზიტიური ცვლილებები.

მოსამართლის სხვა სასამართლოს მოსამართლედ კონკურსის გარეშე დანიშვნის მექანიზმის მიმოხილვა

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 37-ე მუხლი, ვაკანსიის წარმოშობის შემთხვევაში, ითვალისწინებს თანამდებობაზე დანიშნული მოსამართლის კონკურსის გარეშე შესაბამისი ან ზემდგომი სასამართლოს მოსამართლედ დანიშვნის შესაძლებლობას, მისივე თანხმობით. გასათვალისწინებელია, რომ „მესამე ტალღის“ ცვლილებების განხორციელებამდე ამ მექანიზმის გამოყენებით მოსამართლის გადანიშვნა ასევე შესაძლებელი იყო ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოში. მოქმედი კანონი დამატებით მიუთითებს, რომ ზემდგომ ინსტანციაში მოსამართლის გადანიშვნისას, ის უნდა აკმაყოფილებდეს მოსამართლის დანიშნულებისთვის დაწესებულ კრიტერიუმებს.

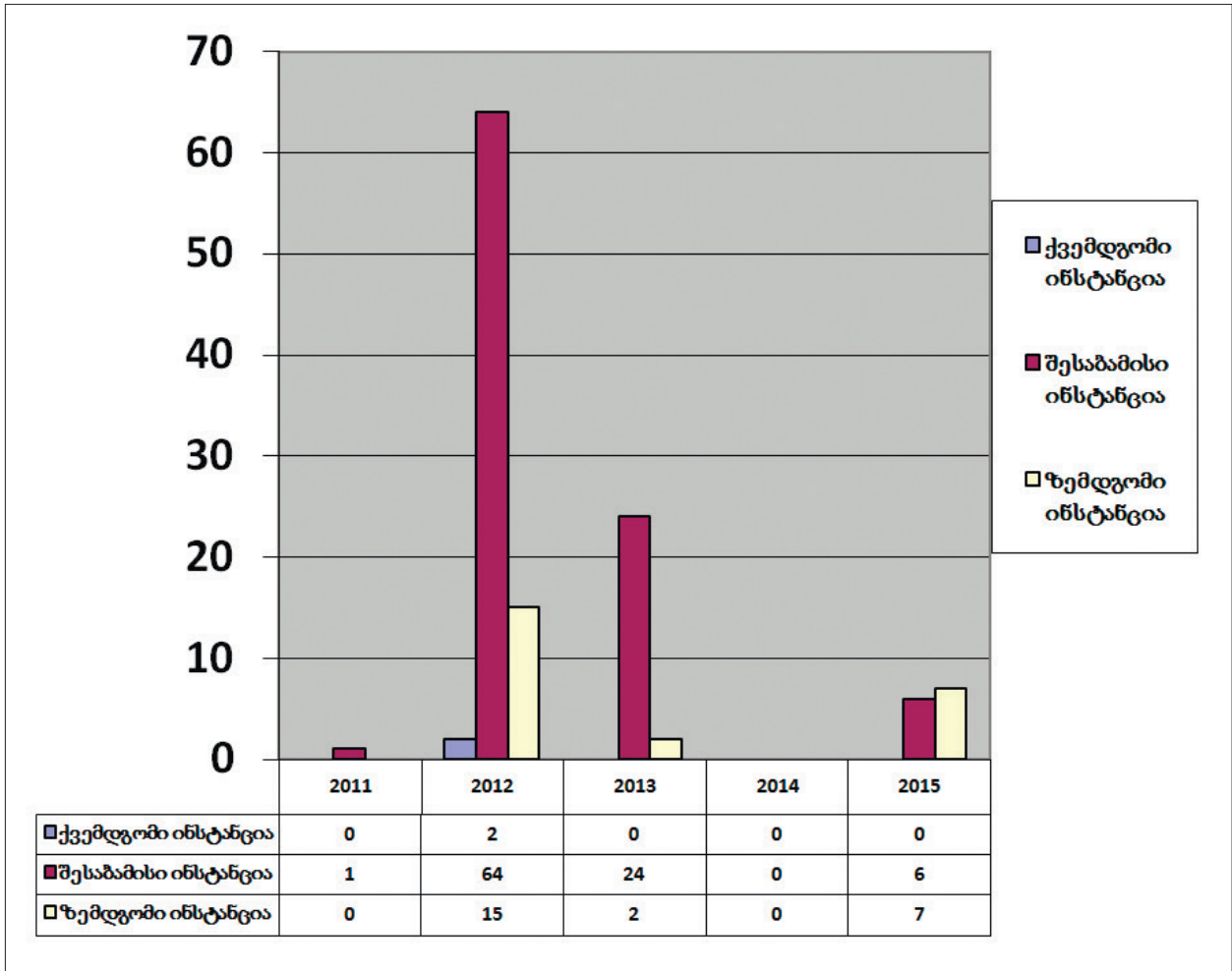
ამ მითითების გარდა, ნორმა არ შეიცავს დამატებით განმარტებებს აღნიშნული მექანიზმის გამოყენების აუცილებლობის დასაბუთების, კონკურსის გარეშე დანიშვნის წესისა და პროცედურის, მოსამართლეთა შერჩევისა და შეფასების შესახებ. შესაბამისად, კანონის ამგვარი ზოგადი და ბუნდოვანი ჩანაწერი იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს ანიჭებს ფართო დისკრეციას, საკუთარი შეხედულებისამებრ, გაუმჭვირვალი პროცედურებით გადაიყვანოს მოსამართლეები სხვა სასამართლოში, რაც აღნიშნული სამართლებრივი მექანიზმის არაკეთილსინდისიერად გამოყენების რისკებს ქმნის. შედეგად, საზოგადოებას არ აქვს შესაძლებლობა, შეაფასოს მოსამართლის სხვა სასამართლოში გადაყვანის მიზანშეწონილობა და დასაბუთებულობა.

იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ, 2015 წლის 10 ივნისს,¹⁶⁸ საბჭოს რეგლამენტში ცვლილების შეტანის გზით, განსაზღვრა მოსამართლის სხვა სასამართლოს მოსამართლედ კონკურსის გარეშე დანიშვნის საკითხის განხილვის წესი. თუმცა, აღნიშნული წესი შეეხებოდა მხოლოდ შესაბამის ინსტანციაში მოსამართლის დანიშვნას და არ არეგულირებდა სხვა ინსტანციაში გადაყვანის საკითხს. 2015 წლის 10 ივნისამდე, მოსამართლის სხვა სასამართლოს მოსამართლედ კონკურსის გარეშე დანიშვნის წესი არცერთი სამართლებრივი აქტით განსაზღვრული არ იყო. შესაბამისად, აღნიშნულ თარიღამდე მოსამართლის გადანიშვნა ხორციელდებოდა მხოლოდ კანონის ბუნდოვანი ჩანაწერის საფუძველზე.

ქვემოთ მოცემულია ქვემდგომ, შესაბამის და ზემდგომ სასამართლოში გადანიშნულ მოსამართლეთა რაოდენობა 2011-2015 წლებში.

¹⁶⁷ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)031, პუნქტი 36.

¹⁶⁸ „საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს რეგლამენტის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2007 წლის 25 სექტემბრის №1/208-2007 გადაწყვეტილებაში ცვლილების შეტანის თაობაზე 2015 წლის 10 ივნისის №1/57 გადაწყვეტილება. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <<https://goo.gl/7dvVwT>> [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

ზემოთ მოყვანილი მონაცემები ცხადყოფს, რომ 2012 წელს ქვემდგომ, შესაბამის ან ზემდგომ სასამართლოში გადანიშნულ მოსამართლეთა რაოდენობა საგრძნობლად აღემატება სხვა წლებში განხორციელებულ გადანიშვნათა რაოდენობას (81 მოსამართლე).¹⁶⁹

გასათვალისწინებელია, რომ 2012 წლის ბოლოს საბჭოს არ ჰქონდა არანაირი სამართლებრივი აქტი, რომელიც უზრუნველყოფდა მოსამართლეთა ზემდგომ ინსტანციაში გადაყვანის (დანინაურების) ობიექტურად წარმართვას, მათ შორის – დანინაურების კრიტერიუმები და პროცედურა. ამ პირობებში მოსამართლეთა გადანიშვნის მასობრივი აქტის განხორციელება აძლიერებს განცდას, რომ მოსამართლეთა გადანიშვნის მექანიზმი მისი არამიზნობრივი გამოყენების ფართო საფუძვლებსა და შესაძლებლობას ქმნიდა, რაც სხვადასხვა დროს, შესაძლოა, გამოყენებული ყოფილიყო იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ. გადანიშვნების შესაძლებლობა განსაკუთრებით სახიფათო იყო იმ პირობებში, როდესაც მისი მეშვეობით მოსამართლის გადაყვანა ქვედა ინსტანციის სასამართლოშიც ხდებოდა.

მოსამართლის უკონკურსოდ დანიშვნა ზემდგომ ინსტანციაში თავისი არსით გულისხმობს მის დანინაურებას. ამდენად, ბუნდოვანია, რა მიზანს ემსახურება კანონში შინაარსობრივად იდენტური მექანიზმების არსებობა. ორგანული კანონის მიხედვით, დანინაურების კრიტერიუმებს შეიმუშავებს და ამ კრიტერიუმების მიხედვით მოსამართლის შეფასებას ახორციელებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. აღნიშნული კრიტერიუმები და დანინაურების პროცედურა განისაზღვრა 2015 წლის 19 ოქტომბერს¹⁷⁰ საბჭოს რეგლამენტში შეტანილი ცვლილებებით. აღსანიშნავია, რომ საბჭომ ნაჩქარევად მიიღო მოსამართლეთა დანინაურების კრიტერიუმები და წესი მას შემდეგ, რაც საბჭოში უკვე შესული იყო

¹⁶⁹ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://emc.org.ge/2015/12/03/mosamartleta-gadaadgileba/> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁷⁰ „საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს რეგლამენტის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2007 წლის 25 სექტემბრის №1/208-2007 გადაწყვეტილებაში ცვლილების შეტანის თაობაზე 2015 წლის 19 ოქტომბრის №1/166 გადაწყვეტილება. ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/PA8dvK> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

ვაკანტურ ადგილზე გადაყვანის მსურველ მოსამართლეთა განაცხადები. ამასთან, აღნიშნული კრიტიკურიუმების მიღებაზე საბჭოს წლების განმავლობაში არ უზრუნია, რამაც თავისთავად გამოიწვია დანინაურების პროცესის დისკრედიტაცია.¹⁷¹

აღნიშნული მექანიზმის მნიშვნელოვან ხარვეზს წარმოადგენს ისიც, რომ მოსამართლის სხვა სასამართლოს მოსამართლედ დანიშვნისას საბჭო იღებს შაბლონურ გადაწყვეტილებებს.¹⁷² შესაბამისად, შეუძლებელია იმის დადგენა, დანინაურების პროცესში საბჭომ იხელმძღვანელა თუ არა რეგლამენტით გათვალისწინებული კრიტერიუმებით.

მოსამართლის დანინაურების მექანიზმის მიმოხილვა

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციით,¹⁷³ 2011-2015 წლებში „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 41-ე მუხლი (დანინაურება) გამოყენებული არ ყოფილა. თუმცა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, მოსამართლის 37-ე მუხლის საფუძველზე ზემდგომ ინსტანციაში უკონკურსოდ გადაყვანა, ფაქტობრივად, დანინაურების ანალოგიური მექანიზმია და დანინაურების შინაარსს ატარებს. შესაბამისად, ზემდგომ ინსტანციაში მოსამართლის გადაყვანისას, ამ პროცესზე უნდა გავრცელდეს 41-ე მუხლით განსაზღვრული პირობები, რასაც ითვალისწინებს კიდევ „მესამე ტალღის“ ფარგლებში განხორციელებული ცვლილებები. თუმცა, გასულ წლებში მოსამართლის ზემდგომ ინსტანციაში გადაყვანის თაობაზე საბჭოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებში გადაყვანის საფუძველად მითითებულია მხოლოდ 37-ე მუხლი (კონკურსის გარეშე დანიშვნა).¹⁷⁴

ამკარაა, რომ საბჭოს რეგლამენტში ცვლილების შეტანამდე, კერძოდ 2012-2013 წლებში, მოსამართლეთა დანინაურება თბილისის სააპელაციო სასამართლოში განხორციელდა დანინაურების კრიტერიუმებისა და პროცედურის არარსებობის პირობებში. მიუხედავად იმისა, რომ ამჟამად დანინაურების კრიტერიუმები და წესი საბჭოს რეგლამენტით განსაზღვრულია, დანინაურების პროცესთან დაკავშირებით კვლავ არსებობს შენიშვნები, რომლებიც ძირითადად უკავშირდება მოსამართლეთა შეფასების გამართული სისტემის არარსებობასა და საბჭოს გადაწყვეტილებების დაუსაბუთებლობას.

მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს მოსამართლე შეიძლება დაინიშნოს სააპელაციო სასამართლოში, თუ იგი რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში სამოსამართლო უფლებამოსილებას ახორციელებდა არანაკლებ 5 წლის განმავლობაში. „მესამე ტალღის“ რეფორმით გაუქმდა მანამდე მოქმედი გამონაკლისი ვადაზე ადრე დანინაურების გამოყენებასთან დაკავშირებით.

ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს თანახმად, მართლმსაჯულების საბჭოს ზოგიერთი გადაწყვეტილება, რომელიც დაკავშირებულია სასამართლო სისტემის მენეჯმენტსა და ადმინისტრირებასთან, ასევე, მოსამართლეთა დანიშვნასთან, მობილობასთან, დანინაურებასთან, დისციპლინირებასა და გადაყენებასთან, უნდა შეიცავდეს მისი საფუძვლების განმარტებას, გააჩნდეს მბოჭავი ძალა და იყოს სასამართლო გადახედვის შესაძლებლობის ქვეშეშე. მართლმსაჯულების საბჭოს დამოუკიდებლობა არ ნიშნავს, რომ იგი არის კანონის გარეთ და სასამართლო ზედამხედველობისგან დამოუკიდებელი.¹⁷⁵ გარდა ამისა, ყველა დაინტერესებულ პირს უნდა შეეძლოს, შეამოწმოს, რომ მართლმსაჯულების საბჭომ დანიშვნებსა და დანინაურებებთან მიმართებით წესები და კრიტერიუმები გამოიყენა დამსახურების საფუძველზე.¹⁷⁶

აღნიშნულის მსგავსად, მართლმსაჯულების საბჭოების ევროპული ქსელის (ENCJ) ანგარიშის თანახმად, მართლმსაჯულების საბჭოს გადაწყვეტილებები მოსამართლეთა დანიშვნის, დანინაურების, შეფასებისა და დისციპლინური დევნის შესახებ, ასევე, ნებისმიერი სხვა გადაწყვეტილება, რომელიც უკავშირდება მოსამართლის კარიერას, უნდა იყოს დასაბუთებული. ყველა დაინტერესებულ მხარეს უნდა შეეძლოს, გაეცნოს გაკეთებულ არჩევანს და შეამოწმოს, გამოიყენა თუ არა მართლმსაჯულების საბჭომ შესაბამისი წესები და კრიტერიუმები დანიშვნასა და დანინაურებასთან დაკავშირებით.¹⁷⁷

¹⁷¹ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე < <https://emc.org.ge/2015/10/19/arasamtavroboebis-gancxadeba/> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁷² მაგალითისთვის იხილეთ საბჭოს გადაწყვეტილება: < <https://goo.gl/0Rb4Jd> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁷³ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2015 წლის 2 ნოემბრის №1495/2242-03-ო ნერილი.

¹⁷⁴ მაგალითისთვის იხილეთ საბჭოს გადაწყვეტილებები: < <https://goo.gl/fA49Hr> > < <https://goo.gl/GAUeVD> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

¹⁷⁵ CCJE-ის დასკვნა №10(2007), პუნქტი 39.

¹⁷⁶ იქვე, პუნქტი 93.

¹⁷⁷ მართლმსაჯულების საბჭოების ევროპული ქსელის (ENCJ) ანგარიში, მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობა და ანგარიშვალდებულება, 2013-2014.

ENCJ-მ შეიმუშავა სახელმძღვანელო მითითებები მოსამართლეთა დანიშნულების შესახებ, კერძოდ:

- დანიშნულების პროცესი უნდა იყოს ღია საზოგადოებრივი მსჯელობისათვის და სრულად და სათანადოდ დოკუმენტირებული;
- დანიშნულების პროცესი უნდა განხორციელდეს გამოქვეყნებული კრიტერიუმების საფუძველზე;
- მოსამართლეთა დანიშნულება უნდა ხდებოდეს მხოლოდ დამსახურების საფუძველზე;
- დანიშნულების პროცესი ხელს უნდა უწყობდეს სასამართლო ხელისუფლების შიგნით ადამიანების მრავალფეროვნებას და არ უშვებდეს დისკრიმინაციას;
- დანიშნულების პროცესი უნდა მოიცავდეს გასაჩივრების დამოუკიდებელ პროცედურას.¹⁷⁸

გარდა ამისა, ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს რეკომენდაციით, ორგანოები, რომლებიც ნევრ სახელმწიფოებში პასუხისმგებელი არიან მოსამართლეთა დანიშვნაზე, დანიშნულებასა და ამ საკითხებთან დაკავშირებით რეკომენდაციების განევაზე, ვალდებული არიან, შეიმუშაონ, გამოაქვეყნონ და აამოქმედონ ობიექტური კრიტერიუმები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ მოსამართლეთა შერჩევა და კარიერული წინსვლა ემყარებოდეს დამსახურებას – კვალიფიკაციის, კეთილსინდისიერების, შესაძლებლობების/ცოდნისა და ეფექტიანობის გათვალისწინებით.¹⁷⁹

მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ ფარგლებში განხორციელებული ცვლილებების მიუხედავად, მოსამართლეთა კონკურსის გარეშე დანიშვნისა და დანიშნულების პროცედურისა და კრიტერიუმების განსაზღვრა კვლავ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს კომპეტენციად რჩება, რაც მიზანშეწონილი არ არის. არსებული ხარვეზების გამოსასწორებლად, აუცილებელია, საკანონმდებლო დონეზე დეტალურად დარეგულირდეს მოსამართლის სხვა სასამართლოს მოსამართლედ კონკურსის გარეშე დანიშვნისა და დანიშნულების ძირითადი პრინციპები და პროცედურა, რაც იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს არ მისცემს აღნიშნული მექანიზმის დაუსაბუთებლად და თვითნებურად გამოყენების შესაძლებლობას. გარდა ამისა, არსებითად მნიშვნელოვანია მოსამართლეთა პერიოდული შეფასების ეფექტური სისტემის დანერგვა, რაც უზრუნველყოფს მოსამართლეთა დანიშნულებას დამსახურების საფუძველზე.

რეკომენდაციები:

- მნიშვნელოვანია, მოსამართლეთა გადაადგილების შესახებ მიღებული ნებისმიერი განმარტება იყოს დასაბუთებული და არსებობდეს გასაჩივრების ეფექტური მექანიზმი (გასაჩივრება სასამართლოში ან საკვალიფიკაციო პალატაში);
- მოსამართლეთა დანიშნულების კრიტერიუმები განისაზღვროს საკანონმდებლო დონეზე და არა – იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს სამართლებრივი აქტით;
- მოსამართლეთა კონკურსის გარეშე დანიშვნისა და დანიშნულების ძირითადი პრინციპები და პროცედურა განისაზღვროს ორგანული კანონით;
- მივლინების გამოყენების საფუძველი დაზუსტდეს კანონში, როგორც ამას ვენეციის კომისიის რეკომენდაცია ითვალისწინებს.

¹⁷⁸ იქვე.

¹⁷⁹ CCJE-ის დასკვნა №1(2001), პუნქტი 25.

5.4. მოსამართლეთა პერიოდული შეფასების სისტემა

ძირითადი მიგნებები

- კანონი ითვალისწინებს მხოლოდ სამწლიანი გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის შეფასებას, თუმცა, არაფერს ამბობს მოსამართლეთა საქმიანობის ეფექტურობის პერიოდულ შეფასებაზე;
- საბჭომ 2011 წელს საკუთარი გადაწყვეტილებით დაამტკიცა პერიოდული შეფასების სისტემა, რომელიც უმეტესწილად ვერ პასუხობს მოსამართლეთა შეფასების საერთაშორისოდ აღიარებულ სტანდარტებს და შეიცავს ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობის ხელყოფის რისკებს;
- მოქმედი შეფასების სისტემის მიზნები ბუნდოვანია. ის უფრო მეტად ორიენტირებულია მთლიანად სასამართლო სისტემაზე, ნაცვლად ინდივიდუალური მოსამართლის საქმიანობის შეფასებისა, რაც არ არის მიზანშეწონილი;
- მოქმედი მოდელი, ძირითადად, რაოდენობრივ კრიტერიუმებს ემყარება, მაშინ როცა, საერთაშორისო სტანდარტების მიხედვით, შეფასება უმეტესად ხარისხობრივ კრიტერიუმებს უნდა ეფუძნებოდეს;
- შეფასების წესი ითვალისწინებს იმგვარ კომპონენტებს, რომლებიც, ცალკეულ შემთხვევებში, შესაძლოა მოსამართლისგან დამოუკიდებელი ფაქტორებით იყოს განპირობებული და მის კონტროლს არ ექვემდებარებოდეს;
- შეფასების ერთ-ერთმა კომპონენტმა – გადაწყვეტილებათა სტაბილურობამ – შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას მოსამართლის დამოუკიდებლობას;
- მოქმედი შეფასების წესი არ ითვალისწინებს სასამართლოს თავმჯდომარეების მიერ ადმინისტრირებასთან დაკავშირებული ფუნქციების შესრულების შეფასებას;
- შეფასების შედეგი შეიძლება იყოს რეკომენდაცია ცალკეულ მოსამართლეთა ნახალისების თაობაზე, ასევე, თანამდებობრივ სარგოზე დანამატის განსაზღვრის შესაძლებლობა, რაც პრობლემურია მოსამართლის დამოუკიდებლობის თვალსაზრისით.

მოსამართლეთა შეფასების მოქმედი სისტემა

ინდივიდუალური მოსამართლის საქმიანობის შეფასება დაკავშირებულია ისეთ ფუნდამენტურ საკითხებთან, როგორც არის ხარისხიანი და ეფექტური მართლმსაჯულება, კომპეტენტური სასამართლო სისტემა, მართლმსაჯულების მაძიებელი პირების ინტერესების დაცვა მოსამართლის მიერ დროული, ხარისხიანი და დასაბუთებული გადაწყვეტილებების მიღებით. იმავდროულად, არსებითად მნიშვნელოვანია, მოსამართლეთა შეფასების პროცესში საფრთხე არ შეექმნას სასამართლო ხელისუფლების დამოუკიდებლობას, რაც კანონის უზენაესობის უმთავრეს წინაპირობას წარმოადგენს.

აღსანიშნავია, რომ შეფასება არ არის თავისთავად მიზანი და არ უნდა იქცეს უბრალოდ რიტუალურ პროცესად. შეფასება, პირველ რიგში, არის გაუმჯობესების შესაძლებლობა როგორც ადამიანის, ისე ორგანიზაციის დონეზე.¹⁸⁰

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ მოქმედი კანონი ითვალისწინებს მხოლოდ სამწლიანი გამოსაცდელი ვადით დანიშნული მოსამართლის შეფასებას მისი უვადოდ დანიშვნის შესახებ გადაწყვეტილების მისაღებად, თუმცა, არაფერს ამბობს მოსამართლეთა საქმიანობის ეფექტურობის პერიოდულ შეფასებაზე. შესაბამისად, ამგვარ შეფასებას საკანონმდებლო საფუძველი არ გააჩნია.¹⁸¹ კანონი არ ადგენს შეფასების არსსა და ძირითად პრინციპებს და საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ამ სფეროში ფართო კომპეტენციითა და დისკრეციით სარგებლობს.

საქართველოს იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ 2011 წლის 27 დეკემბრის №1/226 გადაწყვეტილებით დაამტკიცა „საერთო სასამართლოს მოსამართლის საქმიანობის ეფექტურობის შეფასების წესი“ (შემდგომში – „შეფასების წესი“), რომელიც უმეტესწილად ვერ პასუხობს მოსამართლეთა შეფასების საერთაშორისოდ აღიარებულ სტანდარტებს და შეიცავს ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობის

¹⁸⁰ რიჩარდ მორი, ფრანჩესკო კონტინი, მოსამართლეთა შეფასების პროექტი, მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობისა და სამართლებრივი გაძლიერების პროექტი, 7 ივნისი 2012.

¹⁸¹ კიევის რეკომენდაციების თანახმად, ძირითად კრიტერიუმებს უნდა ადგენდეს კანონი. დეტალური კრიტერიუმები, რომლებიც პერიოდული შეფასებისას გამოიყენება, უნდა დადგინდეს კანონმდებლარე აქტით, რომელიც, ასევე, უნდა ადგენდეს შეფასების ჩატარების ვადებსა და მექანიზმებს.

ბის ხელყოფის რისკებს. დღეს მოქმედი სამართლებრივი ჩარჩო პრობლემურია როგორც შეფასების მიზნების, მეთოდებისა და კომპონენტების, ასევე შეფასების შედეგების თვალსაზრისით.

როგორც აღინიშნა, მოსამართლეთა შეფასების მექანიზმი იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გად-
ანყვეტილებით არის შექმნილი. საბჭოს მიერ დამტკიცებული წესის თანახმად, მოსამართლეთა საქმიან-
ობის ეფექტურობის შეფასებას შემდეგი მიზნები გააჩნია:

- საერთო სასამართლოებში საქმეთა ნაკადის, მოსამართლეთა დატვირთვის, საქმის განხილვისა და გადაწყვეტილების მომზადების საპროცესო ვადების დაცვის კონტროლი;
- ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის განვითარების ხელშეწყობა;
- მოსამართლეთა წახალისება.

ზოგადად, სხვადასხვა ქვეყანაში მოქმედი შეფასების სისტემის მიზნები შეიძლება სამ დიდ ჯგუფად დაიყოს:

- თვითგანვითარება, რაც გულისხმობს მოსამართლის საქმიანობისა და პროფესიული ანგარიშ-
ვალდებულების გაუმჯობესებას;
- საზოგადოების ნდობის ამაღლება;
- კარიერული საკითხებისა და დანინაურების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღების ხელშეწყობა.

ამასთან, ეს მიზნები ურთიერთგამომრიცხავი არ არის და ნებისმიერი მოდელი, შესაძლოა, ერთზე მეტ
ზემოაღნიშნულ მიზანს ემსახურებოდეს.¹⁸² კიევის რეკომენდაციების თანახმად, მოსამართლის შე-
ფასება შეიძლება გამოყენებული იყოს მოსამართლის საქმიანობის იმ ასპექტების გამოსავლენად, რო-
მელთა გაუმჯობესებაც მას შეიძლება სურდეს და, ასევე, მისი შესაძლო დანინაურების მიზნით.

სამწუხაროდ, საქართველოში მოქმედი შეფასების წესი არ ითვალისწინებს ისეთ მნიშვნელოვან მიზანს,
როგორც არის ინდივიდუალური მოსამართლის საქმიანობის ხარისხის გაუმჯობესება. პრაქტიკაში
აღნიშნული წესი გამოიყენება სასამართლო სისტემაში არსებული პრობლემებისა და გამოწვევების
გამოვლენის, მათ შორის, მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის გამოთვლის მიზნით. შესაბამისად,
ის უფრო მეტად ორიენტირებულია მთლიანად სასამართლო სისტემაზე, ვიდრე ინდივიდუალურ მო-
სამართლეზე.

აქედან გამომდინარე, დღეს მოქმედი შეფასების წესის პირობებში, არსებობს გარკვეული გადაფარ-
ვა მართლმსაჯულების სისტემის ხარისხის შეფასებასა და მოსამართლეების პროფესიულ შეფასებას
შორის. ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს თანახმად, ეს ორი პროცესი არ უნდა იყოს
ალრეული, რადგან ისინი სხვადასხვა მიზანს ემსახურება.¹⁸³

მოქმედი წესის თანახმად, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ყოველ 6 თვეში ერთხელ ახო-
რციელებს შეფასებას საერთო სასამართლოებიდან მიღებული სტატისტიკური მასალების განზოგა-
დების მიხედვით და დებულებით დადგენილი წესით. შეფასებას ექვემდებარებიან პირველი და სააპელ-
აციო ინსტანციის მოსამართლეები. შესაბამისად, შეფასების საკითხი მთლიანად სასამართლო ხელი-
სუფლების ხელშია მოქცეული, რაც დადებითად უნდა შეფასდეს, რადგან ხელისუფლების სხვა შტოე-
ბისგან ინსტიტუციური დამოუკიდებლობა უზრუნველყოფილია.

საქართველოში დღეს მოქმედი შეფასების სისტემა თავისი არსით ფორმალურია. ფორმალურ და არა-
ფორმალურ შეფასებას შორის ძირითად განსხვავებას წარმოადგენს ის, რომ პირველ შემთხვევაში, შე-
ფასების მიზნები, გამოყენებული კრიტერიუმები, შემფასებელი ორგანოს შემადგენლობა, შეფასების
პროცედურა და მისი შესაძლო შედეგები, ნათლად არის განსაზღვრული შეფასების დაწყებამდე, ხოლო
არაფორმალური შეფასება არ იყენებს ფორმალურად შეფასების რეიტინგულ სისტემასა და კრიტე-
რიუმებს და მას არ აქვს კონკრეტული თანმდევი შედეგი შეფასების ობიექტი მოსამართლის მიმართ.¹⁸⁴

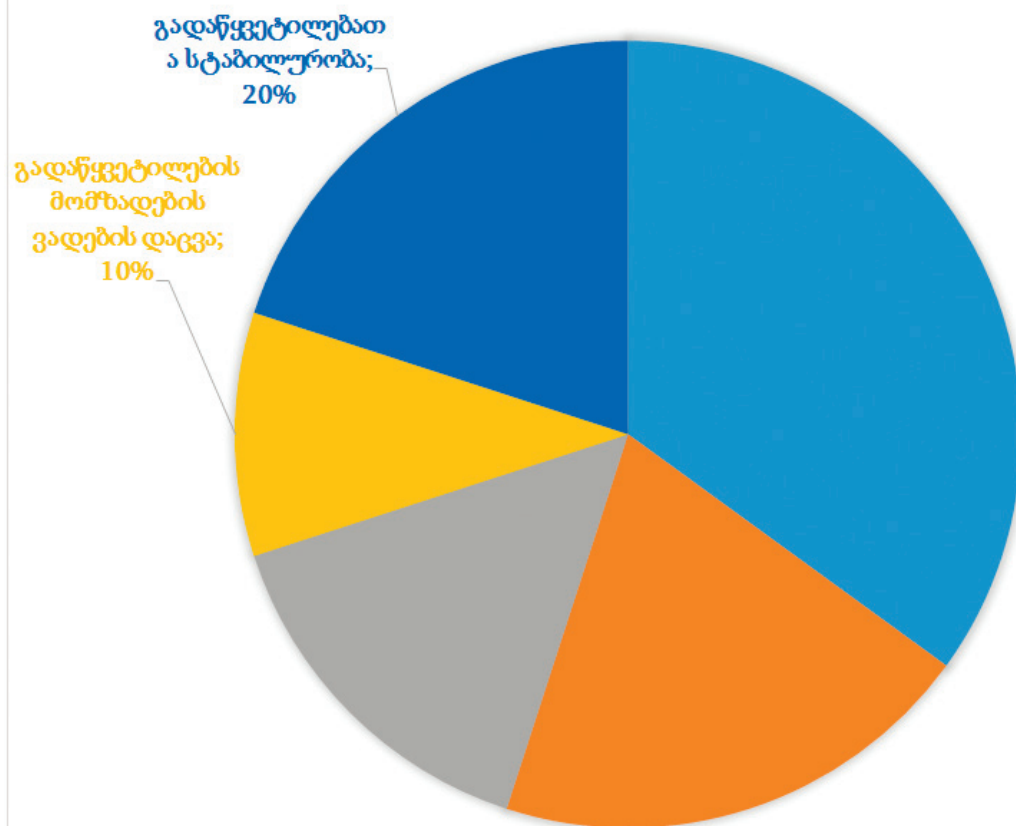
შეფასების წესის მიხედვით, საერთო შეფასება შემდეგი კომპონენტებისგან შედგება:

¹⁸² OSCE/ODIHR, Assessment of Performance Evaluation of Judges in Moldova, 2014 წლის 27 ივნისი.

¹⁸³ CCJE-ის დასკვნა №6 (2004), პუნქტი 34.

¹⁸⁴ CCJE-ის დასკვნა №17(2014), პუნქტები 9-10.

კომპონენტების ხვედრითი წილი

არსებული წესის შეფასება

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით დამტკიცებული, მოსამართლის საქმიანობის ეფექტურობის შეფასების კომპონენტები ხარვეზიანია რამდენიმე თვალსაზრისით:

- შეფასების შესაძლებლობა განსაზღვრული არ არის კანონით. ასევე, საკანონმდებლო დონეზე არ არის დადგენილი შეფასების პრინციპები, წესი და პროცედურები;
- მოქმედი მოდელი, ძირითადად, რაოდენობრივ კრიტერიუმებს ემყარება. ვენეციის კომისიის რეკომენდაციაა, რაოდენობრივთან შედარებით, ხარისხობრივი კრიტერიუმებისათვის უპირატესობის მინიჭება, რადგან ხარისხობრივი კრიტერიუმები შეეხება ცოდნასა და პიროვნულ უნარებს.¹⁸⁵ გარდა ამისა, კიევის რეკომენდაციების თანახმად, მოსამართლეთა შრომითი მონიტორინგის შეფასება უნდა იყოს უპირატესად ხარისხობრივი და ორიენტირებული მათ უნარებზე, მათ შორის, პროფესიულ კომპეტენტურობაზე (კანონმდებლობის ცოდნა, სხდომების ჩატარების უნარი, მოტივირებული გადაწყვეტილებების დაწერის უნარი), პიროვნულ უნარ-ჩვევებზე

¹⁸⁵ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)007, პუნქტები 37-40, 42-43, 49-50 და 77-78. გარდა ამისა, ვენეციის კომისიის თანახმად, მოსამართლის ინდივიდუალური საქმიანობა უნდა შეფასდეს ობიექტური კრიტერიუმების გათვალისწინებით, როგორც არის განსაზღვრული საქმეების ზრდა/შემცირება, კვალიფიციური თანაშემწეებისა და სათანადო ტექნიკის ხელმისაწვდომობა და ა.შ. ზოგადად, ძირითადად რიცხობრივ მაჩვენებლებზე დაფუძნებულ სისტემას შეუძლია, საზიანო შედეგები გამოიწვიოს: მაგალითად, სტატისტიკა გამოიყურება გაცილებით უკეთ, როდესაც მოსამართლე დიდი რაოდენობით საქმეს განიხილავს პროცედურული ვადების დაცვით და მხოლოდ რამდენიმე საქმეში არის ვადის დარღვევა. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, მოსამართლემ, შესაძლოა, გადადოს რამდენიმე განსაკუთრებით რთული საქმე, სადაც ვერ უზრუნველყოფს პროცედურული ვადების დაცვას, რათა განიხილულ საქმეთა უმრავლესობაში ვადები იყოს დაცული. შედეგად, არახელსაყრელ მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან ის მხარეები, რომლებიც კომპლექსურ და, სავარაუდოდ, ყველაზე სერიოზულ საქმეში არიან ჩართული (CDL-AD(2015)042, opinion on the laws on disciplinary liability and evaluation of judges of the former Yugoslav Republic of Macedonia).

(სამუშაო დატვირთვისასთან შეგუების უნარი, გადანყვეტილების მიღების უნარი, ღიაობა ახალი ტექნოლოგიებისადმი), სოციალურ უნარ-ჩვევებზე (შუამავლობის უნარი, პროცესის მხარეთა პატივისცემის უნარი) და – ადმინისტრაციულ თანამდებობაზე შესაძლო დანინაურების მიზნებისთვის – ხელმძღვანელობის უნარზე. აღნიშნული უნარების დახვეწას ხელი უნდა შეეწყოს მოსამართლეთა სწავლების პროგრამებში და სამუშაოზეც;¹⁸⁶

- შეფასების წესი ითვალისწინებს იმგვარ კომპონენტებს, რომლებიც, ცალკეულ შემთხვევებში, შესაძლოა მოსამართლისგან დამოუკიდებელი ფაქტორებით იყოს განპირობებული. მაგალითად, სამუშაო დატვირთვა დაკავშირებულია შემოსულ საქმეთა რაოდენობასთან, მათ განაწილებასთან, საქმის მსვლელობისას გაუთვალისწინებელ მოვლენებთან და ა.შ. თუმცა, ექსპერტთა შეფასებით, სამუშაო დატვირთვის გაზომვა შეიძლება მართვის სასარგებლო ინსტრუმენტი იყოს სასამართლოს (როგორც ორგანიზაციის) ეფექტურობისა და მოსამართლეთა განსაზღვრული რაოდენობის შესაფასებლად. ცალკეული მოსამართლის სამუშაო დატვირთვის გაზომვა ხშირად მიიჩნევა სასარგებლოდ, როგორც ინსტრუმენტი იმისათვის, რომ დავაკვირდეთ და გავზარდოთ მოსამართლის ძალისხმევა და საქმეთა დატვირთვისასთან გამკლავების უნარი, თუმცა, ეს დამოკიდებულია ისეთ ფაქტორებზე, რომლებიც მათი კონტროლის მიღმაა.¹⁸⁷ შესაბამისად, როდესაც სამუშაო დატვირთვის, განხილულ საქმეთა რაოდენობის, საპროცესო ვადების დაცვის შეფასება ემსახურება სასამართლო სისტემის გაუმჯობესებასა და მოსამართლეთა საჭირო რაოდენობის განსაზღვრის მიზანს, ის ამ მიზნის მიღწევის მისაღები საშუალებაა. თუმცა, როდესაც წარმოებაში არსებული საქმეებით, ნაშთის დონითა და ვადების დაცვით ხდება მოსამართლეთა მიერ შესრულებული სამუშაოს ხარისხის შეფასება, ის შესაძლოა არ წარმოადგენდეს სათანადო კრიტერიუმს, რადგან, გარკვეულ შემთხვევებში, ამგვარი კომპონენტები დაკავშირებულია ობიექტურ ფაქტორებთან;¹⁸⁸
- შეფასების ერთ-ერთმა კომპონენტმა – გადანყვეტილებათა სტაბილურობამ – შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას მოსამართლის დამოუკიდებლობას.¹⁸⁹ ვენეციის კომისიის მიერ ხაზგასმულია სასამართლო აქტების სტაბილურობის გაზომვის პრობლემურობაც: ამგვარი მექანიზმი თავიდან უნდა იყოს აცილებული, რადგან წარმოადგენს მოსამართლის დამოუკიდებლობაში ჩარევას. ამასთან, შეუძლებელია ზუსტად დადგინდეს, რომ პირველმა ინსტანციამ არასწორი, ხოლო სააპელაციო ინსტანციამ სწორი გადანყვეტილება მიიღო.¹⁹⁰ ასევე, კიევის რეკომენდაციების თანახმად, დაუშვებელია მოსამართლის შეფასება მის მიერ გადანყვეტილებების შინაარსის მიხედვით, მათ შორის, გაუქმებული ან შეცვლილი გადანყვეტილებების რაოდენობის გამოანგარიშების გზით;¹⁹¹
- მოქმედი შეფასების წესი არ ითვალისწინებს სასამართლოს თავმჯდომარეების მიერ ადმინისტრირებასთან დაკავშირებული ფუნქციების შესრულების შეფასებას. ექსპერტების აზრით, თავმჯდომარეების, როგორც სასამართლო საქმეთა განმხილველების, შეფასება უნდა მოხდეს არსებული წესებით დადგენილი კრიტერიუმების მიხედვით, მაგრამ მათთვის, როგორც ადმინისტრატორებისათვის, ცალკე უნდა განისაზღვროს შესაბამისი კრიტერიუმები.¹⁹²

¹⁸⁶ კიევის რეკომენდაციები აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ (2010).

¹⁸⁷ რიჩარდ მორი, ფრანჩესკო კონტინი, მოსამართლეთა შეფასების პროექტი, მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობისა და სამართლებრივი გაძლიერების პროექტი, 7 ივნისი, 2012.

¹⁸⁸ ექსპერტთა შეფასებით, ამ საზომის გამოყენების ეფექტურობისთვის შეიძლება აუცილებელი იყოს სისტემური ღონისძიებები, რომლებიც მოსამართლებს დაეხმარება საქმეთა დროულად დასრულებაში, მაგალითად, საქმეთა მართვის წესები, სტრატეგიები და სწავლება. მოსამართლის კონტროლს მიღმა მყოფი ფაქტორების გავლენის გათვალისწინებით (მხარეები, მათი ადვოკატები და სასამართლოს თანამშენებელ პერსონალი), შეფასების მექანიზმები უნდა იძლეოდეს შესაძლებლობას, რომ მოსამართლებს და მენეჯერებს მიუთითოს დროის სტანდარტების დაცვის თვალსაზრისით არსებულ პრობლემურ სფეროებზე (რიჩარდ მორი, ფრანჩესკო კონტინი, მოსამართლეთა შეფასების პროექტი, მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობისა და სამართლებრივი გაძლიერების პროექტი, 7 ივნისი, 2012).

¹⁸⁹ ექსპერტთა შეფასებით, გასაჩივრების წარმატებულობა, ერთი შეხედვით, თითქოს ზომავს მოსამართლის გადანყვეტილებების თანმიმდევრულობას (შემდგომში ზემდგომი სასამართლოების განმარტების საფუძველზე), მაგრამ ეს არ არის რამე სამართლებრივი მახასიათებლის ან ღირებულების მზომი ლეგიტიმური საშუალება. მოსამართლე არ უნდა აღმოჩნდეს ისეთ მდგომარეობაში, რომ ეცადოს, გამოიცნოს ზემდგომი სასამართლოს აზრი, რომელიც, თავის მხრივ, შესაძლოა სააპელაციო გადანყვეტილებას აფუძნებდეს სხვა საკითხებზეც, რომლებიც პირველი ინსტანციის მოსამართლისათვის ცნობილი ან ხელმისაწვდომი არ იყო. ამასთან, ეს საზომი შეიცავს მოსამართლეთა დაშინების საფრთხეს და მან შეიძლება პირდაპირ მოსამართლის დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ იმუშაოს (რიჩარდ მორი, ფრანჩესკო კონტინი, მოსამართლეთა შეფასების პროექტი, მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობისა და სამართლებრივი გაძლიერების პროექტი, 7 ივნისი 2012).

¹⁹⁰ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)007.

¹⁹¹ კიევის რეკომენდაციები აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ (2010).

¹⁹² რიჩარდ მორი, ფრანჩესკო კონტინი, მოსამართლეთა შეფასების პროექტი, მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობისა და სამართლებრივი გაძლიერების პროექტი, 7 ივნისი 2012.

შეფასების წესის თანახმად, შეფასების შედეგი შეიძლება იყოს რეკომენდაცია ცალკეულ მოსამართლეთა ნახალისების თაობაზე, ასევე, თანამდებობრივ სარგოზე დანამატის განსაზღვრის შესაძლებლობა, რომლის ოდენობასაც წყვეტს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. შეფასების შედეგებზე დაყრდნობით დანამატის განსაზღვრის შესაძლებლობა პრობლემურია, რადგან შესაძლოა მოსამართლის დამოუკიდებლობას საფრთხე შეუქმნას. აღნიშნული მიდგომა, ასევე, გათვალისწინებულია ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს დასკვნაში.¹⁹³ თუმცა, როგორც კვლევაზე მუშაობის პროცესში, ასევე იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსგან ცნობილი გახდა, რომ შეფასების შედეგებზე დაყრდნობით ნახალისება ან დანამატის განსაზღვრა ბოლო პერიოდში აღარ ხორციელდება. შესაბამისად, პრაქტიკაში აღარ არსებობს ამ კუთხით დამოუკიდებლობის ხელყოფის საფრთხე, თუმცა, შეფასების წესში აღნიშნული ჩანაწერი მაინც შენარჩუნებულია.

იქიდან გამომდინარე, რომ ქვეყანაში მოქმედი შეფასების პროცესი არ არის ორიენტირებული ცალკეული მოსამართლის პროფესიულ თუ პიროვნულ უნარებზე, შეფასების შედეგს არ წარმოადგენს ინდივიდუალური მოსამართლის საქმიანობის შემდგომი გაუმჯობესება, რაც დღეს მოქმედი სისტემის მნიშვნელოვან ხარვეზად შეიძლება ჩაითვალოს.

რაც შეეხება შემფასებელ ორგანოს, ამ საკითხზე სხვადასხვაგვარი მიდგომა არსებობს. CCJE-ს თანახმად, სასამართლოს დამოუკიდებლობის დაცვის მიზნით შეფასება, ძირითადად, მოსამართლეებმა უნდა აწარმოონ. ამ პროცესში შესაძლოა ჩართული იყოს იუსტიციის საბჭო. თუმცა, შესაძლებელია შეფასების სხვა მოდელის არსებობაც, მაგალითად, შეფასება საამისოდ სპეციალურად დანიშნული ან არჩეული მოსამართლეების მიერ.¹⁹⁴

კიევის რეკომენდაციების თანახმად, მოსამართლეთა საბჭო შეიძლება ასრულებდეს როლს კრიტიკის უმეხისა და პროცედურების განსაზღვრაში, მაგრამ პროფესიული შეფასება უნდა ჩატარდეს ადგილობრივ დონეზე. შეფასება უნდა განახორციელონ უმთავრესად სხვა მოსამართლეებმა. სასამართლოს თავმჯდომარეებს არ უნდა ჰქონდეთ მოსამართლეთა შეფასების ექსკლუზიური უფლებამოსილება. მათი როლი უნდა ჩანაცვლოს მოსამართლეთა ჯგუფმა იმავე ან სხვა სასამართლოებიდან. ამ ჯგუფმა მხედველობაში უნდა მიიღოს გარე პირების (მაგალითად, ადვოკატების) მოსაზრებებიც, რომელთაც რეგულარულად უნევთ კონკრეტულ მოსამართლესთან ურთიერთობა და სამართლის პროფესორების მოსაზრებებიც, როდესაც ფასდება მოსამართლის საქმისადმი დამოკიდებულება, მის მიერ პროცესის მხარეთა პატივისცემა და პროცესუალური წესების დაცვა. შეფასება უნდა მოიცავდეს მოსამართლის მიერ დაწერილი გადაწყვეტილებების ანალიზს და მის მიერ სხდომის ჩატარებაზე დაკვირვებას.¹⁹⁵

ვენეციის კომისიის აზრით, მოქმედი მოსამართლეების მხრიდან თავიანთი კოლეგების შეფასებამ შეიძლება გარკვეული სიძნელეები წარმოშვას, კერძოდ, ცუდი პიროვნული ურთიერთობა კოლეგებს შორის, ხოლო დადებითი შეფასების შემთხვევაში, შეიძლება გაჩნდეს ქრონიზმის საფრთხეები. არსებობს საშიშროება, რომ ამგვარი სისტემა სანდო არ იქნება. ზოგადად, შერეული ჯგუფის არსებობა, რომელიც სასამართლო სისტემის მიღმა არსებულ იურისტებს მოიცავს, შეიძლება იყოს ნაკლებად სახიფათო არჩევანი. აუცილებელია, შემფასებელთა ჯგუფის შემადგენლობა იყოს დაბალანსებული.¹⁹⁶

რეკომენდაციები:

- აუცილებელია მოსამართლეთა საქმიანობის პერიოდული შეფასების არსი, მიზნები და ძირითადი პრინციპები განისაზღვროს კანონით, რათა აღნიშნული მიმართულებით იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს არ ჰქონდეს შეუზღუდავი კომპეტენცია;
- გასაუმჯობესებელია შეფასების კომპონენტები. უმჯობესია, უპირატესობა მიენიჭოს ხარისხობრივ მაჩვენებლებს;
- მნიშვნელოვანია მოსამართლეთა საქმიანობის პერიოდული შეფასების პროცესში პროცედურული გარანტიების არსებობა, რათა შეფასების პროცესში უზრუნველყოფილი იყოს მოსამართლის მონაწილეობისა და ჩართულობის მაღალი ხარისხი. ასევე, გათვალისწინებული უნდა

¹⁹³ CCJE-ის №17 დასკვნის თანახმად, როდესაც ინდივიდუალურ შეფასებას გავლენა აქვს მოსამართლის დანაშაურობაზე, ხელფასსა თუ პენსიაზე, ან შესაძლოა გავლენა იქონიოს მოსამართლის თანამდებობიდან გათავისუფლებაზეც კი, აღნიშნული ქმნის საფრთხეს, რომ მოსამართლე, რომელსაც აფასებენ, საქმეს არ განიხილავს ფაქტებისა და კანონის საკუთარი, ობიექტური ინტერპრეტაციის მიხედვით, არამედ განიხილავს იმის გათვალისწინებით, თუ რა დააკმაყოფილებდა შემფასებელს. სასამართლო დამოუკიდებლობის დაკნინების საფრთხე არც მაშინ იქნება სრულად აცილებული, აღნიშნული შეფასება თუნდაც სხვა მოსამართლეთა მხრიდან რომ განხორციელდეს.

¹⁹⁴ CCJE-ის დასკვნა №17(2014), პუნქტები 36-37.

¹⁹⁵ კიევის რეკომენდაციები აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ (2010), §30-31.

¹⁹⁶ ვენეციის კომისია CDL-AD(2014)007, პუნქტები 62, 67, 69-70 და 75.

იყოს შეფასების შედეგების გადასინჯვის მექანიზმი;¹⁹⁷

- შეფასებისას ცხადად და მკაფიოდ უნდა დარეგულირდეს ინტერესთა კონფლიქტისა¹⁹⁸ და არასათანადო კომუნიკაციის საკითხი, რათა უზრუნველყოფილი იყოს პროცესის ობიექტურად, რამე ზეგავლენის გარეშე განხორციელება;
- შეფასების შედეგების გათვალისწინებით გაუქმდეს მოსამართლისათვის დანამატის განსაზღვრის შესახებ დღეს არსებული ჩანაწერი.

5.5. მოსამართლეთა კომუნიკაციის წესი

ძირითადი მიგნებები

- მოსამართლეთა კომუნიკაციის მარეგულირებელი კანონმდებლობა ვერ უზრუნველყოფს მოსამართლეთა დაცვას სისტემის შიგნიდან მომდინარე ზეგავლენებისგან. არასათანადო კომუნიკაციის შემთხვევებზე სასამართლოების თავმჯდომარეები იღებენ საბოლოო გადაწყვეტილებას, რომელიც იუსტიციის უმაღლეს საბჭოში არ საჩივრდება;
- მოსამართლეთა აკრძალული კომუნიკაციის შემთხვევებში არ არის უზრუნველყოფილი იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსთვის მიმართვის შესაძლებლობა. მაშინ, როდესაც საბჭო მონაწილეობს პროცესში, მას იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანი ერთპიროვნულად წარმოადგენს;
- მოსამართლეთა აკრძალული კომუნიკაციის არსებული დეფინიცია არ არის საკმარისად განჭვრეტადი;
- კანონით ნათლად არ არის გამოკვეთილი მოსამართლის პასუხისმგებლობის საფუძვლები კომუნიკაციის წესის დარღვევისას, რაც ასუსტებს მოსამართლეთა ანგარიშვალდებულების სისტემას და აჩენს მისი ბოროტად გამოყენების რისკებს.

საერთაშორისო სტანდარტები მოსამართლეთა კომუნიკაციების შესახებ

სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზებისთვის მნიშვნელოვანია, რომ მართლმსაჯულების განხორციელებისას მოსამართლეთა იყვნენ დამოუკიდებელი და თავისუფალი გარეშე ზეგავლენებისგან. სასამართლო სისტემისადმი საზოგადოების ნდობა ქრება, როდესაც მოსამართლეთა მიერ გადაწყვეტილების მიღების პროცესი აღიქმება, როგორც გარედან არასათანადო ზემოქმედების ობიექტი.

გარეშე ზეგავლენებისგან სასამართლოს დამოუკიდებლობის დასაცავად საერთაშორისო პრაქტიკით სხვადასხვა მექანიზმია დანერგილი,¹⁹⁹ მათ შორის, სისხლისსამართლებრივი და ადმინისტრაციული სანქციები, იუსტიციის საბჭოებისათვის მიმართვის უფლება და სხვა. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციის თანახმად, გადაწყვეტილების მიღებისას მოსამართლეთა უნდა იყვნენ დამოუკიდებელი და შექმლოთ ნებისმიერი მხრიდან და ნებისმიერი მიზეზით, ყოველგვარი პირდაპირი ან არაპირდაპირი შეზღუდვის, უკანონო გავლენის, დაყოლიების, მუქარის ან ჩარევის თავიდან აცილება. კანონით გათვალისწინებული უნდა იყოს სანქციები იმ პირთა მიმართ, რომლებიც ცდილობენ მოსამართლეთაზე რომელიმე ზემოაღნიშნული ფორმით გავლენის მოხდენას.²⁰⁰

საქართველოს კონსტიტუციით, რამე ზემოქმედება მოსამართლეთაზე, ან ჩარევა მის საქმიანობაში გადაწყვეტილების მიღებაზე ზეგავლენის მიზნით, აკრძალულია და ისჯება კანონით.²⁰¹ მოსამართლეთაზე ზემოქმედებად ითვლება სხდომის დარბაზის გარეთ მოსამართლესთან კომუნიკაციის დამყარება

¹⁹⁷ მოსამართლის მოსაზრებების მოსმენა და გადასინჯვის უფლება გათვალისწინებულია კიევის რეკომენდაციებით.

¹⁹⁸ შემფასებლის შეცვლის შესაძლებლობაზე საუბრობს ევროპის მოსამართლეთა საკონსულტაციო საბჭოს დასკვნა №17(2014). ასევე, ვენეციის კომისია საუბრობს იმ შემფასებლის შემდგომ დისკვალიფიკაციაზე, რომელიც არ აიცილებს საკუთარ თავს ან არ განაცხადებს ინტერესთა კონფლიქტის შესახებ. ასევე, შემფასებლებს უნდა ჰქონდეთ ვალდებულება, განაცხადონ ნებისმიერი კომუნიკაციის შესახებ, რომელიც შეფასების პროცესზე არასათანადო გავლენის მოხდენას ემსახურება (CDL-AD(2014)007, Joint opinion on the draft law amending and supplementing the judicial code (evaluation system for judges) of Armenia).

¹⁹⁹ Justice Scoreboard, The 2014 EU Justice Scoreboard, გვ. 32, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე < <https://goo.gl/vJYNYK> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²⁰⁰ ნევრი სახელმწიფოების მიმართ მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია №R (94) 12 მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის, ეფექტურობისა და როლის შესახებ, პრინციპი 1, 2(d).

²⁰¹ საქართველოს კონსტიტუციის 84-ე მუხლი.

საქმის შედეგზე ზეგავლენის მოხდენის მიზნით. ასეთი შემთხვევები საფრთხეს უქმნის მოსამართლეთა მიუკერძოებლობას, დამოუკიდებლობას, პროცესის შეჯიბრებითობას და, ამავე დროს, აზიანებს საზოგადოების ნდობას სასამართლოს სისტემის მიმართ.

მოსამართლეებთან კომუნიკაციის რეგულირება საქართველოში

საქართველოში საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესი და პასუხისმგებლობა ამ წესის დარღვევისათვის კანონმდებლობით პირველად 2007 წლის ივლისში განისაზღვრა, როდესაც მიღებულ იქნა კანონი „საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“. აღნიშნული კანონის მიღებას წინ უძღოდა მწვავე კრიტიკა მოსამართლეთა საქმიანობაში სხვადასხვა პირის, განსაკუთრებით პროკურატურის მუშაკების, უხეში ჩარევის თაობაზე. ამერიკის შეერთებული შტატების სახელმწიფო დეპარტამენტის 2006 წლის ანგარიშის მიხედვით, საქართველოში მოსამართლეებთან ex parte კომუნიკაციები იყო ხშირი, რა დროსაც მხარეები, მათ შორის პროკურორები, საქმეზე ზეგავლენის მოხდენის მიზნით მოსამართლეებზე ზეწოლას ახორციელებდნენ. სახელმწიფო დეპარტამენტის ანგარიშში ეს ვითარება საბჭოთა ეპოქის „სატელეფონო მართლმსაჯულებასთან“ იყო შედარებული.²⁰² საერთაშორისო კრიტიკის საპასუხოდ, ასევე, 2006 წელს ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული ვალდებულებების²⁰³ შესრულების მიზნით, საქართველოს პარლამენტმა 2007 წელს მიიღო კანონი „საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“, რომელსაც მსოფლიოს თითქმის არცერთ ქვეყანაში არ აქვს ანალოგი და, გარკვეულწილად, ქართული ნოვაციაა.²⁰⁴ აღნიშნული კანონის მიღების განცხადებული მიზანი მოსამართლეთა დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის გარანტიების განმტკიცება და სამართალწარმოების პროცესში საჯარო მოხელეებისა და კერძო პირების მხრიდან მოსამართლეზე ზეგავლენის მოხდენის შესაძლებლობის შეზღუდვა იყო. კანონის მიხედვით, აიკრძალა საქმეზე ზეგავლენის მიზნით მოსამართლეებთან გარეშე პირების, მათ შორის საჯარო მოხელეების, კომუნიკაცია. ასეთი კომუნიკაციის შემთხვევაში, მოსამართლეს დაეკისრა შეტყობინების ვალდებულება სასამართლოს თავმჯდომარისთვის, რომელსაც შეეძლო, დამრღვევი დაეჯარიმებინა არაუმეტეს 2000 ლარით ან/და საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წინაშე დაესვა საკითხი მისთვის დისციპლინური პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად შესაბამისი ორგანოებისთვის მიმართვის თაობაზე.

2007 წელს „საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღება დიდწილად დადებითად შეფასდა როგორც ადგილობრივი,²⁰⁵ ისე საერთაშორისო ორგანიზაციების²⁰⁶ მხრიდან. თუმცა, პრაქტიკაში ამ კანონის მიზერულმა გამოყენებამ მალე გამოაჩინა მისი არაეფექტიანობა. „საერთაშორისო გამჭვირვალობა-საქართველოს“ მიერ ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმის პრაქტიკაში იმპლემენტაციის მონიტორინგმა გამოავლინა, რომ კანონის მიღების შემდეგ რეალურად მდგომარეობა არ შეცვლილა და სახელისუფლებო ორგანოების, განსაკუთრებით კი, პროკურატურის ზეგავლენა სასამართლოზე კვლავ შემამოფოთებლად მაღალი იყო.²⁰⁷

2009 წლის სექტემბერში, საქართველოს პრეზიდენტის ინიციატივით, პარლამენტს წარედგინა კანონპროექტი, რომლის მიხედვითაც, გამკაცრდა პასუხისმგებლობა კანონის დარღვევისათვის. კერძოდ, ჯარიმის ოდენობა გაიზარდა 2000-დან 5000 ლარამდე, ამასთან, საჯარო მოსამსახურეს გამოეყო სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირი და მისთვის ჯარიმის ოდენობა განისაზღვრა 10 000 ლარამდე. ცვლილება შეეიდა სისხლის სამართლის კოდექსშიც (364-ე მუხლი), რომლის მიხედვითაც, დასჯადი გახდა მოსამართლის საქმიანობაში უხეში ჩარევა. ამასთან, სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირის მიმართ უფრო მკაცრი სანქცია განისაზღვრა. აღნიშნული ცვლილებების მიზანს წარმოადგენდა დამატებითი გარანტიების დაწესება პასუხისმგებლობის გამკაცრების გზით სახელმ-

²⁰² “Ex parte communications between lawyers and parties with judges were common, which facilitated Soviet-style “telephone justice.” Lawyers, including prosecutors, and parties to litigation reportedly used this avenue to pressure judges to decide cases in ways favorable to their interests.” - US Department of State, 2006 Country Reports on Human Rights Practices, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/SyZzGg> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²⁰³ ევროკავშირის ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის ფარგლებში შეთანხმებული სამოქმედო გეგმის შესასრულებლად, საქართველოს მთავრობამ 2007 წლის სტრატეგიაში მართლმსაჯულების გაჯანსაღების ერთ-ერთ საშუალებად გაითვალისწინა მოსამართლეებთან ex parte კომუნიკაციის აკრძალვის საერთაშორისო პრაქტიკის შესწავლა და შესაბამისი საკანონმდებლო წინადადებების მომზადება.

²⁰⁴ საია, მართლმსაჯულება საქართველოში, 2010, < <http://bit.ly/2hj7Sen> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²⁰⁵ საია, მართლმსაჯულება საქართველოში, 2007.

²⁰⁶ Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2007, Progress Report Georgia ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/4Lx9YV> >; OECD Second round of Monitoring, გვ. 44, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <http://bit.ly/2hjmABY> [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს]; PACE, Honouring of obligations and commitments by Georgia, 2008.

²⁰⁷ European Neighbourhood Policy: Monitoring of Georgia’s Anti-Corruption Commitments, TI Georgia, 2010 ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/ne8jVB> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

ნიფო მოხელეებისა და სახელმწიფო პოლიტიკური თანამდებობის პირების მიერ სამართალწარმოებაში ჩაურევლობისთვის.

აღსანიშნავია, რომ 2009 წელს, მოცემული კანონპროექტის წარდგენის დროისათვის, კომუნიკაციის წესის დარღვევის გამო დაჯარიმებული იყო სულ 4 პირი, რომელთაგან 2 საჯარო მოხელეა.²⁰⁸ აღნიშნული სტატისტიკა მიუთითებს, რომ კანონმდებლობის ხარვეზი არა ჯარიმის ოდენობაში, არამედ მის იმპლემენტაციაში მდგომარეობდა. საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციამ 2010 წელს გამოცემულ ანგარიშში კანონის მთავარ ხარვეზად მიიჩნია ის ფაქტი, რომ იგი არ ითვალისწინებს გამოსავალს იმ შემთხვევაში, თუკი მოსამართლესთან კანონით აკრძალულ კომუნიკაციას თავად სასამართლოს თავმჯდომარე, ანუ ის პირი ახორციელებს, ვისაც მოსამართლემ დარღვევის შესახებ უნდა აცნობოს და დამრღვევის დაჯარიმება მოსთხოვოს. კანონის ეს ხარვეზი კიდევ უფრო აქტუალურად იყო მიჩნეული სასამართლოს სისტემაში დამკვიდრებული პრაქტიკის გათვალისწინებით, როდესაც საერთო სასამართლოების სისტემაში აქტიურად გამოიყენებოდა ე.წ. „მოსმენების“ მეთოდი. „მოსმენების მეთოდი“ ერთიანი პრაქტიკის დამკვიდრების მოტივით დაინერგა – სასამართლოს თავმჯდომარე მოსამართლეებთან ერთად განიხილავდა თითოეული საქმის ფაქტობრივ გარემოებებსა და საქმის სავარაუდო შედეგებს. ე.წ. „მოსმენები“ მათზე ზეგავლენის მოხდენის მთავარ საშუალებად დასახელდა მოსამართლეების მხრიდანაც,²⁰⁹ თუმცა, კანონის ამოქმედების დღიდან, კომუნიკაციის წესის დარღვევა რომელიმე ადმინისტრაციულ თანამდებობაზე დანიშნული მოსამართლის მხრიდან არ გამოვლენილა.²¹⁰

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ინფორმაციით,²¹¹ კანონის ამოქმედებიდან 2016 წლის ჩათვლით, ანუ 9 წლის განმავლობაში, კანონით აკრძალული კომუნიკაციის სულ 9 ფაქტი გამოვლინდა და ყველა ფაქტთან დაკავშირებით მიღებული იყო დაჯარიმების შესახებ გადაწყვეტილება. აღსანიშნავია, რომ „საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონში 2010 წლის შემდეგ არსებითი ხასიათის ცვლილებები არ შესულა. ცვლილებებს არ ითვალისწინებს არც მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ საკანონმდებლო რეფორმა.

მოსამართლეებთან კომუნიკაციის არსებული წესის ხარვეზები

„საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღების დღიდან მისი გამოყენების სტატისტიკა (სულ 9 შემთხვევა) შეიძლება მიუთითებდეს არსებული რეგულირების არაეფექტურობაზე. საკანონმდებლო ბაზის ანალიზი ცხადყოფს, რომ კანონი მოსამართლეებს ვერ იცავს, განსაკუთრებით, სისტემის შიგნიდან მომდინარე ზეგავლენებისგან. ეს გამოიხატება კომუნიკაციის წესის დარღვევის საკითხის გადაწყვეტისას სასამართლოს თავმჯდომარეებისა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივნის ფართო უფლებამოსილებებში, ასევე, პროცესში იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მინიმალურ ჩართულობაში, აკრძალული კომუნიკაციის არსებულ დეფინიციაში, რომელიც მისი ვინაობა განმარტების საშუალებას იძლევა და გასაჩივრების მექანიზმების არაეფექტურობაში. პრობლემურია ისიც, რომ კანონით ნათლად არ არის გამოკვეთილი თავად მოსამართლის პასუხისმგებლობის საფუძვლები კომუნიკაციის წესის დარღვევისას, რაც ასუსტებს მოსამართლეთა ანგარიშვალდებულების სისტემას და აჩენს მისი ბოროტად გამოყენების რისკებს.

აკრძალული კომუნიკაციის დეფინიცია და სამართალდარღვევის ელემენტები

იმისათვის, რომ არსებობდეს რეალური მექანიზმი მართლმსაჯულების განხორციელებაზე ზეგავლენის თავიდან ასაცილებლად, მნიშვნელოვანია, კანონით მკაფიოდ და არაორაზროვნად განისაზღვროს, თუ რა ჩაითვლება მოსამართლეზე ზემოქმედების მცდელობად და ამისთვის რა პასუხისმგებლობა იქნება კანონით გათვალისწინებული.

„საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონი კრძალავს სასამართლოში საქმის შესვლის მომენტიდან ამ საქმეზე გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლამდე, აგრეთვე, სისხლის სამართლის საქმის გამოძიების სტადიაზე პროცესის მონაწილეთა, დაინტერესებულ პირთა, საჯარო მოსამსახურეთა და სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირთა კომუნიკაციას მოსამართლესთან, რომელიც დაკავშირებულია კონკრეტული საქმის ან საკითხის განხილვასთან ან/და საქმის სავარაუდო შედეგთან და არღვევს სასამართლოს/მოსამართლის დამოუკიდებლობის, მიუკერძოებლობისა და სასამართლო პროცესის შეჯიბრებითობის პრინციპებს.

²⁰⁸ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2017 წლის 30 იანვრის წერილი № 111/2950-03-ო.

²⁰⁹ საია, მართლმსაჯულება საქართველოში, 2010 < <http://bit.ly/2hj7Sen> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²¹⁰ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2017 წლის 30 იანვრის წერილი № 111/2950-03-ო.

²¹¹ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 16 ნოემბრის წერილი № 1810/2611-03-ო.

მოცემული დეფინიციით განსაზღვრულია, თუ რა შემთხვევაში ჩაითვლება მოსამართლესთან კომუნიკაცია არასათანადოდ. თუმცა, აღნიშნული განმარტებიდან ნათლად არ ჩანს, მიმდინარე საქმესთან დაკავშირებით **კომუნიკაცია აკრძალულია მხოლოდ საქმის განმხილველ მოსამართლესთან თუ სხვა მოსამართლეებთანაც**, მათ შორის, სასამართლოს თავმჯდომარესთან. იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოში მოსამართლეთა რაოდენობა, რომელთაც ერთმანეთთან, ხშირ შემთხვევაში, ახლო ურთიერთობები აკავშირებთ, არცთუ ისე დიდია, საქმესთან დაკავშირებით დაინტერესებული პირის კანონით აკრძალულმა კომუნიკაციამ ერთ რომელიმე მოსამართლესთან შეიძლება მნიშვნელოვნად შეარყიოს საზოგადოების ნდობა სასამართლო სისტემის მიმართ. ამიტომ მნიშვნელოვანია, კანონით ნათლად განისაზღვროს კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით საერთო სასამართლოების ნებისმიერ მოსამართლესთან კომუნიკაციის დაუშვებლობა სამართალწარმოებაზე ზეგავლენის მიზნით. ამასთან, ამ შემთხვევაში, არსებითი უნდა იყოს კომუნიკაციის შინაარსი და მიზანი და არა ის, თუ რამდენად აქვს ამ მოსამართლეს საქმის შედეგზე ზეგავლენის მოხდენის რეალური ბერკეტები.

გარდა ამისა, სამოქალაქო და ადმინისტრაციული კატეგორიის საქმეებთან დაკავშირებით მოსამართლეებთან კომუნიკაცია აკრძალული უნდა იყოს არა მხოლოდ მიმდინარე საქმეზე, არამედ კანონიერ ძალაში შესულ კონკრეტულ საქმეებზეც. იქიდან გამომდინარე, რომ კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევებში დასაშვებია დასრულებულ საქმეებზე წარმოების განახლება, შესაძლებელია, ამგვარი კომუნიკაციით შეილახოს სასამართლოს მიუკერძოებლობა და დამოუკიდებლობა. გარდა ამისა, ასეთი კატეგორიის დავებზე მოსამართლესთან კომუნიკაცია აკრძალული უნდა იყოს ისეთ საქმესთან დაკავშირებითაც, რომელიც სასამართლოში ჯერ არ შესულა, თუმცა, არსებობს დიდი ალბათობა, რომ ეს საქმე განსახილველად სწორედ ამ მოსამართლეს დაენერება (მაგალითად, მცირე ზომის სასამართლოებში, ასევე, სასამართლოებში, რომლებშიც განსაზღვრულია ვინრო სპეციალიზაციები). ასეთ შემთხვევაშიც, არსებითი უნდა იყოს კომუნიკაციის მიზანი და შინაარსი და ფაქტები, რომლის დროსაც პირის მიზანია მოსამართლეზე ზეგავლენის მოხდენა, უნდა ჩაითვალოს არასათანადო კომუნიკაციად.

კანონით ასევე ნათლად უნდა განისაზღვროს, რომ **პასუხისმგებლობის ზომები გათვალისწინებულია მოსამართლესთან მხოლოდ კერძო ხასიათის (ex parte) კომუნიკაციისათვის**. მასმედიის საშუალებებით ან სხვა საჯარო ფორმით საზოგადოებრივი აზრის გამოთქმა კონკრეტულ საქმეებთან დაკავშირებით არ უნდა ჩაითვალოს მოსამართლეებზე ზემოქმედებად და კომუნიკაციის წესის დარღვევად.

კანონის მიხედვით, იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლოს თავმჯდომარე ან იუსტიციის უმაღლესი საბჭო მიიჩნევენ, რომ ქმედება შეიძლება შეიცავდეს დანაშაულის ნიშნებს, ისინი საქმეს უგზავნიან შესაბამის საგამოძიებო ორგანოებს. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით, დასჯადია სამართალწარმოების განხორციელებაზე ზეგავლენის მიზნით სასამართლოს საქმიანობაში ამა თუ იმ ფორმით უხეში ჩარევა (სსკ-ს 364(2)), ასევე – სასამართლოში საქმის ან მასალის განხილვასთან დაკავშირებით მოსამართლის მიმართ სიცოცხლის მოსპობის, ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების ან დაზიანების მუქარა (სსკ-ს 365(1)). იმისათვის, რომ კანონი იყოს განჭვრეტადი, მნიშვნელოვანია, ნათლად განისაზღვროს, თუ რა ჩაითვლება სამართალწარმოების განხორციელებაში უხეშ ჩარევად ან მუქარად მოსამართლეზე და რა წარმოადგენს კომუნიკაციის სტანდარტის დარღვევას. **კომუნიკაციის წესის დარღვევა და სისხლის სამართლის დანაშაულების შემადგენლობა ნათლად უნდა გაიმიჯნოს ერთმანეთისგან** იმისათვის, რომ გამოირიცხოს კანონის არათანასწორი და სუბიექტური ინტერპრეტაცია. გარდა ამისა, კანონით უნდა განისაზღვროს პირისთვის კომუნიკაციის წესის დარღვევისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობა იმ შემთხვევაში, თუკი საგამოძიებო ორგანოებისათვის საქმის გადაცემის შემდეგ გამოძიება არ დაიწყება ან შეწყდება.

აღსანიშნავია, რომ სამართალწარმოებაზე ზეგავლენის მიზნით, კომუნიკაცია შესაძლოა განხორციელდეს სასამართლოს აპარატის თანამშრომლებზეც, მათ შორის მოსამართლეთა თანამშემწეებსა და სასამართლო სხდომის მდივნებზე, რასაც „საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონი არ არეგულირებს. მაგალითისთვის, თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ გავრცელებული განცხადების მიხედვით, 2013 წლის 5 ივნისს საქართველოს მთავარი პროკურატურის ერთ-ერთი პროკურორი ტელეფონით დაუკავშირდა ბრალდებულ ბაჩანა ახალაიას სისხლის სამართლის საქმის განმხილველი მოსამართლის თანამშემწეს. ბრალდების მხარის წარმომადგენელი დაინტერესდა აღნიშნულ საქმეზე მოსამართლის პოზიციით, კერძოდ, ხომ არ დაუფიქსირებია მოსამართლეს თავისი აზრი საქმესთან დაკავშირებით, ბრალდების მხარის მიერ წარმოდგენილ მტკიცებულებათა არასაკმარისობისა ან სისუსტის თაობაზე. პროკურორი, ასევე, დაინტერესდა საქმეზე გამომსვლელი პროკურორის კომპეტენციით, კერძოდ, რამდენად ართმევდა იგი თავს დაკისრებულ მოვალეობას.²¹² მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი შემთხვევები ვერ ჩაითვლება მოსამართლესთან კომუნიკაციის წესის დარღვევად, ის ცალსახად შეიცავს სასამართლოს საქმიანობაში ირიბი ჩარევის

²¹² თბილისის საქალაქო სასამართლოს განცხადება პროკურატურიდან სატელეფონო ზარზე, ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://netgazeti.ge/news/22546/> > [ბოლოს ნახაია 2017 წლის 26 მარტს].

ნიშნებს. სწორედ ამიტომ მნიშვნელოვანია, კანონით განისაზღვროს პასუხისმგებლობის ზომა სასამართლოს აპარატის მოხელეებზე ზემოქმედების მცდელობისთვისაც. ასევე, სასამართლოებს დაევალოთ, შიდა დოკუმენტით მოაწესრიგონ აპარატის მოხელეების ვალდებულებები კომუნიკაციის წესის დარღვევის შემთხვევაში.

მოსამართლის პასუხისმგებლობა კომუნიკაციის წესის დარღვევისთვის

მოსამართლეთა ქცევის ბანგალორის პრინციპების მიხედვით, მოსამართლის ობიექტურობისა და მიუკერძოებლობის პრინციპი კრძალავს კერძო კონტაქტებს მოსამართლესა და ნებისმიერ მხარეს თუ დაინტერესებულ პირს შორის. სასამართლოზე ზეგავლენის ნებისმიერი მცდელობა სასამართლოს დარბაზით უნდა შემოიფარგლებოდეს და მხოლოდ დავის მხარეებისა და ადვოკატებისაგან უნდა მომდინარეობდეს. მოსამართლე ვალდებულია, აღკვეთოს ისეთი შემთხვევები, როცა ვილაც გარედან პირდაპირი ან ირიბი გზით ცდილობს, გავლენა მოახდინოს მოსამართლის მიერ განსახილველი საქმის შესახებ გამოსატან გადაწყვეტილებაზე.²¹³ სწორედ ამიტომ, მოსამართლემ არ უნდა განიხილოს თხოვნები პირადი კომუნიკაციის თაობაზე (*ex parte* კომუნიკაციის აკრძალვა), ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ ასეთი კომუნიკაცია მაინც შედგება, აუცილებელია, მან ამის შესახებ დაუყოვნებლივ განაცხადოს.²¹⁴

„საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიხედვით, მოსამართლის მიერ ამავე კანონით გათვალისწინებული კომუნიკაციის წესის დარღვევა ან მისი შეუტყობინებლობა გამოიწვევს მის დისციპლინურ პასუხისმგებლობას. თუმცა, საქართველოს კანონი „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ“ ცალკე გადაცდომად არ ითვალისწინებს მოსამართლეთა მიერ კომუნიკაციის წესის დარღვევას, რაც დისციპლინური გადაცდომის სხვა საფუძვლების გამოყენების შესაძლებლობას იძლევა. „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის 54¹-ე მუხლის მიხედვით, ყველა დისციპლინური გადაცდომისთვის დადგენილია შესაბამისი სახდელი. გაუგებარია, „საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონის დარღვევისთვის პასუხისმგებლობის რა ფორმა უნდა იყოს გამოყენებული.

აღსანიშნავია, რომ კანონით გადაცდომად არის მიჩნეული მოსამართლის მიერ ეთიკის ნორმების დარღვევა. სასამართლო ეთიკის წესების მიხედვით, მოსამართლეს ეკრძალება კომუნიკაცია პროცესის მონაწილეებთან ან/და საქმით დაინტერესებულ პირებთან სასამართლოში ან მის გარეთ, საქმის სასამართლოში შესვლის მომენტიდან საქმეზე გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლამდე. ამასთან, ეთიკის ნორმებით მოსამართლე ვალდებულია, პროკურორის, ადვოკატის ან პროცესის სხვა მონაწილის მიერ კანონით აკრძალული ფორმით კომუნიკაციის მცდელობის თაობაზე დაუყოვნებლად წერილობით შეატყობინოს სასამართლოს თავმჯდომარეს.²¹⁵ შესაბამისად, მოსამართლის მიერ *ex parte* კომუნიკაციის დამყარება ან მისი შეუტყობინებლობა შეიძლება ჩაითვალოს ეთიკის ნორმების დარღვევად, რისთვისაც მოსამართლეს შეიძლება პასუხისმგებლობა დაეკისროს.

გარდა იმისა, რომ მოსამართლეთა ეთიკის ნორმების დარღვევის დისციპლინური გადაცდომის სახედ მიჩნევა არ შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს,²¹⁶ ასევე, არსებული მდგომარეობით, ეთიკის კოდექსით გათვალისწინებული მოსამართლის ვალდებულებები უფრო ვინროდაა ფორმულირებული, ვიდრე ეს „საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ კანონით არის გათვალისწინებული. კერძოდ, ეთიკის კოდექსის თანახმად, მოსამართლე ვალდებულია, აკრძალული კომუნიკაციის თაობაზე თავმჯდომარეს შეატყობინოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი კომუნიკაციის მცდელობა მომდინარეობს პროცესის მონაწილეებისგან. ეთიკის ნორმებით, აგრეთვე, განსაზღვრული არ არის სასამართლოს თავმჯდომარის ვალდებულებები კომუნიკაციის წესის დარღვევის შესახებ შეტყობინების განხილვისას.

მოსამართლეს კომუნიკაციის სტანდარტის დარღვევისათვის პასუხისმგებლობა შეიძლება დაეკისროს დისციპლინური გადაცდომის ისეთი ზოგადი საფუძვლითაც, როგორცაა მოსამართლისთვის შეუფერებელი ქმედება ან მოვალეობების არაჯეროვანი შესრულება. შესაბამისად, მოსამართლისთვის განუჭვრეტადია, თუ კონკრეტულად რა ქმედებისათვის შეიძლება დაეკისროს მას პასუხისმგებლობა და რა ფორმით. ეს შეიძლება მნიშვნელოვან დამაბრკოლებელ ფაქტორად იყოს მიჩნეული როგორც მოსამართლეების მიერ აკრძალული კომუნიკაციის შემთხვევების განცხადებისთვის, ისე მოსამართლე-

²¹³ ბანგალორის პრინციპები, 29; 1.1.

²¹⁴ ბანგალორის პრინციპები, 64.

²¹⁵ საქართველოს სასამართლო ეთიკის წესები, მე-7 მუხლი.

²¹⁶ იხ. ამ ანგარიშის მე-7 თავი – მოსამართლეთა დისციპლინური სამართალწარმოებისა და პასუხისმგებლობის სისტემა.

თა ეფექტური ანგარიშვალდებულების მექანიზმების არსებობის თვალსაზრისითაც. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ინფორმაციით, კანონის ამოქმედების დღიდან მოსამართლის მიერ კომუნიკაციის წესის დარღვევა არ დაფიქსირებულა და, შესაბამისად, ამ საფუძველით მოსამართლის მიმართ დისციპლინური დევნა არ დაწყებულა.²¹⁷

საინტერესოა, რომ 2015 წელს მოსამართლეთა სადისციპლინო კოლეგიის არამოსამართლე წევრების ინიციატივით მოსამართლეებს შორის ჩატარებული გამოკითხვის შედეგებით, კანონით აკრძალული კომუნიკაციის ფაქტის შეუტყობინებლობა სასამართლოს თავმჯდომარისთვის მოსამართლეთა მხოლოდ 34%-მა მიიჩნია დისციპლინურ გადაცდომად, ხოლო 11%-მა უპასუხა, რომ ასეთი შემთხვევა არ წარმოადგენს დისციპლინურ გადაცდომას, ან წარმოადგენს უმნიშვნელო დარღვევას, რომელზეც მიზანშეუწონელია დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრება.²¹⁸

კანონის მნიშვნელოვან ხარვეზად უნდა ჩაითვალოს ისიც, რომ ის არ განსაზღვრავს სასამართლოს ვალდებულებას, მოსამართლესთან აკრძალული კომუნიკაციის შესახებ შეატყობინოს იმ საქმის მონაწილეებს, რომელთან დაკავშირებითაც შედგა კომუნიკაცია. საქმის თაობაზე მოსამართლესთან კომუნიკაცია, თუკი ეს არ ხდება სასამართლოს სხდომის დარბაზში ან კანონით დასაშვები სხვა ფორმით, წარმოადგენს *ex parte* კომუნიკაციას, რომელიც ავტომატურად შეიცავს შეჯიბრებითობის პრინციპის დარღვევის რისკებს და შეიძლება მოსამართლის აცილების საფუძველიც გახდეს. მოსამართლე საქმის მასალებზე მოსაზრებებს უნდა ეცნობოდეს მხოლოდ მხარეთა მონაწილეობით ისე, რომ მხარეებს ჰქონდეთ შუამდგომლობებისა და მოსაზრებების გამოთქმის საშუალება. სწორედ ამიტომ, **ex parte კომუნიკაციის შემთხვევაში, კანონით უნდა განისაზღვროს სასამართლოს ვალდებულება, ამის შესახებ შეატყობინოს როგორც შესაბამის ორგანოს, ასევე მხარეებს.** მოსამართლისათვის მსგავსი ვალდებულების დაკისრება ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრინციპად არის განსაზღვრული საერთაშორისო დოკუმენტებშიც.²¹⁹

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონაწილეობა პროცესში

„საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონის მთავარ ხარვეზად იკვეთება მოსამართლეებისთვის დაცვის არაეფექტური მექანიზმების მინიჭება. ეს, ძირითადად, გამოიხატება სასამართლოების თავმჯდომარეების გაუმართლებლად ფართო უფლებამოსილებაში კომუნიკაციის სტანდარტის დარღვევის საკითხის გადაწყვეტისას და პროცესში იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მინიმალურ მონაწილეობაში.

CCJE-ს განმარტებით, სასამართლოზე ზეგავლენა შეიძლება მომდინარეობდეს არა მხოლოდ სისტემის გარედან, არამედ სხვა მოსამართლეების მხრიდანაც.²²⁰ სასამართლოს დამოუკიდებლობის დაცვის ვალდებულება, როგორც გარედან, ასევე სისტემის შიგნიდან მომდინარე ზეგავლენებისგან, აქვს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს, როგორც ეს აღიარებულია ძირითადი საერთაშორისო დოკუმენტებით.²²¹ მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციით, მოსამართლეებს, რომლებსაც მიაჩნიათ, რომ მათ დამოუკიდებლობას საფრთხე ადგება, უნდა ჰქონდეთ იუსტიციის საბჭოსა ან სხვა დამოუკიდებელი ორგანოსათვის მიმართვის საშუალება, ან თავის დაცვის ეფექტიანი მექანიზმები.²²²

კანონის შესაბამისად, აკრძალული კომუნიკაციის შემთხვევაში, მოსამართლე ვალდებულია, აღნიშნულის თაობაზე დაუყოვნებლად, წერილობით შეატყობინოს სასამართლოს თავმჯდომარეს ან მის მიერ უფლებამოსილ მოსამართლეს, რომელსაც შეეძლება, დამრღვევის მიმართ გაატაროს კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის ზომები. მოსამართლეს შეუძლია, სასამართლოს თავმჯდომარის განკარგულება ერთჯერადად გაასაჩივროს ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოს თავმჯდომარესთან ან მის მიერ უფლებამოსილ მოსამართლესთან. საჩივრის განხილვის შედეგად გამოტანილი დადგენილება საბოლოოა და არ საჩივრდება.

მსგავსი რეგულირება მოსამართლეების ზენოლისაგან დაცვის უფლებამოსილებას მთლიანად სასამართლოს თავმჯდომარეებს აკისრებს და თითქმის გამორიცხავს სასამართლოს დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელი დამოუკიდებელი და კოლეგიური ორგანოს, იუსტიციის უმაღლესი

²¹⁷ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2017 წლის 30 იანვრის წერილი №111/2950-03-ო.

²¹⁸ საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობის საფუძველების შესახებ გამოკითხვის შედეგები, 2015, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/l8Op86> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²¹⁹ Manual on Independence, Impartiality And Integrity Of Justice, American Bar Association, Model Code Of Judicial Conduct (2011 Edition), Rule 2.9; The Burgh House Principles On The Independence Of The International Judiciary, Par. 12.2.; Mt. Scopus Approved Revised International Standards Of Judicial Independence, Par. 7.11.

²²⁰ CCJE Recommendation No. R (94) 12, Principle I (2)(d).

²²¹ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2007)003, პუნქტი 61.

²²² Judges: Independence, Efficiency and Responsibilities Recommendation CM/Rec(2010)12 and explanatory memorandum, 8.

საბჭოს, მონაწილეობას პროცესში. კანონის თანახმად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭო კომუნიკაციის წესის დარღვევის საკითხს მხოლოდ იმ შემთხვევაში განიხილავს, თუ კომუნიკაცია განხორციელდა უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარესთან, ან, თუ კომუნიკაციის შესახებ წერილობითი შეტყობინების განხილვაზე უფლებამოსილი მოსამართლე 14 დღის ვადაში არ განიხილავს შეტყობინებას.

შესაბამისად, კანონი არ იცავს მოსამართლეს ისეთი შემთხვევებისაგან, როდესაც ზენოლა ხორციელდება თავად სასამართლოს თავმჯდომარის მხრიდან. მოსამართლეს არ აქვს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოში თავმჯდომარის გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება. მსგავსი რეგულირება გაუმართლებლად ფართო უფლებამოსილებას ანიჭებს სასამართლოების თავმჯდომარეებს და ვერ უზრუნველყოფს მოსამართლეების დაცვას სისტემის შიგნიდან მომდინარე ზეგავლენებისგან. განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ სასამართლოს თავმჯდომარეების დანიშვნის მოქმედი წესი ხარვეზიანია და არ არის ობიექტურ კრიტერიუმზე დაფუძნებული.²²³

როგორც უკვე აღინიშნა, მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის დარღვევის შემთხვევებში, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ჩართულობა მინიმალურია. ამასთან, როდესაც პროცესში საბჭო მონაწილეობს, მას იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანი ერთპიროვნულად წარმოადგენს. კერძოდ, სასამართლოს თავმჯდომარის მიმართვის საფუძველზე, მდივანი უფლებამოსილია, დამრღვევი პირისათვის დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრების მოთხოვნით მიმართოს შესაბამის ორგანოებს, ან საქმის მასალები, ქვემდებარების მიხედვით, გადაუგზავნოს შესაბამის საგამოძიებო ორგანოებს. იგი ასევე უფლებამოსილია, გაასაჩივროს შესაბამისი ორგანოს გადაწყვეტილება დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრების თაობაზე უარის თქმის შემთხვევაში. შესაბამისად, კანონი იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანს ერთპიროვნულად ანიჭებს კომუნიკაციის წესის დარღვევაზე რეაგირების უფლებამოსილებას და მას ამისთვის იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს თანხმობა არ სჭირდება.

მოსამართლეების დამოუკიდებლობის დაცვის ამ მნიშვნელოვანი პროცესიდან იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გამორიცხვა არ შეესაბამება აღნიშნული კონსტიტუციური ორგანოს ფუნქციურ დანიშნულებასა და მაღალ ლეგიტიმაციას. ყოველივე აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, რომ გაიზარდოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მონაწილეობა და, კანონით აკრძალული კომუნიკაციის შემთხვევაში, **მოსამართლეებს მიენიჭოთ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსათვის მიმართვის უფლება**. პროცესი უნდა წარიმართოს ღიად და გამჭვირვალედ და გადაწყვეტილებები კოლეგიური წესით იყოს მიღებული. სწორედ საბჭო უნდა წარმოადგენდეს საბოლოო ორგანოს, რომელიც მიიღებს გადაწყვეტილებას კომუნიკაციის სტანდარტის დარღვევის თაობაზე მოსამართლეთა შეტყობინებებთან დაკავშირებით.

პროცესის გამჭვირვალობა

„საერთო სასამართლოების მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის შესახებ“ კანონში 2010 წელს შესული ცვლილებებით განისაზღვრა, რომ კანონით გათვალისწინებული აკრძალული კომუნიკაციის თაობაზე ინფორმაცია საჯაროა, გარდა ინფორმაციისა იმ მოსამართლის ვინაობის შესახებ, რომელთანაც განხორციელდა კომუნიკაცია და, ასევე – იმ საქმის შესახებ, რომლის თაობაზეც განხორციელდა კომუნიკაცია. ამასთან, კანონის თანახმად, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ინფორმაციის საჯაროობის უზრუნველსაყოფად ვალდებულია, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი რეგულაციით, აწარმოოს ამ კანონის გამოყენების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის ერთიანი ბაზა, რომელიც უნდა მოიცავდეს ინფორმაციას ამ კანონით გათვალისწინებული წესით დაჯარიმებულ პირთა ვინაობის შესახებ.

მიუხედავად იმისა, რომ კანონი კომუნიკაციის წესის დარღვევის თაობაზე გამჭვირვალობის მაღალ სტანდარტებს აწესებს, იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ თავდაპირველად კვლევის ავტორებს უარი უთხრა კანონის გამოყენების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებაზე, კონფიდენციალურობისა და პერსონალური მონაცემების დაცვაზე მითითებით.²²⁴ ამ შემთხვევაში, იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ გასცა ინფორმაცია მხოლოდ იმის შესახებ, რომ კანონის ამოქმედებიდან აკრძალული კომუნიკაციის სულ 7 ფაქტი გამოვლინდა და ყველა ფაქტზე მიღებული იყო დაჯარიმების გადაწყვეტილება. მოგვიანებით, დამატებითი წერილის გაგზავნიდან რამდენიმე თვის შემდეგ, საბჭომ მოგვანოდა უფრო დეტალური ინფორმაცია და გვაცნობა, რომ კანონის ამოქმედებიდან კომუნიკაციის 9 შემთხვევა გამოვლინდა, რაც წინააღმდეგობაშია მანამდე მონოდეზულ ინფორმაციასთან. საბჭომ, ასევე, მოგვანოდა დაჯარიმების შესახებ განკარგულებების ასლები დაშტრიხული ფორმით, მათ შორის, დაჯარიმებული პირების ვინაობის დაფარვით. აღსანიშნავია, რომ კანონის პირდაპირი მოთხოვნაა, იუსტიციის უმაღლესმა

²²³ მიუხედავად იმისა, რომ მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ კანონპროექტის თავდაპირველი ვერსია ითვალისწინებდა სასამართლოს თავმჯდომარეების თავად ამ სასამართლოების მოსამართლეების მიერ არჩევის შესაძლებლობას, საბოლოოდ კანონით თავმჯდომარეების დანიშვნის უფლება კვლავ იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს დარჩა. სამწუხაროდ, პრეზიდენტის მოტივირებული შენიშვნებიც არ იყო გაზიარებული, რომელიც ამ პრობლემის გამოსწორებას შეეხებოდა.

²²⁴ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 16 ნოემბრის წერილი №1810/2611-03-ო.

საბჭომ უზრუნველყოს დაჯარიმებულ პირთა ვინაობის შესახებ ინფორმაციის საჯაროობა, შესაბამისად, არ არსებობდა აღნიშნული ინფორმაციის დახურვის საფუძველი. დაჯარიმებული პირის ვინაობის გასაჯაროება მნიშვნელოვანია, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც დაჯარიმებული პირი საჯარო მოხელეა.

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, კანონის ამოქმედებიდან, საერთო სასამართლოების მოსამართლესთან კომუნიკაციის წესის დარღვევასთან დაკავშირებით, სასამართლოს თავმჯდომარეს სულ 9 მოსამართლემ შეატყობინა წერილობით და ყველა შემთხვევაში სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ დადასტურდა უკანონო კომუნიკაციის ფაქტი. კონკრეტულ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება გასაჩივრდა მხოლოდ ერთ შემთხვევაში დაჯარიმებული პირის მიერ და საჩივარი არ დაკმაყოფილდა. ამათგან ყველა კომუნიკაცია, გარდა ერთისა, განხორციელდა პირველი ინსტანციის სასამართლოს მოსამართლესთან. ერთი კომუნიკაცია შედგა უზენაესი სასამართლოს მოსამართლესთან.

უკანონო კომუნიკაციისთვის 9 დაჯარიმებული პირიდან 4 საჯარო მოხელე იყო, 4 დაინტერესებული პირი და 1 პროცესის მონაწილე. უკანონო კომუნიკაციები განხორციელდა 2007 წელს, 2008 წელს (3 შემთხვევა), 2012 წელს, 2013 წელს (2 შემთხვევა), 2014 და 2016 წელს. გამოყენებული ჯარიმების ოდენობები 50 ლარიდან 2500 ლარამდე მერყეობდა. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ინფორმაციით, საბჭოს მდივნის მიერ 3 შემთხვევაში შესაბამისი დაწესებულებისთვის გაიგზავნა წარდგინება კონკრეტული პირებისათვის დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრების თაობაზე. არცერთ შემთხვევაში იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივნის მიერ არ გასაჩივრებულა პასუხისმგებლობის დაკისრების შესახებ უარის თქმის გადაწყვეტილება.²²⁵

მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა სასამართლო სისტემის უმნიშვნელოვანეს ამოცანას წარმოადგენს და სასიცოცხლოდ აუცილებელია ქვეყნის განვითარებისთვის. მოსამართლეებზე ზეგავლენის მიზნით მათთან კომუნიკაციის ნებისმიერ შემთხვევაზე არსებობს მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესი. აქედან გამომდინარე, ასეთი ინფორმაცია მარტივად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს დაინტერესებული პირებისთვის. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ **იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ უზრუნველყოს კანონის გამოყენების შესახებ ინფორმაციის პროაქტიულად გამოქვეყნება**. ღია უნდა იყოს როგორც დაჯარიმებული პირების ვინაობა და ჯარიმის ოდენობა, ასევე ინფორმაცია იმის თაობაზე, გამოყენებული იყო თუ არა დისციპლინური სახის ღონისძიება მათ მიმართ. ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ინფორმაცია იმის თაობაზეც, თუ რაში გამოიხატა კომუნიკაციის წესის დარღვევა.

რეკომენდაციები

- აკრძალული კომუნიკაციის შემთხვევაში, მოსამართლეებს მიენიჭოთ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსათვის მიმართვის უფლება. პროცესი გამჭვირვალედ წარიმართოს და გადანყვეტილებები კოლეგიური წესით იყოს მიღებული;
- ნათლად განისაზღვროს დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომები მოსამართლეების მიერ კომუნიკაციის წესის დარღვევისათვის;
- კანონით განისაზღვროს, რომ საქმეზე ზეგავლენის მოხდენის მიზნით კომუნიკაცია აკრძალული არაა მხოლოდ საქმის განმხილველ მოსამართლესთან, არამედ სხვა მოსამართლეებთანაც. სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ სამართალწარმოებაში მოსამართლეებთან არასათანადო კომუნიკაცია აკრძალოს კანონიერ ძალაში შესულ კონკრეტულ საქმეებზეც. ასევე, ასეთი კატეგორიის დავებზე მოსამართლესთან არასათანადო კომუნიკაცია აკრძალოს ისეთ საქმეებთან დაკავშირებითაც, რომლებიც სასამართლოში ჯერ არ შესულა, თუმცა, არსებობს დიდი ალბათობა იმისა, რომ ეს საქმე განსახილველად ამ მოსამართლეს დაენერება;
- მოსამართლეების მიერ კომუნიკაციის წესის დარღვევა და მოსამართლის საქმიანობაში ჩარევისათვის სისხლის სამართლის დანაშაულების შემადგენლობა ნათლად გაიმიჯნოს ერთმანეთისგან, რათა გამოირიცხოს კანონის არათანასწორი და სუბიექტური ინტერპრეტაცია;
- ex parte კომუნიკაციის შემთხვევაში, კანონით განისაზღვროს სასამართლოს ვალდებულება, რომ ამის შესახებ შეატყობინოს როგორც შესაბამის ორგანოს, ასევე პროცესის მხარეებს;
- კანონით განისაზღვროს პასუხისმგებლობის ზომა სასამართლოს აპარატის მოხელეებზე ზემოქმედების მცდელობისთვისაც;
- იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ პროაქტიულად გამოქვეყნდეს მოსამართლეებთან კომუნიკაციის წესის დარღვევის თითოეული შემთხვევის შესახებ ინფორმაცია.

²²⁵ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2017 წლის 30 იანვრის წერილი №111/2950-03-ო.

სასამართლო
ადმინისტრირება
და მენეჯმენტი

6

6.1. სასამართლოს თავმჯდომარე

ძირითადი მიგნებები

- სასამართლოს შიგნით ადმინისტრაციული ფუნქციების განხორციელება რამდენიმე რგოლზეა განაწილებული, რის გამოც, ხშირად, მათ შორის ფუნქციები დუბლირებულია;
- მნიშვნელოვანია „მესამე ტალღით“ განხორციელებული ცვლილებები, რომლებიც მიზნად ისახავს სასამართლოს მენეჯერების გაძლიერებას და თავმჯდომარეთა ფუნქციის გადაზრებას. აუცილებელია მათი ეფექტური იმპლემენტაცია პრაქტიკაში;
- „მესამე ტალღამ“ ვერ მოაგვარა სასამართლოს თავმჯდომარეების დანიშვნის არადემოკრატიული წესის პრობლემა, რაც იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს კვლავ შეუზღუდავ კომპეტენციას ანიჭებს;
- პრობლემად დარჩა თავმჯდომარის უფლებამოსილების დაკისრების მექანიზმის დაურეგულირებლობა, რაც შესაძლებლობას იძლევა, უფლებამოსილების დაკისრება მოხდეს განუსაზღვრელი ვადით და გაურკვეველი საფუძვლებით;
- მენეჯმენტის დეპარტამენტის შექმნით, ერთი მხრივ, მოხდა სხვა ადმინისტრაციულ ერთეულებთან ფუნქციების დუბლირება, მეორე მხრივ, გაჩნდა ინდივიდუალური სასამართლოების ავტონომიის შეზღუდვის დამატებითი წყარო.

სასამართლო ადმინისტრირების საკითხების მიმოხილვა

საერთო სასამართლოების ეფექტური ადმინისტრირება მჭიდრო კავშირშია სასამართლო დამოუკიდებლობის, მართლმსაჯულების დაუბრკოლებლად განხორციელებისა და ხარისხის უზრუნველყოფასთან. სამოსამართლო უფლებამოსილების განხორციელების პარალელურად, სასამართლოს მართვა და ადმინისტრაციულ საკითხებთან დაკავშირებით გადაწყვეტილებების მიღება სასამართლოების ფუნქციონირების მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს. შესაბამისად, ამ მიმართულებით კომპეტენციითა ეფექტური და სამართლიანი გამიჯვნა არსებითად მნიშვნელოვანია, ერთი მხრივ, მოსამართლეების მიერ იმ გარემოზე გარკვეული კონტროლის შენარჩუნების მიზნით, რომელშიც ისინი თავიანთ სამოსამართლო საქმიანობას ახორციელებენ, ხოლო, მეორე მხრივ, სამოსამართლო და ადმინისტრაციულ ფუნქციებს შორის გონივრული ბალანსის მისაღწევად.

სასამართლოებისა და სასამართლო ხელისუფლების ადმინისტრირების მიზანია, განამტკიცოს საქმეთა დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი განხილვა სამართლიანი სასამართლოს უფლებისა და კანონის უზენაესობის პრინციპების შესაბამისად. დაუშვებელია, სასამართლოს ადმინისტრირება სასამართლო გადაწყვეტილების შინაარსზე ზეგავლენის მოსახდენად იყოს გამოყენებული. ამასთან, სასამართლო ადმინისტრირების პროცესი უნდა იყოს გამჭვირვალე.²²⁶

დღეს მოქმედი კანონმდებლობით, სასამართლოს შიგნით ადმინისტრაციული ფუნქციების განხორციელება რამდენიმე რგოლზეა განაწილებული, თუმცა ხშირად მათ შორის ფუნქციები დუბლირებულია. პრობლემურია სასამართლოს თავმჯდომარის სტატუსი და მათსა და მენეჯერებს შორის ფუნქციების სამართლიანი განაწილება. „მესამე ტალღით“ განხორციელებულმა ცვლილებებმა შექმნა პოზიტიური ნიადაგი იმისთვის, რომ მოხდეს თავმჯდომარის განტვირთვა და ადმინისტრაციული ფუნქციები დიდწილად მენეჯერზე გადაწილდეს. თუმცა, „მესამე ტალღამ“ ვერ მოაგვარა სასამართლოს თავმჯდომარეების დანიშვნის არადემოკრატიული წესის პრობლემა, რაც იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს შეუზღუდავ კომპეტენციას ანიჭებს. პრობლემად დარჩა თავმჯდომარის უფლებამოსილების დაკისრების მექანიზმის დაურეგულირებლობაც, რაც შესაძლებლობას იძლევა, უფლებამოსილების დაკისრება განუსაზღვრელი ვადით და გაურკვეველი საფუძვლებით მოხდეს. „მესამე ტალღის“ ცვლილებებმა წარმოშვა დამატებითი ბუნდოვანებები მენეჯმენტის პროცესში, კერძოდ, მენეჯმენტის დეპარტამენტის შექმნით, ერთი მხრივ, მოხდა სხვა ადმინისტრაციულ ერთეულებთან ფუნქციების დუბლირება, მეორე მხრივ, გაჩნდა ინდივიდუალური სასამართლოების ავტონომიის შეზღუდვის დამატებითი წყარო, რაც უარყოფითად უნდა შეფასდეს.

სასამართლოს თავმჯდომარე

აღიარებულია, რომ მოსამართლეთა დამოუკიდებლობას განაპირობებს არა მხოლოდ ნებისმიერი უსაფუძვლო გარეშე ჩარევისაგან დაცვა, არამედ უსაფუძვლო გავლენისგან დაცვა, რაც ზოგიერთ შემთხვევაში, შეიძლება მომდინარეობდეს სხვა მოსამართლეების პოზიციიდან.²²⁷ აქედან გამომდინარე, არსებითად მნიშვნელოვანია სასამართლოს თავმჯდომარის როლი, მისი დანიშვნის წესი და კომპეტენციები.

²²⁶ კიევის რეკომენდაციები აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ (2010), §1.

²²⁷ CCJE-ის №1(2001), პუნქტი 66.

მოქმედი კანონმდებლობით, როგორც საქალაქო (რაიონული), ისე სააპელაციო სასამართლოს თავმჯდომარესა და თავმჯდომარის მოადგილეს პალატებისა და საგამოძიებო კოლეგიის თავმჯდომარეთაგან 5 წლის ვადით თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო.²²⁸

საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს შეუზღუდავი უფლებამოსილება თავმჯდომარეთა დანიშვნის პროცესში პრობლემურია იმ თვალსაზრისით, რომ ქმნის ქარბ ძალაუფლებას საბჭოს ხელში, ასევე, წარმოშობს ინდივიდუალურ მოსამართლეზე ზეგავლენის მოხდენის რისკებს. აღნიშნული საკითხი განსაკუთრებით პრობლემურია იმის გათვალისწინებით, რომ კანონმდებლობით არ არის განსაზღვრული სასამართლოს თავმჯდომარის შერჩევის კრიტერიუმები და მისი შერჩევის ნათელი პროცედურა – ამ პროცესში საბჭო ფართო დისკრეციით და შეუზღუდავი უფლებამოსილებით სარგებლობს.

სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ ფარგლებში შემუშავებული კანონპროექტის თავდაპირველი ვერსია ითვალისწინებდა პირველი და სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოების თავმჯდომარეების არჩევას ამავე სასამართლოს მოსამართლეების მიერ ფარული კენჭისყრით, 3 წლის ვადით. ამგვარი ცვლილება მნიშვნელოვნად გაზრდიდა თავმჯდომარეთა არჩევის პროცესის დემოკრატიულობის ხარისხს და წინგადადგმული ნაბიჯი იქნებოდა სასამართლოს შიდა დამოუკიდებლობის განმტკიცების პროცესში.

აღსანიშნავია, რომ ვენეციის კომისიამ და დირექტორატმა დადებითად შეაფასა სასამართლოს თავმჯდომარეების იმავე სასამართლოს მოსამართლეების მიერ ფარული კენჭისყრით არჩევის შემოთავაზებული წესი, რაც შეესაბამება სასამართლოს შიდა დამოუკიდებლობის პრინციპის მოთხოვნებს.²²⁹

იურიდიულ საკითხთა კომიტეტის მიერ კანონპროექტების მეორე მოსმენით განხილვისას, კანონპროექტში რამდენიმე მნიშვნელოვანი ცვლილება შევიდა, მათ შორის, შენარჩუნდა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ სასამართლოს თავმჯდომარეების დანიშვნის დღეს მოქმედი წესი.²³⁰ გარდა ამისა, ახლად მიღებული კანონით არ არის პირდაპირ გათვალისწინებული ორი თანმიმდევრული ვადით დანიშვნის დაუშვებლობა და შენარჩუნებულია ამ კუთხით არსებული ბუნდოვანება.

შესაბამისად, „მესამე ტალღის“ ფარგლებში გატარებული რეფორმა ინარჩუნებს თავმჯდომარის არჩევის მანკიერ პროცედურას, რაც ეწინააღმდეგება ამ მიმართულებით არსებულ საერთაშორისო რეკომენდაციებს. კიევის რეკომენდაციების თანახმად, სასამართლოს თავმჯდომარის არჩევა უნდა მოხდეს გამჭვირვალედ და უნდა გამოქვეყნდეს სასამართლოს თავმჯდომარის თანამდებობის ვაკანსია. აუცილებელი სტაჟის/გამოცდილების მქონე ყველა მოსამართლეს უნდა ჰქონდეს ვაკანსიაზე განცხადების შეტანის შესაძლებლობა. მოსამართლეთა შერჩევაზე პასუხისმგებელმა ორგანომ შეიძლება ჩაატაროს კანდიდატებთან გასაუბრება. სასურველია, კონკრეტული სასამართლოს მოსამართლეებმა თვითონ აირჩიონ სასამართლოს თავმჯდომარე.²³¹

CCJE მიიჩნევს, რომ თავმჯდომარეთა დანიშვნა უნდა განხორციელდეს მოსამართლეთა შერჩევა-დანიშვნის მსგავსად. თავმჯდომარეთა შერჩევა-დანიშვნის სისტემამ უნდა მოიცვას საკონკურსო შერჩევის პროცესი, რაც გულისხმობს განცხადებების წარდგენას იმ კანდიდატების მიერ, რომლებიც კანონით წინასწარ განსაზღვრულ პირობებს აკმაყოფილებენ. ამასთან, შესაბამისი სასამართლოს მოსამართლეები შესაძლოა ჩართულნი იყვნენ თავმჯდომარის არჩევის პროცესში და მათი გადანყვეტილება შეიძლება იყოს სავალდებულო ან სარეკომენდაციო ხასიათის. CCJE აღნიშნავს, რომ თუ თავმჯდომარის არჩევა ხდება თავად მოსამართლეების მიერ, აუცილებელია სათანადო ობიექტური კრიტერიუმების არსებობა.²³² გარდა ამისა, CCJE-ს თანახმად, თავმჯდომარეებს უნდა ჰქონდეთ მენეჯერული უნარები და შესაძლებლობები. ასევე, თავმჯდომარის კვალიფიკაცია უნდა იყოს იმ ფუნქციებისა და მოვალეობების შესაბამისი, რაც მან უნდა შეასრულოს.²³³

სასამართლოს თავმჯდომარეთა ინსტიტუტის გაჯანსაღება მათი არჩევის წესის ცვლილებით უნდა დაიწყო. თავმჯდომარეთა დანიშვნის ბერკეტი იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს არაგონივრულად ფართო უფლებამოსილებას ანიჭებს, თავად მოსამართლეს კი, კიდევ უფრო უძლიერებს არაჯანსაღ სტატუსსა და ამბიციას. სასამართლოს თავმჯდომარეობა, პრივილეგიის ნაცვლად, დამატებითი პასუხისმგებლობა უნდა იყოს მოსამართლეებისთვის. ამდენად, მნიშვნელოვანია, გამოირიცხოს საბჭოს ჩართულობა თავმჯდომარეთა დანიშვნის პროცესში და თავმჯდომარეები აირჩიონ შესაბამისი სასამართლოს

²²⁸ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 23-ე მუხლის მე-6 პუნქტი.

²²⁹ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)031.

²³⁰ ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <http://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/114536?> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²³¹ კიევის რეკომენდაციები აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ (2010), §16.

²³² CCJE-ის დასკვნა №19 (2016).

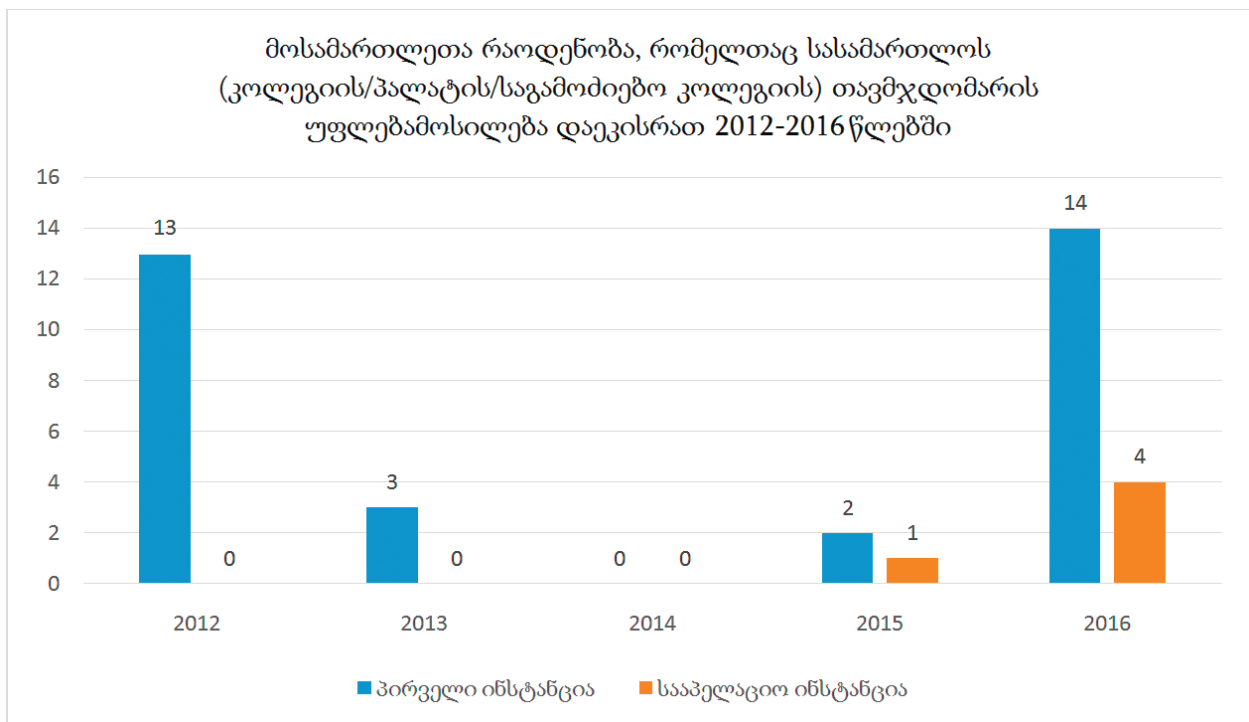
²³³ იქვე.

მოსამართლეებმა. სასამართლოს თავმჯდომარის არჩევის ხარვეზიანი წესი იყო ერთ-ერთი საკითხი, რომლის საფუძველზეც პრეზიდენტმა „მესამე ტალღის“ კანონპროექტები მოტივირებული შენიშვნებით დაუბრუნა პარლამენტს.²³⁴ სამწუხაროდ, პარლამენტმა არ გაიზიარა არც ვენეციის კომისიის, არც პრეზიდენტისა და არც ადგილობრივი ორგანიზაციების მოსაზრებები ამ ნაწილში კანონპროექტის გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით.

თავმჯდომარის უფლებამოსილების განხორციელების დაკისრება

მოქმედი კანონმდებლობით, სააპელაციო სასამართლოს, მისი პალატის ან საგამოძიებო კოლეგიის თავმჯდომარის დანიშვნამდე, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით, მისი უფლებამოსილების განხორციელება შეიძლება დაეკისროს ამავე სასამართლოს ერთ-ერთ მოსამართლეს.²³⁵ ანალოგიური წესი მოქმედებს პირველი ინსტანციის სასამართლოებშიც. საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო უფლებამოსილია, შეუწყვიტოს მოსამართლეს მისთვის დაკისრებული თავმჯდომარის უფლებამოსილება.²³⁶ მოქმედი კანონმდებლობა აღნიშნული მექანიზმის გამოყენების კონკრეტულ საფუძველს არ ითვალისწინებს, შესაბამისად, ცალკეულ შემთხვევებში, ბუნდოვანია, რამდენად მიზანშეწონილი და გამართლებულია მისი გამოყენება.

2012-2016 წლებში პირველი ინსტანციის სასამართლოს (კოლეგიის) თავმჯდომარის უფლებამოსილება დაეკისრა 32 მოსამართლეს, ხოლო სააპელაციო სასამართლოს (პალატის/საგამოძიებო კოლეგიის) თავმჯდომარის უფლებამოსილება – 5 მოსამართლეს.²³⁷

ამასთან, მოქმედი კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს ვადას, რომლის განმავლობაშიც მოსამართლე შეიძლება ასრულებდეს თავმჯდომარის უფლებამოსილებას. თავმჯდომარის უფლებამოსილების დაკისრების შესახებ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებშიც კი არ არის აღნიშნული უფლებამოსილების განხორციელების ხანგრძლივობა. შესაბამისად, აღნიშნული საკითხის რეგულირება საბჭოს ფართო დისკრეციას მიეკუთვნება. მაგალითისთვის, ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს თავმჯდომარის უფლებამოსილება დაეკისრა დიმიტრი გვრიტიშვილს 2015 წლის 22 სექტემბრიდან,²³⁸ ხოლო მოსამართლედ ხელახალი განწესების შემდეგ კვლავ დაეკისრა თავმჯდომარის უფლებამოსილება 2016 წლის 1 აგვისტოდან.²³⁹ შესაბამისად, აღნიშნული მოსამართლე, ერთ წელზე

²³⁴ ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/GAuEVD> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²³⁵ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 23-ე მუხლის მე-7 პუნქტი.

²³⁶ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 32-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

²³⁷ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 12 ოქტომბრის წერილი.

²³⁸ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/QNzsrZ> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²³⁹ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/rxfjzi> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

მეტია, ახორციელებს თავმჯდომარის უფლებამოსილებას. სათანადო საკანონმდებლო გარანტიების არარსებობის პირობებში, საბჭოს შეუძლია, შეუზღუდავი ვადით გამოიყენოს აღნიშნული მექანიზმი, ხოლო შემდეგ საკუთარი შეხედულებისამებრ მოსამართლეს ნებისმიერ დროს შეუწყვიტოს თავმჯდომარის უფლებამოსილება.

აღსანიშნავია ისიც, რომ თავმჯდომარედ დანიშნვის შესახებ საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებიდან ნათლად არ იკითხება – ის ვადა, რომლის განმავლობაშიც მოსამართლეს თავმჯდომარის უფლებამოსილება ჰქონდა დაკისრებული, ითვლება უფლებამოსილების მაქსიმალურ 5 წლიან ვადაში, თუ მისი თავმჯდომარედ დანიშნვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას ხელახლა იწყება ვადის ათვლა. ბუნდოვანი კანონმდებლობის პირობებში, შესაძლებელია, მოსამართლე თავმჯდომარის უფლებამოსილებებს ახორციელებდეს ორგანული კანონით გათვალისწინებული ხუთწლიანი ვადის გადაცილებით.

აქედან გამომდინარე, მოქმედი კანონმდებლობა თავმჯდომარის უფლებამოსილების დაკისრების მექანიზმის თვითნებური და დაუსაბუთებელი გამოყენების შესაძლებლობას იძლევა და საბჭოს ამ პროცესში შეუზღუდავ კომპეტენციას ანიჭებს. საზოგადოებას არ აქვს შესაძლებლობა, შეაფასოს, რამდენად არსებობდა აღნიშნული მექანიზმის გამოყენების საჭიროება, რის საფუძველზე შეიძლება კონკრეტული მოსამართლე და რამდენად გონივრული იყო ის ვადა, რომლის განმავლობაში პირს თავმჯდომარის უფლებამოსილება ჰქონდა დაკისრებული.

„მესამე ტალღის“ კანონპროექტები თავდაპირველ ეტაპზე ამ მიმართულებით გარკვეულ ცვლილებებს ითვალისწინებდა, კერძოდ, კანონპროექტის თავდაპირველი ვერსიის თანახმად:

- აღნიშნული მექანიზმი გამოიყენებოდა თავმჯდომარის უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის შემთხვევაში;
- თავმჯდომარის უფლებამოსილება მოსამართლეს დაეკისრებოდა არაუმეტეს 3 თვის ვადით.

აღნიშნული ცვლილება გარკვეულწილად აუმჯობესებდა არსებულ მდგომარეობას და ზღუდავდა საბჭოს ფართო კომპეტენციას, თუმცა, პარლამენტის მიერ მიღებული კანონის საბოლოო ვერსია ამ პუნქტს აღარ ითვალისწინებს. შესაბამისად, კვლავ მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება ამ მიმართულებით არსებული ხარვეზები.

სასამართლოს თავმჯდომარის კომპეტენცია

CCJE-ს თანახმად, სასამართლოს თავმჯდომარის კომპეტენციას მიეკუთვნება:

- სასამართლოსა და მოსამართლეების წარმომადგენლობა;
- სასამართლოს ეფექტური ფუნქციონირების უზრუნველყოფა;
- სამოსამართლო ფუნქციების განხორციელება.²⁴⁰

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ ორგანული კანონით განსაზღვრულია სასამართლოს თავმჯდომარის უფლებამოსილებები. აღსანიშნავია, რომ ორგანული კანონით, როგორც რაიონული (საქალაქო), ისე სააპელაციო სასამართლოს თავმჯდომარის ერთ-ერთ კომპეტენციად განსაზღვრულია საქმეთა პირადად განხილვა²⁴¹

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ წლების განმავლობაში თავმჯდომარეთა მიმართ ხშირად ისმოდა კრიტიკა, თითქოს ისინი საქმეებს არ იხილავდნენ. მაგალითად, „მოსამართლეთა ერთობის“ მიერ მომზადებული პოლიტიკის დოკუმენტის თანახმად, დიდ სასამართლოში მოსამართლეთა დატვირთვის სტატისტიკამ აჩვენა, რომ მოსამართლეები, ზოგ შემთხვევაში, არათანაბრად იყვნენ დატვირთულნი. ეს, პირველ რიგში, შეეხება იმ მოსამართლეებს, რომლებიც ადმინისტრაციულ თანამდებობაზე იმყოფებიან – სასამართლოს ან/და კოლეგიისა თუ პალატის თავმჯდომარეებს.²⁴² მიუღებელია, თავმჯდომარის მიერ ადმინისტრაციული ფუნქციების შესრულებამ მნიშვნელოვნად შეზღუდოს მისი უმთავრესი ფუნქციის – სამოსამართლო უფლებამოსილების განხორციელება. ეს შესაძლოა აღქმული იყოს ერთგვარ პრივილეგიად და შექმნას არაჯანსაღი გარემო სასამართლოში, ვთქვათ, გამორიცხოს თანასწორობა მოსამართლეებს შორის, რაც, ცხადია, შეიცავს საფრთხეს ინდივიდუალური მოსამართლეების დამოუკიდებლობისთვის.

სასამართლოების შინაგანანესების²⁴³ ანალიზი ცხადყოფს, რომ სასამართლოს თავმჯდომარეების

²⁴⁰ CCJE-ს დასკვნა №19 (2016).

²⁴¹ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ ორგანული კანონის 32-ე მუხლის მე-2 პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი.

²⁴² საქართველოს მოსამართლეთა ერთობა, „საერთო სასამართლოებში საქმეთა განხილვების წესი და პრაქტიკა“, 2015.

²⁴³ რუსთავის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარის 2013 წლის 5 თებერვლის №17 ბრძანებით დამტკიცებული შრომის შინაგანანესი. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს თავმჯდომარის 2007 წლის 17 დეკემბრის №184 §1 ბრძანებით დამტკიცებული

კომპეტენცია მოიცავს ისეთ ადმინისტრაციულ ფუნქციებს, როგორცაა: მოსამსახურის შვებულებაში გაშვების საკითხი, მოსამსახურისათვის სამსახურებრივ საკითხებზე ბრძანების გაცემა, მოსამსახურის გათავისუფლება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

შესაბამისად, სასამართლოების თავმჯდომარეებზე დაკისრებული ფუნქციები მნიშვნელოვან ადმინისტრაციულ ტვირთს წარმოადგენს, რომელსაც შეუძლია საგრძნობლად შეზღუდოს თავმჯდომარის მიერ სამოსამართლო უფლებამოსილების განხორციელების შესაძლებლობა. ევროპის საბჭოს რეკომენდაციის თანახმად, სასამართლოს გადატვირთულობის თავიდან ასაცილებლად, მიზანშეწონილია, მიღებული იყოს სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესაბამისი ზომები, რომლითაც არასამოსამართლო ფუნქციები გადაეცემა სხვა, სათანადოდ კვალიფიციურ პირს.²⁴⁴ ქართულ რეალობაში ასეთ პირებს წარმოადგენენ სასამართლოს მენეჯერები.

„მესამე ტალღის“ ფარგლებში მიღებული კანონი მიზნად ისახავს, შეზღუდოს რაიონული (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეთა ადმინისტრაციული ფუნქციები. განხორციელებული ცვლილებებით, ისინი ზედამხედველობას გაუწევენ სასამართლოს აპარატის მუშაობას და სასამართლოს აპარატის უშუალო ორგანიზაციულ ხელმძღვანელობას განხორციელებს სასამართლოს მენეჯერი, რაც დადებითად უნდა შეფასდეს.

კიევის რეკომენდაციების თანახმად, სასამართლოს თავმჯდომარის როლი მკაცრად უნდა შეიზღუდოს შემდეგი თვალსაზრისით: მათ უნდა შეასრულონ მხოლოდ ის სამოსამართლო ფუნქციები, რომლებიც სასამართლოს სხვა წევრებზე დაკისრებული ფუნქციების ეკვივალენტურია. მათ შეიძლება ჰქონდეთ წარმომადგენლობითი და ადმინისტრაციული ფუნქციები, მათ შორის, კონტროლი არასამოსამართლო პერსონალზე.²⁴⁵ ანალოგიურ სტანდარტს უჭერს მხარს ვენეციის კომისიაც, რომლის თანახმად, სასამართლოს თავმჯდომარის კომპეტენცია უნდა იყოს წმინდა ადმინისტრაციული და არ უნდა ჩაერიოს მოსამართლეთა სამოსამართლო ფუნქციებში.²⁴⁶

ზოგიერთ ქვეყანაში სასამართლოს თავმჯდომარეების როლი სასამართლოს პერსონალის მენეჯმენტის პროცესში საკმაოდ ფართოა. ის შესაძლოა მოიცავდეს პერსონალის თანამდებობაზე დანიშნვას, ანაზღაურების განსაზღვრას, მივლინებას, დისციპლინირებას, საქმიანობის შეფასებას და თანამდებობიდან გათავისუფლებას, ხოლო ცალკეულ ქვეყნებში თავმჯდომარის კომპეტენცია შეზღუდულია და მენეჯერული ფუნქციების უმეტესობას ახორციელებს გარეშე პირი ან ორგანო. CCJE-ს თანახმად, უპირატესობა ენიჭება პასუხისმგებლობის განაწილებას სასამართლოს მენეჯერთან ან ადმინისტრაციულ დირექტორთან, რომელსაც ნიშნავს თავმჯდომარე.²⁴⁷

ქართულ რეალობაში მიზანშეწონილია, მენეჯერული ფუნქციები და სასამართლო პერსონალის მართვასთან დაკავშირებული საკითხები, ძირითადად, სასამართლო მენეჯერის კომპეტენციად განისაზღვროს. ეს კი სასამართლოს თავმჯდომარეს შესაძლებლობას მისცემს, ფოკუსირებული იყოს სასამართლო და წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების განხორციელებაზე.

სასამართლოს თავმჯდომარის თანამდებობიდან გათავისუფლება

CCJE-ს თანახმად, თავმჯდომარე შეიძლება თანამდებობიდან გათავისუფლდეს (მაგალითად, დისციპლინური სამართალწარმოების შედეგად) სულ მცირე იმ გარანტიებისა და პროცედურების გამოყენებით, რომლებიც მოქმედებს მოსამართლის გათავისუფლებისას. გათავისუფლების საფუძველი შეიძლება გახდეს სერიოზული ორგანიზაციული დარღვევები ან თავმჯდომარის ფუნქციების შესრულების შეუძლებლობა. თანამდებობიდან ვადამდე გათავისუფლება უნდა განხორციელდეს ნათლად განსაზღვრული პროცედურებისა და გარანტიების შესაბამისად, ცხადი და ობიექტური კრიტერიუმებით.²⁴⁸

მოქმედი კანონმდებლობით, პირველი და სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოს თავმჯდომარეს თანამდებობიდან ათავისუფლებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო.²⁴⁹ ორგანული კანონის მიხედვით,

თბილისის სააპელაციო სასამართლოს შინაგანაწესი. ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს თავმჯდომარის 2011 წლის 30 სექტემბრის №185 ბრძანებით დამტკიცებული ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს შინაგანაწესი. გორის რაიონული სასამართლოს თავმჯდომარის 2012 წლის 10 სექტემბრის №59 ბრძანებით დამტკიცებული გორის რაიონული სასამართლოს შინაგანაწესი. თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარის 2010 წლის 28 სექტემბრის №75-ს §02 ბრძანებით დამტკიცებული თბილისის საქალაქო სასამართლოს შინაგანაწესი.

²⁴⁴ Judges: Independence, Efficiency and Responsibility, Recommendation CM/Rec(2010)12, §36.

²⁴⁵ კიევის რეკომენდაციები აღმოსავლეთ ევროპაში, სამხრეთ კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ (2010), §11.

²⁴⁶ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)031, §93.

²⁴⁷ CCJE-ის დასკვნა №19 (2016).

²⁴⁸ იქვე.

²⁴⁹ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 23-ე მუხლის მე-6 პუნქტი; 32-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი.

სასამართლოს თავმჯდომარის უფლებამოსილების შეწყვეტის საფუძვლებია:

- პირადი განცხადება;
- მოსამართლის უფლებამოსილების შეწყვეტა;
- დისციპლინური ზემოქმედების ღონისძიების სახით თანამდებობიდან გათავისუფლება;
- უფლებამოსილების ვადის გასვლა.

უნდა აღინიშნოს, რომ „მესამე ტალღის“ კანონპროექტებით ცვლილებების განხორციელებამდე კანონი არ იცნობდა თავმჯდომარის თანამდებობიდან გათავისუფლების საფუძვლების მსგავს ჩამონათვალს. ერთადერთი საფუძველი განსაზღვრული იყო „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ“ კანონით. დისციპლინური ზემოქმედების ერთ-ერთ ღონისძიებად გათვალისწინებული იყო სასამართლოს თავმჯდომარის თანამდებობიდან გათავისუფლება. ასეთ შემთხვევაში თავმჯდომარის თანამდებობიდან გათავისუფლების საფუძველს წარმოადგენდა დისციპლინური გადაცდომის ჩადენა. მიუხედავად ამისა, 2016 წლის თებერვალში იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარე დისციპლინური სამართალწარმოების კანონით დადგენილი პროცედურების გარეშე გაათავისუფლა თანამდებობიდან,²⁵⁰ რაც არ შეესაბამებოდა მოქმედი კანონმდებლობის მოთხოვნებს.

სასამართლოს მენეჯერი

მართლმსაჯულების დაუბრკოლებლად განხორციელების, სასამართლო პრაქტიკის შესწავლისა და განზოგადების, სასამართლო სტატისტიკის ანალიზის, აგრეთვე, სასამართლოს სხვა საქმიანობის უზრუნველყოფის მიზნით, საქართველოს საერთო სასამართლოებში მოქმედებენ სასამართლოთა აპარატები. სასამართლოს აპარატის ორგანიზაციულ ხელმძღვანელობას სასამართლოს მენეჯერი ახორციელებს.²⁵¹ რაიონულ (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოებში სასამართლოს მენეჯერს თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს შესაბამისი სასამართლოს თავმჯდომარე.²⁵²

სასამართლოს მენეჯერის პოზიცია ორგანულ კანონში 2010 წლის ივლისში განხორციელებული ცვლილებით იყო შემოღებული და მიზნად ისახავდა თავმჯდომარის ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის გადაცემას მენეჯერისათვის. კანონპროექტის განმარტებითი ბარათის მიხედვით, სასამართლო სისტემაში ეფექტიანი და დროული ადმინისტრირების შემოღება მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა დროის აუცილებლობით იყო გამოწვეული, თუმცა, გარკვეული ფაქტორები საერთო იყო ყველა ქვეყნისათვის. ეს ფაქტორებია: სასამართლოში საქმეთა ნაკადის მომრავლება და საქმეთა დროული განხილვის შეფერხება; საზოგადოების უკმაყოფილება სასამართლო სისტემის მიმართ; სასამართლოების ტრანსფორმაცია პატარა მოცულობის უწყებებიდან უფრო დიდ და ძლიერ ორგანიზაციებად, რომლებსაც მართლმსაჯულების განხორციელებასთან ერთად დაეკისრათ ისეთი ფუნქციების შესრულება, როგორც არის საზოგადოების მაღალი ხარისხით მომსახურება, საჯარო ფინანსების, სასამართლო დოკუმენტებისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების მართვა, მედიასა და საზოგადოებასთან ურთიერთობა და სხვა. ცხადია, ამგვარ ადმინისტრაციულ ტვირთთან გამკლავება მხოლოდ მოსამართლეებსა და სასამართლოების „ტრადიციულ“ თანამშრომლებს აღარ შეეძლოთ და სასამართლოებს ესაჭიროებოდათ პროფესიონალი მენეჯერები, რომლებიც მოსამართლეთა ზედამხედველობის ქვეშ არასამართლებრივი საქმეების ორგანიზებითა და მოგვარებით დაკავდებოდნენ.²⁵³

როგორც კვლევის პროცესში დადგინდა, სასამართლოს მენეჯერი – საკადრო და საორგანიზაციო საკითხთა განყოფილების უფროსი – უფლებამოსილებას ახორციელებს ყველა რაიონულ (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოში, გარდა გალი-გულრიფშისა და ოჩამჩირე-ტყვარჩელის, სოხუმის, გაგრა-გუდაუთისა და ცაგერის რაიონული სასამართლოებისა.²⁵⁴

სასამართლოს მენეჯერი სასამართლოს აპარატის ორგანიზაციულ ხელმძღვანელობას ახორციელებს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, ასევე, საჭიროების შემთხვევაში, სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ განსაზღვრული უფლებამოსილების ფარგლებში.²⁵⁵ სასამართლოებიდან²⁵⁶ მიღე-

²⁵⁰ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/e1BDQT> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²⁵¹ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 56-ე მუხლი.

²⁵² „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე და 32-ე მუხლები.

²⁵³ განმარტებითი ბარათი საქართველოს ორგანული კანონის პროექტზე „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონში ცვლილებებისა და დამატების შეტანის თაობაზე.

²⁵⁴ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2016 წლის 26 ოქტომბრის №1737/2436-03-ო წერილი.

²⁵⁵ „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 56-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

²⁵⁶ მცხეთის რაიონული სასამართლოს 2016 წლის 19 სექტემბრის №144 წერილი; გორის რაიონული სასამართლოს 2016 წლის 19 სექტემბრის №გ/ფ-12657გ/ფ წერილი; ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 19 სექტემბრის №19235 წერილი; თბილისის

ბული ინფორმაციის მიხედვით, სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ სასამართლოს მენეჯერის უფლებამოსილების განმსაზღვრელი ბრძანება არ გამოცემულა. ცალკეულ სასამართლოებში²⁵⁷ ასევე არ არსებობს მენეჯერის სამუშაოს დეტალური აღწერილობა, რაც შეუძლებელ ხდის მათი ფუნქციებისა და კომპეტენციის შესწავლას და შეფასებას.

„მესამე ტალღის“ ფარგლებში შემუშავებული ცვლილებების მიღების შემდგომ, სასამართლოს მენეჯერის უფლებამოსილებას დაემატა საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით სასამართლოს აპარატის მოსამსახურეების თანამდებობაზე დანიშვნა და თანამდებობიდან გათავისუფლება (სასამართლოს მანდატურის სამსახურის უფროსის, სასამართლოს მანდატურის, მოსამართლის თანამშენისა და სასამართლო სხდომის მდივნის გარდა), რაც დადებითად უნდა შეფასდეს.

უზენაეს სასამართლოში სასამართლოს მენეჯერი (აპარატის უფროსი), ტრადიციულ ადმინისტრაციულ ფუნქციებთან ერთად, სასამართლოს თავმჯდომარისგან ზოგიერთ უფლებათა დელეგირების შემთხვევაში, წარმოადგენს უზენაეს სასამართლოს სხვადასხვა საკანონმდებლო თუ აღმასრულებელ სტრუქტურაში, ასევე – საერთაშორისო დონეზეც; გარდა ამისა, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ბრძანებით, ახორციელებს საერთო ზედამხედველობას საიდუმლო საქმის წარმოებაზეც.²⁵⁸

სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმის უწყებათაშორისი საკოორდინაციო საბჭოს მიერ 2016 წელს დამტკიცებული სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმის სტრატეგია ითვალისწინებს სასამართლოს მენეჯერის ინსტიტუტის შემდგომ დახვეწას, მათ შორის:

- სასამართლოს თავმჯდომარეთა და მენეჯერთა ფუნქციების ნათლად გამიჯვნას და მოსამართლეთათვის ადმინისტრაციული ტვირთის შემსუბუქებას;
- ეფექტიანი სასამართლო მენეჯმენტის სახელმძღვანელოს შემუშავებას სასამართლოს მენეჯერთათვის;
- სასამართლოს მენეჯერთა მუდმივი ფორუმის დაარსებას (მაგალითად, სასამართლოს მენეჯერთა კონფერენცია) და სხვა.

სასამართლოს თავმჯდომარეების ადმინისტრაციული ფუნქციებიდან მაქსიმალური განტვირთვა და მენეჯერების ინსტიტუტის რეალური ამოქმედება მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იქნება სასამართლო სისტემის შიდა ინსტიტუციური გაჯანსაღებისა და მოსამართლეთა შორის თანასწორობის მიღწევის გზაზე, რაც, ასევე, შეასუსტებს იმ არაჯანსაღ გავლენებს, რომლებიც შეიძლება ჰქონდეთ სასამართლოს თავმჯდომარეებს ცალკეული სასამართლოების საქმიანობაზე.

მენეჯმენტის დეპარტამენტი

სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ ფარგლებში მიღებული კანონით სასამართლო სისტემაში იქმნება ახალი ორგანიზაციული ერთეული – მენეჯმენტის დეპარტამენტი. განხორციელებული ცვლილებების მიხედვით, მენეჯმენტის დეპარტამენტი ზედამხედველობას გაუწევს საქმისწარმოების ელექტრონული პროგრამის ფუნქციონირებას და, მისი დახვეწის მიზნით, რეკომენდაციებს წარუდგენს საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს. თუმცა, კანონი არ აკონკრეტებს აღნიშნული უფლებამოსილების ფარგლებს, კერძოდ, დეპარტამენტის კომპეტენცია არის მხოლოდ პროგრამის ფუნქციონირების ტექნიკური ზედამხედველობა, თუ, იმავდროულად, მას მინიჭებული აქვს გარკვეული კონტროლის ბერკეტებიც, მათ შორის, ზედამხედველობა ელექტრონული პროგრამის შეფერხებისას საქმეთა ალტერნატიული წესით განაწილების პროცესზე.

საქმის განაწილების პროგრამის გარდა, მენეჯმენტის დეპარტამენტს არაერთი ბუნდოვანი და ფართო ფუნქცია აქვს მინიჭებული, მათ შორის, სასამართლოებში საქმეთა ნაკადის მართვასთან, საქმეთა განხილვის მაჩვენებლებსა და მოქალაქეთა მომსახურების ხარისხთან დაკავშირებული ინფორმაციის დამუშავება, რამაც შეიძლება საფრთხე შეუქმნას ცალკეული სასამართლოების ავტონომიას.

საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 13 სექტემბრის №3-06137/1498136 წერილი; თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 16 სექტემბრის №01/280(ა) წერილი; ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 16 სექტემბრის №560-2110 წერილი; ბათუმის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 15 სექტემბრის №591 გ/კ წერილი.

²⁵⁷ ბათუმის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 9 დეკემბრის №771 გ/კ წერილის მიხედვით, სასამართლოს მენეჯერი ახორციელებს სასამართლოს აპარატის ორგანიზაციულ ხელმძღვანელობას კანონმდებლობით დადგენილი წესით, ასევე, საქმეების შემთხვევაში, სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ განსაზღვრული უფლებამოსილების ფარგლებში. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 6 დეკემბრის №01/387(ა) წერილის თანახმად, მენეჯერის საქმიანობა რეგულირდება ორგანული კანონით. ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2016 წლის 6 დეკემბრის №711-2/10 წერილის თანახმად, სასამართლოს მენეჯერის თანამდებობრივი ინსტრუქცია დადგენილი არ არის. გორის რაიონული სასამართლოს 2016 წლის 5 დეკემბრის №გ/ფ-16933 წერილის თანახმად, სასამართლოს მენეჯერი ახორციელებს თავის უფლებამოსილებას ორგანული კანონის საფუძველზე. თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2016 წლის 5 დეკემბრის №3-06179/1626579 წერილის თანახმად, მენეჯერის სამუშაოს აღწერილობა ინდივიდუალურ-სამართლებრივი აქტით არ არის განსაზღვრული და მისი საქმიანობა ორგანული კანონით რეგულირდება.

²⁵⁸ უზენაესი სასამართლოს აპარატის რეგლამენტი, მე-3 მუხლის 1-ლი პუნქტი.

ამჟამად სასამართლო სისტემაში, ადმინისტრაციული და ორგანიზაციული მართვის საკითხების გაუმჯობესების მიზნით, რამდენიმე ორგანო ფუნქციონირებს. სასამართლოს თავმჯდომარისა და მენეჯერების რესურსთან ერთად, მართლმსაჯულების სისტემაში არსებობს საერთო სასამართლოების დეპარტამენტი, რომელიც, ასევე, ახორციელებს სისტემის მატერიალურ-ტექნიკურ უზრუნველყოფას. ამასთან, საერთო სასამართლოების დეპარტამენტის მიმართება იუსტიციის უმაღლეს საბჭოსთან ისეთივეა, როგორც – მენეჯმენტის დეპარტამენტის. კერძოდ, ორივე შემთხვევაში ორგანოს ხელმძღვანელს ნიშნავს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო.

კანონის თანახმად, მენეჯმენტის დეპარტამენტის თავმჯდომარეს კონკურსის წესით, სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. სასამართლო დეპარტამენტის მენეჯმენტის თავმჯდომარის შერჩევისა და გათავისუფლების, დეპარტამენტის დაკომპლექტებისა და საქმიანობის წესი განისაზღვრება საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს რეგლამენტით.

არსებული ადმინისტრაციული ერთეულების გათვალისწინებით, ბუნდოვანია ახალი რგოლის შექმნის მიზანშეწონილობა და დასაბუთებულობა, მით უმეტეს, რომ მათ ფუნქციებს შორის გადაფარვა ნათელია.

მენეჯმენტის დეპარტამენტის ფართო უფლებამოსილებისა და სასამართლოების ავტონომიაზე მისი შესაძლო გავლენის ხარისხის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია, მისი დაკომპლექტებისა და საქმიანობის წესი ნათლად განისაზღვროს საკანონმდებლო დონეზე და არ იყოს მიკუთვნებული იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფართო კომპეტენციას. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ უფრო დეტალურად გაიწეროს მენეჯმენტის დეპარტამენტის უფლებამოსილებები და განისაზღვროს დეპარტამენტის უფლებამოსილების განხორციელებისას სასამართლოს ავტონომიისა და ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობის დაცვის გარანტიები.

რეკომენდაციები

- სასამართლოს თავმჯდომარეები აირჩიონ შესაბამისი სასამართლოს მოსამართლეებმა, შემუშავდეს სათანადო ობიექტური კრიტერიუმები;
- თავმჯდომარის უფლებამოსილების დაკისრება გამოყენებული იყოს მხოლოდ კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ გამონაკლის შემთხვევაში. ასევე, კანონით განისაზღვროს ამ მექანიზმის გამოყენების ვადა;
- შეიზღუდოს თავმჯდომარის მენეჯერული უფლებამოსილება და ეფექტურად გაიმიჯნოს თავმჯდომარისა და სასამართლოს მენეჯერის კომპეტენციები;
- სასამართლოს მენეჯერის ინსტიტუტის განვითარებისათვის, მნიშვნელოვანია, დეტალურად გაიწეროს თითოეულ სასამართლოში მენეჯერის ფუნქციები და უფლებამოსილებები;
- მენეჯმენტის დეპარტამენტის ფუნქციები დაზუსტდეს კანონში. ასევე, კანონმა გაითვალისწინოს დეპარტამენტის შექმნისა და ფუნქციონირების ძირითადი პრინციპები.

6.2. უზენაესი სასამართლოს ადგილი სასამართლო სისტემაში

ძირითადი მიგნებები

- კანონმდებლობით, ზოგიერთ შემთხვევაში, არ არის გამიჯნული უზენაესი სასამართლოსა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს კომპეტენციები, რაც უარყოფითად აისახება სასამართლო სისტემის ადმინისტრირების ხარისხსა და მოსამართლეების დამოუკიდებლობაზე;
- უზენაესი სასამართლოს პლენუმის შემადგენლობაში სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეების ყოფნა შეუსაბამოა პლენუმის ადგილსა და როლთან სასამართლო ხელისუფლების სისტემაში;
- უზენაესი სასამართლოს პლენუმსა და თავმჯდომარეს, ზოგიერთ შემთხვევაში, კანონმდებლობით მინიჭებული აქვთ ზედმეტად ფართო უფლებამოსილებები/ვალდებულებები, რაც საფრთხის შემცველია მოსამართლეების დამოუკიდებლობისთვის.

უზენაესი სასამართლოს ადგილის სწორად განსაზღვრის მნიშვნელობა სასამართლო სისტემაში

საქართველოს კონსტიტუციით განსაზღვრულია, რომ უზენაესი სასამართლო არის მართლმსაჯულების განხორციელების უმაღლესი და საბოლოო ინსტანციის სასამართლო ქვეყანაში.²⁵⁹ გარდა ამისა, არსებული კანონმდებლობის მიხედვით, უზენაესი სასამართლო ახორციელებს მთელ რიგ ისეთ ფუნქციებსაც, რომლებიც დაკავშირებულია არა მართლმსაჯულების განხორციელებასთან, არამედ სასამართლო სისტემის ადმინისტრირებასა და ზედამხედველობასთან. მსგავსი ვითარება იწვევს როგორც გაუმართლებლად ფართო ძალაუფლების თავმოყრას უზენაესი სასამართლოს ხელში, ასევე კომპეტენციების აღრევას საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოსთან, რაც, საბოლოო ჯამში, უარყოფითად აისახება სასამართლო სისტემის ადმინისტრირების ხარისხსა და მოსამართლეების დამოუკიდებლობაზე.

მიუხედავად იმისა, რომ უკანასკნელი წლების განმავლობაში „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში შესული ცვლილებებით მნიშვნელოვნად შეიზღუდა უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის გაუმართლებლად ფართო უფლებამოსილებები,²⁶⁰ დღეს არსებული მდგომარეობით, კვლავაც არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული, რა არის უზენაესი სასამართლოს, ასევე, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ადგილი და როლი სასამართლო ხელისუფლების სისტემაში. ამის ძირითადი მიზეზია კანონმდებლობის ხარვეზები, რომლებიც საქართველოს უზენაეს სასამართლოსა და იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს შორის ფუნქციების დუბლირებას იწვევს, აგრეთვე – მათ შორის კონსტიტუციის არსებული რედაქცია, რომელიც არ არის საკმარისად ცხადი ამ ორ კონსტიტუციურ ორგანოს შორის უფლებამოსილებების გამიჯვნაში.

უზენაესი სასამართლოსა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნქციური დანიშნულება

იმისათვის, რომ შესაძლებელი გახდეს უზენაესი სასამართლოს ადგილისა და როლის გააზრება სასამართლო სისტემაში, მნიშვნელოვანია, განისაზღვროს სასამართლო ხელისუფლების განმხორციელებელი ორგანოების ფუნქციური დანიშნულება და მათი კომპეტენციების ფარგლები.

უზენაესი სასამართლო საქართველოს საერთო სასამართლოების სისტემის ნაწილია, რომელიც კანონით დადგენილი საპროცესო წესით ზედამხედველობს მართლმსაჯულების განხორციელებას რაიონულ (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოებში. ამგვარი მდგომარეობა უზენაეს სასამართლოს იერარქიულად უმაღლეს საფეხურზე აყენებს საერთო სასამართლოების სისტემაში, თუმცა მნიშვნელოვანია, რომ ასეთი იერარქია მართლმსაჯულების განხორციელებისას მხოლოდ ინდივიდუალურ საქმეებში არსებობდეს.²⁶¹ იმ შემთხვევაში, თუკი უზენაეს სასამართლოს მიენიჭება მოსამართლეების საქმიანობაზე სხვა ფორმით ზედამხედველობის განხორციელების შესაძლებლობა,²⁶² ამით რისკის ქვეშ დადგება ინდივიდუალური მოსამართლეების დამოუკიდებლობა.²⁶³ აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, კანონმდებლობით ნათლად განისაზღვროს, რომ უზენაესი სასამართლოს უპირველესი დანიშნულებაა მართლმსაჯულების განხორციელება, ხოლო ისეთი უფლება-მოვალეობები, როგორცაა სასამართლო სისტემის ადმინისტრირება, სასამართლოს/მოსამართლეების დამოუკიდებლობის დაცვა და მისი ეფექტიანი ფუნქციონირების ხელშეწყობა, უნდა დაევალოს საერთო სასამართლოების სისტემისაგან იერარქიულად დამოუკიდებელ, კოლეგიურ და წარმომადგენლობით ორგანოს.

საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით, ასეთი ორგანოა იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, რომლის შემადგენლობის ნახევარზე მეტს შეადგენენ საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა თვითმმართველობის ორგანოს მიერ არჩეული წევრები. იუსტიციის უმაღლესი საბჭო არ მონაწილეობს მართლმსაჯულების განხორციელებაში, ის სასამართლო სისტემის ადმინისტრირების კოლეგიური და დამოუკიდებელი ორგანოა, რომელიც ახორციელებს უმნიშვნელოვანეს ფუნქციებს, მათ შორისაა: რაიონული (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეების თანამდებობაზე დანიშნა/გათავისუფლება, კანონით დადგენილ ფარგლებში დისციპლინური სამართალწარმოების განხორციელება, სასამართლოების ორგანიზაციული მუშაობის წესის შემუშავება და სხვა. იუსტიციის უმა-

²⁵⁹ საქართველოს კონსტიტუცია, 90(1)-ე მუხლი.

²⁶⁰ მაგ. თუ მანამდე იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მოსამართლე წევრების, ასევე, სასამართლოს სადისციპლინო კოლეგიის მოსამართლე წევრების კანდიდატებს მოსამართლეთა კონფერენციას ექსკლუზიურად უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე წარუდგენდა, სასამართლო რეფორმის „პირველი ტალღის“ ცვლილებების თანახმად, კონფერენციის თითოეულ წევრს მიენიჭა კანდიდატების დასახელების უფლება; გარდა ამისა, სასამართლოს რეფორმის „მესამე ტალღის“ საკანონმდებლო ცვლილებებით, შეიზღუდა უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის როლი პალატების დაკომპლექტებასა და დისციპლინურ სამართალწარმოებაში.

²⁶¹ ვენეციის კომისია, CDL-INF(2000)5.

²⁶² ვენეციის კომისია, CDL-INF(1997)6, პუნქტი 6.

²⁶³ CCJE-ის დასკვნა 1, პუნქტი 68: „იერარქიული უფლებამოსილება, რაც უზენაეს სასამართლოებს ენიჭებათ მრავალ სამართლებრივ სისტემაში, შეიძლება რეალურად გახდეს ცალკეული მოსამართლეების დამოუკიდებლობის შერყევის მიზეზი. ერთ-ერთი შესაძლო გამოსავალი შეიძლება იყოს ყველა შესაბამისი უფლებამოსილების უმაღლესი სამოსამართლო საბჭოსათვის გადაცემა, რომელიც ასეთ შემთხვევაში დაიცავს დამოუკიდებლობას როგორც შიგნით, ისე – სასამართლო სისტემის გარეთ.“

ლესი საბჭოს მსგავსი კოლეგიური ორგანო ევროპის არაერთ სახელმწიფოში ფუნქციონირებს,²⁶⁴ სადაც სწორედ მათ აქვთ გადაცემული²⁶⁵ ისეთი ფუნქციების შესრულება, როგორცაა სასამართლოსა და ინდივიდუალური მოსამართლეების დამოუკიდებლობის დაცვა, სასამართლო სისტემის ადმინისტრირება და მისი ეფექტიანი ფუნქციონირების ხელშეწყობა,²⁶⁶ ასევე, სასამართლოსადმი ნდობის განმტკიცება.²⁶⁷

უზენაესი სასამართლოსა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნქციური დანიშნულება კონსტიტუციის მიხედვით

საქართველოს კონსტიტუცია მხოლოდ უზოგადეს დებულებებს შეიცავს უზენაესი სასამართლოსა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს შესახებ, რაც კიდევ უფრო ზრდის ამ ორგანოთა კომპეტენციების აღრევის შესაძლებლობას კანონის დონეზე. ამასთან, ზოგიერთ შემთხვევაში გადასახედა, რამდენად მიზანშეწონილია, უზენაეს სასამართლოს/თავმჯდომარეს გააჩნდეს ის უფლებამოსილებები, რაც კონსტიტუციით აქვს მინიჭებული.

საქართველოს კონსტიტუციაში იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს უფლებამოსილებებთან დაკავშირებით მოცემულია მხოლოდ ის, რომ საბჭო თანამდებობაზე ნიშნავს და ათავისუფლებს მოსამართლეებს და რომ ის უფლებამოსილია, წარდგინებით მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ნორმატიული აქტების შესაბამისობის თაობაზე.²⁶⁸ კონსტიტუციის თანახმად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს სხვა ამოცანები, უფლებამოსილება და შექმნის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით. ის ფაქტი, რომ კონსტიტუციაში უფრო დეტალურად და ნათლად არ არის გადმოცემული იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს უფლებამოსილებების ჩამონათვალი და მისი დაკომპლექტების წესი, არაერთხელ ყოფილა კრიტიკის საგანი ვენეციის კომისიის მხრიდან.²⁶⁹ იმ ფუნქციებისა და უფლებამოსილებების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, რომელსაც იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ასრულებს სასამართლო ხელისუფლების განხორციელებაში, საჭიროა, კონსტიტუცია უფრო ნათლად განმარტავდეს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნქციურ დანიშნულებას და მისი კომპეტენციის საზღვრებს.

კონსტიტუციაში, ასევე, მინიმალურადაა გადმოცემული უზენაესი სასამართლოს სტრუქტურა და უფლებამოსილება. კონსტიტუციაში მოცემულია, რომ უზენაესი სასამართლო არის საკასაციო სასამართლო. ამის გარდა, კონსტიტუცია შეიცავს დებულებებს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეების არჩევის წესისა და მათი სამოსამართლო იმუნიტეტის შესახებ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს უფლებამოსილების, ორგანიზაციის, საქმიანობისა და უზენაესი სასამართლოს წევრთა უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით „საერთო სასამართლოების შესახებ“.

კონსტიტუციიდან გამომდინარეობს, რომ უზენაესი სასამართლოს მთავარი ფუნქციაა, ქვეყანაში იყოს მართლმსაჯულების განხორციელების საკასაციო სასამართლო, თუმცა კონსტიტუცია უზენაეს სასამართლოს/თავმჯდომარეს ანიჭებს ისეთ უფლებამოსილებებსაც, რომლებიც არ შეესაბამება საკასაციო სასამართლოს ადგილსა და როლს სასამართლო ხელისუფლებაში. მაგალითად, კონსტიტუციით განსაზღვრულია, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში 3 წევრს ნიშნავს უზენაესი სასამართლო. საკონსტიტუციო სასამართლოს დაკომპლექტებაში, რომელიც 9 წევრისგან შედგება, ხელისუფლების სამი შტო თანაბრად მონაწილეობს.²⁷⁰ ამ შემთხვევაში უზენაესი სასამართლო წარმოადგენს სასამართლო ხელისუფლებას. ამგვარი ჩანაწერის მიზანშეწონილობა სადავოა იქიდან გამომდინარე, რომ უზენაესი სასამართლო ვერ ჩაითვლება სასამართლო ხელისუფლების წარმომადგენელ ორგანოდ, მით უმეტეს იმის გათვალისწინებით, რომ მისი წევრები ინიშნებიან პარლამენტის მიერ, პრეზიდენტის წარდგინების საფუძველზე. იმისათვის, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოში წარდგენილი კანდიდატები წარმოადგენდნენ მთლიანად საერთო სასამართლოების სისტემას, კონსტიტუციის ჩანაწერი უნდა შეიცვალოს იმგვარად, რომ კანდიდატები არჩიოს მოსამართლეთა თვითმმართველობის ორგანომ – მოსამართლეთა კონფერენციამ, რომელიც შედგება უზენაესი სასამართლოს, სააპელაციო და რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების ყველა მოსამართლისაგან. მოსამართლეთა კონფერენციის გადაწყვეტილებებს მაღალი ლეგიტიმაცია ახასიათებს, ვინაიდან ისინი მოსამართლეთა მთლიანი კორპუსის ნებას ასახავს.

²⁶⁴ სხვადასხვა ქვეყანაში მართლმსაჯულების საბჭოს ფუნქციები, იხ: the 2016 EU Justice Scoreboard, გვ. 39, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე < <https://goo.gl/W0x62b> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²⁶⁵ CCJE-ის დასკვნა № 10 (2007), პუნქტი 42.

²⁶⁶ ევროსაბჭოს რეკომენდაცია CM/Rec(2010)12, explanatory memorandum, თავი IV, პუნქტები 26,40.

²⁶⁷ CCJE-ის დასკვნა, № 10 (2007).

²⁶⁸ საქართველოს კონსტიტუცია, 89-ე მუხლი.

²⁶⁹ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2006)040, პუნქტი 11; CDL-AD(2005)003, პუნქტები 102,105.

²⁷⁰ მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს პრეზიდენტი დღეს უკვე აღარ წარმოადგენს აღმასრულებელ ხელისუფლებას, კონსტიტუციაში ამ ჩანაწერის გაკეთების პერიოდში ის აღმასრულებელ ხელისუფლებას ხელმძღვანელობდა.

ასევე, კონსტიტუციით, რაიონული (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის სისხლის სამართლის საქმეებზე იმუნიტეტის მოხსნის უფლება აქვს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარისათვის ერთპიროვნულად ამგვარი უფლება-მოსილების მინიჭება ქმნის ზედმეტ იერარქიას სხვადასხვა ინსტანციის სასამართლოებს შორის, რაც თავიდან უნდა იყოს აცილებული. აქედან გამომდინარე, მიზანშეწონილია, რაიონული (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის სისხლის სამართლის საქმეებზე იმუნიტეტის მოხსნის საკითხზე გადაწყვეტილებას იღებდეს ისეთი წარმომადგენლობითი და ინსტიტუციურად დამოუკიდებელი ორგანო, როგორცაა იუსტიციის უმაღლესი საბჭო.

უზენაესი სასამართლოს უფლებამოსილებები ორგანული კანონის მიხედვით

საქართველოს კანონი „საერთო სასამართლოების შესახებ“ რიგ საკითხებში გაუმართლებლად ფართო უფლებამოსილებას ანიჭებს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარესა და პლენუმს, რაც ხელს უშლის სასამართლო სისტემაში მოსამართლეთა თვითმმართველობის პრინციპის მყარად დამკვიდრებას და შეიცავს რისკებს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობისათვის.

კანონით განსაზღვრულია უზენაესი სასამართლოს სტრუქტურა და უფლებამოსილება, რომლის მიხედვითაც უზენაესი სასამართლოში იქმნება:

- ა) სამოქალაქო საქმეთა პალატა;
- ბ) ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატა;
- გ) სისხლის სამართლის საქმეთა პალატა;
- დ) დიდი პალატა;
- ე) პლენუმი;
- ვ) სადისციპლინო პალატა;
- ზ) საკვალიფიკაციო პალატა.

ამათგან საკასაციო ინსტანციის სასამართლოა: სამოქალაქო, ადმინისტრაციული და სისხლის სამართლის საქმეთა პალატები, ასევე, უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატა. სადისციპლინო პალატა კანონით დადგენილი წესით განიხილავს საჩივრებს საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა სადისციპლინო კოლეგიის გადაწყვეტილებებზე, ხოლო საკვალიფიკაციო პალატა განიხილავს საჩივრებს მოსამართლის თანამდებობაზე წლის ვადით ან უვადოდ განწესებაზე უარის თქმის შესახებ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებების თაობაზე.²⁷¹ უზენაესი სასამართლოს პალატებს ჰყავთ თავმჯდომარეები, რომლებიც, იმავდროულად, არიან უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის მოადგილეები.

უზენაესი სასამართლოს პლენუმი შედგება უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის, მისი პირველი მოადგილისა და მოადგილეების, უზენაესი სასამართლოს წევრებისა და სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეებისაგან. უზენაესი სასამართლოს პალატების დაკომპლექტებასა და სხვა ადმინისტრაციულ საკითხებზე პასუხისმგებელი სწორედ პლენუმია, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარესთან ერთად.

აღსანიშნავია, რომ სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ კანონპროექტის თავდაპირველი ვერსიებით, პლენუმის შემადგენლობაში აღარ შედიოდნენ სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეები, რაც დადებითად შეფასდა ვენეციის კომისიის მხრიდან.²⁷² მიუხედავად ამისა, აღნიშნული ცვლილება საბოლოოდ არ აისახა კანონმდებლობაში. სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეების პლენუმის შემადგენლობიდან ამორიცხვა გამართლებულია, ვინაიდან პლენუმი ადმინისტრაციულ უფლებამოსილებებს ახორციელებს უზენაეს სასამართლოში და არა მთლიანად სასამართლო სისტემაში. შესაბამისად, პლენუმის შემადგენლობაში სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეების ყოფნა არ შეესაბამება უზენაესი სასამართლოს ადგილსა და როლს სასამართლო სისტემაში.

არსებული კანონმდებლობით, უზენაესი სასამართლოს პლენუმი იღებს გადაწყვეტილებებს უზენაესი სასამართლოს მართვისა და ადმინისტრირების მნიშვნელოვან საკითხებზე, როგორცაა, მაგალითად, პალატების დაკომპლექტება და აპარატის მუშაობის წესის დადგენა. იმის გათვალისწინებით, რომ პლენუმის შემადგენლობაში უზენაესი სასამართლოს ყველა წევრი შედის, ამ ორგანოსთვის ფართო უფლებამოსილებების მინიჭება უზენაეს სასამართლოში თვითმმართველობის მაღალ ხარისხზე მიუთითებს და მისასაღმებელია, თუმცა, მნიშვნელოვანია პლენუმის უფლება-მოვალეობების დაბალანსება იმგვარად, რომ ამან არ ხელყოს როგორც უზენაესი სასამართლოს, ისე ქვედა ინსტანციების მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა.

²⁷¹ სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ ცვლილებებამდე საკვალიფიკაციო პალატა განიხილავდა საჩივრებს მხოლოდ მოსამართლეების უვადოდ განწესებაზე უარის შესახებ გადაწყვეტილებების თაობაზე.

²⁷² ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)031 2. Composition of the Plenum of the Supreme Court.

პლენუმის უფლება – დანიშნოს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 3 წევრი

„საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის მიხედვით, საკონსტიტუციო სასამართლოში დასანიშნ კანდიდატებს უზენაესი სასამართლოს პლენუმზე ასახელებს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე. კენჭისყრის შედეგად დანიშნულად ჩაითვლება ის სამი კანდიდატი, რომელიც პლენუმის დამსწრე წევრების ხმათა ორ მესამედს მიიღებს. პლენუმისთვის ამგვარი უფლებამოსილების მინიჭება წარმოაჩინეს მას, როგორც საერთო სასამართლოების სისტემის წარმომადგენლობით ორგანოს, რაც არ შეესაბამება მის ფუნქციურ დანიშნულებას. ასევე, უზენაესი სასამართლოს წევრთა დანიშვნის წესიდან გამომდინარე, პლენუმის გადაწყვეტილება ვერ ჩაითვლება სასამართლო ხელისუფლების სახელით მიღებულ გადაწყვეტილებად. აქედან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლოში სასამართლო ხელისუფლების სახელით მოსამართლეების დანიშვნას უნდა ახორციელებდეს მოსამართლეთა კონფერენცია, რომელიც მოსამართლეთა წარმომადგენლობითი ორგანოა.

პლენუმის უფლება – წარდგინებით მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს

ორგანული კანონის თანახმად, პლენუმი უფლებამოსილია, საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, კონკრეტული საქმის განხილვასა და სასამართლო პრაქტიკის განზოგადებასთან დაკავშირებით, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში შეიტანოს წარდგინება ნორმატიული აქტის საქართველოს კონსტიტუციასთან შესაბამისობის თაობაზე. აღსანიშნავია, რომ პლენუმი არ განიხილავს საქმეებს და ის არ ახორციელებს მართლმსაჯულებას. უზენაეს სასამართლოში მართლმსაჯულება ხორციელდება სისხლის, სამოქალაქო, ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატების, ასევე, დიდი პალატის მიერ. კანონით დადგენილი წესით მართლმსაჯულებას ახორციელებენ საკვალიფიკაციო და სადისციპლინო პალატებიც. საკასაციო პალატების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები საბოლოოა და ქვეყნის შიგნით გასაჩივრებას არ ექვემდებარება.

პლენუმი არ უნდა მიიჩნეოდეს საკასაციო პალატების ზემდგომ ორგანოდ, რომელსაც შეუძლია, შეაფასოს მოსამართლეების მუშაობა საქმეთა განხილვისას ან განახორციელოს პარალელური მართლმსაჯულება. პლენუმს ინსტიტუციურად არ გააჩნია მართლმსაჯულების განხორციელების ან განხორციელებაზე ზედამხედველობის უფლებამოსილება. აქედან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის წარდგინებით მიმართვის უფლება უნდა გააჩნდეთ მხოლოდ მართლმსაჯულების განმახორციელებელ სასამართლოებს. პლენუმისათვის ამგვარი უფლებამოსილების მინიჭება არ შეესაბამება მის როლსა და ფუნქციებს უზენაეს სასამართლოში.

პლენუმის უფლება – განახორციელოს ზედამხედველობა საკასაციო პალატების საქმიანობაზე

კანონის თანახმად, პლენუმი უფლებამოსილია, მოისმინოს და შეაფასოს უზენაესი სასამართლოს პალატების თავმჯდომარეთა ინფორმაციები, უზენაესი სასამართლოს აპარატის სტრუქტურულ ქვედანაყოფთა ხელმძღვანელების ანგარიშები და განიხილოს მათი საქმიანობის სრულყოფასთან დაკავშირებული წინადადებები. აღნიშნული ჩანაწერი პლენუმს ანიჭებს პალატების საქმიანობაზე ზედამხედველობის უფლებას, რაც წინააღმდეგობაში მოდის საკასაციო პალატის, როგორც მართლმსაჯულების განმახორციელებელი საბოლოო ინსტანციის დამოუკიდებელი სასამართლოს, სტატუსთან. დაუშვებელია, პლენუმს ჰქონდეს რამე ფორმით მართლმსაჯულების განხორციელებაზე ზეგავლენის ბერკეტი, ვინაიდან ეს აჩენს კოლექტიური მართლმსაჯულების განხორციელების საფრთხეს, ხელყოფს ინდივიდუალური მოსამართლის დამოუკიდებლობას და აფერხებს სასამართლო პრაქტიკის განვითარებას.

პლენუმის უფლება – განსაზღვროს უზენაესი სასამართლოს წევრის თანამდებობრივი სარგოს ყოველთვიური დანამატის ოდენობა

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის შესაბამისად, პლენუმი უფლებამოსილია, საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტით უზენაესი სასამართლოსთვის გათვალისწინებული დაფინანსების ფარგლებში, განსაზღვროს უზენაესი სასამართლოს წევრის თანამდებობრივი სარგოს ყოველთვიური დანამატის ოდენობა.

იმისთვის, რომ საფრთხე არ შეექმნას ინდივიდუალური მოსამართლეების დამოუკიდებლობას, მნიშვნელოვანია, კანონს დაემატოს პლენუმის ვალდებულება, დანამატის ოდენობა განსაზღვროს წინასწარ შემუშავებული პროცედურის შესაბამისად, ობიექტურ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, იქიდან გამომდინარე, რომ მოსამართლეებისთვის დანამატის დადგენა რისკის შემცველია თვითონ მოსამართლეების დამოუკიდებლობისათვის, რეკომენდებულია, გაუქმდეს თანამდებობრივ სარგოზე დანამატის დადგენის შესაძლებლობა და უზენაესი სასამართლოს ყველა მოსამართლე იღებდეს მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ ანაზღაურებას.

პლენუმის უფლება – მოამზადოს და გამოაქვეყნოს ყოველწლიური ანგარიში საქართველოში მართლმსაჯულების მდგომარეობის შესახებ

პლენუმს უფლება აქვს, მოამზადოს და გამოაქვეყნოს ყოველწლიური ანგარიში ქვეყანაში მართლმსაჯულების მდგომარეობის შესახებ. აღნიშნული ჩანაწერი არ აკონკრეტებს, თუ რა სახის ინფორმაციის დამუშავება მოიაზრება აღნიშნული ანგარიშის შექმნისას და უნდა შეიცავდეს თუ არა იგი შეფასებით/ანალიტიკურ ელემენტებსაც. ამგვარი ჩანაწერი იძლევა შესაძლებლობას, პლენუმმა მოითხოვოს და დაამუშაოს ინფორმაცია, შეაფასოს მიღებული მონაცემები ქვედა ინსტანციის სასამართლოების შესახებ, რაც პლენუმს საერთო სასამართლოების საზედამხედველო ორგანოდ წარმოაჩენს და წარმოშობს რისკებს მოსამართლეების დამოუკიდებლობისათვის.

არსებული პრაქტიკის შესაბამისად, უზენაესი სასამართლო ყოველწლიურად აქვეყნებს საერთო სასამართლოების ძირითად სტატისტიკურ მონაცემებს. ამ კუთხით აღსანიშნავია, რომ, კანონის თანახმად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ერთ-ერთი ფუნქციაა, განიხილოს სასამართლო სტატისტიკის ანალიზის მასალები. შესაბამისად, არსებული მდგომარეობით, ფუნქციების დუბლირება ხდება პლენუმსა და იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს შორის. გარდა ამისა, კანონით, სწორედ საბჭოს ფუნქციებს განეკუთვნება მართლმსაჯულების ხარისხისა და ეფექტიანობის უზრუნველყოფა და სასამართლო რეფორმის გასატარებლად წინადადებების შემუშავება. ამის გათვალისწინებით, უმჯობესი იქნება, პლენუმის ნაცვლად იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ახდენდეს საზოგადოების ინფორმირებას ქვეყანაში მართლმსაჯულების მდგომარეობის შესახებ.

პლენუმის ვალდებულება – უზრუნველყოს სასამართლოს/მოსამართლეების დამოუკიდებლობა

ორგანული კანონის თანახმად, პლენუმი ვალდებულია, დაიცვას და განამტკიცოს სახელმწიფო ხელისუფლების ერთ-ერთი და თანასწორუფლებიანი შტოს – სასამართლო ხელისუფლების ინსტიტუციური დამოუკიდებლობა, უზრუნველყოს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა.

იმის გათვალისწინებით, რომ უზენაესი სასამართლო არის საკასაციო წესით მართლმსაჯულების განმხორციელებელი სასამართლო და მას არ გააჩნია სასამართლოებზე ზედამხედველობის ფუნქცია, პლენუმისთვის სასამართლოს/მოსამართლეების დამოუკიდებლობის დაცვის ვალდებულების დაკისრება არ შეესაბამება მის უფლებამოსილებებსა და კომპეტენციებს. მას არ გააჩნია საჭირო ბერკეტები ამ ვალდებულების შესასრულებლად.

სასამართლოს/მოსამართლეების დამოუკიდებლობის დაცვაზე პასუხისმგებელი ორგანო ფუნქციურად უნდა იყოს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. სასამართლო სისტემის ადმინისტრირებაზე პასუხისმგებელი სწორედ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოა, რომელიც ახორციელებს მოსამართლეთა დანიშვნა/გათავისუფლებას, დისციპლინურ დევნას მოსამართლეების მიმართ და ანალიზებს მართლმსაჯულების მდგომარეობას ქვეყანაში. იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ სასამართლოს/მოსამართლეების შიდა და გარე ზეწოლისაგან დაცვა და დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა შეესაბამება საერთაშორისო პრაქტიკას.²⁷³

პლენუმის საქმიანობის გამჭვირვალობა

დღეს არსებული მდგომარეობით, პლენუმის საქმიანობა არ აკმაყოფილებს გამჭვირვალობის სტანდარტებს. იმისათვის, რომ განმტკიცდეს საზოგადოების ნდობა უზენაესი სასამართლოს საქმიანობისადმი, აუცილებელია, პლენუმის სხდომები იყოს ღია (გარდა დადგენილი წესით განსაზღვრული შემთხვევებისა) და მათი ჩატარების შესახებ ინფორმაცია წინასწარ ქვეყნდებოდეს ვებგვერდის საშუალებით. ასევე, პროაქტიულად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს პლენუმის საქმიანობის მარეგულირებელი შიდა აქტები, მათ შორის სხდომების მომზადების წესი. აუცილებელია ისიც, რომ პლენუმის გადაწყვეტილებები იყოს დასაბუთებული და ქვეყნდებოდეს საჯაროდ.

აღსანიშნავია, რომ სასამართლო რეფორმის „მესამე ტალღის“ ცვლილებებით გათვალისწინებულია დათქმა, რომლის მიხედვითაც, უზენაესი სასამართლოს პლენუმის სხდომები, როგორც წესი, საჯარო იქნება. აღნიშნული ცვლილება მისასაღმებელია, თუმცა, დამატებით, აუცილებელია, პლენუმმა შიდა რეგულაციებით და კარგი პრაქტიკის დამკვიდრებით უზრუნველყოს საქმიანობის მეტი გამჭვირვალობა.

²⁷³ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2007)003, პუნქტი 61: “the best protection for judicial independence, both internal and external can be assured by a High Judicial Council, as it is recognised by the main international documents on the subject of judicial independence”.

უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის უფლებამოსილებები ორგანული კანონის მიხედვით

უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე, საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, იმავდროულად, არის იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე (ex officio წევრი). კანონის თანახმად, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე მართლმსაჯულების განმახორციელებელი სასამართლო ხელისუფლების სახელით წარმართავს ურთიერთობებს სახელმწიფო ხელისუფლების სხვა შტოებთან, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებსა და მოსახლეობასთან, ქვეყანაში მართლმსაჯულების მდგომარეობის ზოგად საკითხებთან დაკავშირებით. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე ხელს აწერს მოსამართლის თანამდებობის დამადასტურებელ პირადობის მოწმობას, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებებს მოსამართლის თანამდებობაზე დანიშვნისა და თანამდებობიდან გათავისუფლების თაობაზე, ასევე, მოსამართლეთა კონფერენციის მიმართვებსა და დადგენილებებს.

უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის მაღალი სტატუსი, ცხადია, მას აქცევს სასამართლო ხელისუფლების მნიშვნელოვან წარმომადგენლად და ანიჭებს უდიდეს ვალდებულებებს. თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ხელში ზედმეტად ფართო ძალაუფლების თავმოყრა შეიძლება საზიანო იყოს სასამართლოს დამოუკიდებლობისათვის.

მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ საკანონმდებლო ცვლილებებით, მნიშვნელოვნად შეიზღუდა უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის გაუმართლებლად ფართო უფლებამოსილებები, მათ შორის: პალატების დაკომპლექტებისას კანდიდატების წარდგენის ექსკლუზიური უფლება, სადისციპლინო პალატის წევრის გათავისუფლებისა და მოსამართლის მიმართ დისციპლინური დევნის აღძვრის უფლებები. რეფორმის „მესამე ტალღის“ განხორციელებამდე არსებული რეგულირება ვერ უზრუნველყოფდა მოსამართლეთა დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ანგარიშვალდებულების სისტემის არსებობას და კრიტიკის საგანი იყო საერთაშორისო ორგანიზაციების მხრიდან.²⁷⁴ შესაბამისად, განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებები ცალსახად პოზიტიურად შეფასდა.²⁷⁵ მიუხედავად ამისა, „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონით, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარისათვის მინიჭებული ზოგიერთი უფლებამოსილება კვლავაც არ შეესაბამება მოსამართლეთა თვითმმართველობის პრინციპის გამყარებას და საფრთხის შემცველია სასამართლოს დამოუკიდებლობისათვის.

უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ერთპიროვნული უფლება – პლენუმს ასარჩევად წარუდგინოს დიდი პალატის შემადგენლობა

მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ ცვლილებებამდე, უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის შემადგენლობას, ასევე, პალატების (გარდა საკვალიფიკაციო პალატისა) შემადგენლობებსა და თავმჯდომარეებს, პლენუმი ირჩევდა უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის წარდგინებით. ამგვარი მონესრიგება ეწინააღმდეგებოდა სასამართლოების თვითმმართველობის პრინციპს და გაუმართლებლად ფართო უფლებამოსილებას ანიჭებდა თავმჯდომარეს. მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ კანონპროექტის მიხედვით, პალატების შემადგენლობის დაკომპლექტებისას, კანდიდატების დასახელების უფლება პლენუმის ყველა წევრს თანაბრად მიენიჭა, რაც ცალსახად პოზიტიურ ცვლილებად უნდა შეფასდეს. მიუხედავად ამისა, დიდი პალატის შემადგენლობაში ასარჩევად მოსამართლეების დასახელების ექსკლუზიური უფლება კვლავ უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს დარჩა. იმისათვის, რომ უზენაესი სასამართლოში არ არსებობდეს ზედმეტი იერარქია მოსამართლეებს შორის, დიდი პალატის შემადგენლობაში კანდიდატების დასახელების უფლება პლენუმის წევრებს უნდა მიენიჭოს. ამასთან, ნათლად უნდა განისაზღვროს პალატების თავმჯდომარეების უფლება-მოვალეობები იმგვარად, რომ მათ არ გააჩნდეთ არავითარი ბერკეტი სასამართლოს საქმიანობაზე არასათანადო ზეგავლენის მოსახდენად.

უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის უფლება – გადაწყვეტოს მოსამართლეების საცხოვრებელი ბინით უზრუნველყოფის საკითხი

სააპელაციო და რაიონული (საქალაქო) სასამართლოების მოსამართლეთა საცხოვრებელი ბინით უზრუნველყოფის თაობაზე გადაწყვეტილებას იღებს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. უზენაესი სასამართლოში წევრებისა და თავმჯდომარისათვის საცხოვრებელი ბინით უზრუნველყოფის თაობაზე გადაწყვეტილება მიიღება ერთპიროვნულად, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ. ასეთი უფლებამოსილების უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარისათვის მიკუთვნება შეიცავს რისკებს მოსამართლეთა დამოუკიდებლობისათვის. ამიტომ უმჯობესია, რომ ეს საკითხი კოლეგიურად გადაწყდეს პლენუმის მიერ.

²⁷⁴ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)031 პუნქტი 26. OECD, Fourth Round of Monitoring of the Istanbul Anti-Corruption Action Plan, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/10BhKL> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²⁷⁵ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)032 პუნქტები, 10, 20-24.

უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის მოადგილეები

მოქმედი კანონმდებლობით, უზენაესი სასამართლოს ჰყავს პირველი მოადგილე და მოადგილეები. უზენაესი სასამართლოს პალატების თავმჯდომარეები (გარდა სადისციპლინო და საკვალიფიკაციო პალატების თავმჯდომარეებისა), იმავდროულად, არიან უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის მოადგილეები. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის პირველ მოადგილეს უზენაესი სასამართლოს პალატების თავმჯდომარეთაგან (გარდა სადისციპლინო და საკვალიფიკაციო პალატების თავმჯდომარეებისა) ირჩევს უზენაესი სასამართლოს პლენუმი.

„მესამე ტალღის“ ცვლილებებით ინიცირებული ვერსიით, მოადგილეების პოზიცია უქმდებოდა არა მარტო უზენაეს სასამართლოში, არამედ ქვედა ინსტანციის სასამართლოებში. თუმცა, საკანონმდებლო მოსმენების განმავლობაში კანონპროექტმა განიცადა ცვლილება და თავმჯდომარის მოადგილეების პოზიციები კვლავ შენარჩუნებულია. გაუგებარია, რამ განაპირობა კანონპროექტის შეცვლა ამ ნაწილში, ვინაიდან სასამართლოების თავმჯდომარეების მოადგილეების ფუნქციები, არსებული მდგომარეობით, ბუნდოვანია და რეალურად არასაჭირო ადმინისტრაციულ პოზიციას წარმოადგენს, რითაც სისტემას მეტად იერარქიულს ხდის.

რეკომენდაციები

კონსტიტუციაში შესატანი ცვლილებები:

- კონსტიტუციით ნათლად გაიმიჯნოს უზენაესი სასამართლოსა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს კომპეტენციები და დადგინდეს, რომ უზენაესი სასამართლო პასუხისმგებელია საკაცო დონეზე მართლმსაჯულების განხორციელებაზე, ხოლო სასამართლო სისტემის ადმინისტრირებაზე, მის დამოუკიდებლობასა და ანგარიშვალდებულებაზე პასუხისმგებელია იუსტიციის უმაღლესი საბჭო;
- საერთო სასამართლოს მოსამართლეთა კონფერენციას უნდა გადაეცეს უფლებამოსილება, აირჩიოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამი წევრი, ვინაიდან კონფერენცია, და არა უზენაესი სასამართლო, მოიაზრება როგორც სასამართლო ხელისუფლების წარმომადგენელი ორგანო;
- რაიონული (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის სისხლისსამართლებრივ დევნაზე თანხმობის უფლებამოსილება, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ნაცვლად, მიენიჭოს კოლეგიურ და წარმომადგენლობით ორგანოს – იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს.

ორგანულ კანონში შესატანი ცვლილებები:

- პლენუმის შემადგენლობიდან ამოირიცხონ სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეები;
- გაუქმდეს პლენუმის უფლება, წარდგინებით მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს და ეს უფლება მიენიჭოს მხოლოდ საქმის განმხილველ სასამართლოებს;
- გაუქმდეს პლენუმის უფლება, ზედამხედველობა განახორციელოს საკაცო პალატების საქმიანობაზე;
- განისაზღვროს პლენუმის ვალდებულება, უზენაესი სასამართლოს წევრის თანამდებობრივი სარგოს ყოველთვიური დანამატის ოდენობის განსაზღვრისას იხელმძღვანელოს წინასწარ შემუშავებული ობიექტური კრიტერიუმებით;
- გაუქმდეს პლენუმის უფლება, მოამზადოს და გამოაქვეყნოს ყოველწლიური ანგარიში საქართველოში მართლმსაჯულების მდგომარეობის შესახებ და ეს უფლება გადაეცეს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს;
- ამოღებული იყოს პლენუმის ვალდებულება, უზრუნველყოს სასამართლოს/მოსამართლეების დამოუკიდებლობა და ნათლად გაინეროს, რომ ეს არის იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნქცია;
- გაიზარდოს პლენუმის საქმიანობის გამჭვირვალობა;
- გაუქმდეს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ერთპიროვნული უფლება, პლენუმს ასარჩევად წარუდგინოს დიდი პალატის შემადგენლობა და პლენუმის ყველა წევრს მიეცეს კანდიდატების დასახელების შესაძლებლობა;
- უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის უფლება – გადაწყვიტოს მოსამართლეების საცხოვრებელი ბინით უზრუნველყოფის საკითხი – გადაეცეს პლენუმს;
- გაუქმდეს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის მოადგილეების თანამდებობები.

მოსამართლეთა
კანსუნისმგებლობის სისტემა

7

ძირითადი მიგნებები

- მოსამართლეთა დისციპლინური სამართალწარმოების მოქმედი საფუძვლები ვერ პასუხობს განჭვრეტადობის მოთხოვნებს და, შესაბამისად, მისი არაკეთილსინდისიერად გამოყენებით, მოსამართლეებზე ზემოქმედების ხელშესახებ საფრთხეს აჩენს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება მართლმსაჯულების პროცესში მიღებული გადაწყვეტილებების გამო მოსამართლისთვის დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრება;
- კანონით არ არის განსაზღვრული დისციპლინური სამართალწარმოების მიზნები და ამოცანები, რაც პრაქტიკაში წარმოშობს დისციპლინური პროცედურების არამიზნობრივად გამოყენების საფრთხეს;
- კანონმდებლობა ვერ უზრუნველყოფს დამოუკიდებელი ინსპექტორის საქმიანობის სათანადო გარანტიებით აღჭურვას;
- დისციპლინური სამართალწარმოების პროცედურები საკანონმდებლო ხარვეზებს შეიცავს;
- მოსამართლეთა ეთიკის ნორმების დარღვევის გამო დისციპლინური პროცედურების გამოყენების საკითხი არ არის კანონმდებლობაში განჭვრეტადად რეგულირებული;
- კანონით არ არის დადგენილი დისციპლინურ პროცესში მტკიცების სტანდარტი და, ასევე, მტკიცებულებების დასაშვებად ცნობის წესი. შესაბამისად, ამ კუთხით არ არსებობს პროცესის სამართლიანად წარმართვის სათანადო გარანტიები;
- სისხლის სამართლის კოდექსის ნორმები მოსამართლეთა პასუხისმგებლობის ნაწილში ბუნდოვანია და ნაწილობრივ ფარავს დისციპლინური პასუხისმგებლობის საფუძვლებს;
- საქართველოს უზენაესი სასამართლო ერთპიროვნულად წყვეტს მოსამართლეთა სისხლის-სამართლებრივი იმუნიტეტების მოხსნის საკითხს.

დისციპლინური პასუხისმგებლობის მოქმედი სისტემის დახვეწის მნიშვნელობა

„კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის“ ხშირად მიუთითებდა მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობის მოქმედი სისტემის დახვეწის აუცილებლობაზე. ეჭვგარეშეა, რომ დისციპლინური პასუხისმგებლობის სისტემა, ერთი მხრივ, ემსახურება სასამართლო სისტემის ავტორიტეტის და საზოგადოებაში სასამართლოს მიმართ ნდობის დაცვის ინტერესს, თუმცა, მეორე მხრივ, იგი შეიცავს პოტენციურ საფრთხეს, მისი არასათანადოდ გამოყენების პირობებში გადაიქცეს ინდივიდუალურ მოსამართლეებზე ზეწოლის ეფექტურ ბერკეტად. სწორედ ამიტომ სასამართლოს დამოუკიდებლობის ჩამოყალიბება-განმტკიცებისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ამ სფეროში განჭვრეტადი, საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის შესაბამისი კანონმდებლობის არსებობას, რომელიც უზრუნველყოფს ინტერესთა სამართლიან დაბალანსებას და გამორიცხავს უფლება-მოსილებების არაკეთილსინდისიერად გამოყენების საფრთხეებს.

კოალიციის წევრი არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ დისციპლინური პასუხისმგებლობის სისტემაზე წარსულში ჩატარებული კვლევების შედეგად გამოიკვეთა ძირითადი გამოწვევები:

- **დისციპლინური გადაცდომის საფუძვლების დახვეწა და დისციპლინური პასუხისმგებლობის სისტემის მიზნის ჩამოყალიბება;**
- **დისციპლინური სამართალწარმოების პროცედურა და უფლებრივი გარანტიების განსაზღვრა;**
- **დისციპლინური პასუხისმგებლობის სისტემის გამჭვირვალეობის პრობლემა;**
- **სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ბუნდოვანი საფუძვლები და მოსამართლეთათვის იმუნიტეტის მოხსნის საკითხი.**²⁷⁶

აღნიშნული საკითხების სიმწვავეზე მიუთითებს ქვეყანაში არსებული ძირითადი პოლიტიკის დოკუმენტებიც. მათ შორის, ადამიანის უფლებათა დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის შესაბამის თავში საუბარია დისციპლინური მექანიზმების გაუმჯობესებისა და სრულყოფის საჭიროებაზე, ასევე, ეთიკის კოდექსთან დაკავშირებულ ცვლილებებზე.²⁷⁷ ანალოგიურად, სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა ითვალისწინებს დისციპლინური სამართალწარმოების მიმართულებით სამართლებრივი ჩარჩოს გაუმჯობესების საკითხს.

²⁷⁶ „მოსამართლეთა პასუხისმგებლობის სისტემის ანალიზი“, 2014, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/8fS1z8> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²⁷⁷ ადამიანის უფლებათა დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმა 2016-2017 წლებისთვის, 2.2.1.3 და 2.2.1.4 პუნქტები.

დისციპლინური გადაცდომის საფუძვლები და მიზანი

მოსამართლეთა დისციპლინური სამართალწარმოების საფუძვლები არაერთხელ გამხდარა მკაცრი კრიტიკის საგანი ადგილობრივი თუ საერთაშორისო ორგანიზაციების მხრიდან. ჯერ კიდევ 2007 წლის დასკვნაში²⁷⁸ ვენეციის კომისია მიუთითებდა, რომ კანონით დადგენილი საფუძვლები უნდა განსაზღვრულიყო უფრო ზუსტად და განჭვრეტადად, რათა თავიდან აცილებულიყო დისციპლინური სამართალწარმოების არაკეთილსინდისიერი გამოყენების რისკები.

მოსამართლის მიერ კანონის არასწორად განმარტების გამო პასუხისმგებლობის დაკისრების პრობლემა

მთავარ გამოწვევად დღესაც რჩება მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში კანონის განმარტებისთვის მოსამართლეთათვის დისციპლინური ღონისძიებების გამოყენების საკითხი. 2007 წელს კანონმდებლობა დისციპლინური სამართალწარმოების ერთ-ერთ საფუძვლად ითვალისწინებდა კანონის უხეშ დარღვევას. ვენეციის კომისიამ მიიჩნია, რომ კანონის ეს დანაწესი არ შეესაბამებოდა ევროპულ და საერთაშორისო სტანდარტებს, რადგანაც გადამეტებულად იჭრებოდა მოსამართლეთა თავისუფლებაში, შინაგანი რწმენის საფუძველზე მოეხდინათ კანონის განმარტება. ეჭვგარეშეა, რომ მოსამართლის ნორმის ინტერპრეტაცია მნიშვნელოვან როლს ასრულებს კონკრეტულ საქმეზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ამ კუთხით მოსამართლე არ უნდა იყოს შეზღუდული მხოლოდ მოქმედი პრაქტიკით. მოსამართლის ფუნქციაა, დამოუკიდებლად შეძლოს კანონის ინტერპრეტაცია და მოარგოს იგი კონკრეტული საქმის გარემოებებს. რთულად მოიძებნება ისეთი აბსოლუტურად ცხადი ნორმები, რომლებიც არ საჭიროებს რამე სახით ინტერპრეტაციას. ამასთან, მოსამართლე კანონის განმარტებისას ზოგჯერ შეიძლება არ შემოიფარგლოს მხოლოდ ნორმის სიტყვასიტყვითი ანალიზით, მაგალითად, ისეთ შემთხვევებში, როცა იგი ნორმას განმარტავს კონსტიტუციასთან და საერთაშორისო სამართალთან თანხვედრაში.²⁷⁹

2012 წლის მარტში განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებებით, კანონიდან ამოღებული იყო ზემოთ ხსენებული ნორმა და დაკონკრეტდა, რომ კანონის არასწორი განმარტება, რომელსაც საფუძვლად უდევს მოსამართლის შინაგანი რწმენა, არ არის დისციპლინური გადაცდომა და აღნიშნული ქმედებისათვის მოსამართლეს არ ეკისრება დისციპლინური პასუხისმგებლობა. მიუხედავად ამისა, პრობლემას აქტუალურობა დღესაც არ დაუკარგავს, რადგანაც დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესის მონაწილე ორგანოები მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში მოსამართლის მიერ კანონის განმარტების რიგ შემთხვევებს მოსამართლის მოვალეობების შეუსრულებლობად ან არაჯეროვნად შესრულებად აკვალიფიცირებენ, რაც დისციპლინური სამართალწარმოების ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს.

ამ კუთხით კოალიცია უარყოფითად გამოეხმაურა სადისციპლინო კოლეგიისა და სადისციპლინო პალატის მიერ 2016 წლის მაისსა და ივლისში მიღებულ გადაწყვეტილებებს მოსამართლე გიორგი სულაკაძის საქმეზე. მოსამართლე დისციპლინურ პასუხისმგებაში იყო მიცემული უფლებამოსილების არაჯეროვნად შესრულების საფუძველით, კანონის ნორმის განმარტების გამო. სადისციპლინო კოლეგიისა და პალატის გადაწყვეტილებებში მოცემული დასაბუთება ემყარება მხოლოდ და მხოლოდ იმ გარემოებას, რომ მოსამართლემ სადისციპლინო კოლეგიისა და პალატის შეფასებით, კანონის იმპერატიული ნორმა არასწორად განმარტა. გადაწყვეტილებაში არ არის მითითებული რამე სხვა გარემოებაზე, რომელიც დაადასტურებდა, რომ ნორმის განმარტებისას მოსამართლეს ჰქონდა არაკეთილსინდისიერი განზრახვა ან სხვა არასათანადო მიზანი, რომ მოსამართლე არ იყო მიუკერძოებელი აღნიშნულ საქმეში, მხარეს მიადგა ზიანი მოსამართლის არასათანადო ქმედების გამო ან სხვა.²⁸⁰

საერთაშორისო სტანდარტების კვლევა მიუთითებს, რომ მოსამართლეს კანონის განმარტებისთვის, ფაქტებისა და მტკიცებულებების შეფასებისთვის არ უნდა დაეკისროს პასუხისმგებლობა, თუ სახეზე არ არის მოსამართლის ბოროტი განზრახვა ან უხეში გაუფრთხილებლობა.²⁸¹

აღნიშნული მიდგომის მართებულობა დისციპლინური სამართალწარმოების მიზნებით აიხსნება. დისციპლინური სამართალწარმოების უმთავრეს მიზანს სასამართლოს ავტორიტეტისა და საზოგადოებაში სასამართლოსადმი ნდობის დაცვა უნდა წარმოადგენდეს და არა მოსამართლეთა მიერ კანონის სწორად გამოყენების უზრუნველყოფა. ეს უკანასკნელი მართლმსაჯულების განხორციელების გზით,

²⁷⁸ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2007)009.

²⁷⁹ იქვე. პუნქტი 19.

²⁸⁰ კოალიცია დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისთვის – „სადისციპლინო კოლეგიისა და პალატის ბოლო გადაწყვეტილებით დადგენილი პრაქტიკა საფრთხის შემცველია სასამართლოს დამოუკიდებლობისთვის”, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/FM91oE> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²⁸¹ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია CM/Rec (2010)12 §66. იხ. ასევე კიევის რეკომენდაციები, პუნქტი 25.

სააპელაციო პროცედურებით უნდა იყოს მიღწეული.²⁸² დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ დღეს მოქმედი კანონმდებლობა ცალსახად არ განსაზღვრავს დისციპლინური პასუხისმგებლობის სისტემის მიზნებსა და ფარგლებს. აღნიშნული პრობლემა დიდწილად განაპირობებს იმ საფრთხეებს, რომლებიც უკავშირდება დისციპლინური სამართალწარმოების გზით პარალელური მართლმსაჯულების განხორციელებას და ამით მოსამართლეთა მიერ ნორმის გამოყენების/განმარტების ფაქტებზე მათთვის პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობას.

ცხადია, მოსამართლე, რომელიც სათანადო მონდომების გარეშე წარმართავს თავის საქმეებს, ან ავლენს ამკარა არაკომპეტენტურობას, არ უნდა იყოს დაცული დისციპლინური სამართალწარმოებისგან,²⁸³ თუმცა, დისციპლინურმა სამართალწარმოებამ არ უნდა ჩაანაცვლოს სასამართლო გადანყვეტილებების აპელაციის მექანიზმი. დისციპლინური სამართალწარმოება უნდა ვრცელდებოდეს მხოლოდ უხემ და უპატიებელ პროფესიულ გადაცდომებზე და არ უნდა ეხებოდეს კანონის განსხვავებულ ინტერპრეტაციებსა და სასამართლო შეცდომებს.²⁸⁴ ვენეციის კომისიისა და ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციებში აღნიშნულია, რომ მოსამართლის მიერ კანონის სამართლებრივი ინტერპრეტაცია, რომელიც წინააღმდეგობაში მოდის ჩამოყალიბებულ სასამართლო პრაქტიკასთან, არ უნდა გახდეს დისციპლინური საჩივრის საფუძველი, თუ სახეზე არ არის მოსამართლის არაკეთილსინდისიერება, ან თუ ადგილი არ აქვს განზრახ ან უხემში გაუფრთხილებლობით მხარისთვის ზიანის მიყენებას.²⁸⁵ მიუხედავად იმისა, რომ ქვედა ინსტანციის მოსამართლეები, როგორც წესი, უნდა მიჰყვებოდნენ ზემდგომი ინსტანციების მიერ ჩამოყალიბებულ პრაქტიკას, აღნიშნული არ უნდა ზღუდავდეს ამავე მოსამართლეების უფლებამოსილებას იმ შემთხვევაში, თუ საჭიროდ ჩათვლიან, რომ კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენონ ჩამოყალიბებული სასამართლო პრაქტიკა.²⁸⁶

როგორც აღინიშნა, საერთაშორისო სტანდარტების კვლევა აჩვენებს, რომ მოსამართლეს შეიძლება დაეკისროს დისციპლინური პასუხისმგებლობა, თუ სამართლებრივ შეცდომასთან ერთად სახეზეა სხვა დამატებითი გარემოებაც, რომელიც მიუთითებს მოსამართლის ქმედების არაკეთილსინდისიერებას ან ამკარა და უხემში გაუფრთხილებლობაზე.

მაგალითად, კალიფორნიის მოსამართლეთა დისციპლინური სამართალწარმოების სისტემის თანახმად, მოსამართლეს შეიძლება დაეკისროს პასუხისმგებლობა, თუ მოსამართლის მოქმედება ეწინააღმდეგება ნათლად ჩამოყალიბებულ სამართლებრივ ნორმას, რომლის ინტერპრეტაციასთან დაკავშირებითაც არ არსებობს ბუნდოვანება ან აზრთა სხვადასხვაობა და, ამავე დროს, თუ ცხადად და დამაჯერებლად მტკიცდება მოსამართლის არაკეთილსინდისიერება, არაობიექტურობა, ადამიანის უფლებების მიმართ უპატივცემულობა ან ნებისმიერი სხვა მოტივი, რომელიც არ არის დაკავშირებული მოსამართლის უფლებამოსილების კეთილსინდისიერ განხორციელებასთან.²⁸⁷

აღნიშნული სტანდარტი უფრო მაღალ გარანტიებს ადგენს მოსამართლის დამოუკიდებლობისთვის მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში, ამიტომაც მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია ადგილობრივი პრაქტიკის განვითარება სწორედ ამ მიმართულებით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ საფუძვლის პრაქტიკაში გამოყენებაც გარკვეულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული, თუმცა, ამ კუთხით შესაძლებელია გარკვეული სტანდარტების ჩამოყალიბება, რაც შეამცირებდა არსებულ რისკებს.²⁸⁸ უპირველეს ყოვლისა, მნიშვნელოვანია, მოსამართლის მიმართ დისციპლინური პროცედურები არ დაინყოს მანამ, სანამ გადანყვეტილების დასაბუთებულობასა და კანონიერებაზე არ იმსჯელებენ ზემდგომი ინსტანციები. უდავოა, რომ სააპელაციო წესით გადანყვეტილების გაუქმება ზოგადი წესით ვერ გახდება დისციპლინური სამართალწარმოების დაწყების საფუძველი ქვედა ინსტანციის მოსამართლის მიმართ, თუმცა, ამ წესიდან შეიძლება გამოიყოს ის იშვიათი შემთხვევები, როცა მოსამართლის მიერ მიღებული გადანყვეტილება ავლენს მის იმგვარ ამკარა არაკომპეტენტურობასა და დაუდევრობას, რომელიც ზიანს აყენებს მთლიანად სასამართლოს ავტორიტეტსა და საზოგადოებაში სასამართლოსადმი ნდობას.

ერთ-ერთი გარემოება, რის გამოც უარყოფითად უნდა შეფასდეს სადისციპლინო კოლეგიის და სადისციპლინო პალატის 2016 წლის მაისისა და ივლისში მიღებული გადანყვეტილებები მოსამართლე გიორგი სულაკაძის საქმეზე, არის სწორედ ის გარემოება, რომ დისციპლინური სამართალწარმოება განხორ-

²⁸² ვენეციის კომისია, პუნქტი 29.

²⁸³ CCJE-ის დასკვნა №10(2007), გვ 63.

²⁸⁴ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2011)012, პუნქტი 60.

²⁸⁵ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)006 პუნქტი 22.

²⁸⁶ იქვე.

²⁸⁷ Oberholzer v. Commission on Judicial Performance (1999) 20 Cal.4th 371, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/252Pas> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

²⁸⁸ Cynthia Gray, 'The Line Between Legal Error And Judicial Misconduct: Balancing Judicial Independence And Accountability' Hofstra Law Review (2004), ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/gC36HG> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

ციელდა მიმდინარე საქმეზე მანამ, სანამ ზედა ინსტანციები იმსჯელებდნენ მოსამართლის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების კანონიერებასა და დასაბუთებულობაზე. შესაბამისად, აღნიშნულ საქმეზე, ფაქტობრივად, ადგილი ჰქონდა სადისციპლინო ორგანოების მხრიდან პარალელური მართლმსაჯულების განხორციელებას, რაც დაუშვებელია.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით თვითონ სადისციპლინო ორგანოების პრაქტიკა არაერთგვაროვანია, მაგალითად, სადისციპლინო კოლეგია 2013 წლის 12 აპრილის გადაწყვეტილებაში განმარტავს, რომ მოსამართლის ქმედება, რომელსაც საფუძვლად უდევს შინაგანი რწმენა, არ შეიძლება გახდეს დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი. კერძოდ, თუ მოსამართლე დაუშვებს შეცდომას, მაგრამ დადგინდება, რომ იგი უფლებამოსილებას ახორციელებდა შინაგანი რწმენისა და კეთილსინდისიერების საფუძველზე, მიიჩნევა, რომ მოქმედებდა მართლზომიერად და არ გააჩნდა პირადი ინტერესი, მაშინ აღნიშნული საფუძველით მოსამართლის დისციპლინურ პასუხისმგებებაში მიცემა დაუშვებელია, ვინაიდან ის პირდაპირ უქმნის საფრთხეს მოსამართლის ხელშეუხებლობას და მთლიანად სასამართლოს დამოუკიდებლობას. შესაბამისად, მოსამართლის ქმედება არ მიიჩნევა დისციპლინურ გადაცდომად და მას არ დაეკისრება დისციპლინური სახდელი. აღნიშნული წარმოადგენს სამართლებრივ შეცდომას. ხოლო თუ დადგინდება, რომ შეცდომის დაშვებისას მოსამართლემ უფლებამოსილება ბოროტად გამოიყენა ან/და ის მოქმედებდა არაკეთილსინდისიერად, მიკერძოებულად, მას გააჩნდა რამე პირადი ინტერესი ან მიიღო სარგებელი, მაშინ მის ქმედებას დისციპლინური გადაცდომის კვალიფიკაცია მიენიჭება.²⁸⁹ სამართლებრივი შეცდომის და დისციპლინური გადაცდომის ამგვარ გამიჯვნაზე საერთოდ არ არის მსჯელობა მოსამართლე სულაკაძის საქმეზე მიღებულ სადისციპლინო კოლეგიის გადაწყვეტილებაში და არც იმის დასაბუთება იკვეთება, თუ რატომ არ იყო მოსამართლის ქმედება სამართლებრივი შეცდომა.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სადისციპლინო სამართალწარმოებაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დაშვებული შეცდომის ხარისხს. თუ მოსამართლის მიერ დაშვებულია უმნიშვნელო შეცდომა, რომელსაც არ მოჰყოლია მხარეების უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დარღვევა და არც რამე უარყოფითი შედეგი დამდგარა, მაშინ დისციპლინური პროცედურების გამოყენების ინტერესიც ნაკლებია. ამასთან, თუ მოსამართლის ქმედებით მიყენებული ზიანი აპელაციის პროცედურებით აღმოიფხვრა, შესაძლებელია ეს მიღებული იყოს მხედველობაში, თუმცა იგი, რიგ შემთხვევებში, ვერ გამოირიცხავს დისციპლინური სამართალწარმოების საჭიროებას, რადგანაც დისციპლინური სამართალწარმოების უპირველესი მიზანი არის სასამართლოს ავტორიტეტის და არა – კონკრეტულ საქმეზე მხარეთა უფლებების დაცვა. შესაბამისად, თუ მოსამართლის ქმედება ზიანს აყენებს სასამართლოს ავტორიტეტს და საზოგადოებაში სასამართლოსადმი ნდობას, რიგ შემთხვევაში, იგი შეიძლება დისციპლინური ღონისძიებების საფუძველი გახდეს, მიუხედავად იმისა, მიაღწა თუ არა რომელიმე მხარეს ზიანი, ან ეს ზიანი აღმოიფხვრა თუ არა სააპელაციო პროცედურებით.

სამოსამართლო ეთიკის დარღვევა, როგორც დისციპლინური პასუხისმგებლობის საფუძველი

დისციპლინური სამართალწარმოების კიდევ ერთ საფუძველს წარმოადგენს სამოსამართლო ეთიკის ნორმების დარღვევა, რაც არაერთხელ გამხდარა მკაცრი კრიტიკის საფუძველი. თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ ცხადად არ ჩანს, ეთიკის წესში ნაგულისხმევია მოსამართლეთა ეთიკის კოდექსი, თუ ის ე.წ. დაუნერგელ წესებსაც მოიცავს. ამგვარი განუსაზღვრელობა გაუგებარს ხდის მოსამართლეებისთვის, თუ რა ქმედებები შეიძლება მოექცეს ამ ნორმის ფარგლებში.²⁹⁰ ვენეციის კომისია თავის დასკვნებში არაერთხელ აღნიშნავს, რომ ზოგადი სახით ეთიკის წესების დარღვევის დისციპლინური სამართალწარმოების საფუძვლად განსაზღვრა არის ზედმეტად ფართო და განუჭვრეტადი, შესაბამისად, აუცილებელია დისციპლინური საფუძველები იყოს უფრო კონკრეტულად ფორმულირებული.²⁹¹

გარდა ამისა, ეთიკის წესების მიზანს წარმოადგენს ზოგადი წესებისა და რეკომენდაციების განსაზღვრა, რომლებიც მოსამართლეს ეხმარება, გადაწყვიტოს, თუ როგორ მიუდგეს კონკრეტულ საკითხს, როგორც მოვალეობის განხორციელებისას, ასევე არასამუშაო სიტუაციაში. ქვეყნების უმრავლესობაში მოსამართლეთა ეთიკის ქცევები არაოფიციალური სტატუსის მატარებელია და მათი დარღვევა არ წარმოადგენს დისციპლინური სამართალწარმოების საფუძველს.²⁹² ეთიკური პრინციპების დარღვევა, როგორც წესი, დაკავშირებულია უფრო მეტად მორალურ, ვიდრე დისციპლინურ პასუხისმგებლობასთან.²⁹³

²⁸⁹ საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა სადისციპლინო კოლეგიის 2013 წლის 12 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე № 1/04-12.

²⁹⁰ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2007)009 პუნქტი 14.

²⁹¹ ვენეციის კომისია, CDL-AD (2013)035.

²⁹² ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)018, პუნქტი 26. ასევე CCJE-ის დასკვნა №3, პუნქტი №48.

²⁹³ ვენეციის კომისია, CDL-AD (2013)035, პუნქტი 36.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მოქმედ კანონმდებლობაში ეთიკის ნორმების დარღვევის, როგორც დისციპლინური სამართალწარმოების ზოგადი საფუძვლის, განსაზღვრა არ პასუხობს საერთაშორისო სტანდარტებს და პრაქტიკაში მისი არაკეთილსინდისიერად გამოყენების საფრთხეს აჩენს. მით უმეტეს, რომ ეთიკური სტანდარტები, ხშირ შემთხვევაში, სუბიექტურად ინტერპრეტირებადია და იგი შესაძლებელია იცვლებოდეს საზოგადოების განვითარებასთან ერთად. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ეთიკური სტანდარტების ისეთი უხეში დარღვევა, რომელიც ზიანს აყენებს სასამართლოს ავტორიტეტს და საზოგადოებაში სასამართლოსადმი ნდობას, თავისთავად მიუთითებს მოსამართლის ბრალს ან უხეშ გაუფრთხილებლობაზე, რაც, ცხადია, უნდა ექვემდებარებოდეს დისციპლინურ ღონისძიებებს. თუმცა, მნიშვნელოვანია, რომ ასეთი შემთხვევები კონკრეტულად და განჭვრეტადად იყოს განერილი კანონმდებლობაში, თანაზომიერების პრინციპის დაცვით.²⁹⁴

მოქმედი კანონმდებლობა, ეთიკური წესების დარღვევასთან ერთად, დისციპლინური სამართალწარმოების ერთ-ერთ საფუძვლად ასევე ითვალისწინებს მოსამართლისათვის შეუფერებელ ქმედებას, რომელიც ბლალავს სასამართლოს ავტორიტეტს ან ზიანს აყენებს სასამართლოსადმი ნდობას.²⁹⁵ აღნიშნული საფუძველიც, თავის მხრივ, გარკვეულწილად, უკავშირდება ეთიკის სტანდარტების დარღვევას, თუმცა მისი ფორმულირება იმდენად ზოგადია, რომ ვერ აკმაყოფილებს განჭვრეტადობის კრიტერიუმებს.

დისციპლინური სამართალწარმოების პროცედურა და უფლებრივი გარანტიები

სასამართლოს დამოუკიდებლობა თითოეული ადამიანისათვის უზრუნველყოფს სამართლიანი სასამართლოს უფლების დაცვას, ამიტომ დამოუკიდებლობა არ არის მოსამართლეებისათვის მინიჭებული პრივილეგია, არამედ ის არის ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის გარანტია, რომელიც მოქალაქეებს აძლევს შესაძლებლობას, ენდონ სასამართლო სისტემას.²⁹⁶ სწორედ ამ ნდობის დაცვასა და განმტკიცებას უნდა ემსახურებოდეს მოსამართლეთა ანგარიშვალდებულების სისტემა. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება დისციპლინური პროცედურების გამართულობას და შესაბამისი პროცესუალური უფლებების უზრუნველყოფას.

მოქმედი კანონმდებლობა ამ კუთხით ნამდვილად საჭიროებს დახვეწას. აღსანიშნავია ის გარკვეული პოზიტიური ცვლილებები, რომლებიც განხორციელდა ე.წ. მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ ფარგლებში. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ „მესამე ტალღა“ სრულყოფილად ვერ პასუხობს არსებულ გამოწვევებს და ამ კუთხით საკანონმდებლო მუშაობის გაგრძელების საჭიროება კვლავაც არსებობს. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ „მესამე ტალღით“ გათვალისწინებულია წესი, რომლის თანახმადაც, ცვლილებების ამოქმედებამდე დაწყებული დისციპლინური საქმეების წარმოება, აგრეთვე, მის ამოქმედებამდე ჩადენილი დისციპლინური გადაცდომების საქმეთა წარმოება წარიმართება ცვლილებებამდე არსებული წესით. ამგვარი ბლანკეტური ნორმა დისციპლინური სამართალწარმოების მონაწილე კონკრეტულ პირებს უზღუდავს შესაძლებლობას, ისარგებლონ ყველა იმ გაუმჯობესებული წესით, რომლებიც გათვალისწინებულია ე.წ. „მესამე ტალღით“. გაუგებარია, თუ რა ლეგიტიმური ინტერესით არის გამართლებული გარკვეული პერიოდი დისციპლინურ სამართალწარმოებაში პირების დიფერენცირებულ მდგომარეობაში ჩაყენება ყველა იმ გაუმჯობესებულ წესთან მიმართებით, რომლებიც „მესამე ტალღით“ განისაზღვრა. ამ კუთხით გასათვალისწინებელია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაც, რომელიც მსგავს შემთხვევაში კანონმდებლისგან დიფერენცირებული მოპყრობის გონივრულ გამართლებას ითხოვს.²⁹⁷

დისციპლინური სამართალწარმოების დაწყების უფლებამოსილება, განხილვის ვადები და დადანიყვეტილების მისაღებად საჭირო კვორუმი

მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ მიღებამდე არსებული კანონმდებლობით, მოსამართლის მიმართ დისციპლინური სამართალწარმოების დაწყების უფლებამოსილება, იუსტიციის საბჭოსთან ერთად, ჰქონდა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს ყველა მოსამართლის მიმართ, ხოლო სააპელაციო სასამართლოს თავმჯდომარეს – შესაბამისი სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლის, აგრეთვე, სააპელაციო სასამართლოს სამოქმედო ტერიტორიაზე მოქმედი რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს მოსამართლის მიმართ. მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“

²⁹⁴ იქვე, §31.

²⁹⁵ საქართველოს კანონი „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ“, მე-2 მუხლის „დ“ ქვეპუნქტი.

²⁹⁶ ევროსაბჭოს რეკომენდაცია CM/Rec(2010)12.

²⁹⁷ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე საქართველოს მოქალაქეები – ვალერიან გელბახიანი, მამუკა ნიკოლაიშვილი და ალექსანდრე სილაგაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, 13 ნოემბერი, 2014.

მიღების შემდეგ, აღნიშნული წესი შეიცვალა და უზენაესი და სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეებს აღარ ექნებათ ამგვარი უფლებამოსილება, რაც მისასაღმებელია.

სასამართლო ხელისუფლების დამოუკიდებლობა გულისხმობს მის დამოუკიდებლობას არა მარტო ხელისუფლების სხვა ორგანოებისგან, არამედ მას აქვს, ასევე, „შიდა“ ასპექტი. სასამართლო განხილვის დროს მოსამართლე უნდა იყოს დამოუკიდებელი სხვა მოსამართლეებისგან, მისი სასამართლოს თავმჯდომარისგან და სხვა (სააპელაციო თუ ზემდგომი) სასამართლოებისგან.²⁹⁸ ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სასამართლოს თავმჯდომარეებისთვის დისციპლინური სამართალწარმოების დანყების უფლებამოსილებამ შესაძლოა გამოიწვიოს საქმის განხილველი მოსამართლის დამოუკიდებლობის დაკნინება, მაგალითად, ისეთ ვითარებაში, თუ მოსამართლეს კონფლიქტი აქვს სასამართლოს თავმჯდომარესთან.²⁹⁹

მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ მიღებამდე, მოსამართლის მიმართ შემოსული საჩივრის წინასწარი შემოწმების შედეგად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანი აფასებდა დისციპლინური დევნის დანყების საფუძვლიანობას და იღებდა გადაწყვეტილებას დისციპლინური დევნის შეწყვეტის ან მოსამართლისათვის ახსნა-განმარტების ჩამორთმევის თაობაზე. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივანი მიიჩნევდა, რომ დისციპლინური დევნა უნდა შეწყვეტილიყო, იგი განსახილველად წარედგინებოდა საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს.³⁰⁰

დისციპლინური სამართალწარმოების საწყის ეტაპზე იუსტიციის საბჭოს მდივნი ექსკლუზიური უფლებამოსილებები გადაჭარბებულად და, შესაბამისად, ნეგატიურად შეიძლება შეფასდეს. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მისასაღმებელია „მესამე ტალღით“ განსაზღვრული ცვლილებები, რომლითაც აღნიშნული უფლებამოსილება იუსტიციის საბჭოს მდივანს ერთპიროვნულად აღარ აქვს. კერძოდ, ცვლილებებით გათვალისწინებული დამოუკიდებელი ინსპექტორის ინსტიტუტი, რომელსაც წლის ვადით თანამდებობაზე ნიშნავს და ათავისუფლებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. დამოუკიდებელი ინსპექტორი წინასწარი შემოწმების შედეგად შეაფასებს დისციპლინური დევნის დანყების საფუძვლიანობას, რის შედეგადაც იუსტიციის უმაღლესი საბჭო კოლეგიურად მიიღებს გადაწყვეტილებას დისციპლინური დევნის დანყებისა და მოსამართლისათვის ახსნა-განმარტების ჩამორთმევის ან დისციპლინური სამართალწარმოების შეწყვეტის თაობაზე. დისციპლინური საქმის გამოკვლევას განახორციელებს დამოუკიდებელი ინსპექტორი, ამ ეტაპის დასრულების შემდეგ კი, გადაწყვეტილებას მოსამართლის დისციპლინურ პასუხისმგებაში მიცემის ან მის მიმართ დისციპლინური სამართალწარმოების შეწყვეტის შესახებ მიიღებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. მართალია, „მესამე ტალღით“ დისციპლინური სამართალწარმოების საწყის ეტაპზე შეიზღუდა იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მდივნი ექსკლუზიური უფლებამოსილებები და შემოვიდა ახალი ინსტიტუტი დამოუკიდებელი ინსპექტორის სახით, თუმცა, კანონმდებლობით სათანადოდ არ არის უზრუნველყოფილი ინსპექტორის დამოუკიდებლობის გარანტიები. როგორც აღინიშნა, ინსპექტორის დანიშვნა და, ასევე, გათავისუფლება ხდება იუსტიციის საბჭოს მიერ, რაც საბჭოზე სრულად დამოკიდებულს ხდის ინსპექტორის ინსტიტუტს, მით უმეტეს, რომ კანონმდებლობა ითვალისწინებს ინსპექტორის თანამდებობიდან გათავისუფლების საკმაოდ ზოგად საფუძვლებს და ცხადად არ არის განერილი საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების შესაძლებლობა და წესი. საკანონმდებლო დონეზე ინსპექტორის დამოუკიდებლობის გარანტიების ასამაღლებლად შეიძლება განხილული იყოს მის შერჩევა-დანიშვნაში მოსამართლეთა კონფერენციისა და საკანონმდებლო ხელისუფლების მონაწილეობის საკითხი, ასევე, ინსპექტორის თანამდებობიდან გათავისუფლების საფუძვლების და გასაჩივრების წესის დახვეწა.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ მოქმედი კანონმდებლობით, დისციპლინური სამართალწარმოების დასაწყებად საჭიროა საბჭოს წევრთა სრული შემადგენლობის 2/3-ის თანხმობა. მსგავსი ხმათა უმრავლესობა არის საკმაოდ მაღალი დანაწესი, რომელმაც შესაძლოა ხელი შეუშალოს დისციპლინური სამართალწარმოების ლეგიტიმური მიზნების მიღწევას. მაღალი კვორუმი ატარებს საფრთხეს, მოსამართლეთა კორპორატიული ინტერესების გათვალისწინებით, რიგი საჩივრები რეაგირების გარეშე დარჩეს. შესაბამისად, ვენეციის კომისიის რეკომენდაციით, უმჯობესია 2/3-იანი უმრავლესობა უბრალო უმრავლესობით შეიცვალოს.³⁰¹ დღეს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოში დისციპლინურ საქმეებზე არსებული სტატისტიკა აჩვენებს, რომ მიუხედავად დისციპლინური საჩივრების სიმრავლისა, დისციპლინური მექანიზმები ძალიან იშვიათ შემთხვევაში გამოიყენება. 2013-2016 წლებში იუსტიციის უმაღლეს

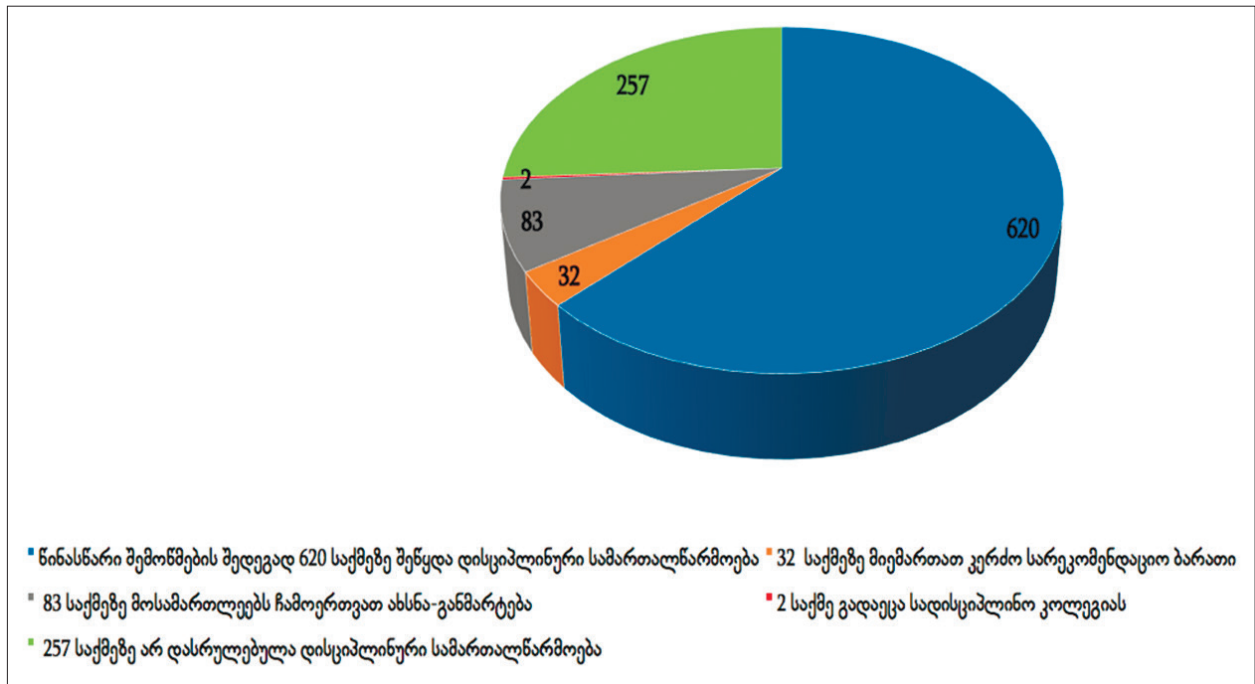
²⁹⁸ Report on the Independence of the Judicial System Part I, Adopted by the Venice Commission, 12-13 March 2010, პუნქტი 71.

²⁹⁹ CDL-AD(2014)032 Disciplinary Liability and Disciplinary Proceedings of Judges of General Courts of adopted by Venice Commission October 2014, პუნქტი 24.

³⁰⁰ საქართველოს კანონი „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ“, მე-9 მუხლი.

³⁰¹ CDL-AD(2014)032 Disciplinary Liability and Disciplinary Proceedings of Judges of General Courts of adopted by Venice Commission October 2014 §24.

საბჭოში სულ შევიდა 1039 დისციპლინური საჩივარი. დისციპლინურ საქმეებზე საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების სტატისტიკა კი ასე გამოიყურება:

„მესამე ტალღის“ რეფორმის მიღებამდე კანონმდებლობით არ იყო განსაზღვრული, თუ რა ვადაში უნდა ჩატარებულიყო საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს სხდომა სადისციპლინო საკითხზე, რომელზეც საბჭოს უნდა მიეღო გადაწყვეტილება მოსამართლის დისციპლინურ პასუხისგებაში მიცემის ან მის მიმართ სამართალწარმოების შეწყვეტის შესახებ. შესაბამისად, კონკრეტული მოსამართლის მიმართ დისციპლინური დევნის საკითხზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების ვადა დამოკიდებული იყო ხანდაზმულობის ზოგად ვადებზე, რაც მოცემულია კანონში. ასეთ ვითარებაში აზრს კარგავდა კანონის ის დებულებები, რომლებიც არეგულირებს განცხადების განხილვისა და დისციპლინური საქმის გამოკვლევის ვადებს. რეალურად, ისინი ეფექტური ვერ იქნებოდა, თუკი საკანონმდებლო დონეზე არ განისაზღვრებოდა ვადა, რომლის განმავლობაშიც იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ უნდა განიხილოს სადისციპლინო საკითხები და მიიღოს შესაბამისი გადაწყვეტილება. აღნიშნული რეგულაციის არქონა იწვევდა სადისციპლინო საკითხების განხილვის უსაფუძვლო გაჭიანურებას.³⁰² შესაბამისად, მისასალმებელია „მესამე ტალღით“ მიღებული ის ცვლილებები, რომელთა თანახმადაც, დისციპლინური საქმის გამოკვლევისათვის დადგენილი საერთო ვადის ფარგლებში უნდა იყოს მიღებული გადაწყვეტილება მოსამართლის დისციპლინურ პასუხისგებაში მიცემის ან მის მიმართ სამართალწარმოების შეწყვეტის შესახებ.

დისციპლინური სამართალწარმოების შეწყვეტა და შეჩერება

კანონმდებლობით განსაზღვრულია დისციპლინური სამართალწარმოების შეწყვეტის საფუძვლები. ერთ-ერთ ამგვარ საფუძველს წარმოადგენს შემთხვევა, როდესაც დისციპლინური საქმის გამოკვლევის შედეგად მოსამართლის მიერ კანონით გათვალისწინებული დისციპლინური გადაცდომის ჩადენის ფაქტი ან მისი ბრალეული ჩადენა არ დადასტურდება. თუმცა „მესამე ტალღის“ საკანონმდებლო რეფორმის მიღებამდე იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს არ ევალებოდა მიღებული გადაწყვეტილების დასაბუთება და არც საჩივრის ავტორს განემარტებოდა წარმოების შეწყვეტის საფუძვლიანობა. ეს ხელს უშლიდა დისციპლინურ საქმეებზე ერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბებას, იმავდროულად, შეიცავდა უფლებამოსილების შერჩევითად გამოყენების საფრთხეს და ართულებდა იუსტიციის საბჭოზე საზოგადოებრივი კონტროლის განხორციელებას. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, მისასალმებელია „მესამე ტალღით“ განხორციელებული ის ცვლილებები, რომელთა მიხედვითაც, იუსტიციის საბჭო ვალდებული იქნება, მიიღოს საქმის შეწყვეტის შესახებ დასაბუთებული გადაწყვეტილება.

³⁰² „მოსამართლეთა პასუხისმგებლობის სისტემის ანალიზი“, 2014, გვ.44, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/8f51z8> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

„მესამე ტალღის“ მიღებამდე არსებული კანონმდებლობით, დისციპლინური სამართალწარმოების შეწყვეტის კიდევ ერთ საფუძველს წარმოადგენდა, გაგზავნილი მასალის საფუძველზე, მოსამართლის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება. უნდა აღინიშნოს, რომ სისხლისსამართლებრივ და დისციპლინურ პასუხისმგებლობას განსხვავებული ბუნება და მიზნები აქვს და, შესაბამისად, მტკიცების განსხვავებულ სტანდარტსაც მოითხოვს. აქედან გამომდინარე, სისხლისსამართლებრივი დევნა თავისთავად არ უნდა გამოორიცხავდეს დისციპლინური დევნის საჭიროებას. შესაძლოა, მოსამართლის მიმართ გამოყენებული იყოს დისციპლინური სანქცია, მიუხედავად იმისა, სისხლის სამართლის საქმეში დადგა თუ არა გამამართლებელი განაჩენი, თუ აღნიშნული არ დაარღვევს უდანაშაულობის პრეზუმციას.³⁰³ დისციპლინურ ორგანოებს უნდა შეეძლოთ, დამოუკიდებლად დაადგინონ ის ფაქტები, რომლებიც მათ წინაშე არის განსახილველი.³⁰⁴ დისციპლინური და სისხლისსამართლებრივი მიზნების განსხვავებების გამო, ვენეციის კომისიას მიაჩნია, რომ სისხლისსამართლებრივი და დისციპლინური სამართალწარმოების ერთობლივად გამოყენება არ არღვევს ერთი და იგივე დანაშაულისთვის ორჯერ მსჯავრდებისა და დასჯის აკრძალვის პრინციპს (*ne bis in idem*).³⁰⁵ აღნიშნულიდან გამომდინარე, მისასაღმებელია „მესამე ტალღით“ გათვალისწინებული ცვლილება, რომლითაც ამოღებული იქნება დისციპლინური სამართალწარმოების შეწყვეტის აღნიშნული საფუძველი. თუმცა, შენარჩუნდა წესი, რომლის თანახმადაც, იუსტიციის საბჭოს ან სადისციპლინო კოლეგიის მიერ საქმის სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოებისთვის გადაცემის შემთხვევაში, დისციპლინური სამართალწარმოება ჩერდება. საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად დაკონკრეტდა, რომ დისციპლინური სამართალწარმოება გაგრძელდება, თუ მოსამართლის მიმართ არ დაიწყება სისხლისსამართლებრივი დევნა ან/და არ დადგება გამამტყუნებელი განაჩენი, ასევე, თუ დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრების ვადა არ არის ამოწურული. როგორც ზემოთ აღინიშნა, დისციპლინური და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ერთმანეთისგან უნდა გაიმიჯნოს. აღნიშნული წესი პრობლემურია იმ გარემოების გათვალისწინებითაც, რომ კანონი არ განსაზღვრავს, სისხლისსამართლებრივი დევნის განმახორციელებელმა ორგანომ რა ვადაში უნდა გადაწყვიტონ მოსამართლის მიმართ დევნის დაწყების საკითხი. შესაბამისად, არსებობს საფრთხე, რომ დისციპლინური სამართალწარმოება განუსაზღვრელი ვადით შეჩერდეს.

მოსამართლის უფლებრივი გარანტიები დისციპლინური სამართალწარმოების დროს

სამართლიანი დისციპლინური პროცესის უზრუნველსაყოფად მნიშვნელოვანია, მოსამართლე, რომლის წინააღმდეგაც მიდის პროცესი, აღჭურვილი იყოს შესაბამისი პროცესუალური გარანტიებით. მოქმედი კანონმდებლობა ამ კუთხით ბევრ პრობლემურ ჩანაწერს შეიცავს.

მოსამართლე, რომლის მიმართაც მიმდინარეობს დისციპლინური სამართალწარმოება, დროულად უნდა იყოს ინფორმირებული დისციპლინური წარმოების მიმდინარეობის შესახებ, უნდა ჰქონდეს უფლება, იყოლიოს დამცველი და ეს უფლება უნდა ვრცელდებოდეს დისციპლინური სამართალწარმოების მთელ პროცესზე.³⁰⁶

მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღის“ მიღებამდე მოსამართლისთვის დისციპლინური სამართალწარმოების დაწყების შესახებ შეტყობინება არასრულყოფილად იყო რეგულირებული. კერძოდ, იუსტიციის საბჭოს მდივანი დისციპლინურ საქმეზე წინასწარი შემონმების ჩატარებისას არ იყო ვალდებული, დაჰკავშირებოდა მოსამართლეს. ვენეციის კომისიის რეკომენდაციით, მოსამართლეს უნდა ეცნობოს მიმდინარე დისციპლინური სამართალწარმოების საწყის ეტაპზევე, რათა მან დროულად შეძლოს, ისარგებლოს დამცველის დახმარებით. ეს უფლება უნდა გააჩნდეს არა მხოლოდ სადისციპლინო კოლეგიის მიერ საქმის განხილვის დროს, არამედ პროცესის ყველა ეტაპზე.

ასევე, იუსტიციის უმაღლესი საბჭო არ იყო ვალდებული, დისციპლინური სამართალწარმოების შეწყვეტის, ან მოსამართლის დისციპლინურ პასუხისმგებებაში მიცემის საკითხის განხილვისას მოეწვია მოსამართლე, რაც მოსამართლეს უზღუდავდა შესაძლებლობას საკუთარი პოზიციები დაეცვა იუსტიციის საბჭოს წინაშე. კანონმდებლობა დისციპლინური ღონისძიების ერთ-ერთ სახედ ითვალისწინებდა იუსტიციის საბჭოს მიერ მოსამართლისადმი კერძო სარეკომენდაციო ბარათით მიმართვას, თუ დისციპლინური სამართალწარმოების დაწყების საფუძველიანობის წინასწარი შემონმებისა ან დისციპლინური საქმის გამოკვლევისას უტყუარად დადგინდებოდა მოსამართლის მიერ ისეთი დისციპლინური გადაცდომის ჩადენა, რომლისთვისაც მიზანშეუწონლად იქნებოდა მიჩნეული მოსამართლის დისციპლინურ პასუხისმგებებაში მიცემა. შესაბამისად, მოსამართლის მიმართ ნეგატიური ღონისძიება ისე შეიძლებოდა

³⁰³ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)006, პუნქტი, 28.

³⁰⁴ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე *Allen v. the United Kingdom*, პუნქტი 103, 104 და 124.

³⁰⁵ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)032 პუნქტი 56-58.

³⁰⁶ იქვე, §49.

გატარებულ იყო, რომ მას საკუთარი აზრის დაფიქსირების შესაძლებლობა არ მისცემოდა. ამასთან, ეს გადაწყვეტილება არ საჩივრდებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ კანონით კერძო სარეკომენდაციო ბარათი არ წარმოადგენდა დისციპლინური სახდელის სახეს, ცხადია, იგი უარყოფითად მოქმედებდა მოსამართლის კარიერაზე. ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ მოსამართლე უზრუნველყოფილი იყოს იმ პროცესუალური გარანტიებით, რაც, ზოგადად, დისციპლინურ სამართალწარმოებაშია. ვენეციის კომისია, ასევე, აღნიშნავდა, რომ მოსამართლისთვის კერძო სარეკომენდაციო ბარათით მიმართვისას იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ერთდროულად მოქმედებდა, როგორც საგამოძიებო და, ამავე დროს, საბოლოო გადაწყვეტილების მიმღები ორგანო. ეს ფუნქციები კი, საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, გამიჯნული უნდა იყოს.³⁰⁷

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მისასაღმებელია მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღით“ განხორციელებული ის ცვლილებები, რომელთა თანახმადაც, იუსტიციის საბჭო ვალდებული ხდება, სხდომაზე მოიწვიოს მოსამართლე, ხოლო მოსამართლე უფლებამოსილია, გამოცხადდეს დამცველთან ერთად. ამასთან, იუსტიციის საბჭოს აღარ ექნება მოსამართლისათვის კერძო სარეკომენდაციო ბარათით მიმართვის უფლებამოსილება.

მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღით“ შეიცვალა ასევე სასამართლოს თავმჯდომარეების გათავისუფლების წესი. ორგანული კანონით, სასამართლოს თავმჯდომარის უფლებამოსილების შეწყვეტის საფუძვლებად განისაზღვრა:

- პირადი განცხადება;
- მოსამართლის უფლებამოსილების შეწყვეტა;
- **დისციპლინური ზემოქმედების ღონისძიების სახით თანამდებობიდან გათავისუფლება;**
- უფლებამოსილების ვადის გასვლა.

უნდა აღინიშნოს, რომ „მესამე ტალღის“ კანონპროექტებით ცვლილებების განხორციელებამდე კანონი არ იცნობდა თავმჯდომარის თანამდებობიდან გათავისუფლების საფუძვლების მსგავს ჩამონათვალს. ერთადერთი საფუძველი განსაზღვრული იყო კანონით – „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ“. დისციპლინური ზემოქმედების ერთ-ერთ ღონისძიებად გათვალისწინებული იყო სასამართლოს თავმჯდომარის თანამდებობიდან გათავისუფლება, რომლის საფუძველს წარმოადგენდა დისციპლინური გადაცდომის ჩადენა. მიუხედავად ამისა, 2016 წლის თებერვალში იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ თბილისის საქალაქო სასამართლოს თავმჯდომარე დისციპლინური სამართალწარმოების კანონით დადგენილი პროცედურების გარეშე გაათავისუფლა თანამდებობიდან.³⁰⁸ ამ პრობლემის აღმოსაფხვრელად „მესამე ტალღით“ დაკონკრეტდა, რომ სასამართლოს თავმჯდომარე თანამდებობიდან გათავისუფლება „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად. თუმცა, კანონმდებლობით სასამართლოს თავმჯდომარის მიმართ განსაზღვრული არ არის სხვა დისციპლინური სახდელის გამოყენების შესაძლებლობა და წესი, გარდა თანამდებობიდან გათავისუფლებისა. მნიშვნელოვანია, რომ კანონმდებლობა იძლეოდეს შესაძლებლობას, სასამართლოს თავმჯდომარის მიმართ, კონკრეტული შემთხვევებისთვის, გამოყენებული იყოს პროპორციული დისციპლინური სანქციები.

მტკიცების სტანდარტი დისციპლინურ სამართალწარმოებაში

მოქმედი კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს დისციპლინურ პროცესში მტკიცების სტანდარტს და არც დასაშვები მტკიცებულებების სახეს. კანონი არ უთითებს რომელიმე სხვა სამართლის დარგის პროცესის ანალოგიის წესით გამოყენებაზე. აქედან გამომდინარე, ბუნდოვანია მტკიცებულებების რელევანტურობისა და დასაშვებობის საკითხი, ასევე, თუ რა მტკიცებულებათა ერთობლიობაა საჭირო ამა თუ იმ დისციპლინური ღონისძიების გამოსაყენებლად. მაგალითად, გაურკვეველია, დასაშვებია თუ არა დისციპლინურ პროცესში ის მტკიცებულებები, რომლებიც სხვა სამართლის (სისხლის, სამოქალაქო, ადმინისტრაციული) პროცესების თანახმად დაუშვებელია.

ეჭვგარეშეა, რომ აღნიშნული საკითხების კანონმდებლობის დონეზე რეგულირებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სამართლიანი დისციპლინური პროცედურის უზრუნველსაყოფად.

რა თქმა უნდა, დისციპლინური პასუხისმგებლობის შესახებ კანონი ვერ გაითვალისწინებს ყველა შეს-

³⁰⁷ ევროსაბჭოს რეკომენდაცია CM/Rec(2010)12. იხილეთ, ასევე, CCJE-ის დასკვნა №3(2002) და კიევის რეკომენდაციების მე-5 პუნქტი.

³⁰⁸ ინფორმაცია ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: < <https://goo.gl/Q11kaw> > [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

აძლო საპროცესო საკითხს, რომელიც დისციპლინური სამართალწარმოების ფარგლებში შეიძლება წამოიჭრას. თუმცა, იმ საპროცესო ნესების გაუთვალისწინებლობამ, რომლებსაც გავლენა აქვს მოსამართლის მიერ დაცვის უფლებით სარგებლობაზე, შესაძლოა გამოიწვიოს სერიოზული კითხვები დისციპლინური წარმოების შესაბამისობასთან დაკავშირებით, ადამიანის უფლებათა კონვენციის მე-6 მუხლით გათვალისწინებული სამართლიანი სასამართლოს უფლებასთან მიმართებით.³⁰⁹

კოალიციაში შემავალი ორგანიზაციები ადრეც აღნიშნავდნენ, რომ სადისციპლინო კოლეგიის გადანიშნულებებიდან არ იკვეთება, თუ რა მტკიცებულებების გამოკვლევა მოხდა სადისციპლინო კოლეგიის მიერ, რა სტანდარტით დამტკიცდა დისციპლინური გადაცდომის ჩადენა, ან რა მტკიცებულებებს დაეყრდნო კოლეგია გადანიშნულებების მიღებისას. ზოგადად, ბუნდოვანია, რა მტკიცებულებათა სტანდარტით ხელმძღვანელობდა კოლეგია გადანიშნულებების მიღების დროს.³¹⁰ აღნიშნულის გათვალისწინებით, მტკიცების სტანდარტის კუთხით, მოქმედი კანონმდებლობა და პრაქტიკა ვერ უზრუნველყოფს პროცესის გამართულობას.

სადისციპლინო კოლეგიის მიერ გადანიშნულებების მიღებისთვის საჭირო კვორუმი

დისციპლინური საქმეების განმხილველი სადისციპლინო კოლეგია შედგება 5 წევრისგან, ამათგან სამი არჩეულია მოსამართლეთა კონფერენციის მიერ, ხოლო დანარჩენ ორ წევრს ნიშნავს საქართველოს პარლამენტი. კანონის თანახმად, სადისციპლინო კოლეგია უფლებამოსილია, თუ მის სხდომას ესწრება კოლეგიის არანაკლებ 3 წევრი.³¹¹ ამასთან, სადისციპლინო კოლეგიის გადანიშნულება მიღებულად ითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს კოლეგიის დამსწრე წევრთა უმრავლესობა.³¹² ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, დისციპლინურ საქმეზე თეორიულად შესაძლებელია კოლეგიის 2 წევრის მიერ მოხდეს გადანიშნულებების მიღება, რაც ზედმეტად დაბალი კვორუმი და შესაძლებელია, ვერ უზრუნველყოფდეს პროცესის სამართლიანად წარმართვას. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, სადისციპლინო კოლეგიის მიერ გადანიშნულებების მიღება ხდებოდეს სრული შემადგენლობის უმრავლესობის მიერ. ამასთან, მნიშვნელოვანია, კონკრეტულ საქმეზე კოლეგიის შემადგენლობის ჩამოყალიბება ასახავდეს მისი ფორმირების საკანონმდებლო წესს და მასში შედიოდნენ როგორც მოსამართლე, ასევე, არამოსამართლე წევრებიც. დღეს მოქმედი კანონმდებლობით, შესაძლებელია, რომ კონკრეტულ დისციპლინურ საქმეზე გადანიშნულება მიიღოს მხოლოდ სამმა მოსამართლე წევრმა, არამოსამართლე წევრების მონაწილეობის გარეშე, რაც ეწინააღმდეგება ამ ორგანოს ფორმირების წესის საკანონმდებლო ლოგიკას.

დისციპლინური პროცესის გამჭვირვალობა

საქართველოში მოსამართლეთა დისციპლინური წარმოება 2012 წლამდე სრულად კონფიდენციალური იყო, რაც გამოიწვია პროცესზე რამე სახით საზოგადოებრივი კონტროლის განხორციელებას. აღნიშნული ხელს უშლიდა სადისციპლინო ორგანოების პრაქტიკის განზოგადებას და ერთგვაროვანი სტანდარტების ჩამოყალიბებას.

2012 წლის 27 მარტს დისციპლინური სამართალწარმოების პროცესის გასაჯაროების კუთხით, კანონში მნიშვნელოვანი ცვლილებები შევიდა. კერძოდ, კანონს დაემატა დებულება, რომლის მიხედვითაც, საჩივრის ავტორისთვის წერილობითი მოთხოვნის შემთხვევაში, უნდა გავგზავნათ შესაბამისი შეტყობინება მიღებული გადანიშნულებების შესახებ, თუ საერთო სასამართლოში აღარ მიმდინარეობდა იმ საქმის განხილვა, რომელთან დაკავშირებითაც განხორციელდა დისციპლინური სამართალწარმოება. გარდა ამისა, სავალდებულო გახდა პირის პერსონალური მონაცემების გარეშე სადისციპლინო კოლეგიისა და სადისციპლინო პალატის გადანიშნულებების გამოქვეყნება ოფიციალურ ვებგვერდზე, რამაც შესაძლებელი გახდა ზემოაღნიშნული ორგანოების მიერ მიღებული გადანიშნულებების დასაბუთებულობის კონტროლი საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და იურიდიული წრეების მხრიდან.

ასევე, პოზიტიურად უნდა შეფასდეს მართლმსაჯულების რეფორმის „მესამე ტალღით“ გათვალისწინებული ის ცვლილებები, რომელთა თანახმადაც, მოსამართლეს აქვს შესაძლებლობა, მოითხოვოს დისციპლინური სხდომების საჯაროობა. აღნიშნული შეესაბამება ზოგად პრინციპებს სასამართლოს დამოუკიდებლობის შესახებ, რომელიც მოითხოვს, რომ დისციპლინური საჩივრის შესწავლა

³⁰⁹ ვენეციის კომისია, CDL-AD(2014)032, პუნქტი 33.

³¹⁰ „მოსამართლეთა პასუხისმგებლობის სისტემის ანალიზი“, 2014, გვ.100; ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <<https://goo.gl/8f51z8>> [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

³¹¹ საქართველოს კანონი „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინური პასუხისმგებლობისა და დისციპლინური სამართალწარმოების შესახებ“, 30-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

³¹² იქვე, 47-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

მის ადრეულ ეტაპზე განხორციელდეს კონფიდენციალურობის დაცვით, თუ თავად მოსამართლემ არ მოითხოვა საპირისპირო.³¹³ გამჭვირვალობა უნდა იყოს მოსამართლეთა მიმართ დისციპლინური განხილვის ზოგადი წესი, ხოლო გამონაკლისს უნდა წარმოადგენდეს ის შემთხვევები, როცა თავად მოსამართლე, რომელსაც ბრალი ედება, მოითხოვს საქმის დახურულ ფორმატში განხილვას.³¹⁴

გამჭვირვალობის კუთხით წინგადადგმული ნაბიჯია საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად დადგენილი წესი, რომლის თანახმადაც, მოსამართლის მიმართ დისციპლინური სამართალწარმოების შეწყვეტის თაობაზე საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ქვეყნდება საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ვებგვერდზე.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ბუნდოვანი საფუძვლები და მოსამართლეთათვის იმუნიტეტის მოხსნის საკითხი

მოსამართლის მიერ სამსახურებრივი უფლებამოსილების განხორციელებასთან დაკავშირებულ სისხლისსამართლებრივ დანაშაულთა უმრავლესობა გათვალისწინებულია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით განსაზღვრული სამოხელეო დანაშაულების თავში. აღნიშნული ნორმები გაუმართლებლად დიდ დისკრეციას ანიჭებს პროკურატურას და არ არის საკმარისად განჭვრეტადი.³¹⁵

მოსამართლის დაცულობისთვის მნიშვნელოვანია, დაიხვეწოს სისხლის სამართლის კოდექსის ის ნორმები, რომლებიც ეხება მოსამართლეთა პასუხისმგებლობას სამსახურებრივი უფლებამოსილების განხორციელებისას, რათა მკაფიოდ განისაზღვროს, რა შემთხვევებში სცდება მოსამართლის ქმედება დისციპლინურ საზღვრებს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სამსახურებრივი გულგრილობის დისპოზიციის გადახედვა.

განჭვრეტადობის პრობლემიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია მოსამართლის მიმართ დისციპლინური სამართალწარმოების ერთ-ერთი საფუძვლის – მოსამართლის მოვალეობების შეუსრულებლობისა ან არაჯეროვანი შესრულების და სისხლის სამართლის დანაშაულის – სამსახურებრივი გულგრილობის (სსკ-ის 342-ე მუხლი) ერთმანეთისგან გამიჯვნა. სამსახურებრივი გულგრილობა გამოიხატება მოხელის მიერ სამსახურებრივი მოვალეობის შეუსრულებლობასა ან არაჯეროვნად შესრულებაში, მისდამი დაუდევარი დამოკიდებულების გამო. ქმედების სისხლისსამართლებრივად კვალიფიკაციისათვის, ასევე, აუცილებელია, რომ მას შედეგად მოჰყვეს ფიზიკური ან იურიდიული პირის უფლების, საზოგადოების ან სახელმწიფოს კანონიერი ინტერესების არსებითად დარღვევა. რამდენად არსებითია უფლებისა და ინტერესების დარღვევა, ეს თითოეულ შემთხვევაში ინდივიდუალურად უნდა განაწილდეს. სწორედ არსებითი ზიანია ის უმთავრესი ნიშანი, რომელსაც ქმედება გაჰყავს დისციპლინური ფარგლებიდან და აწესებს მასზე სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას. ვინაიდან მოსამართლის მიერ მიღებული თითოეული გადაწყვეტილება განსაკუთრებულ გავლენას ახდენს როგორც საზოგადოებრივ ჯგუფებზე, ისე კონკრეტულ პირებზე, მისი მხრიდან ნებისმიერი სახის, თუნდაც არაარსებითი გადაცდომის ჩადენას შეიძლება მოჰყვეს მნიშვნელოვანი სამართლებრივი შედეგები.

მნიშვნელოვანია, დისციპლინურ და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას შორის ზღვარის გავლებისას მხედველობაში იყოს მიღებული ისეთი ობიექტური გარემოებები, როგორებიცაა: ინდივიდუალური მოსამართლის მიერ განსახილველი საქმეების სიმრავლე, სირთულე, მოსამართლის სპეციალიზაცია და მის მიერ განსახილველი საქმის კატეგორია, ასევე, ყველა სხვა ფაქტორი, რომელიც შესაძლოა გამოიწვიოს ყოველგვარ ბოროტ, არაკეთილსინდისიერ ან უპატიებელ ქმედებას მოსამართლის მხრიდან. ცხადია, კეთილსინდისიერად მოქმედების პირობებში, მოსამართლე დაზღვეული უნდა იყოს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფრთხისგან.³¹⁶

ასევე, პრობლემურად უნდა შეფასდეს სისხლისსამართლებრივ პროცესში მოსამართლეთათვის იმუნიტეტის მოხსნის მოქმედი წესი. კერძოდ, საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, რაიონული (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის სისხლის სამართლის საქმეებზე იმუნიტეტის მოხსნის უფლება აქვს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარისათვის ერთპიროვნულად ასეთი უფლებამოსილების მინიჭება გადაჭარბებულია და ამკვიდრებს მოსამართლეებს შორის იერარქიულ სისტემას. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვან

³¹³ UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary, პუნქტი 17.

³¹⁴ კიევის რეკომენდაციები, პუნქტი 26.

³¹⁵ იხ. „მოსამართლეთა პასუხისმგებლობის სისტემის ანალიზი“, 2014, გვ.53-63, ხელმისაწვდომია ვებგვერდზე: <<https://goo.gl/8fS1z8>> [ბოლოს ნანახია 2017 წლის 26 მარტს].

³¹⁶ იქვე, გვ.58.

ნია, რაიონული (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის სისხლის სამართლის საქმეებზე იმუნიტეტის მოხსნის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებდეს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, რომელიც, კანონმდებლობის თანახმად, უზრუნველყოფს სასამართლოს შიდა და გარე დამოუკიდებლობას.

რეკომენდაციები

- აუცილებელია, გადაიხედოს მოსამართლეთა დისციპლინური სამართალწარმოების მოქმედი საფუძვლები. მართლმსაჯულების პროცესში მიღებული გადაწყვეტილებების გამო, განსაკუთრებით მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება მოსამართლისთვის დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრება. მოსამართლეს კანონის ინტერპრეტაციისა და განმარტების პროცესში უნდა ჰქონდეს მოქმედების თავისუფლება და იგი დაცული უნდა იყოს დისციპლინური სამართალწარმოებისგან, თუ მის ქმედებებში დამატებით არ იკვეთება სხვა ისეთი გარემოება, რომელიც მიუთითებს მის არაკეთილსინდისიერებაზე;
- კანონით, ასევე, მკვეთრად უნდა განისაზღვროს დისციპლინური სამართალწარმოების მიზნები და ამოცანები, რათა თავიდან იყოს აცილებული დისციპლინური სამართალწარმოების გზით პარალელური მართლმსაჯულების განხორციელების საფრთხე;
- ზოგადი სახით ეთიკის ნორმების დარღვევა არ უნდა წარმოადგენდეს დისციპლინური სამართალწარმოების საფუძველს. მოსამართლის ქმედებები, რომლებიც ხელყოფს სასამართლოს ავტორიტეტს და საზოგადოებაში სასამართლოსადმი ნდობას, კონკრეტულად და განჭვრეტადად უნდა იყოს განერილი კანონმდებლობაში;
- დისციპლინური სამართალწარმოების პირველ ეტაპებზე საბჭოს წევრთა სრული შემადგენლობის $\frac{2}{3}$ -იანი უმრავლესობის მოთხოვნა უნდა შეიცვალოს უბრალო უმრავლესობით;
- აუცილებელია, გაიზარდოს დამოუკიდებელი ინსპექტორის ინსტიტუციური დამოუკიდებლობის გარანტიები;
- დისციპლინური სამართალწარმოების შეწყვეტისა და შეჩერების საფუძველს არ უნდა წარმოადგენდეს მოსამართლის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და იუსტიციის საბჭოსა და სადისციპლინო კოლეგიის მიერ საქმის მასალების პროკურატურისთვის გადაცემა;
- კანონით უნდა განისაზღვროს დისციპლინურ პროცესში მტკიცების სტანდარტი და, ასევე, მტკიცებულებების დასაშვებად ცნობის წესი;
- სადისციპლინო კოლეგიის მიერ გადაწყვეტილების მიღება უნდა ხდებოდეს სრული შემადგენლობის უმრავლესობის და არა სხდომაზე დამსწრეთა უმრავლესობის მიერ;
- უნდა დაიხვეწოს სისხლის სამართლის კოდექსის ის ნორმები, რომლებიც ეხება მოსამართლეთა პასუხისმგებლობას სამსახურებრივი უფლებამოსილების განხორციელებისას, რათა მკაფიოდ განისაზღვროს, რა შემთხვევებში სცდება მოსამართლის ქმედება დისციპლინურ საზღვრებს;
- რაიონული (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოების მოსამართლეებისათვის სისხლის სამართლის საქმეებზე იმუნიტეტის მოხსნის შესახებ გადაწყვეტილებას უნდა იღებდეს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო და არა ერთპიროვნულად უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე.

